Cuvânt către cititor

Acest număr 1 (6) al revistei am dorit să fie unul special, deoarece am considerat că este important să marcăm cum se cuvine o multitudine de evenimente aniversare. S-au împlinit 20 de ani de la Revoluția Română din Decembrie 1989, 20 de ani de la primele alegeri libere din Timişoara, care au avut loc în 16 ianuarie 1989, şi 20 de ani de la lansarea Proclamației de la Timişoara în 11 martie 1990.

Totodată, în 26 aprilie se împlinesc 20 de ani de la înființarea Asociației Memorialul Revoluției. Iată destule motive pentru care am încercat şi am reuşit ca acest număr al revistei să vadă lumina tiparului mai devreme, şi nu la începutul lunii iulie, după cum i-am obişnuit pe cititorii noştri. Țin să mulțumesc, şi pe această cale, colectivului de redacție şi colaboratorilor pentru efortul depus pentru realizarea acestui buletin într-un timp atât de scurt.

În numărul de față au fost republicate două lucrări, datorită faptului că la tipărirea volumului anterior, 2 (5)/2009, s-a produs o regretabilă eroare (pentru care îmi fac *mea culpa)* şi câteva pagini au fost dublate, în detrimentul unor părți din următoarele lucrări: lucrarea domnului prof. dr. Dumitru Tomoni, *Radu Bălan – Decembrie 1989,* din cadrul serialului *Comandanții represiunii*, şi *Dezvăluirile unui deținut politic*, interviu realizat de Liza Kratochwill.

Gino **RADO**

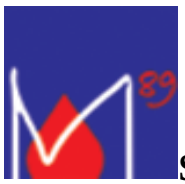

STUDII

Mistificare, limbaj de lemn şi ucigaşi
Discursul presei timişorene cu privire la implicarea Armatei

Armata a tras, dar justiția nu se bagă...

Rolul Armatei şi faptele comise în Revoluție şi mai ales în cea de la Timişoara este controversat doar din punct de vedere juridic, căci nu mai are nimeni nicio îndoială că generali, ofițeri, subofițeri şi militari în termen din rândul forțelor Ministerului Apărării Naționale fie au organizat represiunea, fie au participat activ şi sângeros la încercarea de a stăvili mişcările revoluționare. Abia din 20 decembrie 1989, forțele armate se retrag de pe străzile Timişoarei şi desființează cele opt dispozitive de luptă instalate începând din 17 decembrie seara. Este adevărat că militarii (cei din MApN) au făcut parte din formațiunile de luptă (represive!) alături de lucrători de Miliție, Securitate, Pompieri sau chiar din Gărzile patriotice. Însă Armata a dat grosul trupelor. Pe străzi au putut fi văzute cordoane formate din militari îmbrăcați în kaki. Puteau fi (şi au fost!) şi efective de la Grăniceri, căci acestea funcționau în subordinea Ministerului de Interne. Trupele de la Pază şi Securitate, tot în subordinea acestui minister, erau îmbrăcate în uniforme albastre, specifice. Şi în rândul acestora, ca şi la Grăniceri, erau mulți militari în termen, deci îşi satisfăceau stagiul militar obligatoriu.

Este adevărat că populația nu a făcut decât în mică măsură distincția între forurile de apartenență ale militarilor implicați în reprimarea Revoluției, în prima fază, şi în apărarea ei, după fuga lui Ceauşescu şi abandonarea puterii. Lumea i-a văzut în uniforme de diferite culori, dar a ştiut că sunt trupe regulate, cu mulți tineri care îşi satisfăceau stagiul militar, indiferent de subordonare. Când, în 1990, au apărut primele acte de tragere la răspundere a celor care au tras în populație sau au luat alte măsuri de înăbuşire a luptei

pentru libertate, mare a fost surpriza generală când s-a văzut că nu este anchetată nicio persoană din Ministerul Apărării Naționale. Abia târziu, după câțiva ani, au fost începute cercetări în privința unor cadre de conducere din Armată. Au fost procese la Cluj, iar la Bucureşti au fost inculpați generalii Mihai Chițac şi Victor Atanasie Stănculescu. Aceştia aveau să fie şi condamnați.

Calea Martirilor nu este o probă serioasă?

Confuzia avea să fie menținută multă vreme. Semnificativă este o ştire transmisă în 9 iulie 2008 de agenția Mediafax. Aici se precizează: „Trupe de Securitate, Miliția, Securitatea în civil şi Trupele USLA au acționat, alături de militari, pentru oprirea manifestațiilor de la Timişoara, din decembrie 1989, potrivit Jurnalului de luptă depus la dosarul Revoluției de la Timişoara de la instanța supremă". Nu ni se spune, însă că acest jurnal de luptă este al Armatei, mai axact al Diviziei 18 Mecanizate din Timişoara! Jurnalul a fost folosit în apărarea sa în proces de către Victor Stănculescu.
Presa postrevoluționară a subliniat de la început implicarea Armatei în represiune. Au fost zone din Timişoara unde a acționat exclusiv cadre ale acestui minister. Se poate exemplifica cu Calea Girocului, devenită ulterior Calea Martirilor, tocmai pentru că aici au acționat ofițeri zeloşi ai MApN.

Pe listă pot fi trecuți generalul Ştefan Guşe şi ofițerii Paul Vasile, Constantin Rogin, Eugen Bădălan, Dumitru Marcu. S-au scris multe pagini despre implicarea celor menționați în masacrul de acolo. Comisia Guvernamentală constituită la nivelul județului Timiş pentru cercetarea faptelor îşi încheia raportul astfel: „Faptul că lt-col. Rogin Constantin a preluat comanda celor două unități militare şi a dispus împrăştierea demonstranților, acționând chiar cu focul de armă, rezultă din declarațiile maiorului Paul Vasile, ale maiorului Marcu Dumitru, ale căpitanului Neagu Adrian, ale lt-maj. Cristea Maricel, precum şi din declarația numitului Trandafir Sorin, fost mecanic conductor pe TAB-ul în care s-a deplasat lt.-col. Rogin Constantin. Din declarația aceleiaşi persoane rezultă cu claritate faptul că lt.-col. Rogin Constantin a dat ordin să se tragă în demonstranți. Față de cele de mai sus propunem cercetarea penală a maiorului Paul Vasile şi a lt-col. Rogin Constantin". Este doar unul dintre forurile de anchetă care aveau să ajungă la o astfel de concluzie.

Presa avea să sublinie permanent, an după an, faptul că mulți suspecți sunt în libertate şi că nu sunt traşi la răspundere. Pe de altă parte, nu lipsesc, cel puțin într-o primă fază, nici luările de poziție curioase. Au existat publicații care nu s-au desprins decât cu greu de tiparele limbii de lemn, devenite o obişnuință înainte de Revoluție. O doză de mistificare a realității este indusă de paginile ***Renaşterii bănățene***, prin faptul că jurnaliştii de aici mențin un anumit ton festivist, oarecum exaltat şi fals, în ciuda epocii „fierbinți" parcurse. Uneori, această doză de fals este indusă şi prin faptul că lucruile nu stau chiar aşa cum insistă (nu sugerează!) autorii articolelor. Semnificativ este numărul 6, de miercuri, 10 ianuarie 1990, unde este înfățişat un articol cu supratitlul *O replică ce dăinuie peste timp: Armata e cu noi*! Şi cu titlul *E linişte, vă mulțumim ostaşi!* Dincolo de limbajul căznit, de lemn şi de tonul epopeic nejustificat rămâne controversa, căci mulți revoluționari ştiau că Armata a avut un rol în represiune. Mai era şi problema inamicilor, căci încă nu se dovedise existența certă a vreunui terorist... Se scriu deja mai puține lucruri despre Revoluție, revenind în forță titluri bombastice, aiuritoare de genul: *Cu gândul (şi fapta!) la campania agricolă de primăvară.*

Cu cine s-a luptat Armata?

Vine ziua de duminică, 14 ianuarie 1990, în care apare nr 10 al ***Renaşterii bănățene***. Se continuă cu articolele în limbaj eroico-militantist, plasate sub titluri în aceeaşi notă. Semnificativ este supratitlul de *File de vitejie din zilele Revoluției*, urmat de titlul *Armata îşi face datoria!...* recunoaştem formularea căznită şi plină de locuri comune. Nici în textul semnat de de mr. Ion Luchian nu găsim mai multe informații, ci doar aceste expresii oarecum bombastice de odă, de elogiu căutat. Uneori, apare şi câte ceva demn de reținut: „La un moment dat, din apropiere, o lungă rafală sparge tenebrele. Subunitatea ia dispozitivul de apărare şi caută locul de unde se trage. Se aude bine, am spune că se simte glonțul în aer, dar nu se vede nimic. Parcă nu ştim în ce direcție se îndreaptă arma! Se procedează la o manevră de încercuire a zonei şi fiara ascunsă simte că trebuie să rupă lupta. În aceste momente, glonțul vrăjmaş l-a răpus pe camaradul nostru, sold. Tudorel Buzea. A căzut la datorie, cu arma în mână, pe baricadele Revoluției – neprecupețindu-şi sângele şi nici viața pentru cauza poporului". Eroul

Tudorel Buzea se afla, împreună cu colegii, în dispozitivul ce apăra de terorişti Uzina de apă. Din păcate, auttorul, în ciuda unor formulări memorabile („Se aude bine, am spune că se simte glonțul în aer") nu are calități de jurnalist, deoarece nu sunt prezentate câteva elemente de bază, cum ar fi data, locul şi împrejurările exacte ale celor întâmplate.

Spre mijlocul lunii ianuarie, Armata avea să preia efectiv conducerea județului Timiş. Oricum făcea ce voia şi nu asculta de autoritățile provizorii constituite mai ales din participanți la Revoluție. Aflăm unele amănunte din numărul 9, de sâmbătă, 13 ianuarie 1990 al ***Renaşterii bănățene***. Sunt consemnate protestele mulțimii față de modul aiuritor în care s-a constituit Consiliul județean al Frontului Salvării Naționale şi față de cum s-au împărțit funcțiile. În urma protestelor, Lorin Fortuna demisionează din funcția de preşedinte. Pe fondul acestei derute, puterea este preluată practic de Armată, prin capul ei, general maior Gheorghe Popescu, comandantul Garnizoanei Timişoara. În unitățile economice sunt trimişi împuterniciți militari, cu sarcina de a veghea la alegerea conducerii acestora şi la desemnarea delegaților pentru conferința județeană a FSN. Tonul adoptat de generalul Popescu în comunicatul adresat populației amintește de cel folosit de domnitorii autocrați: „Eu, comandantul garnizoanei Timişoara, generalul maior Gheorghe Popescu, vă adresez următoarele..."

Controversatul Nicolae Predonescu

Semnificativ este şi comportamentul din acea perioadă al lt.-col. Nicolae Predonescu. Acesta avea funcția de locțiitor al comandantului Diviziei 18 Mecanizate Timişoara. Avea efectiv conducerea, deoarece comandantul Gheorghe Popescu, adus din pensie, era depăşit. Predonescu poate fi văzut în unele imagini filmate atunci, în ianuarie 1990, cum stă cu fundul pe una din mesele din sala de şedințe a fostei Județene de partid şi le dă indicații revoluționarilor ce încercau să constituie o autoritate civilă în județ. Predonescu este şi unul dintre cei care au lansat diversiunea cu alte forțe care au tras în populație în Calea Girocului. În apărarea sa, Stănculescu avea să invoce, în iulie 2008, şi un raport al MApN, unde se face referire şi la acest ofițer. Citățm după agenția Mediafax: „De asemenea, colonelul Nicolae

Predonescu raporta că «oraşul Timişoara, în timpul Revoluției, perioada 16-20 decembrie 1989, a fost caracterizat printr-o totală necunoştere a situației reale, amplificată de o evidentă provocare a Armatei, Miliției şi Securității, efectuată de forțe necunoscute nouă, concretizate în grupuri de turbulență cu atac direct la persoane»**".**

În Jurnalul de luptă indicat mai sus apar şi alte referiri la acest personaj. Este descifrat un episod din după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989, din Piața Libertății din Timişoara, episod la care am fost martor ocular. Am scris despre acel eveniment de mai multe ori, iar informația din jurnal vine ca o probă. Conform Jurnalului de luptă, „o santinelă aflată în balconul comandamentului, în prezenta lt.-col. Predonescu, a tras câteva cartuşe în aer". Sunt consemnate şi două victime, deci dacă s-ar fi tras în aer acestea nu ar fi existat... De fapt, ofițerul doreşte să acrediteze ideea că au fost trupe necunoscute, aşa cum susține mai sus. În realitate, lucrurile sunt limpezi: Nicolae Predonescu a dirijat doi militari în termen (nu unul!), iar aceştia au tras în persoanele aflate pe trotuoarul din fața comandamentului. La evacuarea unei astfel de persoane, rănită în mână şi în piept, am participat pe când militarii schimbau încărcătoarele la arme! Şi Nicolae Predonescu avea să fie făcut general de preşedintele Traian Băsescu...

Când adevărul e minciuna...

Numărul 12, de miercuri, 17 ianuarie 1990, al ***Renaşterii bănățene*** conține articolul intitulat *Adevărul despre armată*. Este, de fapt, începutul unui şir de materiale publicistice dubioase, cu scopul de a reabilita cadrele militare în fața opiniei publice. Situația era delicată. În timpul Revoluției apăruse, chiar din 16 decembrie, după unele surse, dar în mod cert în 17 decembrie, lozinca „Armata e cu noi!" După fuga lui Ceauşescu forțele armate preluase ofensiva împotriva teroriştilor, având şi rolul de detaşamente de menținere a ordinii şi legalității (milițienii nemaiavând curajul să se arate pe stradă, iar securiştii nici atât, fiind mulți şi arestați!). Pentru mulți, exista (şi există!) convingerea că reprezentații Armatei au tras în populație. Acest „adevăr despre Armată" avea, deci, să fie primit cu destulă suspiciune. La acea dată, nu fuseseră dezvăluite frământările din cadrul acestei instituții. Căci aici se

găseau ofițeri curajoşi, începând cu Viorel Oancea, care a vorbit mulțimii din balconul Operei în 22 decembrie dimineața, înaintea de căderea lui Ceauşescu, dar şi alții care au refuzat să îndeplinească ordinul de deschidere a focului. Pe de altă parte, au fost ofițeri zeloşi, considerați, conform unor mărturii şi unor documente, adevărați călăi.

Mistificarea avea să se realizeze prin manipulare, împletind datele reale cu cele nereale, trecerea sub tăcere a unor aspecte semnificative, folosirea unui ton şi a unui stil de adresare direct către cititor, cu efecte retorice şi prin apelul la sentimente, unele chiar din sfera patriotismului şi a respectului datorat autorității şi „brațului înarmat al poporului", încercând să atragă chiar şi sentimente de compasiune, prin apelul la fapte reale, dar smintite de la adevărata semnificație. Iată un exemplu: „Vă informăm, stimați cititori, că este eronată ştirea referitoare la faptul că şenilele tancurilor ar fi zdrobit oameni. Aceste maşini executau ordinul de a veni la garnizoană pentru a asigura securitatea acesteia". Este, pur şi simplu o minciună. Justiția a dovedit clar ceea ce martorii la evenimente şi medicii ştiau deja: o femeie fusese strivită de blindate!

De ce trebuie urechiați ziariştii

Nu se poate afirma că a autorul articolului cu pricina ar fi fost greşit informat. Faptul este exclus cu desăvârşire, iar acesta mințea pentru a-şi scăpa pielea, căci rândurile sunt scrise de lt. col. Constantin Zeca, nimeni altul decât comandatul în fapt al Diviziei Mecanizate Timişoara pe timpul Revoluției. Textul continuă, virând spre latura emotivă, încercând chiar să inducă un sentiment de vinovăție în opinia publică, chiar cu scopul de timora: „Din discuțiile purtate cu cadre şi militari din unitate a rezultat că şi atunci când unele elemente provocatoare au incendiat maşinile de luptă, au maltratat echipajele, unii dintre ei fiind chiar internați în spital – cazul lt. maj. Bănicioiu Ion, plt. Buță Constantin – aceştia nu au ripostat". Zeca are cel puțin meritul că dă numele (doar de familie!) al militarilor căzuți la datorie: Motiga, Tudor, Galaftion, Constantinescu şi Buzea.

Constantin Zeca, devenit ulterior mare general, la fel ca şi alți ofițeri ai Armatei române suspectați de implicare în represiune (în timp ce alți ofițeri, în special cei din Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei – CADA, aveau să fie prigoniți şi trecuți în rezervă!) nu-şi poate reține în articolul pomenit un perdaf la adresa jurnaliştilor deveniți (deja!) incomozi: „Este cazul ca toți slujitorii condeiului liber şi obiectiv să dovedească un discernământ cu adevărat patriotic şi să înțeleagă că tot ceea ce se scrie şi se publică trebuie să ducă la revenirea la normal a întregii vieți a județului nostru şi să nu creeze suspiciune şi neîncredere". Frumoase indicații!

Ofensive aspre împotriva presei

Numărul 6, de miercuri, 10 ianuarie 1990, al ***Renaşterii bănățene*** avea să consemneze o primă luare de poziție a jurnalistului Harald Zimmerman. Scrie despre cele întâmplate în Calea Girocului, despre blocarea tancurilor în drumul lor către centrul oraşului şi despre oamenii împuşcați acolo de forțele armate, căci nimeni nu avea acolo vreo îndoială cu privire la uciderea de oameni nevinovați de către cei din Armată. Hotărârea luptătorilor pentru libertate este redată în fraze scurte, cuvinte simple, fără nicio încărcătură metaforică: "Am văzut atunci oameni de un curaj nebun. La cincizeci de paşi în fața plutonului de execuție au continuat să strige „noi suntem poporul, voi în cine trageți?" pentru ca mai apoi să încingă o imposibilă horă a unirii acolo, chiar în stradă. N-au apucat să o sfârşească". Articolul lui Harald Zimmerman mai are şi meritul de a face o primă tentativă de abordare psihologică a momentului, de a renunța la formulările bombastice fără de substanță şi dea releva unul din mecanismele interioare de motivare în acțiunile de confruntare cu regimul şi detaşamentele morții: „Zgomotul iscat de un tanc în plină viteză este o armă psihologică ce loveşte de la distanță. Dar nimeni nu a dat bir cu fugiții. Au aşteptat liniştiți până şase tancuri au intrat în capcana de pe Calea Girocului, după care le-au tăiat retragerea printr-un alt troleibuz pus de-a curmezişul bulevardului". Autorul arata că se putea scrie şi „normal" despre cele întâmplate în Revoluție. Dar nu pentru mult timp.

În ziarul de joi, 18 ianuarie 1990, procesul de mistificare derulat sub titlul *Adevărul despre armată* continuă cu o însăilare semnată de lt. col. Alexandru Şelaru. Sunt de fapt două replici, una la articol dintr-un număr anterior, semnat de Harald Zimmerman, şi una la un reportaj al Televiziunii libere Timişoara. Aplombul încercării de punere la punct îi este stârnit ofițerului de insistențele reporterilor de televiziune, unul resimțit acut: „Întreb: cu ce drept şi în baza căror şi ale cui reclamații ne-au supus respectivii (reporterii, *n.n., L.-V.S.*) unui adevărat rechizitoriu?" În discuție erau suspiciunile legate de faptul că din incinta unității militare din Calea Lipovei s-a tras în demonstranți. Ulterior, aceste suspiciuni au fost confirmate, existând chiar ofițeri anchetați şi condamnați. În ceea ce priveşte încercarea de a demonta afirmațiile lui Harald Zimmerman, Alexandru Şelaru nu găseşte decât o întrebare mirat-retorică: „Cine a tras în populație, Armata?!" Cum discuția se referă la cele întâmplate în seara de 17 decembrie 1989 în Calea Girocului, răspunsul este unul clar: da! Pentru că armata a tras acolo în populație, fapt dovedit, chiar dacă ucigaşii nu au ajuns după gratii...

Tot articolul este realizat cu acest ton când bombastic-sforăitor despre Armată şi despre misiunea ei sfântă în slujba poporului, când de punere la punct malițioasă sau sarcastică. Argumente nu furnizează domnul locotenent-colonel, ci mistifică acoperindu-e cu fraze patriotarde: „Armata, stimați cetățeni, tineri şi vârstnici, copii, studenți, bărbați şi femei din Timişoara, care ați pornit Revoluția şi ați aprins flacăra sfântă a acesteia în întreaga țară, a fost cu poporul în cuget şi simțire dintotdeauna, în întrega istorie a națiunii române, iar pentru consolidarea cuceririlor democratice pe care le vrem, armata este şi va fi cu poporul, orice ar fi!" Această îşiruire de cuvinte goale vine să mascheze o lipsă, consemnată de autor chiar la începutul articolului: „Nu mi-am propus să descriu evenimentele, aşa cum nu am fost, nu m-am situat în chiar mijlocul lor"...

Evacuarea nu a fost învățătură de minte

Timp de două zile, în 23 şi 24 ianuarie 1990, ***Renaşterea bănățeană*** nu a apărut, locul fiind luat de ***Timişoara***. Schimbarea nu i-a fost de ajuns, căci

joi, 25 ianuarie 1990, ***Renaşterea bănăţeană*** se reîntâlneşte cu publicul şi sunt continuate mistificările despre rolul Armatei în Revoluție, frazele sforăitoare şi mincinoase de-a dreptul fiind semnate de col. ing. Nicolae Opriş. Una dintre susținerile sale, publicate sub titlul *Zile şi nopți de veghe*, este aceasta: „Da! Armata a fost din prima clipă de partea Revoluției!" Nu, nu a fost! Domnul colonel continuă şi vorbeşte cu patos despre lupta dusă de militari pentru apărarea libertății. Încleştările erau dramatice: „Au fost zile şi nopți în care nu am ştiut ce-i frigul, oboseala, iar cuvântul frică a fost scos din mintea noastră. Au fost zile şi nopți în care ne-am bătut cu un inamic mai bine dotat şi instruit, perfid şi fanatic". Dar bravul ostaş român a făcut față şi a adus victoria, nu? Inutil să mai întrebăm de unde ştia domnul colonel că „inamicul" (celebrii „terorişti", bănuim) avea acele calități? A fost prins măcar unul? Nu! Era o simplă retorică manipulatoare, pe fondul unei psihoze a timpului, psihoză amplificată şi prin faptul că militarii se speriau şi de umbra lor şi trăgeau adesea fără motiv. Concluzia desprisă este de aici este că Armata a fost incapabilă să prindă măcar un terorist, cât îi țara aceasta de mare! Există, desigur, câteva cazuri de oameni împuşcați sub eticheta de terorişti, dar justiția nu a reuşit niciodată să facă lumină în aceste dosare.

Dubioasă este şi tehnica semnatarului articolului nu doar de a vorbi în numele Armatei, ci şi de a se confunda cu ea, de a i se subtitui şi de a prelua din (nemeritata, constatăm acum, după două decenii de la cele întâmplate) aură de eroism a acesteia. Dar nu doar presupusele merite ale Armatei sunt reflectate în persoana „bravului" colonel condeier, înnobilându-l pe acesta, ci se produce şi fenomenul invers, căci prin tehnica hiperbolizării, autorul sporeşte măreția faptelor corpului militar, corp din care face parte. Hiperbola este prelungită prin procedeul potențării reciproce, căci cu cât întregul (Armata, în ansamblu) este ridicat în slăvi, cu atât mai luminoasă este imaginea colonelului mistificator, un ofițer de birou bănuim, prin gradul purtat şi prin pregătirea de inginer, căci în stradă ieşeau ofițeri cu gradul cel mult de maior.

La dispoziția domnului general

Că presa se putea face şi altfel, o demonstrează revista ***Orizont***. Publicație culturală, aceasta avea să se pună în slujba noului jurnalism postrevoluționar, răspunzând nevoii de informare a epocii. Spre exemplu, numărul 2 al ***Orizontului***, din 12 ianuarie 1990, este ceva mai cultural, angrenându-se în efortul recuperării unor autori ce multă vreme au fost ținuți la periferia vieții literare, iar unii complet interzişi. Miodrag Milin publică însă partea a doua a cronologiei sale *Şapte zile care au zguduit România*. Reținem din această pagină un fragment semnificativ, referitor la cele întâmplate în 16 decembrie pe la prânz, în apropierea Bisericii reformate: „Primarul (e vorba de Moț, *n. n.*) i-a înştiințat că a fost anulat mandatul de evacuare a pastorului, care poate să rămână pe loc şi în continuare. Populația a aplăudat fericită. Apoi au scandat cu toții: - Libertate! – Libertate! După cum simțea Nemeth, era o scandare cu două înțelesuri deja: libertate pentru pastor, dar şi libertate pentru popor".

Revenind la tema noastră, în pagina a treia, Antoaneta C. Iordache realizează un interviu extrem de viu cu lt. col. Dumitru Damian şi maior Viorel Oancea. Sunt puşi în ordinea gradelor şi funcțiilor din unitatea militară din care făceau parte. Pentru prima dată în presă apar amănunte despre curajosul ofițer Viorel Oancea, care, în dimineața zilei de 22 decembrie (deci când Ceauşescu mai era încă la putere, iar Milea se sinucidea!) avea să confirme, cel puțin parțial, că „Armata e cu noi!" vorbind mulțimii din balconul Operei, balcon ocupat de revoluționari. Semnificative sunt însă şi unele detalii privind modul profesionist de a face presă, într-o epocă când lucrurile erau tulburi, iar proporțiile nu puteau fi păstrate decât foarte greu, iar oamenii aveau încă unele rețineri în a vorbi foarte deschis. Mai ales pentru nişte militari, grija față de a nu vorbi fără rost era capitală.

Atunci când reporterul îl atenționează pe lt. col. Damian că ar putea fi vorba de un secret militar, ofițerul precizează: „Din punctul nostru de vedere nu. Oricum, v-am ruga, dacă se poate, să revedem împreună, înainte de publicare, interviul. Poate, să-l arătați şi domnului general Popescu... (acesta

era comandantul Garnizoanei Timişoara, *n. n.).* Foarte deschis, ziaristul răspunde: „De ce nu?!" şi consemnează totul în paginile publicației.

Relatarea poate fi corectă

Din ***Orizont*** nr 5, care a apărut în 2 februarie 1990, important este şi interviul luat de Iosif Costinaş locotent-colonelului Petre Ghinea, unul din ofițerii ce comandau lupta de apărare a oraşului împotriva celor numiți generic terorişti. După cum ştim, de existența acestor persoane înarmate decise să înăbuşe Revoluția nu se îndoia nimeni. Au existat numeroase mărturii pe această temă şi au fost descoperite unele urme. În acea perioadă, ***Renaşterea bănățeană*** găzduia articole, multe semnate de ofițeri de armată, în care această confruntare cu elementele ostile era folosită, aşa cum am văzut şi din analiza respectivului ziar, pentru glorificarea Armatei, într-un limbaj hiperbolic, străin realității descrise. Iosif Costinaş nu-şi lasă interlocutorul să bată câmpii, deşi amândoi cred în existența teroriştilor. Petre Ghinea se dovedeşte un om cu capul pe umeri, sobru şi deschis, şi nu avansează către public date necontrolabile şi nici nu se împăunează cu merite, chiar dacă ele există.

Redăm în continuare un pasaj din interviu, unul semnificativ în privința celor întâmplate, dar şi a ceea ce se ştia la acea dată concret despre terorişti: „Către miezul nopții, am auzit țipete din Piața Operei. Am pornit imediat cu transportorul în care mă aflam. După ce am străbătut strada Alba Iulia, pe care oamenii fugeau îngroziți, am ajuns aproape de pasajul subteran. În jurul scărilor pasajului subteran se aflau, întinşi cu fața la pământ, câteva sute de tineri. Le-am făcut semn să fugă, i-am protejat. A început să tragă în noi dinspre Muzeul Banatului. Auzeam gloanțele cum se lovesc de blindaj. În acelaşi timp se trăgea şi din câteva poduri ale clădirilor. Ne-am îndreptat spre muzeu, am aprins reflectoarele transportorului, luminând micul parc din apropiere. Căpitanul Ilie Hîrța a reuşit să prindă în lunetă pe unul dintre terorişti. A tras în el. Teroristul a căzut ca retezat şi, imediat după aceea, «colegii» lui ne-au spart reflectoarele. Ne-am retras, am ocolit clădirea muzeului şi am cercetat locul unde a căzut teroristul. Dispăruse de acolo.

Am văzut doar urme de sânge... Din hotelul Central s-a tras asupra noastră şi ne-au găurit câteva pneuri de la transportor...”

„Vom face totul”... Şi, nimic...

Tot în ***Orizont*** găsim şi un alt interviu realizat de Iosif Costinaş, de data aceasta cu general-maior Ioan Dan. Ni se precizează că adjunctul şefului Direcției procuraturilor militare „a avut amabilitatea să acorde revistei ***Orizont***, în exclusivitate, acest interviu (primul dintr-o serie de convorbiri ce vor fi publicate cu scopul de a informa cititorii asupra amplei anchete juridice de la Timişoara. De asemeni, asupra procesului ce se desfăşoară acum şi a proceselor ce vor urma). Interviul acesta este şi o dovadă despre puterea ziaristului de a răzbate şi de a discuta cu oameni aflați în miezul problemelor. Căci nu era uşor să ajungi la ditamai generalul şi să-l convingi să facă declarații, cunoscută fiind reticența acestor personaje (mai ales cele din justiție) de a ieşi în public cu declarații!

Din interviul propriu zis reținem faptul că procurorii au lucrat în condiții grele, căci „nu ştiam cu ce să încep (începem). Semnificativ este răspunsul dat de generalul Dan în ceea ce priveşte acțiunile Armatei: „În Calea Lipovei, unitatea militară nu a fost atacată de manifestanți (care vroiau să se regrupeze, la o distanță considerabilă de gardul unității, pentru a merge în centrul oraşului). Dar s-a deschis foc de arme automate asupra lor. Au apăsat pe trăgaci ofițeri care credeau că vor fi avansați pentru promptitudine şi «abnegație». Până azi au fost arestați un fost locțiitor politic şi un fost ofițer de administrație. Cercetările continuă”. Şi au continuat, căci cei doi au ajuns în boxa acuzaților după câțiva ani. Şi au scăpat...

Deci Armata era la putere!

Numărul 233 din 1990 din ***Renaşterea bănățeană*** cuprinde un text care ar putea fi un epilog la cele consemnate până aici. Este un text interesant, semnat de către Willy Golberine, reporter la ***Paris Match***. Este unul dintre cele mai frumoase articole de evocare a Revoluției de la Timişoara care s-au scris vreodată. La început aflăm câte ceva despre modul cum vestea despre cele întâmplate alarmează Occidentul: „Nimeni nu ştia cum «se scurgeau»

ştirile din România. Cert este că penetrau repede. Primul set de ştiri a fost transmis în Vest încă de duminică seara şi se referea la demostraţii violente şi doi morţi". Dar aceste informaţii au fost controlabile doar pentru scurt timp, căci în următoarele zile numărul de victime avea să crească la fix 4 632! Astfel aflăm şi care a fost mecanismul amplificării, al mistificării de fapt, căci: „Toţi martorii,cu excepţia unuia, au rămas anonimi. Marea majoritate pretindeau că deţin informaţiile din cercuri medicale româneşti". Tonul este unul maliţios, însă numai în parte justificat. În fond, mistificarea s-a produs în media occidentală, pornită să accepte orice grozăvie. Pe de altă parte, a existat şi cifra de 60 000 de victime ale comunismului, cifră vehiculată în procesul soţilor Ceauşescu. Dar ce este important, mult mai important, în Timişoara au murit 117 persoane şi au fost rănite sute, ceea ce reprezintă o cifră cutremurătoare. Iar acestea nu sunt victime inventate...

Reporterul avea să se arate dezamăgit când a ajuns la Timişoara, căci avea să găsească oraşul în sărbătoare. Or, sărbătoarea - e adevărat! – nu constituie un subiect prea atrăgător pentru un jurnalist. Grupul de ziarişti doreşte să viziteze sediul Securităţii. Nu li se dă voie. Sunt trimişi după aprobări la cei din balconul Operei. Le primesc, dar sunt avertizaţi că nu prea sunt valabile, aşa că sunt îndrumaţi către Armată. Aici intervine mirarea reporterului experimentat şi cu mintea lucidă: „Deci Armata şi nu oamenii conducea totul!" Decepţia este întărită şi de vizita în Cimiriul Săracilor, unde jurnaliştilor străini li se prezintă spectacolul cu cadavrele deshumate. „Era perfect. Nimeni dintre noi nu şi-a putut stăpâni mirarea că nu erau rude care să-i bocească pe cei dispăruţi. Singurii care deplângeau morţii eram noi, cei 30 de oameni de presă, cu ochii uscaţi şi inimi împietrite în faţa a ceea ce părea o teribilă crimă. Eram prinşi în capcană: obţinusem ce căutam. Meritam să fim prostiţi". Însă departe de a fi un joc, doar un spectacol pentru uzul celor din Vest, căci lucrurile au devenit adesea tragice, căci: „Şi, totuşi, opt ziarişti au murit în decembrie în România", avea să concluzioneze Willy Golberine.

Lucian-Vasile Szabo

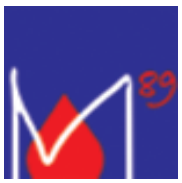

COLAJE DE CELULOID

„Ziua cea mai scurtă”

Vă propun, în acest număr, să continuăm serialul cu fuga dictatorilor Ceauşescu. Dacă în numărul trecut aţi fost, graţie lecturii, martorii fugii lor, de pe clădirea Comitetului Central, cu elicopterul, cu lux de amănunte, episodul acesta, care se încheie cu moartea celor doi, surprinde, prin tehnica cine-vérité-ului, reconstituirea traseului haotic parcurs prin ţară, situaţiile disperate şi extreme prin care au trecut, alături de actorii angrenaţi, martorii şi redă dialogurile dintre aceştia, într-un puzzle care are o singură direcţie: supravieţuirea. Aceasta însă nu a mai fost posibilă pentru Nicolae şi Elena Ceauşescu, care au fost „trădaţi” şi executaţi prin împuşcare, în ziua de Crăciun, la ordinul unora care, cu doar câteva zile înainte, le îndeplineau, fără a cârti, ordinele tiranice primite pe linia ierarhică a Armatei, dar nu numai (Liza Kratochwill).

- Sunt doctorul Decă Nicolae de la Spitalul Găeşti şi-n ziua de 22 Decembrie mă aflam, ca de obicei, în program, împreună cu colegii mei pe care îi vedeţi în acest cadru. Toată lumea a aşteptat, cu nerăbdare, veşti de la aparatul de radio. La un moment dat, am auzit că dictatorul a fugit. Toată lumea a sărit în sus de bucurie... Ceva mă mâna ca să plec spre casă. Şi-atunci i-am spus colegului meu, care-i şef de Secţie: *Petrică, eu plec să-l prind pe acest individ care a fugit cu...!*
- Reporter: Dar cum v-aţi exprimat?
- Dr. Nicolae Decă: Colega Mariana poate m-a auzit mai bine, eu, în acel moment, ştiţi, e greu de reprodus. Poate am spus o înjurătură, aşa cum spune dânsa. Să vă spună dânsa!
- Reporter: Cum s-a exprimat, doamnă?
- Asistenta Mariana: „Petrică, plec! F... în cur pe mă-sa, mă duc şi-l prind!”
- Reporter: Şi ce s-a întâmplat?
- Medic: Într-adevăr, l-am văzut pe doctorul Decă, pe care-l cunosc de mulţi ani, conducătorul acestei unităţi sanitare, foarte vesel şi foarte bine dispus... şi i-am spus: *Stai pe loc, pentru că nu suntem siguri ce s-a întâmplat*! Cu

toate că noi... în momentul respectiv, am auzit vocea lui Mircea Dinescu, când a apărut la radio, colegul nostru a spus: *Nae, gata, s-a terminat!*
- Dr. Nicolae Decă: Ceva parcă mă mâna să merg spre casă. Adică fiind aceste evenimente, mi-am zis: Dom'le să mă duc, şi eu, acasă să văd ce se întâmplă, totuşi. Şi-atuncia m-am dus după ce am tras înjurătura aceea de care spun colegii, m-am îmbrăcat şi am plecat cu maşina...
- Ofițer: Sunt colonelul Suciu Ioan, comandantul Garnizoanei Boteni. După comunicatul prezentat la radio, în ziua de 22, după ora 12.00, am primit ordin ca pe Aerodromul Boteni să nu mai decoleze niciun fel de aeronavă.
- Pilotul Vasile Maluțan: Am încercat să nu dau poziția la insistențele celor de la bord, dar am luat înălțime, pentru a fi reperate stațiile de urmărire terestre. Stațiile radar. Negăsind altă cale pentru a mă putea întoarce sau ateriza, a nu mă îndepărta de zonă, le-am spus că suntem reperați de radar şi într-un minut sau două vom fi doborâți. După care s-a speriat şi a zis: *Aterizăm imediat!* Unde ? *Pe marginea şoselei.* Eram aproape de axul de prelungire a pistei de la Titu, lângă şoseaua națională Bucureşti –Târgovişte. Am aterizat şi, de-acolo, m-a mai întrebat o dată, m-a chemat jos şi m-a întrebat *dacă nu țin cu cauza, nu servesc cauza.* Şi-atunci am întrebat: *Care cauză, domnule preşedinte*?! Nu exista nicio cauză pentru mine, nu ştiam ce cauză are el. Cauza noastră era alta: să revenim la o viață normală şi neurmăriți şi necăutați de poliție şi cu pistolul la tâmplă să facem misiune.
- Ofițer-aviație (din comandamentul aerodromului Boteni): Cam după aproximativ o oră, deci după ora 13.00, în zona aerodromului s-a auzit un elicopter. Nu am cunoscut din ce direcție vine, dar am observat după aproximativ câteva minute că s-a apropiat de Aerodrom şi a aterizat în apropiere de comuna Sărdanu, la aproximativ un kilometru şi jumătate de pistă. Am întrebat dacă a luat legătura radio cu noi, mi s-a răspuns că nu au luat nicun fel de legătură radio.
- Dr. Nicolae Decă: Şi, la un moment dat, în dreptul intersecției cu drumul care duce spre Aeroportul Boteni, un cetățean înalt în scurtă kaki îmi făcuse semn să trag pe dreapta. Am tras pe dreapta. Am coborât din maşină, m-am prezentat şi, la un moment dat, zice: *Ai benzină? Am. Bine,* zice, *dați-mi cheile şi maşina! Cum să-ți dau...?!* Şi-atunci mi-a arătat pe cei doi dictatori şi zice: *Trebuie să-i ducem la Miliția Găeşti!* Atunci, fulgerător, m-am gândit eu – ăştia sunt arestați, atunci. Zic: *Dom'le, îi duc eu, dar maşina n-o dau!*
- Cpt. Marian Rusu (securist din garda personală a Ceauşeştilor, arestat): Colegul mi-a zis să facem rost de o maşină. Era o şosea acolo. Şi m-am dus la un şofer. Era băut. Şi i-am zis: *Domnule, ai benzină, poți să ne duci?*

Zice: *Nu am.* S-a repezit, s-a urcat în maşină şi a plecat. În momentul ăsta, colegul m-a strigat, zice: *Vino şi urcă-te aici, că s-a oferit domnul să ne ducă!*

- Dr. Nicolae Decă (unul dintre cei doi civili forțați să-i transporte pe dictatorii fugari): Şi-atunci le-a făcut semn, au venit amândoi, ea era în dreapta lui, s-a urcat cu el în dreapta mea, ea în spatele meu şi... colonel sau nu ştiu ce grad avea, era îmbrăcat în haină cenuşie, se vedea patul pistolului – se numeşte Kasfori, am aflat – lângă Ceauşeasca. Şi-am plecat. Mai era un... un ARO oprit, mai erau mulți cetățeni aşa, nu ştiau ce să creadă, ce s-a întâmplat când i-a văzut, nimeni nu îndrăznea să facă ceva, să spună ceva, toți erau consternați. Nu ştiau ce s-a petrecut. Şi-am plecat spre Găeşti. Cu intenția ca să-i ducem la Miliția Găeşti.

- Maior Florian Rațț (unul din cei doi securişti din garda care-i însoțea pe Ceauşeşti): După decolare nu am fost preocupat decât de a pleca într-o altă direcție față de direcția în care plecau ei, întrucât la plecarea de la Snagov intrasem în posesia genții în care erau acele valori cu care... puteau să le rețină, să le facă să dispară. Atunci când m-am urcat de la început în elicopter, intenția mea nu a fost alta decât de a intra în posesia a ceea ce vor să sustragă. Să nu se cunoască, să le folosească. Am bănuit că este vorba de ceva valori, nu am plecat cu intenția de a-i ajuta să fugă...

- Vocea unui lider revoluționar la TVR Liberă: Ascultați-mă! Linişte şi ascultați-mă! În clipa asta s-a dat la televizor următorul anunț de către crainicul televiziunii: Un inginer agronom din Titu a anunțat că, cu puține momente înainte, a fost văzut un elicopter alb şi au coborât cele două persoane şi s-au urcat într-o maşină, există şi numărul maşinii şi încearcă să scape.

- Ofițerul de aviație: Am raportat imediat Comandamentului Aviației Militare despre cele întâmplate şi am cerut permisiunea să decoleze câteva elicoptere pentru cercetarea zonei de aterizare a elicopterului DOFEN. Mi s-a răspuns să mai aştept puțin...

- Dr. Nicolae Decă: La un moment dat, îl aud pe Ceauşescu întrebându-l pe cel din spatele lui: *Se vede Marian? Nu se vede.* Eu, atunci, am început să intru la bănuială. Adică totul era amical între ei. Iar mai mergem vreo 200, 300 de metri şi iar îl întreabă: *Se vede Marian?* Era, oarecum, îngrijorat Ceauşescu, că nu se vede acest Marian. Florian i-a spus: *Nu se vede.* Am mers şi-atunci mi-am dat seama că, de fapt, aceştia nu sunt arestați, ci ei sunt liberi. Atunci au început să mă cam treacă năduşelile. Mergând cu Ceauşescu, la un moment dat, mă întreabă: Ai auzit ce s-a întâmplat? Să spun da, să spun nu... m-am gândit o fracțiune de secundă ce trebuie să

spun. Şi zic: *N-am auzit. Am fost ocupat...* El m-a crezut, nu m-a crezut... Ceauşescu mi-a spus: *A fost lovitură de stat!* Pauză între noi... la un moment dat, după ce am mers aşa, să zic vreo 100 de metri, el se întoarce către mine şi îmi spune: *Mergem să organizăm rezistența.* Io am tăcut, el a tăcut, el se uită la mine insistent şi mă întreabă: *Vii cu noi?* Vă dați seama, era o întrebare directă. Ce puteam eu să răspund în situația aceea?! Deci m-au trecut apele şi-atunci am început să cam îndrug: *Sunt în vârstă, am copii, sunt bolnav, nu sunt membru de partid... nu pot să merg. Dar vă pot duce la Miliția oraşului Găeşti, unde eu cunosc echipajul de la Circulație, sunt oameni de treabă şi aceia vă duc mai departe unde aveți nevoie dumneavoastră*. El a stat aşa puțin, s-a uitat la mine, s-a uitat şi în altă parte înainte şi zice: *Îți dai seama ce-mi spui?!* Am tăcut. Tonul însă cu care a spus, parcă a fost un ton de milă, de ceva, aşa, parcă l-aş fi condamnat eu la moarte, în momentul acela. Sau el nu mai avea nicio speranță, nicio şansă. Nu ştiu cum să interpretez lucrul acesta din acele momente, vă dați seama şi starea mea de psihic cum era?! Apa curgea pe față, eu mă ştergeam cu mâna, curgea şi pe spate... Florian îmi spune: *Mergem la dreapta, spre Târgovişte.* Am rămas puțin contrariat. Eu ştiam că trebuie să mergem la Găeşti. Şi-atunci mă întorc şi eu către Ceauşescu şi-l întreb. Zice: *Nu, mergem pe-aici!* Deci în momentul în care am intrat în comuna Văcăreşti, a început să dea semne de oboseală, să zic aşa. Eu ştiam ce are. Trebuia să opresc, să-l „suflu" şi plecam mai departe. Dar când am intrat în comuna Văcăreşti, la vreo câteva sute de metri, un cetățean îşi spăla maşina. Şi-atunci am zis: Domnule, opresc aici... intenționam să scap din maşină. Am oprit acolo, ăla îşi spăla maşina, am coborât eu, a coborât Florian, eu le-am spus: *Trebuie să... şi, dacă aveți timp, trebuie să stăm şi, dacă nu, nu*. Florian a coborât cu mine. S-a dus direct la Petrişor. Când l-a văzut Petrişor că i-a atârnat pistolul de gât, s-a speriat băiatul la început. S-a zăpăcit, l-a întrebat de benzină... Zice*: Am 20 de litri.* Zice el: *Nu-i nimic. Mergi cu noi şi îți dăm la Târgovişte.* Eu stăteam în spatele maşinii, într-o poziție, aşa, încât el a crezut că sunt de-al lor.

- Mă numesc Nicolae Petrişor (cel de-al doilea şofer forțat să-i transporte pe dictatorii fugari): În ziua de 22 Decembrie împlineam 35 de ani. În aceeaşi zi, s-a întâmplat evenimentul cu fuga lui Ceauşescu şi am avut nefericita ocazie să-l văd chiar în poarta mea, lângă mine. În acel moment, spălam maşina. Cel care... securistul, arătându-mi arma, mi-a ordonat ca să urc în maşină şi să plecăm mai departe, ca să îi pot transporta unde voiau să fugă. Am plecat cu maşina, la circa doi kilometri m-am oprit, unde s-a făcut transbordarea celor trei în maşina mea.

- Dr. Nicolae Decă: Deci când Ceauşescu a coborât ca să se urce în cealaltă maşină, mi-a întins mâna. Ori mâna mea tremura, ori mâna lui tremura, nu ştiu. A fost o strângere scurtă şi a urcat. În aceeaşi zi în care a fost în maşina mea. În maşina lui Nicolae Petrişor, aşa îl chema, am aflat ulterior.
- Nicolae Petrişor: Maşina mea mergea trepidant şi am oprit la circa doi kilometri. Acolo, securistul a coborât din fugă din maşina roşie, a venit la maşina mea deschizând uşa şi spunându-mi: *De ce n-am oprit unde a spus el?* Am ieşit din maşină de frică, m-am gândit că, dacă ies din sat, mă vor omorî şi îşi vor continua drumul. La circa 800 de metri am virat brusc stânga pe o străduţă înfundată, până să ies din sat, moment în care securistul m-a lovit cu arma în cap şi spunându-mi că ce vreau să fac... La aceste cuvinte, eu am spus că suntem urmăriţi.
- Ofiţerul de aviaţie de la Boteni: După o perioadă relativ mai lungă, deci vreo 30, 40 de minute, am primit ordin să decolez, să cercetez şosele din zonă şi să caut maşina cu numărul 1 Dâmboviţa 3005, de culoare neagră, tip Dacia 1300. Ceauşescu şi Elena îmi spun dacă prin sat, pe aici, e vreun loc să se ascundă de popor. M-am simţit singur şi neajutorat. Şi le-am spus, plângând, să nu mă omoare, că am şi eu trei copii. La care Elena Ceauşescu, răstit, îmi spune: *Eşti beat!* Eu i-am spus că nu am băut niciodată şi nu folosesc băuturi alcoolice, la care tot ea îmi spune: *Eşti creştin adventist?* Şi eu i-am spus: *Da.*
- Dr. Nicolae Decă (primul care i-a transportat cu maşina personală pe cei doi, Elena şi Nicolae Ceauşescu): Deci Primăria a fost aceea care a insistat să luăm legătura cu televiziunea, am reuşit să luăm legătura cu televiziunea, le-a explicat dânsa ce mi s-a întâmplat.
- Mă numesc Maria Ungureanu şi sunt fostul primar al comunei Văcăreşti. În ziua aceea, la postul de Miliţie, am aflat de la doctorul Deca... că Ceauşescu a trecut prin comună, schimbând maşina cu maşina unui cetăţean pe nume Petrişor Nicolae. Dându-mi seama că se află în pericol, am dat telefon la televiziune, anunţând acest lucru. Informaţia... nu ştiu ce s-a întâmplat la televiziune...
- Nicolae Petrişor: Securistul spune: *Nu aţi vrea să mergeţi la Combinatul de Oţeluri Speciale?* La care Ceauşescu spune: *Da, dar n-am vrea să intrăm prin faţă.* La circa 200-300 de metri, securistul îmi spune să opresc. Şi să opresc şi motorul. Acolo, iarăşi, am simţit o teamă foarte mare, deoarece nu scoteau niciun cuvânt, se uitau unul la altul. La stânga şi la dreapta mea, se vedeau stufuri de mărăcini. Şi acolo... am crezut că vor să mă omoare. Pe la circa 100 de metri se vedea o maşină albă, cu o singură persoană în ea, oprită. Securistul imediat îmi spune: *Suntem urmăriţi!* Am pornit maşina,

am dat drumul, Elena Ceauşescu, mirată, spune: *Dar ce se întâmplă?!* La aparatul de radio se auzea, la Bucureşti, scandând „Jos Ceauşescu!”. În acele momente, Ceauşescu a picat, într-un şoc, cu capul pe bordul maşinii şi la câteva minute se trezeşte şi spune: *Opreşte-l! E lovitură de stat!* Şi mi-am continuat drumul sub dirijarea securistului, spunându-mi să nu opresc nicăieri, numai unde spune el. Am intrat pe la intrarea din spatele oţelăriei, pe la zgură, securistul îmi spune să opresc ca să anunţe, după câteva secunde securistul vine imediat şi spune: *Muncitorii sunt în grevă. Să fugim!* Toţi cei care se aflau acolo au început să arunce cu pietre, cu ţeve (n.n. – ţevi) după noi, spunând: *Uite tiranul! Să-l omorâm!* Toţi ieşise spre poarta principală. Atunci Ceauşescu îmi spune: *Să ieşim de-aici! Poporul ne omoară!* Am ieşit pe la poarta lăturalnică, unde nu ne-a observat nimeni, la care Ceauşescu spune: *Mergem la Ulmi!* – unde mai fusese el o dată scăpat, în regimul trecut. Elena îi spune: *Nu mai este nimeni. Nu are rost să mai mergem acolo!* Securistul îi spune: *Tovarăşe preşedinte, nu aţi vrea să mergeţi la Palat, la partid?* Ceauşescu îi spune *da*. Am luat-o prin Micro 11, la ieşire prin Bulevardul Bălcescu, am stat circa trei minute, poate şi mai mult... Aici Ceauşescu s-a speriat foarte tare, deoarece el credea că în Târgovişte n-o să fie chiar aşa lumea revoltată. Pe prima stradă, după Liceul „Ienăchiţă Văcărescu”, mi-a ordonat să fac la dreapta. Am oprit în faţă, la o maşină mare, basculă. Aici, securistul îi spune lui Ceauşescu: *Tovarăşe preşedinte, vreau să merg la partid, să iau o maşină şi să vin să vă iau de aici.* S-a coborât, am observat cum îşi aranja armele...

- Florian Raţ (unul din cei doi securişti body-guarzi ai Ceauşeştilor): ...şi am tras pe o stradă laterală, după ce am mers... nu pot să apreciez ce distanţă, şi a spus: *Acesta este sediul, în apropiere.* Ceauşescu mi-a zis: *Du-te şi cheamă pe primul-secretar cu...* Eu sunt complet nevinovat şi am plecat de-acolo cu gândul dacă sunt util să pot fi folosit de noua orânduire care se năştea şi să mă prezint. Adică eu aveam armamentul la mine, ca orice ofiţer din escortă, îl aveam sub haină. Voiam să mă prezint la un organ competent, să le dau ce m-am hotărât.

- Nicolae Petrişor (şoferul...): Ne-au reperat doi tineri, într-o curte care era aproape de maşina noastră. Şi au început să strige: *Uite tiranul!* În acel moment, Elena Ceauşescu m-a prins de gulerul puloverului spunându-mi: *Dă-i drumul!* Ceauşescu era... avea o prezenţă disperată şi spune: *Suntem pierduţi! L-am pierdut şi pe ăsta!* Mă întreabă pe mine dacă mai e vreo ieşire la Palat, ca să vorbească poporului. Elena Ceauşescu, văzând atâta populaţie, s-a speriat, Ceauşescu a stat cu capul pe perna din spate, să nu-i vadă poporul. Până să trec Podul Ialomiţei, Elena Ceauşescu a observat

vilele lor, vilele partidului. Şi îi spune lui Ceauşescu: *Putem să intrăm aici, mai avem o scăpare aici, la vilele noastre.* Jos, la hotel, erau două persoane, ne-am oprit chiar în dreptul lor. Ceauşescu a deschis uşa şi i-a întrebat dacă pot să coboare, să intre şi ei să se ascundă acolo. Nu, că toate uşile sunt închise, să fugă de-acolo, că nu e de scăpare acolo.

- Dr. Nicolae Decă: După ce am terminat cu primăriţa, am venit la Spitalul Găeşti, am stat o oră în spital, după aceea m-am dus... pentru că eram foarte obosit. N-am mai plecat la Bucureşti până în ziua de 29, de teamă.

- Nicolae Petrişor: Am plecat mai departe, am ajuns în dreptul la o clădire părăsită, unde Elena Ceauşescu spune: *Putem să intrăm aici.* Şi Ceauşescu îi ricoşează şi îi spune: *Nu. Mi-e frig!*

- Maria Ungureanu (fost primar – comuna Văcăreşti): Atât doctorul Deca, cât şi Petrişor erau în pericol de a fi, pur şi simplu, linşaţi de cetăţenii din comună, care considerau că-i ajutaseră să scape, şi am considerat că e de datoria mea să-i apăr de mânia acestor oameni.

- Nicolae Petrişor: Amândoi într-un cor au spus: *Du-ne într-o pădure!* Am observat pe partea dreaptă un Centru de protecţie a plantelor, la Semințe, cum s-a şi anunţat, de unde făceam eu aprovizionare cu substanţe în meseria în care lucrez. Mi-am dat seama, în acel moment, că mai am o şansă de scăpare. Am observat porţile deschise, fără să le spun nimic, am virat brusc maşina la dreapta şi le-am spus: *Suntem urmăriţi*! Elena Ceauşescu m-a tras, din nou, de guler şi mi-a spus că ce vreau să fac. Eu le-am spus că suntem urmăriţi. Am intrat să găsesc persoane care să poată să mă salveze. Am intrat în prima cameră, am văzut că nu e nimeni, am controlat şi a doua cameră, tot nimeni, am ajuns până în spate, am controlat ultima cameră, am văzut iarăşi că nu-i nimeni, ne-am oprit şi mi-am zis: înseamnă că nu mai am nicio şansă să scap nici aici de ei! Totuşi, am mai continuat drumul şi am venit la secretariat. La secretariat uşa era închisă, am deschis-o, nimeni nu era în interior şi se auzea o voce în biroul directorului, unde am ajuns. Am văzut tot personalul. Am intrat înăuntru, am văzut tot personalul, care viziona la televizor imaginile de la Bucureşti, şi întreb: *Tovarăşul director este aici?* La care mi se răspunde, doamna Kati îmi spune: *Dar ce-i cu tine, Petrişor, acuma vii tu să iei substanţe, la sfârşit de an?!* Şi eu le spun: *Nu, am pe Ceauşescu şi pe Elena în maşină. Vor să mă omoare*. La care doamna şefă contabilă vine spre mine şi spune: *De ce i-ai adus aici, ca să îi omoare pe dânşii?!* Şi i-am spus: *Nu. Vor să mă omoare*. La care domnul inginer Şeinescu îm face semn cu mâna să-i aduc aici.

- Contabila: În momentul când am fost anunţaţi că i-a adus pe Ceauşeşti, eu m-am ridicat şi i-am spus: *I-ai de aici şi pleacă cu ei de aici! De ce i-ai adus*

aici? Şi mi s-a răspuns de către Petrişor că aici a socotit el că sunt oameni cumsecade şi buni.
- O angajată de la Centrul de Semințe: În momentul când am auzit că vin Ceauşeştii, imediat am ieşit toți afară.
- Ing. Tudor Şeinescu: La un moment dat, intră patru persoane în inspectorat, au părăsit inspectoratul, ducându-se la centru... Am martorii de față. Când am spus: *De ce ați fugit? De ce nu v-ați predat poporului, să explicați ce s-a întâmplat la Timişoara?!* La care Ceauşescu a răspuns: *De ce să mă predau?! Am muncit 60 de ani pentru acest popor, ca acum să mă răstoarne de la putere!* Iar Elena Ceauşescu a răspuns: *Am muncit toată viața mea pentru poporul ăsta, ca acum să ne răstoarne!*
- Dispecer – Miliția Dâmbovița: Eram de serviciu la Dispeceratul Miliției Județene Dâmbovița şi, după ce s-a comunicat la televiziune că tiranii au fugit şi se îndreaptă spre județul Dâmbovița, am început să primesc mesaje de la diferite persoane...
- Ing. Şeinescu: Dintr-o dată, Nicolae Petrişor a vrut să fugă la maşină. Iar eu, când am văzut că colegii mei au plecat, zic: *Nicuşor, stai barem tu cu mine, că ce să mă fac cu ăştia?*
- Dispecerul: În fața Inspectoratului eram cu uşa deschisă, erau mai multe cadre, dintre care doi subofițeri. Din proprie inițiativă, au plecat cu intenția de a merge să-i ridice pe tirani de la Protecția plantelor.
- Polițist (plutonier din fosta Miliție): Sunt lucrător al organului de poliție şi, auzind că dictatorul se află în zona noastră, am făcut exact aşa cum am crezut eu că este mai bine, la momentul acela. Am mers în curtea unității, am luat un coleg pe care-l cunoşteam de foarte mult timp, i-am spus: *Tică, mergi cu mine! Uite care-i treaba...* el nu ştia despre ce era vorba. Zic: *Mergi cu mine*! *Unde? Lasă, nu mai pune întrebări, mergi cu mine!*
- Ing. Şeinescu (de la Centrul de Protecția Plantelor): Până la venirea organelor în drept să ridice aceste foste personalități, a durat circa 40 de minute.
- Polițistul: Am recurs la varianta de a merge spre Câmpulung. Nu aveam niciun fel de informație, niciun fel de idee că s-ar afla în zona aceea. Practic, am mers orbeşte, am mers, aşa, în direcția aia, spre Câmpulung.
- Ing. Şeinescu: De două ori l-am văzut blocat pe Ceauşescu.
- Reporter: Vreau să mai îmi spuneți, cum făcea el? Se uita pe geam?
- O angajată de la Centrul de Protecția Plantelor: Se uita spre uşă şi aici, în față, se uita mereu pe geam.
- Ing. Şeinescu: Numai aşa făcea...

- Lucrătorul de Miliție: Când am ajuns la Centrul de Semințe, care era situat la un kilometru de orașul Târgoviște, am intrat în această unitate, am întâlnit prima persoană în cale – o femeie. Bănuiesc că era femeia de serviciu. Am întrebat-o: *Sunt aici?* Zice: *Da, sunt aici.* Zic: *Unde sunt? În birouri.*
- Ing. Șeinescu: ...zice ca o femeie muribundă: *Du-ne la Piteşti, undeva, că om te facem!...* Atunci eu, cumva speriat de propunere, am ieşit vreo doi paşi până aici. Când am refuzat-o să mă facă om, zice către dumnealor: *Da' fricos mai e băiatul acesta!* Din doi paşi, am ajuns la poarta unde mă aştepta înfrățirea. Băieții cu caschetele albe erau în poartă. În care am avut o încredere oarbă, pentru că sunt copiii care i-am creat eu. Copii sub 25 de ani. Cu odiosul Decret care l-a dat în '66... Pe-aici ieşiseră dânşii...
- Reporter: Şi cum s-a întâmplat?
- Ing. Șeinescu: Dânşii au luat-o pe Elena Ceauşescu, eu pe Ceauşescu şi i-am luat spre maşină.
- Lucrător în fosta Miliție: *Am primit ordin de la conducere să vă asigur securitatea. Imediat trebuie să mă urmați, întrucât de această clădire se apropie un grup foarte mare de tâlhari, care vor să vă omoare. Dacă vreți să mă urmați, bine!* Fără niciun alt ordin, fără nimic, să trag de ei, să nu ştiu ce... M-au urmat, pur şi simplu, ca speriați.
- Ing. Șeinescu: Eu veneam pe lângă el, cu Paisie...
- Celălalt milițian: Când a intrat Paisie în încăpere, Ceauşescu a făcut un pas înapoi, a băgat o mână în buzunarul din dreapta şi i-a spus: *Ce, ați venit să arestați un şef de stat?! Cine sunteți voi? Sunteți membri de partid? Sunteți cetățeni ai Republicii Socialiste România?!* Paisie le-a spus: *Nu e timp de vorbe, pentru că lumea a aflat că sunteți aici şi hai să mergem! Vă ducem la un loc sigur! Suntem de la Miliție şi vă ducem la un loc sigur!* Iar Paisie l-a luat pe el de braț, eu am luat-o pe Elena Ceauşescu de braț, în spatele nostru era domnul inginer şi i-am făcut semn cu ochiul. După aia, domnul inginer mi-a arătat că e de acord cu ce vorbim noi. Am ieşit afară, am băgat-o pe Elena Ceauşescu în spatele meu, pe bancheta din spate, el în dreapta, a ezitat puțin să intre, era domnul inginer lângă el, în fine, până la urmă au intrat în maşină şi am plecat. După ce am ieşit noi din curtea... Protecției plantelor, am luat-o pe traseul pe care am venit, cu intenția de a-i duce la Poliția Județeană. Acolo, văzând alte persoane la poarta auto, am hotărât să nu mai intrăm în curtea Inspectoratului...
- Lucrătorul de Miliție Paisie: N-am putut să mai intrăm în curtea Inspectoratului pe unde voiam noi să intrăm şi am zis: acuma trebuie să fugim unde vedem cu ochii. Practic, dacă ne prindeau, ne linşau şi pe noi, şi pe ei.

- Celălalt miliţian: Am intrat pe roşu, am virat stânga, pentru a merge la Poliţia Judeţeană, când după mine s-a luat un alt cetăţean cu maşina, care alerga după mine. Probabil să mă lovească, ceea ce s-a şi întâmplat în apropierea intersecţiei din spatele Poliţiei Judeţene. Am luat-o pe centru, culoarea roşie a semaforului, ne-am strecurat... În timpul ăsta, ţineam legătura cu cei de la dispecerat şi ne-au zis: *Intraţi într-o pădure, undeva, într-o curte, puneţi ceva pe maşină, ca să nu fiţi văzuţi*! Am luat-o primul drum la stânga, pentru a ieşi înapoi, la o pădure. Când am luat-o în dreapta, a ajuns la o cultură soia, un drum lateral care ducea spre o pădure, n-am ajuns până la pădure, deoarece în dreapta era o mlaştină şi foarte mult stufăriş. Am zis: *Să ne pitim după mlaştina aceea!*
- Lucrătorul de Miliţie Paisie: Ce s-a petrecut în acest timp? Împreună cu colegul meu am făcut cu ei discuţii legate de: de ce a lăsat poporul să sufere atât, de ce nu i-a dat hrană, de ce programul de la televiziune era aşa cum era? Bineînţeles că, de fiecare dată, primeam răspunsul şi erau foarte agitaţi, eu mă uitam foarte, foarte des la ceas. În timp ce stăteam... era aşa, pe amurgite, a apărut la vreo trei metri de maşină un vulpoi de toată frumuseţea. A stat cred că vreo patru minute. Ne uitam cum ne suspecta. După care şi-a văzut de treburile lui. Se auzea un zgomot de tractoare, de... nu ştiu ce era, că zic: *am fost reperaţi de elicoptere.* Am rupt husele de pe băncile din autoturism, stuf, paie şi am camuflat autoturismul. De foarte multe ori ne întrebau: „Sunteţi de partea noastră? Vreţi să ne scăpaţi?"
- Ion Enache (celălalt miliţian)): A intervenit Ceauşescu că să mergem la Voineşti, prima dată, după aceea... nu, la Voineasa, şi am zis, până la urmă, să mergem la Piteşti. M-au întrebat: *De ce?* La Piteşti mergem, pentru că Armata e mai bine organizată şi nu se poate scăpa. Discuţii... I-am zis că a venit domnul Iliescu, a preluat conducerea ţării pe moment... *Cine-i Iliescu?* După câte ştiam eu, i-am zis că a fost prim-secretar la judeţul Iaşi... A, că *şi ăla-i un nebun!* La ei, toţi erau nebuni, că *generalul Guşe e un trădător*, că *Sergiu Nicolaescu, la fel, e un spion, că lucrează numai cu nemţii, că face filme numai în colaborare cu nemţii*, toţi erau trădători, erau nebuni pentru ei. Cam astea au fost...
- Ofiţer de aviaţie: După lăsarea întunericului, comandantul Poliţiei Titu m-a anunţat şi mi-a cerut sprijinul să-l preiau pe Manea Mănescu şi să-l ţin izolat în unitate. După aprobarea primită de la Comandamentul Aviaţiei Militare, l-am ţinut pe acesta într-o cameră cu pază militară.
- Unul dintre cei doi însoţitori – lucrători din fosta Miliţie: Înainte să mergem la noi, la Poliţie, pentru a fi în siguranţă acolo, ea, tot timpul când vorbeam prin staţie, zicea: *Nu mai vorbi, nu mai spune unde suntem!* A

intervenit Ceauşescu atunci. *Dar unde mergem? Vreţi să ne ajutaţi?* I-a zis colegul: *Da, suntem cu dumneavoastră, vă ajutăm.* Eu n-am zis nimic. Mă uitam în faţă, aşa. Pe drum, deci după ce-am intrat în incinta curţii, la Inspectorat la noi, atunci a zis el că: *M-aţi trădat!* Cu o voce aşa, mai sobră, mai tare. *M-aţi trădat! La Târgovişte am fost arestat. De la Târgovişte m-a luat!* Şi n-a mai zis nimic.

- Ofiţer de aviaţie: Aproximativ după două ore, s-a semnalat prezenţa lui Emil Bobu în zona Găeşti, unde a şi fost arestat. Aceştia m-au rugat să-l preiau şi pe acesta, l-am adus în unitate şi l-am ţinut într-o altă încăpere, tot cu pază militară, pe acelaşi coridor, în comandamentul unităţii.

- Lt.-col. Conţ: În ziua de 22 Decembrie, după-amiază, eram înlocuitor la Comanda Inspectoratului Judeţean Dâmboviţa, când în acest birou au fost introduşi Nicolae şi Elena Ceauşescu.

- Miliţianul Ion Enache (sergent major): Mai întâi i-am adus în acest birou la lt.-col. Conţ şi i-am predat dânsului, apoi s-au aşezat pe scaunele din faţa biroului, la care domnul locotenent-colonel Conţ a început să le relateze elementele de cercetare.

- Lt.-col. Conţ: Am rămas surprins când am văzut că în faţă îl am pe tiran, i-am comunicat acestuia că se află reţinut şi, din momentul respectiv, este la dispoziţia Frontului de Salvare Naţională. Mi-a replicat: *Cine este acest Front? Cine sunteţi dumneavoastră?* I-am explicat că eu sunt cel care mă văd – atunci, în momentul respectiv, eram în uniformă – , iar lângă mine se afla reprezentantul Frontului Salvării Naţionale, explicându-i că se află la dispoziţia acestui front. Tiranul a replicat că nu recunoaşte pe niciunul, însă după o ezitare, i-am explicat că trebuie să fie supus unei percheziţii corporale şi că nimeni din cei prezenţi nu se va purta urât cu dânsul. A acceptat, m-am apropiat de dânsul, i-am dezbrăcat paltonul cu care era îmbrăcat, de-a fost văzut, i-am desfăcut haina şi l-am pipăit pentru că, din relatări, rezulta că ar fi avut asupra lui armament.

- Lucrătorul de Miliţie: După ce domnul locotenent-colonel Conţ a dispus să ieşim din biroul acela, am intrat în acesta, Nicolae Ceauşescu s-a aşezat în acest fotoliu, Elena Ceauşescu a luat loc în fotoliul de alături, în acest birou s-au purtat unele discuţii în legătură cu demolarea satelor şi înfometarea poporului.

- Ofiţer de Armată: În ziua de 22 Decembrie 1989, mă aflam în sediul Inspectoratului Judeţean de Interne pentru executarea unor misiuni ordonate de către comandant. În jurul orei 18.00, am fost sesizat de către domnul locotenent-colonel din cadrul Securităţii judeţului Dâmboviţa că cei doi fugari sunt reţinuţi în biroul comandantului Miliţiei Judeţene. M-am convins

despre acest lucru, după care am raportat telefonic comandantului această situație. Primind ordin de la comandantul unității să execut transportul celor doi în cazarmă, m-am prezentat în birou, în care se găseau mai mulți oameni, şi m-am adresat lui Nicolae Ceauşescu: *Tovarăşe preşedinte, am primit ordin să vă asigurăm protecție*. M-a privit lung şi foarte revoltat şi m-a întrebat: *Dar cine eşti dumneata?!* I-am răspuns: *Un ofițer al Armatei Române.* A spus: *Bine, bine, dar cine...?!* M-am deplasat împreună cu domnul locotenent-colonel de la Securitate, am pregătit o maşină, am condus pe cei doi împreună cu un ofițer pe care l-am numit dintre cei aflați, la ora respectivă, în sediul Securității, să-i conducă şi, împreună cu domnul locotenent-colonel, i-am îmbarcat în ARO, fiind încadrați de către ofițerul M.A.N. Şi cu subofițerul de Miliție, care-i însoțise până la sediul Inspectoratului, am condus activitatea pentru deplasarea în cazarmă. În cazarmă, am predat pe cei doi arestați unui ofițer din cadrul unității, care primise ordin să asigure primirea celor doi...

- Alt ofițer din unitate: Față de situația creată, pentru conducerea Unității au apărut următoarele imperative: 1. - menținerea unui secret deplin asupra existenței celor doi arestați în incinta cazărmii, secret asigurat, în primul rând, prin cunoaşterea despre aceştia de către un număr strict limitat de persoane, apoi 2. - faptul că, despre existența acestora, s-a informat, datorită confuziei create, direct Ministerul Apărării Naționale şi, cu aprobarea ministrului, s-au informat şi etaloanele imediat superioare.
- Celălalt ofițer de armată: Doar noi şapte am cunoscut despre existența celor doi din cazarmă, dar la asigurarea pazei a participat, practic, întregul personal al cazărmii.
- Al doilea ofițer responsabil de protecția celor doi: Legat de asigurarea secretului, s-a creat şi o situație de dezinformare atât a personalului din cazarmă, cât şi a locuitorilor municipiului, județului şi chiar a țării. Câteva exemple în acest sens. Faptul că, într-una din zile, s-a cerut Televiziunii Române să prezinte faptul că cei doi au fost arestați şi sunt reținuți într-o unitate, în apropierea municipiului Târgovişte. Într-una din zile, pentru a evita furia populației dezlănțuite din municipiu, au fost instalate la gardul dinspre bulevardul unității două televizoare la care cetățenii au urmărit Decretul prin care se interzicea accesul în unități militare. Totodată, comandantul a hotărât să se constituie din partea cetățenilor o comisie. Şi aceasta s-a constituit pentru a verifica dacă cei doi se găsesc în Cazarmă. Ulterior, cei de la Găeşti mi-au solicitat încă o maşină pentru transportul bagajelor celor doi. Întâi n-am realizat pentru ce trebuie încă o maşină. Dar

după ce le-am văzut, am constatat că bagajele reprezintă o adevărată zestre. Însumau mult peste necesarul a două persoane.
- Ofițerul superior: Dată fiind distanța foarte mică de la Bulevardul Castanilor până la clădirea în care se aflau ce doi, aproximativ 30 de metri, şi de-aici vulnerabilitatea comandamentului la un eventual atac terorist, pe această latură a cazărmii, militarii au fost dispuşi la distanțe relativ mici, asigurându-se, la nevoie, o pânză de foc, densă, în zona de est şi sud-est a cazărmii care, datorită reliefului, permitea intervenția unui eventual inamic cu blindate. Au fost dispuse tancurile primite ca întărire, autotunurile şi subunități de infanterie cu mijloace de luptă antitanc. Un alt imperativ a fost păstrarea cu orice preț a celor doi, până la judecata acestora de către un tribunal. În acest sens, s-au luat măsuri deosebite pentru paza şi apărarea microgarnizoanei. Pe latura de vest a cazărmii, de unde se aştepta un eventual atac al inamicului, îndeosebi cu subunități de infanterie, forțe pe jos, s-a întărit apărarea prin dispunerea militarilor pe două aliniamente, pentru a acționa ca infanterişti şi, pe un aliniament intermediar, existau transportoarele blindate. Era, prin sistemul de foc creat, imposibil să fie eliberați cei doi arestați. Cu toate că-i aveam în cazarmă, comandantul a hotărât constituirea unor subunități care au pornit în împrejurimile municipiului, pentru a-i prinde pe cei doi fugari.
- Un ofițer din microcazarmă: Suntem cinci din cei şapte ofițeri care, în perioada 22-25 Decembrie 1989, am asigurat paza celor doi arestați. La ora 18.30, i-am primit de la coleg şi i-am condus în camera pe care o pregătisem anterior, unde au fost reținuți întreaga perioadă. De asemenea, am luat măsuri pentru camuflarea întregului comandament şi interzicerea circulației militarilor pe culoarul pe care se afla acest birou.
- Ofițer din grupul celor 7: Coridorul era păzit de doi militari, respectiv un militar în termen şi un cadru activ, înarmați cu pistoale-mitralieră şi având asupra lor muniție de război, cu o unitate de foc. Camera în care au fost aduşi reprezintă un birou obişnuit, amenajat cu trei paturi tip militar în termen, era încălzită cu gaz metan, nu suportau frigul, am fost nevoiți să facem căldură excesivă, cei care stăteau împreună cu ei neputând sta mai mult de o oră, o oră şi jumătate, din cauza căldurii.
- Alt ofițer de pază: Dictatorul ne-a rugat să-i asigurăm un transportor, să-l scoatem din această unitate şi să-l ducem în zona Voineşti, la o casă particulară. L-am întrebat – unde anume? Şi a spus: *Ştiu eu. Numai să mă ajutați să merg!* Am răspuns că nu se poate, în această situație, deoarece afară se trage şi nu sunt condiții. Nu putem asigura securitatea. *Cine trage?*

Am spus: *Teroriştii. Dar cine sunt aceşti terorişti?* I-am răspuns: *Dacă nu ştiți dumneavoastră, eu nu am de unde să ştiu.*

- Alt ofițer: În această perioadă a încercat pe toți să ne mituiască cu avansări la *excepțional* şi cu sume de bani variind între 1 milion şi 5 milioane de dolari.

- Unul din cei doi lucrători din Miliție, care i-au transportat: Acuma, ce s-a petrecut în încăpere: la o oră după ce am intrat în unitate, au început schimburi de focuri. Se trăgea şi de-afară, şi militarii... practic, eu nu ştiam ce se întâmplă în exterior. Auzeam populația: *Jos dictatura!*, auzea şi el, de fapt, oricum era speriat, dar, la un moment dat, când un grup mare a trecut prin fața ferestrei acolo, strigau *Armata e cu noi!* M-au întrebat: *Ce zic?* Zic: *Armata e cu noi!* Zic: *Vor să-i prindă pe tâlharii ăia.*

- Ofițer superior din grupul celor 7: Distanța dintre camera în care au fost reținuți şi strada pe care, de obicei, se manifesta, este de sub 30 de metri, iar camuflajul a fost asigurat cu pături şi perdele de camuflat.

- Militar: În jurul orei 22.00, s-a convenit să-i dăm ceva de mâncare. Au mâncat ceea ce au mâncat şi militarii în termen, şi cadrele, întrucât ne aflam în alarmă de luptă...

- Primul ofițer dintre cei 7 care au răspuns de preluarea celor doi: Am reținut din partea preşedintelui că nu-i convenea pâinea. Era cam veche şi destul de închisă. I-am spus că asta-i pâinea care o mănâncă ostaşul român şi întreg poporul. Şi zice: *Nu-i nimic! Nici acasă nu mâncam cine ştie ce!*

- Unul dintre cei 7 ofițeri: În toată această perioadă, 22-25 Decembrie, împreună cu sergentul major de Miliție, am asigurat paza celor doi, fiind în permanență în apropierea acestora.

- Sergentul major de Miliție: Ce făceau cei doi în acest timp: speriați, se culcau pe jos, intrau pe sub pat, începeau să mă strige, erau speriați, zic: *Stați liniştiți, nu se întâmplă nimic! Armata luptă cu tâlharii ăştia să-i potolească, nu vă faceți probleme!* În fine, le susțineam şi eu moralul cum puteam că, la un moment dat, din disperare, începuseră să... *Sunt preşedintele țării, sunt arestat, ce se întâmplă?* Începeau tot felul de chestii din astea.

- Ofițerul de pază: În această noapte, a avut o stare foarte agitată. Mereu ne întreba: *Când plecăm?* I–am răspuns: *Când se liniştește situația.* Aşa am ajuns în dimineața zilei de 23, când i-am echipat şi le-am spus că plecăm. Au înțeles că vor pleca unde au cerut. I-am urcat în punctul de comandă mobil şi ne-am deplasat în dispozitivul de luptă. A început să fie nervos, deoarece nu i-am dat mâncare şi nu i-am dat apă. *Că ne batem joc de el, că sunt un trădător.* Mâncarea a ajuns mai târziu şi apă nu a consumat, a zis că

„e brânza prea sărată şi salamul nu este bun, pentru că eu port regim. Nu pot să mănânc." A mâncat pâine şi a băut apă. Mi-a ordonat: *Sunt comandantul tău suprem şi vreau să mă duc la comandant!* I-am spus: *Am înţeles, nu pot să execut acest ordin. Comandantul mi-a dat ordin să vă asigur paza în acest loc.* La lăsarea întunericului, am primit ordin să ne deplasăm în cazarmă. Era nervos, se plimba prin cameră, gesticula şi, de multe ori, vorbea în şoaptă cu soţia sa. În toată noaptea zilei de 24 spre 25, dictatorul şi soţia sa, cu paza care era asigurată, ne-am aflat în transportorul blindat, în dispozitivul de luptă, unde a fost asigurată şi apărarea terestră a acestui transportor. În dimineaţa zilei de 25, în jurul orei 6.00, ne-am deplasat, din nou, în cazarmă, în biroul unde fusese stabilit anterior. În jurul orei 12.00, a sosit, pe calea aerului, Tribunalul Militar Excepţional.

- Alt ofiţer din grupul de supraveghere: Sala procesului a fost aleasă într-un birou din comandament, în stânga – cei doi inculpaţi, iar în latura dinspre birou stăteau: apărarea, grefierul şi procurorul. În dreapta: completul de judecată...

- Sunt căpitan doctor Olteanu Florin, care împreună cu doctorul Verdeş, în ziua de 25 Decembrie '89, am efectuat vizita medicală a celor doi deţinuţi. Primul care a intrat în cabinet a fost Ceauşescu Nicolae, care, după ce a intrat, a salutat cu o voce slabă, noi ne-am prezentat, i-am spus că vrem să-i facem o vizită medicală, el a acceptat şi s-a dezbrăcat. Când s-a dezbrăcat, a avut un moment de aşteptare, ca să fie ajutat să se dezbrace, dar nimeni nu l–a ajutat. După aceea, a fost întrebat: ce doreşte, ce suferinţe are? Şi-a spus că suferă de diabet şi că trebuia să urmeze un tratament. Tratament care îi fusese adus în noaptea de 24 spre 25. Dar a refuzat să facă tratamentul, spunând că acest tratament se face doar dimineaţa, înainte de masă. L-am întrebat ce fel de medicament trebuia să ia, respectiv să i se administreze, el a răspuns că *diabet*. I-am repetat întrebarea: totuşi, asta este boala, dar medicamentul care este? A răspuns că *diabet.* Deci probabil că nu ştia ce medicament trebuia să ia. După ce a refuzat tratamentul respectiv, a fost întrebat dacă doreşte un consult. Şi a spus că vrea să ştie care-i este tensiunea arterială. A fost invitat de colegul meu, doctorul Verdeş, să ia loc pe pat, a refuzat să stea întins, cu toate că acestea sunt condiţiile standard de măsurare a tensiunii arteriale, spunând că, de obicei, în poziţia aceasta şi-o ia. După ce i s-a măsurat tensiunea, i s-a spus că este 170 cu 105, când a văzut că este 105 a fluierat, după aceea s-a îmbrăcat, a mai fost întrebat, încă o dată, dacă doreşte să i se facă tratamentul, a spus că nu şi s-a îmbrăcat tot la fel, a aşteptat să fie ajutat, dar nu l-a ajutat nimeni, a ieşit, după care a intrat Elena Ceauşescu, noi ne-am prezentat din nou, i-am spus ce intenţii

avem, dar ea a spus că nu are nevoie de consult medical, că nu urmează niciun tratament şi că nu vrea să fie consultată. Ca urmare a acestui lucru, a fost invitată afară şi aici s-a terminat vizita medicală.
- Ofiţer: În toată această perioadă a detenţiei celor doi, cazarma a fost atacată aerian şi terestru. S-au înregistrat numeroase victime din rândul personalului cazărmii. Am fost atacaţi terestru din puncte diferite ale municipiului. Am fost ameninţaţi telefonic cu distrugerea cazărmii şi chiar a oraşului Târgovişte, în cazul în care cei doi nu sunt eliberaţi. În întreaga perioadă, unitatea a trăit într-o stare de tensiune deosebită.
- Alt ofiţer din grupul celor 7: La 12 şi un sfert s-a terminat vizita medicală a celor doi, iar la 12.30 a început procesul. În această cameră a deliberat tribunalul, după care generalul maior Gică Popa, preşedintele Completului de judecată, a pronunţat sentinţa de condamnare la moarte. La ora 14.30 s-a încheiat procesul, s-a pronunţat sentinţa...*

Personaje:
Nicolae Ceauşescu: secretar general al P.C.R., preşedintele fostei Republici Socialiste România, a fost executat prin împuşcare, alături de soţia sa, **Elena Ceauşescu,** în 25.12.1989;
Emil Bobu: fost secretar al C.C. al P.C.R., arestat preventiv, judecat în fond de Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, sub acuzaţia de coautor la genocid, şi condamnat la închisoare pe viaţă. Procesul se află (afla) în recurs în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Manea Mănescu: fost vicepreşedinte al Consiliului de Stat, arestat preventiv, judecat în fond de Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, sub acuzaţia de coautor la genocid, şi condamnat la închisoare pe viaţă. Procesul se află (afla) în recurs în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Căpitan Marian Rusu: din Garda personală a cuplului prezidenţial Ceauşescu. arestat preventiv, degradat, trimis în judecată sub acuzaţia de favorizare a

* (Fond documentar video A.M.R.) Filmul a fost realizat între 29 Decembrie şi 25 martie 1990, pe baza mărturiilor majorităţii celor direct implicaţi în fuga lui Nicolae Ceauşescu şi a soţiei sale, Elena Ceauşescu, precum şi pe baza documentelor la care autorii au avut acces, documente descoperite şi investigate în acest interval de timp. Un film de: Ştefan Gladin, Traian Popescu, Elisabeta Zamfirescu, Radu Zamfirescu, Şerban Ceauşescu, Tudor Stanciu, Marion Ciobanu, Rodica Mihăilescu, Simion Moruzov, Dragomir Vâlcov, Aurel Stoenescu, Grigore Corpăcescu, Vlad Leu, Marin Nicolae, Vasile Gheorma, Dan Bida, Elena Teodoroiu, Enela Rădoi, Ion Cojocaru, Eleonora Costache. Punere în text: Liza Kratochwill

infractorului, în faţa Tribunalului Militar Teritorial Bucureşti, şi achitat. În urma recursului Procuraturii, procesul se află în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Căpitan Tănase Paulică: din Garda de corp a Ceauşeştilor, arestat preventiv, degradat, trimis în judecată sub acuzaţia de favorizare a infractorului, în faţa Tribunalului Militar Teritorial Bucureşti, şi achitat. În urma recursului Procuraturii, procesul se află în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Maior Florian Raţ: din garda personală a Ceauşeştilor, arestat preventiv, degradat, trimis în judecată sub acuzaţia de favorizare a infractorului, în faţa Tribunalului Militar Teritorial Bucureşti, şi achitat. În urma recursului Procuraturii, procesul se află în faţa Curţii Supreme de Justiţie;
Locotenent-colonel Vasile Maluţan: pilot, avansat la gradul de colonel;
Pantelimon Găvănescu: fost prim-secretar al Comitetului Judeţean Dâmboviţa al P.C.R., angajat într-o întreprindere din judeţul Dâmboviţa;
Dr. Nicolae Decă: după ce a aşteptat mai bine de patru ani obţinerea paşaportului, a plecat peste ocean, în vizită la fraţi;
Nicolae Petrişor: deratizator, ameninţat de cetăţeni, în acele momente, cu incendierea casei, îşi revine cu greu la normal;
Maria Ungureanu: fost primar al comunei Văcăreşti, judeţul Dâmboviţa, angajată la Centrul de Calcul al unei întreprinderi judeţene de prestări servicii;
Ing. Tudor Şeinescu: evenimentele trăite în acea zi i-au provocat o stare de depresie nervoasă cu insomnii accentuate, fiind nevoit să se interneze pentru un timp într-o unitate medicală de specialitate;
Plutonierul de Miliţie: din ştiri neconfirmate, se pare că a fost avansat la gradul de căpitan în cadrul Ministerului Apărării Naţionale;
Sergentul major Ion Enache: avansat locotenent de Poliţie;
General maior de Justiţie Gică Popa: preşedintele Completului care i-a judecat pe Nicolae şi Elena Ceauşescu se sinucide cu un foc de revolver, în biroul său din Ministerul Justiţiei. A lăsat o scrisoare familiei.

În loc de epilog

- Un ofiţer dintre cei şapte: În zilele trecute, mi-am amintit de o discuţie din toamna anului 1989, nu mai ţin minte cu cine, dar spunea: *Tu ştii că, într-o situaţie limită, zona Boteni (comună în judeţul Argeş, 2726 locuitori în 2004, exploatare de lignit) ar putea fi implicată?*

Punere în text – Liza **KRATOCHWILL**

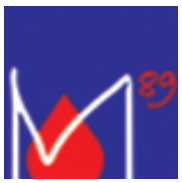

OPINII ŞI ATITUDINI

Despre idealurile Revoluției ca principii de viață
De vorbă cu...

Petru Mihali *– unul dintre preşedinții primei Comisii Electorale din România.*[*]

Liza Kratochwill: Aţi fost preşedintele Comisiei Electorale în ianuarie 1990. Cum aţi reuşit să organizaţi aceste alegeri? Pentru că a fost o primă experienţă, mai puţin cunoscută pentru români, pentru timişoreni, atunci.

Petru Mihali: Din punct de vedere administrativ, logistic, nu v-aş putea povesti foarte multe, pentru că a fost o implicare egală din partea mai multor oameni, fiecare cu experienţa lui din domeniul din care provenea. Ce doream cel mai mult – să confirmăm, ca şi oameni, că nu suntem mânaţi de un interes material şi de o bunăstare care să urmeze. Vedeam în alegerea oamenilor, care ne puteau aduce lucruri noi şi lucruri bune, vedeam setea şi nevoia noastră de justiţie, de liberă circulaţie şi de liberă exprimare. Aceste lucruri speram să le putem obţine. Nu în mod direct, ci trăiam cu impresia şi ne rugam la Bunul Dumnezeu s-avem atâta putere, încât să putem să-i găsim pe cei buni.

L.K.: Ce v-a dat de furcă cel mai tare, care au fost impasurile?

P.M.: Viteza cu care se derulau evenimentele şi lipsa noastră de experienţă. Şi temerea că vom greşi, că nu vom alege cea mai bună cale, că ne vom lăsa prea mult călăuziţi de sentimente şi prea puţin de raţiune.

L.K.: Cum vi se par alegerile de azi, din prezent - c-au fost nu demult - comparativ cu cele de-atunci? Asta şi în calitate de alegător...

P.M.: Minunate, dar, în mare parte, inutile pentru ceea ce crede omul care vine la vot că i se va oferi. Legătura între omul ales, ceea ce trebuie să se întâmple, şi omul care alege şi ceea ce-şi doreşte să se întâmple e tot mai departe, e tot mai slabă. Aş vrea să mai adaug ceva referitor la vocea Timişoarei, care se aude tot mai slab în capitală, acolo unde interesele

---

[*] Interviu realizat la Sala „Capitol” în data de 4 februarie 2010. Arhiva AMR, fond documentar video.

județului şi ale oraşului ar trebui să fie reprezentate. Până la urmă, trebuie să găsim acea cale legală, ca vocea noastră să fie ascultată şi oraşul să primească, după merit, efortul care-l face.
L.K.: Sunteți membru în ALTAR?
P.M.: Nu.
L.K.: În ce asociație sunteți membru?
P.M.: În nicio organizație de revoluționari.
L.K.: De ce?
P.M.: La prima întâlnire oficială, în care trebuia să se aleagă, să ne cunoaştem, să ne recunoaştem, întâlnirea cu câteva dintre cadrele armate care se prezentau la aceeaşi întâlnire, în aceeaşi calitate, mi-a lăsat un gust amar şi am refuzat să mai particip. M-am întors din drum şi am venit acasă.

Pompiliu Alămorean *- lider revoluționar, primul edil al Timişoarei libere.*[*]
Pompiliu Alămorean: Sunt arhitect, locuiesc la un bloc, acolo unde am locuit şi înainte de Decembrie ′89. Deşi între timp, pentru o scurtă perioadă, pentru că n-am semnat adeziunea la F.S.N.-ul tovarăşului Iliescu, am fost primarul Timişoarei libere. Între 13 ianuarie – când domnul Genscher (n.n. – Hans-Dietrich Genscher – om politic german, liberal democrat, fost ministru de Externe până în 1992) a cerut să se întâlnească cu primarul şi în 12 a trebuit să fie ales primarul Timişoarei – şi 7 august, după ce, în duminica orbului, alegătorii au ales ca România să nu meargă decât la limitele perestroikăi. Pentru că şi tovarăşul Iliescu şi mulți dintre cei de astăzi nu pot să se autodepăşească în sensul că, pentru ei, perestroika a fost maximă. La fel şi dintre revoluționari. Sunt cel puțin două mari categorii. Categoria celor care, din păcate, la 1 Decembrie au ieşit în Piața Victoria. Inadmisibil!... Ei au mărturisit că Iliescu le-a dat legea care le-a dat drepturi materiale şi ei n-au nimic cu comunismul. Atunci se vede că ăştia sunt cei care au făcut lovitura de stat. Dar majoritatea cetățenilor Timişoarei... vezi, mai ales, Proclamația de la Timişoara, care s-a scris la mine în Primărie. Mitingul din 11 martie eu l-am înscris. Oancea Viorel era şeful Poliției, atunci. Şi autorizația trebuia să fie semnată de şeful Poliției şi de primar. N-a vrut să-mi semneze. Eu i-am semnat autorizația pentru mitingul de prezentare a Proclamației de la Timişoara cu celebrul Punct 8.

[*] Interviu realizat la sediul Asociației în data de 10 decembrie 2009. Arhiva AMR, fond documentar video.

Liza Kratochwill: Concret, cât timp ați fost primar al Timişoarei? De când până când?
P.A.: Deci din 13 ianuarie, când trebuia să-l primesc pe Genscher, şi până în 7 august, când m-au schimbat fără niciun act şi fără nicio lege. Pur şi simplu, Cârpan, fiind ales... sau pus, numit prefect, şi era certat de timişoreni, pentru că nu dăduse carne mai multă decât în alte județe...
L.K.: Dar numit de cine?
P.A.: Când s-a întors de la Bucureşti, numit de către Roman şi de Iliescu, m-am dus la dumnealui, la Palatul administrativ județean, să-i spun ce se întâmplă în Timişoara şi ce-ar trebui să facem. Şi s-a scuzat foarte ruşinat şi m-a trimis în Salonul Roşu. Acolo era o cârpă care în buletin se chema Iordache Claudiu. Şi care mi-a trimis la mine un om, înainte, un turnător între aleşii lor, ca să semnez adeziunea la F.S.N. Eu n-am semnat şi-atunci el mi-a zis aşa: *Eu sunt al doilea om în țară* – era, într-adevăr, ca prim vicepreşedinte al F.S.N.-ului – *n-ai vrut să semnezi adeziunea cu noi* – adică cu trupa „Iliescu et company", participanți la lovitura de stat – *du-te să te țină independenții tăi!* Că eu i-am zis: *Eu sunt independent, n-am fost nici înainte membru de partid, nu vreau să fiu nici acum, eu fac numai administrație, reprezentanții întreprinderilor din Timişoara m-au ales în Sala Mare a Primăriei, în 12 ianuarie*. Pentru că s-a pus întrebarea – şi ziariştii au pus-o: *Dar ce-o să faci când eşti primar?* Şi, fiind şi arhitect, eu am spus clar: *Trebuie să intru în pielea unui cetățean obişnuit şi să văd ce are de făcut de când se scoală până se culcă. Şi o parte din activitățile lui trebuie să fie rezolvate cu ajutorul Primăriei. Căldura, apa...*
L.K.: Ce-ați putut face, practic, pentru timişoreni, în primele şase luni de libertate, ca primar al oraşului?
P.A.: În primul şi în primul rând, i-am spus domnului Genscher la aeroport: *Europa, bun venit în Europa!* Doi: am inițiat procesul care a fost ținut la dospit, până în 1994, împotriva reînregistrării Partidului Comunist Român. Pe care l-am şi câştigat. Armata a fost în Decembrie '89, înainte de fuga lui Ceauşescu, 12 şi 8 minute, nu uitați că eu, împreună cu un grup la care s-au adunat până la 4-5000 de timişoreni, am arestat Securitatea Timiş, l-am arestat pe Filip Teodorescu, pe Ion Coman, secretarul general al partidului, Atanasiu, Macri etc. Deci din cei 25 sau 27 de inculpați în lotul Timişoara, 17 au fost arestații noştri. Ce-am făcut? Păi, vă spun ce-am făcut: imediat, fără ca timişorenii să ştie, fără ca timişorenii să fi observat, am reparat tot centrul, care era spart şi ars. A trebuit să trimit în străinătate răniții din revoluție... ca primar, m-am dus prin spitale. Am luat două sau trei salvări de la Spitalul Județean, am pus în ele răniți, de mână am scris: *Domnule*

ambasador al României în Ungaria, domnule ambasador al României în Austria, vă rog să înlesniți toate formele necesare, pentru ca aceşti răniți în Revoluție să poată să ajungă la Viena, unde doctorul Poigenfürst... pe foarte mulți dintre ei i-a reparat, în sensul că s-au întors întregi. Este o mare diferență să duci o viață fără un picior, fără mână...
L.K.: Cu handicap.
P.A.: ...sau infirm şi să nu poți să te întorci între oameni normali. Păi, ce-am făcut? Am făcut ca Timişoara să funcționeze. Tramvaiele circulau, în noaptea de Anul Nou am umblat pe la centralele termice, ca să se dea căldură. Apa trebuia să circule. Am făcut un protocol cu consulul sârb de-atunci, un om extraordinar, Mirko Atanackovici, şi l-am trimis în Serbia şi am cerut să luăm cu împrumut ulei, zahăr, cartofi, mă rog...
L.K.: Pentru populație.
P.A.: ...şi alte lucruri pentru populație. În care am semnat, ca şi gaj, *primarul Timişoarei, cu datorie a Timişoarei către, mă rog... cei care...*
L.K.: Acea datorie a fost plătită în şase luni sau după? Cine a preluat de la dumneavoastră cârma?
P.A.: Am plătit-o toată. Până când am fost schimbat. Şi ştiți care e culmea? Îmi aduc aminte aşa: au venit de la Curtea de Conturi din Bucureşti şi, după ce mi-au făcut controlul, mi-au pus în față un proces-verbal în care eram acuzat că am deturnat de 41 de ori, câte 41 de mii de lei (n.n. – lei vechi), din fondurile Primăriei. Păi, zice: *Ai dat la familia aia, la familia aia...* Eu atunci mi-am dat seama. Eu aveam salariul, atunci, 4000. Zic: *Domnule, asta am dat la familiile îndoliate. Dacă scrieți chestia asta, eu vă semnez procesul-verbal, că banii ăştia i-am deturnat şi i-am dat în folosul...* Au zis: *Bine, venim mâine.* N-au mai venit.
L.K.: Deci datoria a fost achitată?
P.A.: Nu. Au înțeles că nu pot să aibă pretenții ca Primăria Timişoarei să fie amendată, prin primarul ei de-atunci...
L.K.: Nu am remarcat. Trebuia să pun accent pe ghilimelele de rigoare. Spuneți-mi ce părere aveți de...
P.A.: Altceva... Stați puțin! Proclamația de la Timişoara cu celebrul Punct 8, eu am dat autorizația. Şi-am deschis şi mitingul în Piața Victoriei.
L.K.: Acel Comitet care a preluat, practic, toată organizarea în balconul Operei, când a fost constituit?
P.A.: Vorbiți de ăla din revoluție?
L.K.: Da.
P.A.: Ei s-au constituit ca Front Democratic Român în 20, 21 Decembrie 1989.

L.K.: Există persoane care au declarat că trebuiau (n.n. – un fost actor de la Teatrul Național Timişoara) să ducă o listă cu cei care au semnat adeziunea la acest Comitet la...
P.A.: Da, la consulul sârb.
L.K.: ...consulul sârb.
P.A.: E adevărat.
L.K.: În ce dată a fost? Pentru că el mi-a zis că înainte de 20, deci trebuia să ajungă această informație înainte de 20 pentru a fi relatată la posturile de radio sârbeşti.
P.A.: Deci, într-adevăr, celor din balconul Operei le era teamă că n-o să sfârşească bine mişcarea, revolta şi, mai târziu, Revoluția şi-atunci au vrut să se asigure că, prin Consulatul Iugoslaviei de-atunci, se va publica şi chiar aşa, s-a ştiut, în ziarul *Politika*, numele celor care erau în Operă şi care militau pentru mişcarea revoluționară sau lovitura de stat.
L.K.: Ştiți de acea persoană care a fost trimisă?
P.A.: Păi, unul dintre cei care au fost acolo a fost, de exemplu, Iancu Eugen Romulus.
L.K.: Cu ce se ocupa? Ce ocupație avea?
P.A.: El, atunci, n-avea serviciu.
L.K.: Şi cealaltă persoană? Era un actor...
P.A.: A! Vorbiți de Petre Boroşoiu?
L.K.: Nu. Un alt actor.
P.A.: Ajutați-mă, spuneți numele şi vă spun dacă...
L.K.: Domnul Cristian Cornel, parcă... nu mai ştiu sigur numele. În orice caz, au fost două persoane, dintre care una a ajuns...
P.A.: Nu au fost numai două, ci mai mulți, au plecat şapte din Operă.
L.K.: Vorbesc de acea persoană care avea misiunea să ducă documentul.
P.A.: Eu nu ştiu, că Fortuna a decis care...
L.K.: Eu vorbesc de persoana care a dus documentul la consulat.
P.A.: Păi, da. Acolo, în holul balconului Operei, s-a decis această acțiune şi atunci s-au ales unii care s-au şi oferit şi Fortuna i-a dat la unul direct. Nu ştiu exact la care.
L.K.: Deci asta când s-a întâmplat? Puteți face un efort de memorie? Înainte de 20 sau chiar în 20?
P. A.: Trebuie să fie tot aşa, în perioada 20-22. Cred că 20. Dar asta mai după-masă, după ora două.

L.K.: Da. Câteva cuvinte în legătură cu această manifestare: *1989, Revoluţia în România, comunism, neocomunism...*[*]
P.A.: Simbolul?
L.K.: Da.
P.A.: Am observat, cu părere de rău... apropo...! Am făcut procesul împotriva reînregistrării Partidului Comunist Român, pe care l-am câştigat la Înalta Curte de atunci, Curtea Supremă de Justiţie, în 1994. Şi am câştigat pe motivul: *Onorată instanţă...*
L.K.: Dar cine l-a înregistrat?
P.A.: Păi, foşti membri ai Partidului Comunist Român, unii de la Craiova, alţii de la Turnu-Severin...
L.K.: Şi din Timişoara a fost cineva?
P.A.: Erau în sală, dar nu ei erau persoanele marcante.
L.K.: Liderul cine era?
P.A.: Era de la Craiova. A mai încercat dumnealui. Şi, întrucât a fost interzis Partidul Comunist Român, ei sunt înregistraţi, astăzi, ca Partidul Muncitoresc Român.
L.K.: Sunt aceiaşi, dar înregistraţi cu altă titulatură?
P.A.: Aceiaşi! Exact!
L.K.: Deci, juridic, există acest Partid Muncitoresc... Pentru că vorbim de exerciţiu de democraţie, credeţi că este cazul să fie excluşi? Să nu se permită existenţa acestui partid?
P.A.: Uite, tocmai asta e una din temele pe care vreau să o expun la simpozion. Diferenţa dintre comunismul din est şi comunismul din vest. Comunismul din est, cazul României, a făcut circa două milioane de victime şi arestaţi. Comunismul din vest nu a apucat să se manifeste. Deci nu poate fi acuzat. Comunismul din est... aţi văzut că a vorbit şi domnul Dumitru Sarafoleanu (n.n. – Silviu Sarafoleanu – preşedintele Asociaţiei Deportaţilor în Bărăgan-Timiş) a vorbit de 41 de familii deportate. El ştia de 41 de familii din Banat deportate. Dar din toată ţara au fost mai multe, într-un timp mai lung.

---

[*] Simpozionul *1989, sfârşit şi început: comunism, neocomunism şi postcomunism*, desfăşurat în zilele de 10-11 decembrie 1989 şi organizat de Fundaţia Academia Civică / Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenţei, în colaborare cu Asociaţia Memorialul Revoluţiei din Timişoara, Societatea Timişoara, Centrul Cultural Francez din Timişoara şi Institutul Polonez din Bucureşti

L.K.: Da. Apropo de exercițiu de democrație şi de pluralism politic...
P.A.: E foarte clar. Să nu avem niciun dubiu. Se vorbea şi despre toleranță. Păi, ce toleranță? Şi la Catedrală, şi la Dumnezeu, ca să ți se ierte păcatele, trebuie să mărturiseşti. Şi pe urmă să spui că nu mai faci.
L.K.: Exact în ordinea aceasta.
P.A.: Toleranță cu criminalii nu se poate!
L.K.: Aveți cunoştință, acest partid are reprezentanță şi în Marea Britanie, cumva?
P.A.: Ei, deocamdată, nu au nici în parlamentul României. Ştiu eu ce au în Marea Britanie?!
L.K.: Evident, nu vorbim de guvernare, ci de reprezentare, de existență, pur şi simplu.
P.A.: Să vă spun ceva! Imbecili sunt peste tot! Ăsta-i adevărul! Că eu m-am adresat sub forma asta timişorenilor, imediat după *duminica orbului*. Şi m-a costat. Vorba lui Țuțea: democrația este cea mai bună formă de administrare, de guvernare, cunoscută de-a lungul istoriei. Are însă un singur şi mare defect: votul lui Immanuel Kant este egal cu votul lui Ghiță Fleaşcă. Noi avem în România prea mulți Ghiță Fleaşcă.
L.K.: Oare ce ar spune laburiştii de toate aceste probleme?
P.A.: Laburiştii?!
L.K.: Ar fi loc pentru ei în România...?
P.A.: Încă o dată, domnişoară, vreau să vă spun că-n Occident civilizația este la un asemenea nivel încât, într-adevăr, Partidul Laburist, într-un stat de drept...
L.K.: Ar avea succes în România?
P.A.: ...trebuie să existe.
L.K.: Ar avea membri, oare? Ar adera românii?
P.A.: Păi, vă spun eu că, dacă nu făceam proces împotriva înregistrării Partidului Comunist Român, acum ar fi câştigat alegerile Partidul Comunist. Că le promiteau tot ce le-a promis Geoană şi etc. Şi primarul Timişoarei a greşit profund.
L.K.: Părerea dumneavoastră, de ce are nevoie România, la ora actuală, din punct de vedere politic... pentru binele tuturor românilor?
P.A.: Eu vă spun... şi am mai spus asta, primul lucru de care are nevoie România este adevărul. Şi adevărul ăsta nu pot să-l dea decât instituțiile abilitate pentru treaba asta, îndeosebi justiția. Dar Iliescu, printre unele lucruri, a făcut grațierea sau...
L.K.: Amnistierea.

P.A.: ...amnistierea, da, a criminalilor. Şi, după aceea, inamovibilitatea judecătorilor. Să nu uităm că România are cele mai multe procese pierdute la CEDO dintre toate ţările din estul Europei. Cele mai multe. Eu, ca arhitect, dacă prin absurd mi se dărâmă casa, sunt judecat, legat şi băgat la ocnă. Dar judecătorii noştri sunt inamovibili şi nu pățesc nimic. Şi ştiți cine plăteşte către cetățenii români care se judecă la CEDO? Contribuabilul. Adică eu, cu dumneavoastră, cu dumnealui... Deci judecătorul poate să dea orice soluție.
L.K.: O ultimă întrebare, domnule Alămorean. Sunteți membru fondator al unei fundații...
P.A.: *Fundația Națională a Revoluției din Decembrie 1989*.
L.K.: Câți membri are, la ora actuală, această fundație? Care a luat ființă în 1990.
P.A.: Da. După ce-am plecat eu de la primărie, prin septembrie, 90 de membri. Noi am fost, la înființare, vreo 701, 703. După aceea, am obligat, într-o adunare, ca toți membrii să se ducă la notar şi să dea declarație că nu au fost colaboratori. Şi am constatat, cu surpriză, că am rămas cu vreo 370 doar.
L.K.: Această triere când a fost efectuată?
P.A.: Păi, am făcut-o începând din 1990 până în 1992. Am rezolvat-o înainte de Legea lustrației...
L.K.: Ştiți că Primăria a solicitat, în mod oficial, tuturor asociațiilor de revoluționari, în vederea acordării diplomei de onoare...
P.A.: Da, titlu...
L.K.: ...această listă?
P.A.: Da, foarte bine!
L.K.: Dar cine ar trebui, practic, să se ocupe de această verificare?
P.A.: Să vă spun care-i treaba cu C.N.S.A.S.-ul. Există o Lege a siguranței naționale, culmea!... care zice că: „*...ofițerii acoperiți nu pot fi deconspirați 40 de ani, pentru că este în interesul național şi... pentru că toate țările au servicii."* Şi-atunci, pe „Mărunțiş Plevuşcă"... uite ce s-a întâmplat chiar cu membrii de la mine din fundație! Au fost chemați la S.R.I. Timiş... *Băi, tu eşti revoluționar! Ai certificat? Am.* Zice: *Uite aici angajamentul tău de la Securitate! Dacă semnezi prelungirea colaborării cu noi, adică cu S.R.I.-ul, noi nu-l facem public. Dacă nu-l semnezi, te dăm în gât!* Acuma, judecata este simplă şi evidentă.
L.K.: Asta cui i s-a întâmplat? Membrilor dumneavoastră?
P.A.: Unor membri din Fundația Națională...
L.K.: Unora. Deci au fost mai multe cazuri?

P.A.: Da. Dacă vreți, pot să vă spun şi numărul...
L.K.: Da, vă rog! Aţi spus de 300 respinşi, dar...
P.A.: 350.
L.K.: ... câți au primit această propunere?
P.A.: Da. Eu ştiu... de la vreo cinci sau şapte inşi care au venit să-mi spună.
L.K.: Deci ei, la ora actuală, sunt...?
P.A.: Sunt posesori de certificat.
L.K.: Posesori de certificat şi ofițeri în...?
P.A.: Nu. Despre ofițeri...
L.K.: Practic, au certificat şi dacă au semnat acel angajament...
P.A.: Prelungirea, da.
L.K.: ...sunt raportori sau cum să-i numim?
P.A.: Păi, să vă vorbesc despre C.N.S.A.S. ...
L.K.: Deci au semnat acel angajament de colaborare cu S.R.I.-ul. Haideți să clarificăm! Au semnat acel document de colaborare cu S.R.I.-ul pentru a-şi păstra certificatul de luptător în revoluție?
P.A.: De revoluționar, da.
L.K.: Puteți să ne spuneți nume, practic, să ne nominalizați?
P.A.: Nu. Dar dacă vreți, vă rog, căutați printre ăia cu drapele roşii, de la 1 Decembrie, care au făcut manifestație pro Geoană! Printre ăia sunt.
L.K.: I-ați întâlnit în centru, când a fost acea manifestație?
P.A.: Da. La 1 Decembrie. Dacă populația s-a supărat...
L.K.: Deci ei sunt revoluționari, la ora actuală, da?
P.A.: Da. Sunt revoluționari.
L.K.: Pentru c-au semnat pentru continuarea colaborării...
P.A.: Să vă mai spun altceva: colonelul Opriş Nicolae, care a fost membru la mine la fundație, dar l-am dat afară, demult, conducea Unitatea de Întreținere-Reparații Utilaje Militare de pe Girocului. Maiorul Paul, în acea vreme, care a venit cu tancurile şi TAB-urile de la Lugoj, s-a alimentat la el în unitate, că i-o trebuit motorină, benzină, şi o avut şi câteva grupe în oraş. Ei, ăsta este... şi, deşi am făcut contestație...
L.K.: De la ce unitate era?
P.A.: Unitatea din Calea Girocului. Acolo sunt două unități. 0...
L.K.: Aveți cunoştință de alte unități militare din Timişoara, care ar fi activat şi ar fi avut tunurile îndreptate spre Operă? Aşa mi s-a spus de către cineva care a făcut acolo stagiul militar.
P.A.: Uitați, trebuie să fim cinstiți cu cei care ne ascultă. Eu am declarat-o şi la Paris. Dacă Armata şi Securitatea vroiau să termine Piața Operei, la dotarea lor, în două ore nu aveau ce alege. Aşa că cine zice că au fost

îndreptate tunurile înspre balconul Operei minte. Pentru că în balconul Operei nu este nicio urmă de cartuş tras. Nu este niciun arestat dintre ei, nu există niciun mort, niciun rănit. Toţi au fost din stradă. Ăia au făcut Revoluţia! Ăia din stradă!
L.K.: A fost un stand-by. Încă nu s-a ajuns la acel moment, din fericire! A fost un plan de acţiune care nu a mai fost pus în aplicare.
P.A.: Da, dar nu s-a aplicat.
L.K.: În schimb, s-a intervenit cu trupe în oraş.
P.A.: În schimb, într-adevăr, s-a primit nişte armament şi trebuie să recunosc asta, de la Poliţia Căi Ferate, poliţia T.F. Care le-a dat la oamenii din Operă.
L.K.: Care au făcut Revoluţia...
P.A.: Da, Revoluţia.
L.K.: Vă mulţumesc!

Tănase Tăvală *- deţinut politic, fost parlamentar de Timiş şi membru în Comisia parlamentară pentru Drepturile Omului, unul dintre membrii primei Comisii Electorale din România, respectiv Timişoara.*[*]

Numele meu este Tănase Pavel Tăvală, sunt cetăţean al municipiului Timişoara din 1948, odată cu intrarea pe bază de examen de admitere la Facultatea de Chimie Industrială nou înfiinţată de către fondatorul şi oamenii de ştiinţă şi cultură ai momentului, în frunte cu cel care a fost academician Coriolan Drăgulescu, profesor de chimie anorganică, fondatorul acestei facultăţi şi fondator al Centrului de Cercetare şi al cercetării ştiinţifice cu profil de chimie din Timişoara.
- Liza Kratochwill: Ce părere aveţi dumneavoastră de situaţia politică actuală şi social-economică în contextul simpozionului de astăzi? Asta ca român care a avut de suferit, care a fost victimă a comunismului.
T.T: Fără îndoială că, odată cu Revoluţia... şi eu consider că Revoluţia a fost în România, începând din Timişoara, începând cu data de 20 Decembrie 1989, când Timişoara a fost declarată liberă prin revoluţionari şi prin cei care au constituit masa de revoltă şi de luptă împotriva sistemului comunist din Decembrie 1989. După 20 de ani... noi am sperat – şi înainte de 1989 şi înainte de a fi declarată Timişoara oraş fără comunism – am sperat

[*] Interviu realizat la sediul Asociaţiei în data de 11 decembrie 2009. Arhiva AMR, fond documentar video.

permanent într-o viață mai bună pentru cetățenii României, pentru că, de-a lungul veacurilor, acest popor a suferit în permanență, fiind aici, în porțile Orientului, de unde au venit atâția năvălitori din Orient, şi din Nord şi din Sud, iar poporul român a reuşit să țină piept, a reuşit să-şi cultive tradiția, chiar bunul-simț, însă treburile acestea s-au repercutat asupra cetățeanului, asupra națiunii noastre, absolut nefast, pentru că românii n-au reuşit, n-au putut să dăinuie datorită faptului că, nu peste multă vreme, ei veneau, alți năvălitori, şi codrul era cel care îi primea, revenind, apoi, după distrugerile pe care le-au îndurat. Să nu mai vorbim de 1944 când civilizația Orientului, mai cu seamă, cultivat în U.R.S.S., mi-am dat seama de acest gen de civilizație, a fost începutul strivirii poporului nostru timp de 50 de ani. Toate categoriile sociale, elitele din toate careurile sociale, au suferit, au fost absolut lichidate prin închisorile care au fost peste tot pământul țării împărțite, în aşa fel încât cei care au fost oameni de valoare, cei care au înțeles că nu se poate sub această formă fără credință, fără tradiție, fără simțul proprietății, fără proprietăți, nu se poate să trăiască în orice fel, pentru că doresc alții să ne stăpânească, iar astăzi, după 20 de ani, lucrurile nu s-au prea schimbat. Speranța există, pentru că ea dăinuie. Dar şi credința trebuie să fie revigorată, pentru că nu se poate oricum!
L.K.: Vă mulțumesc!

Liza **KRATOCHWILL**

Bătălia pentru o presă adevărată*

Demonstranții de la Timişoara din decembrie 1989 au cerut, printre altele (înainte de păpică şi de băuturică), libertatea presei, iar proclamația Frontului Democratic Român (concepută şi tipărită în 20 decembrie!) prelua această idee şi consacra un punct anume televiziunii, deci cei care au scris manifestul îşi dădeau seama de ponderea specială a acesteia în societate.

Iată că astăzi, când suntem în UE şi în NATO şi ar trebui să ne scăldăm în democrație, ne aflăm în situația paradoxală de a pretinde iarăşi o presă adevărată, una care să nu mai fie la mâna mogulilor, mai degrabă a oligarhilor, care, acum, îi sugerează / îi dictează (presei) agenda. Nimic nou sub soare, din moment ce, încă în urmă cu două-trei decenii, Noam Chomsky şi Ed Herman observaseră că în presa americană cuvântul de ordine nu-l au profesioniştii, ci „gardieni ai comunicării", organizați în rețele imbatabile care vizează profitul şi care o deresponsabilizează astfel față de imperativele democratice (v. şi Deborah Chambers, „Abordări critice ale presei", în Hugo de Burgh, *Jurnalismul de investigație,* Limes, Cluj, 2006). Am văzut, în recenta campanie pentru alegerile prezidențiale, cât de brutal şi fără perdea se bagă mass-media mogulilor în opțiunile şi-n sufletele noastre, reuşind să-i zăpăcească pe cei mai slabi de înger, să le vâre în guşă dumicaturi gata mestecate.

În acest context, pentru reîmprospătarea memoriei, pică bine o reconstituire a bătăliei pentru o presă liberă, pentru o presă alternativă în Timişoara lui decembrie 1989 şi a începutului de an 1990. Dar cine s-o facă? Mai ales că e o chestiune delicată şi, pe alocuri, plicticoasă. Uite că s-a pus pe treabă Lucian-Vasile Szabo, martor şi atacant, iar de la o vreme -teoretician al comunicării şi dascăl de jurnalism.

Cercetarea sa, bazată pe documente, dar şi pe propria-i ştiință, s-a concretizat în volumul *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluția de la Timişoara în presa locală,* apărut sub auspiciile Asociației Memorialul Revoluției la Editura Învierea a Arhiepiscopiei Timişoara (2009). Teama, regretul şi frustrarea, mărturiseşte autorul, au fost resorturile care au declanşat demersul său. Teama că părți semnificative dintr-o „istorie teribilă" ar putea fi uitate; regretul că destule personaje-cheie de atunci au căzut în anonimat sau au murit înainte de vreme; frustrarea că multe întâmplări rămân

---

* Articol preluat din revista *Orizont*, nr. 12 (1527)/ 18 dec. 2009

neclarificate şi că justiţie nu s-a făcut decât pe ici, pe colo. „Presa nouă, începând cu 1990, a pornit cu handicapul unei prea mari decenţe", crede Szabo şi tindem să-i dăm dreptate, chiar cu întârziere, acum, când ne amintim de clamările menite să intimideze ale unor ziarişti aflaţi pe poziţia pe care şi-o apărau cu îndârjire în virtutea faptului că deţineau o patalama de profesionişti conferită de Academia „Ştefan Gheorghiu". Sigur că Timişoara a avut şi în această privinţă specificul său. Pe de o parte oamenii locului ştiau cât valorează săptămâna lor de luptă cu puterea (15-21 decembrie), desfăşurată într-o izolare tragică. Pe de altă parte noua conducere, autoinstalată şi autoproclamată la centru, căuta să bagatelizeze rolul Timişoarei în revoluţie şi să diminueze virulenţa mesajului anticomunist venit din aceeaşi direcţie.

Dacă pe plan politic Frontul Democratic Român fusese pus în umbră şi înlocuit cu fantomatice filiale locale ale Frontului Salvării Naţionale, când, de fapt, puterea efectivă a fost transferată în mâinile unui general de armată reactivat, în cazul presei au survenit complicaţii care nu şi-au găsit corespondent pe celelalte meleaguri româneşti. Fostul ziar de partid, *Drapelul roşu,* ne aduce aminte Lucian-Vasile Szabo, a încercat să se reinventeze, dar cei care s-au aflat în fruntea lui nu au avut întotdeauna inspiraţie. Căci a fost o gafă să recurgă la o denominaţie de pe vremea stalinismului (*Luptătorul bănăţean*) pentru schimbarea la faţă. Se păstrau reflexele de subordonare, din moment ce, preţ de un număr, gazeta se subintitula „organ al Comitetului Judeţean FSN". N-au lipsit nici mustrările de conştiinţă pentru prestaţia din vremurile apuse: „Ni se poate reproşa că în toată această perioadă de întunecime a spiritului ne-a lipsit curajul atitudinii. Pe cei care gândesc astfel – şi au dreptul să o facă – îi încredinţăm că majoritatea dintre noi, dacă nu chiar covârşitoarea parte, ne-am gândit la clipa când va trebui şi, mai ales, vom răspunde acestor îndreptăţite întrebări". Chiar din această anonimă luare de poziţie rezultă că în redacţie existau controverse, se dădeau lupte. Rebotezat *Renaşterea*, apoi *Renaşterea bănăţeană,* ziarul şi-a continuat traiectoria oscilantă, preluând zvonuri şi informaţii contradictorii, iar materiale incitante, cum ar fi cele despre morţii din decembrie, erau urmate de publicarea a numeroase dezminţiri şi a unor puneri la punct din partea puternicilor zilei. Toate acestea au dus la momentul critic din 22 ianuarie 1990, când „redacţia (...) este luată cu asalt de mulţimea înfuriată". După lupte... seculare care au durat 48 de ore, autoritatea militară (!) a oraşului admite existenţa unui cotidian alternativ şi astfel, din 26 ianuarie, apare ziarul *Timişoara.*

Evocând acele împrejurări, autorul admite că reconstituirea sa este puternic impregnată subiectiv: el a fost primul redactor-şef al noii gazete: şi el, alături de alți intelectuali ai Timişoarei, mai mult sau mai puțin tineri, credea în ideea că oraşul care a făcut prima mişcare pentru a dărâma comunismul merită altfel de presă, una adevărată, curajoasă, responsabilă. Încă din start, George Şerban (cel care a avut contribuția esențială în elaborarea Proclamației de la Timişoara) cere ca acțiunile noii puteri să fie privite cu ochi critic, într-un articol ce va dobândi notorietate*, Aceeaşi Mărie cu altă pălărie.* „Observațiile porneau de la faptul că Frontul refuza să-şi precizeze culoarea politică, fiind suspectat de oamenii oneşti că doreşte să ducă țara pe calea unui socialism uşor cosmetizat. George Şerban afirmă răspicat aici că România are nevoie de reforme radicale." Profesionalizarea ziarului s-a făcut din mers, la aceasta a contribuit şi împrejurarea că mulți redactori lucraseră la revista *Forum studențesc*, iar colaboratorii cu texte de opinie făceau parte dintre „conştiințele treze ale epocii".

Pentru Lucian-Vasile Szabo rămâne exemplară din punct de vedere jurnalistic noua serie a revistei *Orizont*, care debutează în 27 decembrie 1989, remarcabilă prin „echilibru, lipsă de pompă găunoasă, acribie a documentării şi profesionalism". Timp de câteva luni, redactorii revistei (care „au o calitate specială: ei sunt scriitori") pun pe un plan secund preocupările literar-culturale, devenind „jurnalişti sub imperativele timpurilor trăite".

Cercetarea lui Szabo e mult mai largă decât o sugerează rândurile de față. De menționat doar că în final sunt restituite, în tuşe pregnante, portretele a trei jurnalişti de forță, care au fost scriitori importanți şi lideri capabili să electrizeze mulțimile prin fervoarea discursului lor, toți trei dispăruți prea devreme: Ion Monoran, George Şerban, Iosif Costinaş.

Viorel **MARINEASA**

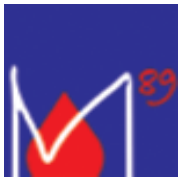

COMANDANȚII REPRESIUNII

Radu Bălan – Decembrie 1989

S-a născut la 24 mai 1936 în localitatea Căzăneşti, județul Ialomița. După absolvirea Școlii Medii Tehnice de Cărbuni Lupeni, a lucrat ca maistru, între anii 1954-1960, la minele de cărbune din Valea Jiului şi, ulterior, la Caransebeş. În perioada 1963-1972 a deținut funcția de prim-secretar al Comitetului regional Banat şi județean Timiş al U. T. C.[1]

După obținerea licenței la Academia de Studii Economice Bucureşti, a fost numit primar al municipiului Timişoara în anul 1977, reuşind, într-o perioadă de patru ani, să deruleze o serie de proiecte edilitar-gospodăreşti şi să-şi creeze imaginea de activist cumsecade, educat şi apropiat de timişoreni. Deşi s-a simțit bine în Timişoara, bucurându-se de simpatia şi aprecierea multor locuitori ai municipiului, din cauza politicii de rotație a cadrelor, va fi trimis la conducerea județului Hunedoara, ocupând funcția de prim-secretar în perioada 1981-1987.

Ca urmare a rezultatelor bune obținute în acest județ dificil, cu cel mai mare număr de mineri, în 1987 conducerea centrală de partid îl va numi președinte al Comitetului de Stat al Planificării, funcție deținută până în noiembrie 1989, când va fi numit prim-secretar al Comitetului Județean de Partid Timiş şi președinte al Comitetului Executiv al Consiliului Popular Județean Timiş[2].

Numirea lui Bălan la conducerea județului Timiş a fost primită cu bucurie de locuitorii județului, pentru că era un activist cunoscut şi apreciat şi, mai ales, pentru că îl înlocuia pe Ilie Matei, un individ dur, brutal, străin de cultura, spiritualitatea şi mentalitatea bănățenilor. Cu siguranță că s-au bucurat şi bănățenii, dar s-a bucurat şi Radu Bălan, pentru că legase multe prietenii în această zonă şi se simțea bine în oraşul de pe Bega. A fost numit

---

[1] „Luptătorul bănățean", Timişoara, an. I, nr. 1 din 22 decembrie 1989

[2] *Procesele revoluției din Timişoara (1989)*, adunate şi comentate de Marius Mioc, Timişoara, Edit. Artpress, 2004, p. 13 (în continuare: *Procesele revoluției*…)

în fruntea județului Timiş la 3 noiembrie 1989[3], într-o perioadă dificilă pentru România, inclusiv pentru această zonă, chiar dacă județul avea resurse superioare altor județe, iar populația avea un nivel de trai mai ridicat. Aprovizionarea cu produse agroalimentare a populației lăsa de dorit, erau mari restricții în distribuirea energiei electrice pentru uzul casnic şi iluminatul public. Pentru a atenua această situație, săptămânal se întâlnea cu directorii de întreprinderi comerciale şi cu furnizorii, pentru suplimentarea cantității de produse agroalimentare destinate populației. În acest sens, va interveni la „Comtim" Timişoara şi la Întreprinderea de Industrializare a Cărnii, pentru a reduce exportul cu 2000 t de carne pe lunile noiembrie şi decembrie, care să fie destinată populației[4]. Prin intervențiile făcute la Comitetul de Stat al Planificării – pe care l-a condus un an şi patru luni - a reuşit să oprească întreruperile de energie termică şi electrică pentru consumul casnic pe tot parcursul zilei. Bucurându-se de o evidentă simpatie din partea mediului universitar, a reuşit, împreună cu conducerea Centrului Universitar Timişoara, să îmbunătățească condițiile de învățătură şi de hrană ale studenților. Şi, totuşi, nimeni nu bănuia că, la foarte scurt timp, numirea în fruntea județului Timiş îi va fi fatală lui Radu Bălan, marcându-i, în mod tragic, destinul.

Într-adevăr, la nicio lună de la preluarea conducerii, în ziua de 15 decembrie 1989, regimul comunist începe să se confrunte cu cele mai grave probleme din istoria sa de peste patru decenii, tocmai în Timişoara. În jurul orei 16,00, Radu Bălan a fost informat telefonic de către secretarul cu probleme de propagandă, Vasile Bolog, că în fața casei pastorului reformat László Tőkés se aflau aproximativ 100 de persoane, care nu se manifestau sub nicio formă. Cunoştea că pastorul urma să fie evacuat în baza unei hotărâri judecătoreşti, din informațiile primite de la fostul prim-secretar Ilie Matei, de la Ion Cumpănaşu, şeful Departamentului Cultelor, şi de la preşedinta Tribunalului Județean Timiş, Elena Topală[5]. La scurt timp, va fi informat şi de către Ion Deheleanu, şeful Miliției județului Timiş, şi Traian Sima, şeful Securității județene, despre situația creată în fața casei pastorului reformat. Ei i-au solicitat lui Bălan să nu dea curs hotărârii de evacuare,

---

[3] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., Ediție îngrijită de Miodrag Milin şi Traian Orban, Timişoara, Edit. Mirton, 2005, p. 1411 (în continuare: *Procesul de la Timişoara*, vol. III…)
[4] *Ibidem*, p. 1413
[5] *Ibidem*, p. 1417

întrucât spiritele erau încinse, iar pastorul se bucura de o evidentă simpatie[6]. Pentru a se convinge de informațiile primite, în jurul orelor 19,00, Bălan s-a dus în Piața Maria. Întors la sediu, l-a chemat pe primarul municipiului Timişoara, Petre Moţ, şi l-a trimis la locuința pastorului pentru a-l asigura - inclusiv în scris - că nu va fi evacuat. Drept urmare, majoritatea celor prezenți în zonă au plecat acasă, situația revenind la normal, deşi în acea seară au avut loc câteva incidente când autoritățile au încercat să facă arestări[7]. La rându-i, Radu Bălan l-a informat pe Emil Bobu despre cele întâmplate în Timişoara.

În dimineața zilei de 16 decembrie, la orele 8,30, Bălan a ținut obişnuita şedință de secretariat, unde, pe lângă probleme curente, a informat că sunt şi „ceva probleme în Piața Maria"[8]. Într-adevăr, erau probleme, pentru că numărul celor aflați în fața casei pastorului reformat era în creştere, comparativ cu primele ore de dimineață. De aceea, la orele 10,00, Nicolae Ceauşescu l-a sunat pe Radu Bălan şi i-a cerut să ia măsuri pentru evacuarea imediată a pastorului, chiar dacă nu trecuse termenul legal de opt zile de la pronunțarea sentinței. Pentru că la orele prânzului numărul timişorenilor adunați în fața casei pastorului era mult mai mare decât în ziua precedentă, Ceauşescu l-a sunat de mai multe ori, cerându-i să intervină în forță pentru dispersarea demonstranților. La proces - *Procesul de la Timişoara* (2 martie 1990-9 decembrie 1991) - Bălan declara că în perioada 15-17 decembrie, deşi era şeful județului şi preşedintele Consiliului de Apărare al județului Timiş, nu a dat nicio dispoziție pentru chemarea şi trecerea la acțiune a forțelor de represiune, deoarece „situația din perioada menționată nu reclama folosirea forței armate împotriva cetățenilor"[9].

Realitatea era alta, deoarece din dispoziția lui Bălan, inspectorul-şef, colonelul Ion Popescu, a alarmat, la orele 14,45, unitățile ce-i erau subordonate, pentru a acționa împotriva demonstranților, potrivit prevederilor planului unic întocmit în baza Ordinului 002600/1988 al

---

[6] *Procesul de la Timişoara*, vol. II, Ediție îngrijită de Miodrag Milin, Timişoara, Fundația Academia Civică, 2004, p. 471

[7] Peter Siani-Davies, *Revoluția română din Decembrie 1989*, Bucureşti, Edit. Humanitas, 2006, p. 91, vezi şi Miodrag Milin, *Timişoara 15-21 decembrie 1989*, Timişoara, 1990, p. 18

[8] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV, Ediție îngrijită de Miodrag Milin şi Traian Orban, Timişoara, Edit. Mirton, 2006, p. 2069

[9] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1425

ministrului de interne[10]. De fapt, era imposibil să fie trimise forţe represive în stradă, împotriva unor demonstranţi care spre seară s-au mutat în Piaţa Maria, au oprit tramvaiele şi au început să-şi manifeste deschis şi fără echivoc ostilitatea faţă de regimul lui Ceauşescu, fără consimţământul primului-secretar. Că aşa stăteau lucrurile o dovedeşte şi raportul „privind evenimentele care au avut loc în municipiul Timişoara în perioada 15-18 decembrie 1989", întocmit de Radu Bălan pentru conducerea partidului, în care se precizează că s-au luat măsuri ferme, „în cadrul sistemului naţional de apărare, pentru apărarea proprietăţii socialiste, a suveranităţii ţării" şi că „în luptele purtate pentru contracararea acţiunilor criminale, contrarevoluţionare" s-au înregistrat morţi şi răniţi[11].

În jurul orelor 19,00, Radu Bălan s-a deplasat în Piaţa Maria, constatând că situaţia era scăpată de sub control, numărul demonstranţilor era în creştere, iar atitudinea lor era, fără echivoc, potrivnică regimului ceauşist. Întors la sediu, Bălan a dispus să fie mărit numărul de muncitori ce urmau să fie infiltraţi printre manifestanţi, iar primarul Moţ, împreună cu alţi activişti, să se deplaseze spre Podul Michelangelo, pentru a disloca şi a opri o coloană de manifestanţi ce se îndrepta spre Judeţeana de Partid. Încercarea de dialog a eşuat, astfel că aproape 2000 de protestanţi au ajuns în faţa sediului Comitetului Judeţean de Partid scandând lozinci împotriva regimului. Depăşit de evenimente, Bălan, după propria-i mărturie, nu a avut curajul să încerce un dialog cu demonstranţii, deşi ştia că se bucura de simpatia timişorenilor: „Deşi ştiam că eram respectat de populaţia oraşului, n-am îndrăznit să ies, pentru a încerca un dialog cu mulţimea adunată, pentru că mi-a fost teamă"[12]. În aceste condiţii, demonstranţii atacă sediul, sparg geamurile şi încearcă să smulgă însemnele comunismului.

Obligat de situaţia creată şi de ordinele venite de la Bucureşti, Bălan se va implica tot mai mult în reprimarea demonstranţilor şi chiar în evacuarea pastorului Tőkés. Îi va solicita, mai întâi, generalului Vasile Milea, ministrului Apărării Naţionale, să ordone unităţilor militare din Timişoara constituirea de patrule de militari conduse de ofiţeri, care împreună cu organele de ordine să asigure paza obiectivelor din

---

[10] *Ibidem*, p. 1297; vezi şi *Procesele revoluţiei*…, p. 22

[11] Arhiva Memorialului Revoluţiei Timişoara, *Fond documentar*, Raport privind evenimentele care au avut loc în municipiul Timişoara în perioada 15-18 decembrie 1989, f. 1

[12] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1433

municipiu[13]. Apoi, îi va da dispoziție lui Petrea Ioan Cristea, șeful de Stat Major al Gărzilor Patriotice din județul Timiș, să asigure paza sediilor județene și municipale de partid cu 200 de luptători neînarmați[14]. În acea noapte, Bălan a ținut o permanentă legătură cu Ion Popescu și Traian Sima, primind informații despre evenimentele din stradă și dând dispoziții pentru restabilirea ordinii[15].

Spre miezul nopții, Bălan participă la o întrunire cu activul de partid și directorii de întreprinderi din oraș, pe care îi informează despre modul în care a fost atacat sediul Comitetului Județean de Partid, despre activitatea antistatală a pastorului László Tőkés și despre modul în care s-a pregătit evacuarea acestuia[16]. După această întâlnire se va implica, alături de Ilie Matei și Ion Cumpănașu, șeful Departamentului Cultelor, în acțiunea de evacuare forțată a pastorului Tőkés și va lua legătura cu prim-secretarii de la Mediaș și Buzău, solicitându-le sticlă pentru repararea geamurilor și vitrinelor distruse[17].

Deoarece coloanele de demonstranți mărșăluiau pe străzile orașului, trecând prin cele mai importante zone, în jurul orei 3,00, Radu Bălan a ordonat „să se intervină cu toate forțele, pentru a-i dispersa pe manifestanți și, apoi, să fie arestați cei ce vor fi găsiți umblând prin oraș". Într-adevăr, în urma intervenției forțelor represive, demonstranții au fost împrăștiați, operându-se până spre dimineață peste 200 de arestări[18].

Liniștea restabilită în dimineața zilei de 17 decembrie va fi tulburată de o defilare a subunităților militare, cu fanfară, drapel de luptă și armament fără muniție – ordonată de Ceaușescu –, defilare ce se dorea a fi o demonstrație de forță pentru a descuraja orice acțiune protestatară[19]. În vederea sprijinirii organizării și desfășurării acestei defilări, în dimineața

---

[13] Sergiu Nicolaescu, *Revoluția. Începutul adevărului. Un raport personal*, București, Edit. Topaz, 1995, p. 131; vezi și Neculai Damian, *Scânteia vine din văzduh*, Timișoara, Edit. Eurostampa, 1999, p. 41

[14] *Procesul de la Timișoara*, vol. IV…, p. 1679

[15] „Timișoara", an. I, nr. 144 din 13 decembrie 1990 și nr. 147 din 18 decembrie 1990

[16] Alesandru Duțu, *Revoluția din 1989. Cronologie*, București, Edit. Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989, 2006, p. 101

[17] *Procesul de la Timișoara*, vol. III…, p. 1436

[18] *Procesele revoluției*…, p. 26

[19] Nicolae Durac, *Neliniștea generalilor*, Timișoara, Edit. M. P. S., 1991, p. 5; vezi și *Armata română în revoluția din decembrie 1989*, Ed. a II-a, București, Edit. Militară, 1998, p. 56 (în continuare: *Armata română în revoluția din decembrie 1989*); Sergiu Nicolaescu, *Lupta pentru putere. Decembrie 1989*, București, Edit. BIC ALL, 2005, p. 61

zilei de 17 decembrie soseşte la Timişoara o grupă de ofiţeri din Marele Stat Major, Consiliul Politic Superior al Armatei şi Inspectoratul Muzicilor Militare[20]. În realitate, defilarea a oferit timişorenilor pretextul de a se aduna din nou şi de a-şi exprima protestul faţă de regim.

Pe la orele prânzului, Ceauşescu l-a sunat, de mai multe ori, pe Bălan, pentru a se informa atât de modul în care a decurs defilarea armatei, cât şi de comportamentul timişorenilor adunaţi în Piaţa Operei. Deşi l-a informat că totul a decurs normal şi situaţia era sub control, la scurt timp, Bălan avea să vadă mii de timişoreni ce se îndreptau spre sediul Judeţenei de Partid. Oficialităţile locale, nu numai că nu acceptă dialogul cu demonstranţii, în marea lor majoritate paşnici, dar şi ordonă ca mulţimea să fie împrăştiată cu gaze lacrimogene şi jeturi de apă din două autocisterne. În această situaţie, o parte dintre demonstranţi atacă sediul cu pietre şi sticle incendiare, pătrund în interior şi devastează birourile de la parter. Bălan a ieşit pe poarta laterală a clădirii şi a mers în faţa sediului oficiosului judeţean „Drapelul roşu", având un dialog decent şi civilizat cu un grup de demonstranţi, fiind informat de conţinutul revendicărilor. De aici, după alungarea demonstranţilor din sediu şi din faţa Comitetului Judeţean de Partid, Bălan revine la sediu, fiind informat că a fost căutat de Ceauşescu. De aceea, pentru a putea lua legătura cu dictatorul, va merge la Inspectoratul Ministerului de Interne. Aflând că sediul Judeţenei de Partid a fost devastat, Ceauşescu i-a ordonat să reocupe sediul, să mobilizeze întregul activ de partid şi să-l aştepte pe Ion Coman, care va veni cu un grup de 7 generali şi 3 colonei de la M.Ap. N. şi M.I., pentru a restabili ordinea[21].

Într-adevăr, în jurul orelor 17,00, Ion Coman a ajuns la sediul partidului, fiind aşteptat de Radu Bălan şi Ilie Matei. La scurt timp, cei trei demnitari au participat la teleconferinţa organizată de Nicolae Ceauşescu, unde au aflat că s-a dat ordinul de a se trage în demonstranţi. Prin funcţiile deţinute – prim-secretar judeţean, preşedinte al Consiliului Popular Judeţean şi preşedinte al Consiliului de Apărare al Judeţului Timiş – până la venirea lui Coman, Bălan era comandantul tuturor forţelor folosite în Timişoara pentru restabilirea liniştii, adică împotriva demonstranţilor. Va confirma acest lucru şi Ceauşescu la teleconferinţă: „Bălane, tu, conform Legii 14, eşti comandantul judeţului Timiş!"[22] Răspunsul lui Bălan este fără echivoc:

---

[20] *Armata română în revoluţia din decembrie 1989...,* p. 56
[21] *Procesul de la Timişoara*, vol. III…, p. 1448
[22] *Ibidem*, p. 1319

„Să trăiți, tovarăşe comandant suprem! Sunt aici cu tovarăşul Coman. S-au luat măsuri pentru executarea ordinului dat de dumneavoastră.”[23]

După teleconferință, în timp ce în oraş se trăgea cu muniție de război, înregistrându-se primele victime, Bălan l-a sunat pe rectorul Politehnicii, Ion Anton, cerându-i să trimită toate cadrele didactice în căminele studențeşti, deoarece s-a dat ordin să se tragă. Apoi, a convocat o şedință cu activul județean de partid, pentru a-l informa despre evenimentele derulate în acea zi şi a-i cere să meargă în întreprinderi, să stea de vorbă cu oamenii şi să le spună să nu iasă în stradă, pentru că pot să fie împuşcați. Pentru a şterge cât mai repede urmele acțiunilor protestatarilor, a cerut prim-secretarilor din județele Arad, Caraş-Severin şi Hunedoara să trimită câte 50 de geamgii în Timişoara[24].

În aceeaşi seară, Bălan i-a solicitat lui Vasile Bolog ca secția de propagandă să întocmească un material orientativ, ce urma să fie prezentat a doua zi dimineața la instruirea activului de partid. Materialul trebuia să cuprindă referiri laudative la adresa lui Ceauşescu, să evidențieze realizările obținute de municipiul Timişoara în toate domeniile de activitate şi să-i informeze că în oraş grupuri violente şi elemente străine, diversioniste şi destabilizatoare au făcut mari distrugeri[25].

La orele 21,00, când se trăgea aproape în toate zonele oraşului, Bălan a transmis Întreprinderii „Victoria” – întreprindere cu grad ridicat de pericol – o notă telefonică prin care cerea să se înarmeze Gărzile Patriotice cu muniție de război şi, la apariția dușmanului la limita întreprinderii, să se tragă un foc de avertizare şi, apoi, la picioare. Sigur că nu s-a aplicat acest ordin, pentru că nu exista muniție de război în întreprindere, dar s-au întărit măsurile de pază şi supraveghere[26].

Fiind întrebat telefonic de Nicu Ceauşescu, prim-secretar al Comitetului Județean de Partid Sibiu, despre situația din Timişoara, Bălan l-a informat despre manifestațiile ce aveau loc în oraş şi l-a rugat să-i procure gaze lacrimogene. După câteva ore, Nicu Ceauşescu i-a trimis, cu un avion militar, un complet cu gaze lacrimogene (CLAT), care au fost folosite, ulterior, pentru împrăştierea demonstranților[27].

---

[23] „Clio”, Bucureşti, an. I, nr. 1-2/2005, p. 190
[24] *Procesul de la Timişoara*, vol. III…, p. 1456
[25] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV…, p. 2004
[26] *Ibidem*, p. 2099
[27] *Procesele revoluției*…, p. 23

În 18 decembrie, la orele 8,00, Bălan i-a cerut secretarei județene cu probleme economice, Teodora Avram, să-i anunțe pe cei ce trebuiau să vină la şedința cu activul de partid – directorii şi secretarii de partid din întreprinderile şi instituțiile oraşului – să aducă situația cu prezența oamenilor la lucru[28]. Apoi, împreună cu Ilie Matei şi Cornel Pacoste, va participa la această şedință organizată la sediul municipal de partid. Bălan a vorbit primul, comunicându-le că în Timişoara s-a decretat stare de necesitate, iar Armata a tras, rezultând morți şi răniți. Potrivit relatărilor mai multor participanți la acea şedință, Bălan a precizat doar că s-a tras în oraş cu muniție de război, „arătându-şi părerea de rău şi regretul profund pentru cele întâmplate”[29]. În continuare, Bălan i-a anunțat că se va interzice vânzarea băuturilor alcoolice, se vor sista spectacolele şi că vor trebui luate măsuri ca salariații să nu iasă în stradă, iar fiecare organizație de partid să îi convoace nominal pe cei care lipsesc de la lucru şi motivul absenței. A insistat asupra necesității desfăşurării în bune condiții a activității în întreprinderi şi în instituții, caracterizând actele de devastare ca fiind antistatale şi antinaționale[30].

După şedință s-a deplasat împreună cu Vasile Bolog la Penitenciarul din Timişoara, pentru a vedea de situația arestaților. La întoarcerea la Județeană, a dispus constituirea a două colective formate din activişti de partid şi lucrători din Procuratură, cu misiunea de a se deplasa la Penitenciar şi a-i tria pe cei reținuți, urmând ca cei găsiți nevinovați să fie eliberați[31].

În dimineața zilei de 19 decembrie, la solicitarea muncitorilor de la ELBA, Bălan s-a deplasat în întreprindere, pentru a intra în dialog cu ei. Ajungând acolo, Bălan află că muncitorii, aflați în curtea întreprinderii, încetaseră lucrul şi cereau îmbunătățirea condițiilor de trai şi scoaterea Armatei din întreprinderi şi din oraş. De pe o platformă, un grup de 10-15 muncitori, învingându-şi frica, scandau „Jos Ceauşescu!”[32].

A doua zi, la solicitarea a peste 2500 de muncitori de la UMT, aflați în grevă şi adunați în curtea celei mai mari întreprinderi din oraş, Bălan se va deplasa acolo, în jurul orelor 10,00, fiind urmat de Cornel Pacoste şi de ministrul Construcțiilor de Maşini, Eugen Rădulescu, fost cadru de conducere la această uzină. Muncitorii aveau atât revendicări sociale, cât şi

---

[28] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV…, p. 1970
[29] *Ibidem*, p. 2100
[30] *Ibidem*, p. 1886
[31] *Ibidem*, p. 1890
[32] *Procesul de la Timişoara*, vol. III..., p. 1473

politice, solicitând îmbunătățirea condițiilor de viață şi înlăturarea lui Ceauşescu[33].

Dacă în raportul trimis conducerii centrale a partidului în ziua precedentă, Bălan era convins că prin „măsurile politico-organizatorice luate de organele şi organizațiile de partid şi organismele democrației muncitoreşti-revoluționare în toată această perioadă, activitatea în toate unitățile economico-sociale ale municipiului şi învățământului mediu şi superior”[34] se desfăşura în condiții absolut normale, după întâlnirile cu muncitorii de la ELBA şi, mai ales, de la U.M.T., îşi va schimba opinia. Bălan nu mai identifică opozanții regimului ceauşist doar cu grupurile de „vandali” sau „iredentişti”, ci cu sute şi chiar mii de muncitori, care, cu doar câteva zile în urmă, constituiau temelia acestui regim. El vedea cum oamenii muncii şi-au învins teama şi, în plină zi, strigau, cu toată convingerea, „Jos Ceauşescu!” şi „Libertate!”. Era mult prea inteligent Radu Bălan ca să nu realizeze că Timişoara nu mai putea fi Braşovul anului 1987. De aceea, comportamentul său se va schimba, sigur, în limitele permise de cultura politică şi funcțiile pe care le avea. Din acest moment, Bălan nu va mai evita contactul cu protestatarii sau cu reprezentanții acestora, dimpotrivă, va căuta, până în momentul arestării, să-şi nuanțeze poziția şi chiar să dea impresia că ar dori să fie în tabăra lor.

Astfel, după ce revine în sediul Județenei de Partid, se va implica, alături de Cornel Pacoste, în pregătirea sălii mari şi instalarea unei stații de amplificare, pentru a se putea dialoga cu demonstranții. Mai mult, după venirea primului-ministru Constantin Dăscălescu şi a secretarului Comitetului Central, Emil Bobu, Bălan va coborî în mijlocul demonstranților, se va îmbrățişa cu muncitorul Ion Marcu de la UMT, care era îmbrăcat într-un cearşaf inscripționat pe față cu „Jos Ceauşescu!” şi pe spate cu „Libertate!” şi va dialoga cu ei. Le-a propus demonstranților să-şi stabilească cinci reprezentanți care să intre în sediu, pentru a-şi susține revendicările în fața celor doi demnitari comunişti trimişi de Ceauşescu la Timişoara. Până la urmă, au urcat în sediu 13 demonstranți, care i-au cerut lui Dăscălescu abdicarea dictatorului, demisia guvernului, eliberarea

---

[33] *Ibidem*, p. 1479

[34] Arhiva Memorialului Revoluției Timişoara, *Fond documentar*, Raport privind evenimentele care au avut loc în municipiul Timişoara în per. 15-18 decembrie 1989, f. 4

arestaților, restituirea morților familiilor pentru a fi îngropați creştineşte, alegeri libere etc.[35]

În timp ce ceilalți vizionau discursul lui Ceauşescu, Bălan a dialogat cu Lorin Fortuna, Ion Savu, Ion Marcu şi alți revoluționari, dorind să lase impresia că le înțelege demersurile, dar nu li se poate alătura. Fortuna l-a tras de-o parte, spunându-i că-l consideră „un om onest", bine intenționat, dornic „să îmbunătățească viața populației" şi că auzise că s-ar fi opus la măsurile de reprimare ordonate de Ceauşescu. De aceea, l-a întrebat direct dacă nu doreşte să li se alăture, pentru că atunci „era un moment crucial" şi era nevoie „de oameni cu experiența lui". Răspunsul lui Bălan a fost fără echivoc: „Nu se poate, măi băieți! Mergeți acasă, liniştiți-vă? Veți vedea că nu veți avea de suferit!"[36]. Din păcate pentru el, Bălan a dovedit atunci că nu avea simț politic şi nici curajul marilor învingători, pierzând o şansă unică, o ocazie cu care „te poți întâlni în viață o singură dată."[37]

În 21 decembrie, Timişoara era deja un oraş liber, revoluționarii având şi o structură de conducere proprie, Frontul Democrat Român, în frunte cu Lorin Fortuna. În aceste condiții, Bălan a chemat mai mulți activişti de partid, comunicându-le că, din dispoziția lui Coman, urmau să organizeze o contrademonstrație. Trebuiau formate două coloane, una care să plece de pe platforma industrială din Calea Buziaşului, iar cealaltă din zona întreprinderilor ELBA, „Electromotor", „6 Martie" etc. Coloanele trebuiau să aibă 200 de militari, 200-400 de membri ai Gărzilor Patriotice şi aproximativ 1000 de muncitori. În ciuda încercărilor făcute, intenția nu s-a putut finaliza, muncitorii fiind, majoritatea, în Piața Operei. Eşuarea acțiunii i-a fost comunicată lui Bălan, acesta replicând: „Foarte bine, era o prostie!"[38]

În aceeaşi zi, Bălan a trimis-o pe Viorica Boiborean, secretar județean cu probleme sociale, la Direcția Sanitară, pentru a organiza eliberarea celor decedați prin împuşcare şi a-i încredința familiilor[39]. În acelaşi timp, împreună cu alți activişti, Bălan s-a ocupat de hrana

---

[35] „Caietele Revoluției", Bucureşti, nr. 5/2006, p. 48

[36] Miodrag Milin, *Timişoara în revoluție şi după*, Timişoara, Edit. Marineasa, 1997, p. 115 (în continuare: Miodrag Milin, *Timişoara în revoluție şi după...)*

[37] Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*, Timişoara, Edit. Helicon, 1996, p. 31 (în continuare: Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*...)

[38] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV..., p. 1898

[39] *Ibidem*, p. 2069

muncitorilor din Oltenia, trimişi din ordinul lui Ceauşescu împotriva timişorenilor. Din fericire, şi această acțiune va eşua, muncitorii convingându-se rapid că pe străzile oraşului nu erau „huligani" şi „beţivi", ci confraţi decişi să înlăture regimul lui Ceauşescu. De aceea, vor fraterniza cu revoluționarii, punând capăt ultimei tentative a dictatorului de a prelua controlul asupra oraşului răzvrătit[40].

În dimineața de 22 decembrie, i-a comunicat activistului Florea că, din dispoziția lui Coman, trebuia împreună cu primarul Moț să intre în contact cu liderii Frontului Democrat Român, să le solicite să cedeze stația de amplificare, întrucât mai mulți cetățeni s-ar fi declarat nemulțumiți de tulburarea liniştii. Aceştia au refuzat şi le-au înmânat celor doi mesageri platforma-program a frontului, pentru a fi cunoscută şi de către Ion Coman.

De la balconul Operei s-a cerut venirea lui Bălan, considerându-se că frontul avea nevoie de experiența şi popularitatea lui, într-un moment dificil, când Ceauşescu încă nu abandonase puterea. Preluând mesajul liderilor din balcon, mulțimea scanda: „Să vină Bălan, că-i bănățean!". Adevărul era altul, Bălan nu era bănățean, dar prin funcțiile deținute şi prin activitatea desfăşurată în Timişoara s-a identificat, de multe ori cu interesele bănățenilor. Într-adevăr, în jurul orelor 12,00, a ajuns în balcon şi s-a adresat mulțimii[41].

Starea de tensiune şi oboseala acumulată în acele zile, suspiciunea şi conflictele dintre liderii frontului şi, nu în ultimul rând, deruta şi complexitatea problemelor ivite după fuga dictatorului au făcut ca, la un moment dat, unii revoluționari să-l vadă pe Bălan ca pe un posibil lider, sporind, astfel, starea de confuzie. „N-am avut timp să mă dumiresc", mărturisea Sorin Oprea. „Deci noi ne ridicaserăm, cei mai curați dintre noi chiar muriseră strigând «Jos Ceauşescu!», «Jos comunismul!» şi, iată, unii dintre cei ce fuseseră în fruntea noastră îl aduseseră – şi-i oferiseră, nu-i aşa, calitatea de revoluționar, de exponent al intereselor Timişoarei răzvrătite, de «lider» al mişcării revendicative – pe Radu Bălan, primul-secretar al județului, omul uns de Ceauşescu."[42]

La această situație a contribuit şi reacția emoțională a mulțimii - manipulată cu sau fără intenție de comportamentul unor lideri.

---

[40] Ioan Scurtu, *Revoluția Română din Decembrie 1989 în context internațional*, Bucureşti, Edit. Enciclopedică, 2006, p. 215
[41] Peter Siani-Davies, *op. cit.*, p. 117
[42] Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*..., p. 150

Din balconul Operei, în 21 decembrie, Ion Marcu lansează informaţia falsă că Radu Bălan ar fi fost arestat din ordinul lui Ceauşescu, pentru că ar fi cerut să înceteze focul în Timişoara[43]. A doua zi, în mai multe rânduri, mulţimea scanda „Îl vrem pe Bălan!", lozincă transformată, ulterior, în „Îl vrem pe Bălan, că e bănăţean!", iar din balcon mulţimea era rugată să facă „culoar liber, să treacă tovarăşul Bălan!". Primit cu multă condescendenţă în balconul Operei, Bălan disociază poziţia partidului de cea a lui Ceauşescu – „Poziţia partidului comunist nu trebuie confundată cu poziţia lui Ceauşescu!" – şi îl consideră vinovat de deschiderea focului în Timişoara pe generalul Victor Stănculescu. Invitat să ia cuvântul, Bălan se eschivează, motivând că familia era încă în Ialomiţa şi acolo lucrurile nu erau clare, dar acceptă să-i salute pe cei din faţa Operei.

Lorin Fortuna a discutat atât cu reprezentanţii Armatei, cât şi cu Radu Bălan despre o posibilă colaborare pentru rezolvarea problemelor curente. „Acesta – Radu Bălan – şi-a manifestat intenţia de a colabora cu noi, personal, cât şi cu activul de partid pe care îl coordona. Ne-a spus că s-a opus cât a putut fostului dictator şi că se bucură sincer de victoria noastră, dorind să se pună la dispoziţia revoluţiei."[44]

În aceeaşi zi, apărea în Timişoara primul ziar de după căderea lui Ceauşescu, „Luptătorul bănăţean", care îl prezenta pe Bălan drept lider al revoluţiei timişorene, „român prin fiinţă, bănăţean prin simţire", care „înainte de clarificarea situaţiei, înfruntând gărzile de pază şi armata ascunsă a unor securişti… a optat pentru Libertate, Demnitate şi Viitorul poporului român, ataşându-se mulţimii din Piaţa Operei Române şi a Teatrului Naţional, rostind în faţa a 200000 de timişoreni o proclamaţie de mare vibraţie şi descătuşare". Articolul encomiastic conchidea: „Radu Bălan e liderul pe care Timişoara şi l-a dorit, e omul pe ale cărui excepţionale calităţi se bizuie, de acum, a noastră adevărată lumină!"[45]

Împingerea fostului lider comunist în faţă a început în seara de 22 decembrie, când Fortuna, împreună cu o delegaţie de revoluţionari, se pregătea să plece spre Bucureşti. Manevra lui Bălan era susţinută şi de conducerea Garnizoanei şi chiar şi de unii dintre revoluţionari. În noaptea de

---

[43] http://mariusmioc.wordpress.com

[44] Miodrag Milin, *Timişoara în revoluţie şi după...,* p. 137

[45] „Luptătorul bănăţean", an. I, nr. 1 din 22 decembrie 1989; vezi şi Ioan Iancu, *Paşaport pentru niciunde. Timişoara, Decembrie 1989*, Timişoara, Edit. Signata, 1990, p. 378; Marius Mioc, *Revoluţia din 1989 şi minciunile din Jurnalul Naţional*, Timişoara, Edit. Marineasa, 2005, p. 94

23/24 decembrie a avut loc la Tipografia din Timişoara o întâlnire a lui Bălan cu Claudiu Iordache şi Ştefan Ivan, fără un rezultat concret. De aceea, în dimineaţa zilei de 25 decembrie, Lorin Fortuna a stabilit o nouă întâlnire cu Bălan la conducerea Garnizoanei, „pentru a constitui un organism mai larg de conducere a judeţului."[46] Fortuna a fost însoţit de Claudiu Iordache şi Constantin Ghica. Bălan avea scrisă pe o hârtie componenţa viitoarei conduceri judeţene: 5 membri F.D.R., 5 activişti P.C.R., 5 ofiţeri de armată şi o serie de conducători de întreprinderi şi instituţii. Prin această formulă se încerca diminuarea rolului celor care au făcut revoluţia şi, de aceea, în faţa obiecţiilor delegaţiei de revoluţionari, s-au mai acceptat câteva locuri „pentru tineretul timişorean". S-a convenit o nouă întâlnire după-amiază la primăria municipiului, pentru a se forma Consiliul Judeţean al F.S.N.

La scurt timp, s-a aflat că cel care orchestrase falsul din „Luptătorul bănăţean", cu acceptarea lui Bălan în conducerea F.D.R., era chiar fostul prim-secretar. De aceea, Fortuna a convocat o şedinţă a biroului executiv al F.D.R., unde a propus eliminarea lui Bălan din organizaţie, fără însă a se lua vreo decizie, din cauza unor revoluţionari care îl susţineau pe Bălan. La întâlnirea de la primărie, Bălan a venit însoţit de un grup de activişti de partid, deşi nu se convenise acest lucru. Această nouă manevră de presiune l-a făcut pe Lorin Fortuna să propună excluderea lui Bălan şi a activiştilor de partid din viitorul consiliu judeţean, „întrucât revoluţia devenise, între timp, net anticomunistă"[47] Într-adevăr, noul consiliu judeţean s-a format fără activiştii de partid şi fără o parte din conducătorii de întreprinderi. Eşecul lui Radu Bălan a însemnat, în acelaşi timp, şi eliminarea activiştilor de partid din noua structură de conducere şi ruptura de comunism în Timişoara.

La scurt timp, în 10 ianuarie 1990, Bălan va fi arestat, iar la 9 decembrie 1991 Curtea Supremă de Justiţie – Secţia militară – îl va condamna la 23 de ani, pentru omor şi tentativă de omor[48]. Va declara recurs, dar, între timp, se va îmbolnăvi grav şi va înceta din viaţă la 13 februarie 1995.

Radu Bălan nu a fost călăul şi nici victima revoluţiei din Timişoara. Nu el a dat ordin să se tragă în demonstranţi, dar nici nu s-a opus ordinului dat de Ceauşescu, deşi a fost mult mai apropiat de timişoreni, comparativ cu

---

[46] Radu Ciubotea, *După Revoluţie, târziu...,* Timişoara, Edit. „Almanahul Banatului", 1995, p. 160
[47] *Ibidem*, p. 161
[48] *Procesele revoluţiei...,* p. 114

predecesorii săi. A fost însă victima sistemului din care făcea parte, a îndoctrinării acceptate în mod deliberat şi, în primul rând, a unei conjuncturi pe care nu şi-ar fi dorit-o nimeni, niciodată.

Dumitru **TOMONI**

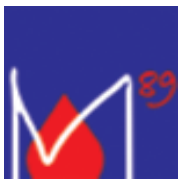

MEMORIA REZISTENȚEI

Dezvăluirile unui deținut politic

Ca loc de neuitare, Memorialul Revoluției din Decembrie 1989 din Timişoara este vizitat de mulți români emigrați, îndeosebi bănățeni care au luat calea pribegiei înainte de căderea regimului lui Ceauşescu. Transfugii, îndeosebi, au fost printre primii care s-au întors să-şi vadă țara şi tot ei sunt printre cei mai interesați să revadă mostre din trista amintire a trecutului, dintr-o Românie sumbră, dar, totuşi... de acasă.

Uşvad T. Dorel este unul dintre aceştia. A fost deținut la Aiud, la o vârstă fragedă, ca transfug; a trecut ilegal granița în 1989 (după o primă încercare eşuată), cu puțin timp înainte de Revoluția din Decembrie 1989. A păstrat „aproape" locul de baştină, fiind în contact cu cei de-acasă şi chiar martor la unele incidente din Decembrie 1989, petrecute la Timişoara. În cele de mai jos vă invit să-l cunoaşteți pe bănățeanul care a supraviețuit Aiudului, la vârsta adolescenței, şi să aflați istoria celor petrecute.

„Am avut probleme cu partidul... nu eram utecist"

Uşvad T. Dorel: Timişoara e oraşul în care revin des, de când am plecat în Austria, la Viena, în 1989. Aici am bunuri imobiliare. Parte din familie e aici, parte la Viena. Lucrez în turism, într-un lanț hotelier. Şi aici, înainte de a pleca, tot în domeniul ăsta lucram, la O.J.T. Problema a fost că am avut un conflict cu întreprinderea unde lucram, trebuie să precizez că ultimii doi sau trei ani, înainte de a pleca, am lucrat la PECOTIM. Avea o unitate hotelieră pe Calea Lugojului. Şi am avut probleme cu partidul... Eu nu eram membru de partid, nici U.T.C.-ist... M-au presat. După aia, mi-au desfăcut contractul de muncă cu litera „i" şi nu mai găseai de lucru. Şi, dacă lucrai, se întâmplau nişte lucruri... Am avut o condamnare politică, am făcut un an la Aiud.

Liza Kratochwill: Când ați fost condamnat?

Uşvad Dorel: În 1966. Şi am scăpat cu decretul din... a fost amnistie generală atunci, de grațiere, în 1968.

L.K.: Câți ani ați avut atunci?

U.D.: Eram minor.16,17 ani.

L.K.: Cum s-a întâmplat?

U.D.: Păi, tot aşa, am trecut frontiera şi sârbii m-au dat înapoi.

L.K.: Unde... prin ce parte?
U.D.: Lângă Jimbolia. Între Jimbolia şi Teremia.

„Sârbii dădeau românii pe câte un vagon de sare recompensă"
U.D.: Şi sârbii m-au dat înapoi. C-aşa era atunci, pentru fiecare infractor care trecea frontiera... dădeau românii câte un vagon de sare recompensă. Şi-aşa era treaba. Ei, a doua oară, s-a schimbat. Mai târziu au intervenit marile puteri din vest şi au interzis trucul ăsta. Ceauşescu a dublat după aia. Dădea două vagoane pentru fiecare.
L.K.: Deci la 16 ani aţi fost închis?
U.D.: Între 16 şi 17 ani am fost în închisoare în Aiud.
L.K.: Cum s–a petrecut, să ne povestiţi cum aţi încercat să treceţi dincolo şi cum v-au prins!
U.D.: De prins nu m-au prins, că eu i-am ajutat şi pe alţii să plece înainte. Să vă spun un lucru de familie.Eu sunt născut în Gotlob. Gotlob îi la vreo opt kilometri de frontieră. Şi părinţii mei au refuzat să intre în C.A.P. Nu era singura familie. Erau 16 familii care au refuzat. Şi-atunci, ca represalii, le-a dat pământul care... taică-miu e veteran de război. Dar şi alţii care au luptat pe frontul antifascist au primit asta de la Regele Mihai, că el era, atunci, la putere. Le-a confiscat pământul şi le-a dat la 20 de kilometri distanţă. Şi asta era chiar pe frontieră. Era, poate aţi auzit, era gardul ăla de sârmă, era un gard de sârmă, la frontiera româno-iugoslavă. Care reuşea să treacă gardul, era scăpat.
L.K.: Dumneavoastră cum v-aţi luat inima în dinţi să mergeţi dincolo? Ce v-a determinat să faceţi pasul ăsta?
U.D.: Păi, nu mai suportam... familia era hărţuită. Taică-miu mă lua de dimineaţă, ne sculam la ora 2,00-3,00, ca să ajungem la ora 6,00 în oraş. Vă spun aşa un lucru, tatăl meu mai trăieşte, dar acuma e imobilizat. Are 87 de ani... Mă chemau la sfat de două ori pe săptămână ... dar, revenind la prima tentativă, tata mi-a dat curaj. Şi el, vă spun, asta e puţin mai dureros, dar eu trebuia să ţin calul la prăşit, că prăşeam porumb... şi, când treceam puţin de cale, mă mai altoia: „Măi, uită-te, acolo să mergi, în direcţia aia!". Adică îmi arăta Iugoslavia. Odată, cu încă o persoană, vecini acolo, ăsta era mai în vârstă ca mine... *hai să plecăm!* Şi-am plecat. Adică eu cunoşteam locurile acolo. Nu era să mă duc în gura lupului. Şi aşa s-a întâmplat.

„Bătaia tare a fost la grăniceri... ai noştri. Eram... contrarevoluţionari"
U.D.: Ne-au prins în interior. Ne-au dat înapoi. Ne-au ţinut la ei, se face un interviu...

L.K.: V-au bătut?
U.D.: Nu. Ai noştri, da. Dar sârbii ne-au dus până la frontieră, ne-au dat drumul, ne-au luat în primire, Doamne! Bătăi, bătăi... Ce să vă spun...
L.K.: Şi cum a fost în Aiud regimul?
U.D.: Acolo era regim de... dar cel mai greu a fost ancheta aici la Timişoara. Îţi punea ochelari, adică ochelari se spune, ca să nu vezi unde te scoate din cameră afară şi unde te duce. Cu cătuşe la spate. Bun. Bătaia tare a fost de la grăniceri. Şi asta rămâne, trebuie să ştiţi...
L.K.: Şi interogatoriile ce vizau?
U.D.: Să le spui tot. Nu numai trecerea de frontieră. Aaa! Sunt multe întrebări.
L.K.: Ce-ai făcut? Cu cine ai fost?
U.D.: Da, dar te băga *contrarevoluţionar.* Aşa eram consideraţi. *Contrarevoluţionari.* C-aşa era şi în puşcărie...

„15 zile de izolare pentru bomboane!"
L.K.: Cu ce literă de lege v-au închis?
U.D.: Nu ţin minte articolul. Eu, oricum, am reuşit să-mi copiez tot dosarul. După revoluţie am avut o doamnă, fiica ei era în Austria şi lucra la Arhiva de la Tribunalul Militar. Şi am rugat-o. Zice: „Mă, acuma e liber." Mi-a dat tot dosarul, l-am copiat. Dacă vă spun ceva... acuma e incredibil ce vă spun! Deci eram minor şi noi eram separaţi aici, la Popa Şapcă, de cei de drept comun. Dar pe ăia de drept comun îi punea să spele, cum să spun, coridoarele, şi erau din ăştia, foşti colegi, care au făcut naveta. Navetişti. Îi prindea fără bilet sau ceva, le dădea 15 zile. Şi unul Moceanu Titi din Variaş mi-a băgat pe sub uşă nişte bomboane. Vreo cinci bomboane. Şi eu sugeam pe bomboane, aşa, şi gardianul m-a prins cu bomboanele în gură şi mi-a făcut un...
L.K.: Referat.
U.D.: V-arăt hârtiile, că astea-s hârtii din dosar. ***Izolare: 15 zile.*** Asta era rău.
L.K.: Pentru consum de bomboane?
U.D.: Asta era grav.

„Din opt dosare, cinci au dispărut"
U.D.: Şi m-am trezit când am ajuns la Aiud... am mers prin altă... normal, se formau vagoane unde îi duceau pe politicieni. Cei mai mulţi veneau de la Timişoara.
K.U.: Aşa tineri ca dumneavoastră? Mulţi adolescenţi?

U.D.: Opt. Şi acuma am scris, după Revoluţie. I-am scris la Ana Blandiana, că ea răspunde de... şi, din ăştia opt pe care io îi ştiam, ne-a găsit pe trei: pe mine, care-s în Austria, pe unul Timşimon, care-i în Germania, la Aachen, şi unul maghiar, care-i mort. Restul cinci nu i-au mai găsit. Au dispărut dosarele. Ce s-a întâmplat, nu ştiu... Am fost graţiat şi atunci a trebuit, ca să pot să lucrez... că m-aţi întrebat – şi aici e foarte important de specificat treaba asta – ca să pot eu lucra, eu eram avantajat de faptul că pot să comunic în mai multe limbi. Şi asta căutau ei, aşa ceva, în turism.

După graţiere, „reabilitare"

U.D.: Dar, ca să pot lucra, odată, am venit şi era personalul acolo... A! Grozescu îl chema pe directorul care a fost, Grozescu... de la O.J.T... Securitatea l-o pus acolo.

L.K.: Mai „zmeu", aşa, nu?

U.D.: Da. Şi a venit aşa, odată: „Nu mai poţi să lucrezi în asta, pentru că trebuie să-ţi faci reabilitarea." *Reabilitare, cum?* La Tribunal, nu ştiu ce... Păi, am fost graţiat o dată, amnistiat!... Veşnic, colegii erau... adică, aşa, se întreţinea o stare din asta, că-i punea pe colegi să scrie tot unii despre alţii.

L.K.: Monitorizare?

U.D.: Da. Că primeai un pachet de ţigări de la străini sau eu ştiu, ceva... lucruri urâte. Dar, să vă spun sincer, eu, schimbând valută acolo, că aveam bani, am câştigat mulţi bani...

„Din cinci vagoane de lubeniţă, statul ne lua patru"

U.D.: Cum să vă zic, dacă aţi auzit de lubeniţă de Gotlob... Eu cu fratele meu şi cu tatăl meu ne-am făcut faima asta. La Lovrin, acolo, erau de sere şi aveau şi pământ care nu se lucra. Şi-atunci, pe fiecare familie îţi dădea un hectar să pui ce vrei. Şi noi puneam lubenițe. Vă spun, le dădeam lor patru vagoane sau cinci şi unul al nostru şi vindeam aşa.

L.K.: Şi patru la stat, nu?

U.D.: Da. Mergea în export.

L.K.: Dar vă susţineau financiar cu seminţe, cu ceva?

U.D.: Nuu! Da de unde! Cu nimic! Îţi dădea pământul. Atât! Nici arat, nici nimic! Nu numai lubenițe. Roşii, ardei. Părinţii mei cu asta s-au ocupat. Dar vreau să specific treaba asta cu minorii, am comunicat cu doamna Blandiana de câteva ori, ea nu găseşte, nu apare...

L.K.: Dosarul?

U.D.: ...dosarele celorlalţi.

L.K.: Şi ce explicaţie ar fi pentru asta?

U.D.: Cineva caută să şteargă. Dacă ne-a găsit numa' pe noi, care nu suntem cetăţeni români, celălalt era decedat, un maghiar, Katona Arpad...
L.K.: El e decedat?
U.D.: E decedat, da. Dar el, săracul, şi înnebunise acolo, înăuntru, în Penitenciar.
L.K.: El era din Sibiu?
U.D.: Nu, Zizin, de lângă Braşov. Eu îi ştiu pe toţi, că am stat acolo. Mai este unul de care n-aminteşte nimeni, Anghelov Francisc, din Dudeştii Vechi – şi-a pierdut vocea, a paralizat, nu mai poate să vorbească, dar eu, de multe ori, trec să-l văd – de el nu ştia nimeni. Dar primeşte drepturile. Asta-i interesant. Deci primeşte drepturile din articolul 111 sau care e pentru cei care au fost deportaţi, persecutaţi politic. Dar restul nu se ştie... la centralizarea lor acolo.

În celulă se stătea legat cu lanţ, cătuşe şi-n picioare toată ziua

L.K.: Cum era o zi acolo, în închisoare?
U.D.: Eu vreau să vă zic cea mai frumoasă zi cum era acolo: când primeam mâncare fasole. Sărbătoare. Asta era valabil şi în armată... În rest, era un regim foarte strict. Era un regim extraordinar. Şi noi eram obligaţi să lucrăm acolo. Era o fabrică de diferite construcţii metalice. Intrai dimineaţa şi ieşeai... te întorceai seara. Te băga la celulă. Şi acolo stăteai maximum patru într-o celulă, dar vreau să trec acuma la... că m-am dus după mine cu raportul cu bomboanele şi acolo ăsta a cerut nu ştiu câte zile. Şi el mi-a tăiat din 30 de zile numai 15, „că-i minor". Şi asta nici nu era voie. Asta era o altă condamnare. Şi-acolo cum era: o celulă în care maxim doi eram. La izolare. O zi mâncai, o zi nimic. Primeai apă şi un turtoi. Turtoiul era aşa, un fel de... porumb opărit. Şi după aia pus la cuptor. Necesităţile ţi le făceai în cameră. Şi-atunci, cum era: patul era în perete, ţi-l dădea numai noaptea jos, dar erai la picioare cu cătuşe şi cătuşe la spate. Şi cătuşele de la picioare... în mijlocul camerei era un inel, aşa, în care te lega, acolo, de el. Şi stăteai pe beton acolo, tot timpul.

La Cimitirul „Trei Plopi" morţii prea înalţi erau tranşaţi

L.K.: Şi pentru cazurile care... suferinzii, cei care se îmbolnăveau era, se asigura asistenţă medicală?
U.D.: Acolo tot timpul mureau. Era cimitirul, „Trei Plopi" se numea. S-a întâmplat un caz care, dacă vă spun, ziceţi că nu-i adevărat, dar nu era primul şi singurul. Pentru că era un om mare şi sicriele erau de un standard toate, i-au tăiat picioarele şi... ca să încapă în sicriu, i le-a pus. Astea sunt

lucruri care... e de necrezut dacă spui la cineva! Ce vreau să vă zic: acolo a venit odată o comisie de la partid, Partidul Comunist, pentru că, la un moment dat, eram în Aiud cam vreo 320 de frontierişti. Dintre care 300 erau bănăţeni. Restul... mai era câte un moldovean, câte unul din Bucureşti. Şi să ne întrebe care-i motivul că vrem să plecăm. Fiecare trăgea câte o minciună. Unul, Crăiniceanu, ăsta a fost simpatic, zice: „Eu am vrut să văd mormântul lui Karl Marx”!...
L.K..: Eraţi copii.
U.D..: Erau şi mai în vârstă...
L.K.: Dar erau împreună, deci copii cu adulţi?
U.D.: Da, amestecaţi. Din contră, nu ne lăsau doi minori să stăm împreună. Ne băgau şi alţii. Dar erau acolo foşti demnitari, oameni politici tari.

Evadarea nu era posibilă, iar graţierea nu i-a scăpat pe „trădători”
U.D.: Când a fost marea amnistie, mi se pare, nu i-a eliberat pe toţi... au rămas cei pentru trădare... Şi i-au adus pe unii de la Băneasa, au fost ţinuţi unii, deci Sighetul s-a desfiinţat, atunci, ca şi penitenciar de politici. Acolo a fost cea mai tare tragedie.
L.K.: Dar eraţi forţat să faceţi greva foamei? Să fie solidaritatea aceea... s-a întâmplat?
U.D.: Nu. Nu se putea face aşa ceva. S-a încercat, cât am fost eu, două evadări, dar n-au reuşit. Le-au dat în plus ani acolo. Asta a fost marea amnistie care a fost atunci, din ’68, la presiunea vestului. Ceauşescu avea interes să intre în relaţii cu ăsta şi a făcut această amnistie, această graţiere.

Astăzi, Uşvad Dorel, membru al Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici, se bucură de o viaţă de familie împlinită, cu nepoţi – fiind aproape de vârsta pensionării (59 de ani) – şi de bunăstare. Este greco-catolic, fiind preocupat de păstrarea identităţii spirituale şi culturale a românilor din Austria. În acest sens, se implică în organizarea unor acţiuni de promovare şi conservare a valorilor şi tradiţiilor româneşti peste graniţă, în cadrul Asociaţiei „Unirea” din Viena.

Liza **KRATOCHWILL**

VIAŢA ŞTIINŢIFICĂ

Revoluţie la Hamburg! Română şi în imagini[49]

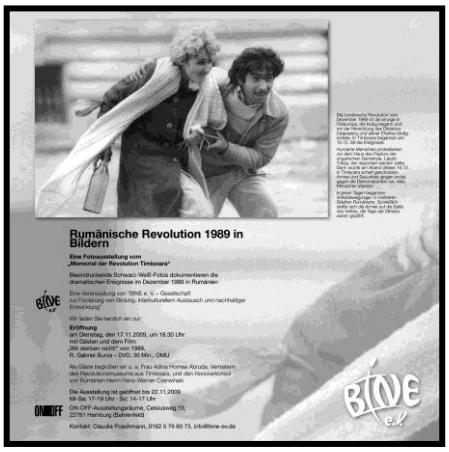

În luna noiembrie expoziţia Memorialului Revoluţiei din Timişoara a ajuns şi la Hamburg, la invitaţia **Societăţii pentru Promovarea Educaţiei, Schimbului Intercultural şi a Dezvoltării Durabile**, mai pe scurt, **BINE e.V.** Acronimul este cu bătaie lungă, deoarece face, nu întâmplător, trimitere directă la cuvântul românesc. Şi asta pentru că în comitetul de conducere al societăţii este prezentă şi Claudia Poschmann – o româncă pe care o (al)chimie specială (să nu uităm că este inginer chimist!) o leagă de Timişoara şi de Revoluţie – , care şi-a îndeplinit, astfel, o datorie de suflet, dând prilejul hamburghezilor să participe la vernisajul expoziţiei *Revoluţia Română în imagini.* Alături de Claudia Poschmann, au pus umărul şi Dr. Friderike Seithel, specialistă în studiul culturii, Ulrike Herzog, muzician şi etnolog, Michael Poschmann, muzician şi component al formaţiei *JFK* (*Just for Kicks*) şi, „the last but not the least", Tavi Iepan, care pentru timişoreni înseamnă *Progresiv TM*, *Cargo* şi, mai recent, *Locatarii*.

Fondată nu de mult, respectiv în 2007, **BINE e.V.** năzuieşte spre promovarea înţelegerii între popoare, a schimburilor interculturale între Germania şi, în special, ţările est-europene, prin organizarea de expoziţii, concerte, prelegeri, seminarii, reprezentaţii de teatru, proiecte şcolare ş.a.

---

[49] Articol preluat din revista *Orizont*, nr. 12 (1527)/ 18 dec. 2009

Anului 2009, an al comemorării evenimentelor care au schimbat „fața" Europei, **BINE e.V.** i-a consacrat, în luna noiembrie, o serie întreagă de manifestări. Motto-ul şi „motorul" acestor evenimente a fost:

„1989-2009: Cu ocazia celui de-al douăzecilea an de la căderea Zidului Berlinului şi de la Revoluție, centrul nostru de greutate cade, în acest an, pe tematica evenimentelor din 1989 din Germania şi Europa de Est. Expozițiile, prelegerile, manifestările cinematografice şi muzicale, cât şi întâlnirile interdisciplinare între oameni de cultură şi martori ai timpului din Est şi Vest invită, în toamna lui 2009, la o privire individuală asupra istoriei recente germane şi est-europene.

În dialogul culturilor şi generațiilor am dori să dăm, prin cunoaşterea trecutului, noi impulsuri pentru crearea viitorului."

În acest context generos, vernisajul expoziției itinerante a Memorialului Revoluției a avut loc la jumătatea perioadei alocate suitei de evenimente, respectiv în 17 noiembrie, la Galeria *On-Off-Art Projects*, în prezența consulului onorific al României, domnul Hans Werner Czerwinski, şi a reprezentantei secției cultură a Senatului, doamna Juana Bienenfeld.

Instantaneu din timpul vernisajului:
De la stânga la dreapta: domnul Erich Clef-Prahm, gazda expoziției,
şi doamna Juana Bienenfeld, reprezentanta secției cultură a Senatului

Vernisajul a fost precedat de vizionarea filmului Memorialului Revoluției, *Noi nu murim!*, în regia lui Gabriel Burza, care s-a alăturat altor două filme dedicate istoriei recente a României, cum ar fi: *Ioane, cum e la construcții?* – documentarul Sabinei Pop din 1983, axat pe problemele şi idealurile unei categorii de muncitori marginalizați pe atunci şi, din păcate, şi acum, precum şi documentarul din 2005 al regizorului timişorean Florin Iepan, *Das Experiment 770 – Gebären auf Befehl / Născuți la comandă – Decreteii* (cărora li se alătură şi subsemnata!). Pe lângă filmele româneşti, au mai rulat filme din Germania, Polonia, Ungaria, Bulgaria, fosta URSS, care „au apărut în ultimul deceniu al Războiului Rece şi în care se conturează deja presentimentul schimbării iminente şi profunde. Prin ele se formulează speranța unei deschideri politice sau economice, dar mai ales culturale. Fiecare film a deschis granițe din punct de vedere formal sau al conținutului şi a clamat, prin articularea lui curajoasă, necesitatea schimbării".

De la stânga la dreapta: Claudia Poschmann, dr. Friderike Seithel, Tavi Iepan şi Michael Poschmann

Filuml *Noi nu murim!* le-a oferit celor prezenți cheia cu care au deschis mai uşor „poarta" spre evenimentele din Decembrie 1989, cu atât mai mult cu cât unii vizitatori mi-au mărturisit că, în afară de scena execuției Ceauşeştilor, care a făcut înconjurul mapamondului, nu ştiau prea multe despre Revoluția din România.

Nu aş vrea să închei fără să subliniez că sârgul cu care s-a aranjat sala şi s-a montat expoziția mi-a cam dat de gândit! De la revopsirea în alb a

pilonilor pe care s-au expus panourile, până la găsirea celei mai adecvate „tehnici” de suspendare a acestora, totul a fost gândit şi pus în practică.

Iar Michael Poschmann s-a îngrijit chiar să achiziționeze de pe *eBay* un tricolor, pe care l-a decupat precum în timpul Revoluției. Tricolorului decupat i s-a alăturat şi un afiş mare, adus de acasă, cu concertul din 1990 al formației *Pro Musica*, unde *Timişoara* s-a impus ca şi cântec emblematic al Revoluției.

Michael Poschmann pregătind steagul decupat

Vizitator, încă din vara lui 1989, al României, muzicianul Michael Poschmann nu a reuşit să rămână atunci cât îşi planificase. Teroarea care domnea în țară şi care îi atingea nu numai pe români, ci şi pe străinii care cutezau să treacă granița, l-a determinat să plece cât mai degrabă. Avea să revină, după 1990, de multe ori, pentru că de România îl leagă nu numai soția lui, Claudia, ci şi prietenia cu Tavi Iepan şi cu alți muzicieni timişoreni de marcă. Şi, pentru că tot am pomenit de Tavi Iepan, aş vrea să adaug că, deşi plecat de mai bine de 20 de ani din țară, niciunul din cele 2500 de poduri şi podulețe din Hamburg (cf. Wikipedia!) nu a reuşit să-l facă să uite să treacă „podul” spre România, eludând mereu distanțele la modul concret sau prin... muzică. De aceea, încă din 2004, *Locatarii* au imprimat, pe muzica şi versurile lui, *Cimitirul Eroilor*, „în memoria celor căzuți în Decembrie ’89, a familiilor lor, a răniților şi a celor cu sufletul curat de atunci şi de acum”.

Adina **HORNEA ABRUDA**

20 de ani de la căderea Cortinei – Praga

În organizarea Institutului Cultural Român din Praga, în data de 16 decembrie 1989, a avut loc la sediul „Radio Europa Liberă” conferința *20 de ani de la căderea Cortinei*.

La conferință au participat domnul Jeffrey Gedmin – președintele „Radio Europa Liberă”, Mircea Dan Duță – directorul Institutului Cultural Român din Praga, Nestor Rateş – fost director al secției române „Radio Europa Liberă”, Oana Serafim – directoarea secției pentru Moldova a „Radio Europa Liberă”, Carmen Alexandrescu – vicepreşedinte al Asociației „21 Decembrie 1989”, Alexandru Munteanu, producător la Televiziunea Română, şi alți reprezentanți ai unor organizații neguvernamentale din Cehia.

De la stânga la dreapta: Gino Rado, Carmen Alexandrescu, Jeffrey Gedmin şi Mircea-Dan Duță

Conferința a fost deschisă de domnul Jeffrey Gedmin, preşedintele „Radio Europa Liberă”, după care domnul Mircea Dan Duță a prezentat invitații şi programul conferinței.

Au fost prezentate următoarele lucrări: *Timişoara 16-20 decembrie 1989* de Gino Rado, *Revoluția Română şi cercetările ulterioare în vederea dezvăluirii adevărului* de Carmen Alexandrescu, *Represiunea şi justiția*

comunistă în România de Alexandru Munteanu, iar domnul Nestor Rateş a vorbit despre modalitatea de lucru la secția pentru România a „Radio Europa Liberă” în perioada comunistă şi despre percepția Revoluției din România. În continuare a fost prezentat filmul documentar *Băieți răi* din cadrul seriei *Reconstituiri*, film produs de Alexandru Munteanu. Serialul vizează o serie de cazuri prezentate fals la timpul lor, din surse de informații tributare fostei Securități.

De la stânga la dreapta: Gino Rado, Carmen Alexandrescu, Mircea-Dan Duță, Nestor Rateş şi Oana Serafim

În cadrul discuțiilor care au urmat, accentul s-a pus pe evenimentele petrecute în România în perioada 15-25 decembrie 1990. Conferința s-a încheiat cu întrebări puse invitaților de către participanți.

Gino **RADO**

20 de ani de la Revoluția Română – Bruxelles

În 17 noiembrie 2009 a avut loc la Parlamentul European de la Bruxelles o conferință-dezbatere despre aniversarea a 20 de ani de la Revoluția Română, la care a participat şi preşedintele Traian Orban din partea Asociației Memorialul Revoluției din Timişoara.

Printre personalitățile importante care au luat parte la acest eveniment amintim: episcopul reformat László Tőkés (personalitate marcantă a Revoluției Române, actualmente europarlamentar), Hans-Gert Pöttering (din 16 iulie 2007 preşedinte al Parlamentului European, organism din care face parte din 1979, anul în care au avut loc primele alegeri directe pentru acest for), Nelly Maes (preşedintele Alianței Libere UE), József Szájter József, conducătorul delegației maghiare, şi Pál Schmitt, vicepreşedintele Parlamentului European.

La prima temă a dezbaterii, *Frică şi Libertate*, au luat cuvântul: Monica Macovei (europarlamentar), Florian Mihalcea (preşedintele Societății Timişoara,), Traian Orban şi Zoltán Balaton. „Comunismul este un sistem criminal, nu numai pentru că a ucis milioane de oameni, ci şi pentru că ucide speranța, lumina şi viitorul" a remarcat Zoltán Balaton, continuând să vorbească despre frică şi libertate, definindu-le ca pe două noțiuni la care ne-am gândit foarte mult înainte de 1989, pentru că „în frică am trăit când am văzut securistul că a interogat vecinul la colț, în frică am

trăit când am citit ziarele, în frică am trăit când am deschis televizorul şi am văzut Telejurnalul. Comunismul nu dispare, el se transformă."

În deschiderea cuvântării sale, Florian Mihalcea a atras atenţia că Parlamentul de la Bucureşti nu l-a invitat niciodată să vorbească despre securitate, despre ce s-a întâmplat în România de dinainte de 1989, şi nici despre evenimentele derulate în ultimii 20 de ani, apoi a prezentat succint Societatea Timişoara, Proclamaţia, centrând atenţia pe legea lustraţiei, „o lustraţie a societăţii româneşti"; deşi s-a elaborat o lege în acest sens, dezbătută şi aprobată în Senat, aceasta nu a fost finalizată în Camera Deputaţilor. „Şi la 20 de ani vorbim de o anume frică şi reţinere legat de ceea ce ar trebui să spunem cu voce tare (...). Lustraţia e doar o măsură de prevenţie. Informatorii sunt cei care au făcut ca acest sistem să continue şi să reziste. Fiecare dintre noi are partea lui de vină, în special din cauza lipsei de reacţie. Informatorii fostei securităţi primeau bani şi se bucurau de diverse avantaje materiale pentru a menţine sistemul. Pentru a scăpa de frică, este nevoie să aflăm adevărul; noi credem că am scăpat de frică prin Revoluţie, care a fost un moment de graţie divină. Calea spre libertate a fost deschisă de un preot şi nimic nu ar fi putut fi aşa cum a fost, fără Dumnezeu. Găsirea lui Dumnezeu a însemnat înfrângerea fricii, pentru că regimul comunist era unul care nega libertatea şi întreţinea frica."

Traian Orban a subliniat spiritul specific al oraşului nostru, în care români, maghiari, germani, sârbi, trăind într-o extraordinară solidaritate interconfesională – indiferent că religia era ortodoxă, catolică, reformată, baptistă sau penticostală – au determinat ca, printr-o rezistenţă de 7 zile, Timişoara să se declare primul oraş liber din ţară, iar sistemul dictaturii comuniste din România să cadă. „Este un lucru extraordinar faptul că sistemul comunist din Europa de Est, instaurat de Armata Roşie, a căzut fără război, nici nu credeam că se va întâmpla asta, probabil deoarece au existat dialoguri la nivel înalt, în care politicienii au decis să nu mai intervină în treburile interne ale ţărilor Est-Europene." În încheierea discursului său, Traian Orban s-a referit la ofensa adusă la aniversarea celor 20 de ani de la Revoluţie, când în două rânduri, Consiliul Local din Târgu Mureş a aprobat înălţarea unei statui în memoria lui Ştefan Guşe, general-maior, şeful Marelui Stat Major al Armatei Române (1986-1989).

La comunităţile şi minorităţile din timpul şi după căderea regimului comunist s-au referit István Tőkés (teolog din Cluj), György Schöpflin (europarlamentar maghiar) şi Stefano Bottoni (cercetător din Budapesta).

Ultima secţiune a fost consacrată moştenirii comuniste din Europa. Vytautas Landsbergis – cunoscut academician şi om politic lituanian,

membru al Parlamentului European în perioada 2004-2009 din partea Lituaniei, luptător pentru independența Lituaniei față de fosta U.R.S.S. şi primul preşedinte al statului lituanian din perioada post-sovietică - a dezbătut problemele specifice țării pe care o reprezintă.

Dezbaterea au încheiat-o parlamentarii: Tunne Kelam (membru al Parlamentului European în perioada 2004-2009 din partea Estoniei), Alojz Peterle (din partea Sloveniei, a condus primul guvern sloven după separarea de Iugoslavia între 1990-1992) şi Deutsch Tamás (politician maghiar, membru fondator al FIDES-ului şi ministru al sportului).

Simona **MOCIOALCĂ**

1989, sfârşit şi început: comunism, neocomunism şi postcomunism

În zilele de 10-11 decembrie 2009, Fundația Academia Civică/ Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenței, în colaborare cu Asociația Memorialul Revoluției din Timişoara, Societatea Timişoara, Centrul Cultural Francez din Timişoara şi Institutul Polonez, a organizat la Timişoara conferința internațională *1989, sfârşit şi început: comunism, neocomunism, postcomunism*. Evenimentul a făcut parte din seria de manifestări organizate de Fundația Academia Civică/Memorialul Victimelor Comunismului şi al Rezistenței, pe parcursul anului 2009, sub egida celor 20 de ani de la căderea comunismului, şi a reunit câteva sute de persoane la toate cele 4 secțiuni desfăşurate în sala Adam Müller Gunttenbrunn din Timişoara.

Au fost prezente personalități de referință din România: Ana Blandiana, Lucia Hossu-Longin, Radu Filipescu, Romulus Rusan, Petre Mihai Băcanu, precum şi din străinătate: Anneli Ute Gabanyi (Germania), Thierry Wolton (Franța), Stéphane Courtois (Franța), Petre Cârdu (Serbia), Wojciech Zajączkowski (ambasadorul Poloniei în România), Gullaine Lang-Cheymol (Franța), Bela Borsi Kálmán (Ungaria), Libuše Valentova (Cehia), Nicolae Dabija (Republica Moldova) şi Petruška Šuštrová (Cehia).

Programul simpozionului a debutat la Memorialul Revoluției, unde oaspeții au vizitat sălile expoziționale care găzduiesc cele patru expoziții ale Memorialului, respectiv *Revoluția Română în imagini*, *Copiii şi Revoluția*, expoziția din iunie 1953 pe tema revoltei anticomuniste şi antisovietice din fosta R.D.G. – *Un strigăt de libertate*, precum şi expoziția pe tema Războiului Rece. Periplul invitaților Memorialului a continuat cu Capela Martirilor, sala monumentelor şi sălile omagiale *George Şerban* şi *Iosif Costinaş*, după care au luat parte la lansările cărților noastre: *Procesul de la Timişoara* – volumul VIII şi *Jurnalişti, eroi, terorişti. Revoluția de la Timişoara în presa locală*, scrisă de Lucian-Vasile Szabo, pe baza documentelor din arhiva noastră de publicații.

Chiar de la începutul dezbaterilor, Ana Blandiana, moderatoarea discuțiilor din prima sesiune, a mulțumit organizatorilor, colaboratorilor şi, în egală măsură, tuturor participanților, „marilor istorici, specialişti, lideri de opinie, care au acceptat să vină în miez de iarnă la Timişoara. Ideea acestei întâlniri, aşa cum s-a realizat, a fost aceea de a pune oglinzi paralele felului în care se poate privi anul 1989 din fostele țări comuniste", să se vadă cum

fiecare dintre popoare şi-a pus pecetea „firii, psihologică, propriei sale istorii”, fiindcă 1989 a fost diferit pentru fiecare țară în parte.

În vizită la Memorial

Lucrările simpozionului au fost deschise de Înalt Prea Sfinția Sa Nicolae, mitropolitul Banatului, care a rememorat emoția de acum 20 de ani, din timpul confruntărilor sângeroase din Decembrie 1989. Primarul Gheorghe Ciuhandu a ținut să facă unele precizări referitoare la cele întâmplate la Timişoara în 1 Decembrie 2009, în Piața Victoriei. Au continuat cu prelegeri Teofil Botlung, de la Asociația Foştilor Deținuți Politici din Timiş, şi Silviu Sarafoleanu, de la Asociația Foştilor Deportați în Bărăgan – Timişoara.

Fostul disident, Radu Filipescu, a avut o cuvântare foarte degajată, vorbind despre experiența confruntării cu comunismul, care trebuie privită cu distanța necesară, cu umor, ba chiar cu ironie. Vizitând Memorialul Revoluției şi monumentele realizate în Timişoara, Radu Filipescu este convins de faptul că aceste monumente au o altă încărcătură, respectiv semnificație, şi chiar transmit ceva, față de Monumentul din Piața Revoluției din Bucureşti, pentru care nu s-a găsit o altă alternativă, deşi bucureştenii s-au arătat nemulțumiți. Referindu-se la disidența din România, nu e de părere că aceasta a fost mai slab reprezentată decât în celelalte țări comuniste, ci doar că aparatul represiv era mult mai puternic.

Instantaneu de la simpozion. De la stânga spre dreapta:
Traian Orban, Daniel Vighi, Ana Blandiana şi Teodor Stanca

„După douăzeci de ani: ce am pierdut, ce am câştigat?”, s-a întrebat Petruška Šuštrová pornind de la Carta ’77 şi depănându-şi amintirile până la Revoluția de catifea din Cehia.

Nicolae Dabija a vorbit şi despre ororile sistemului comunist „din 1989, înainte de 1989”, dar mai ales despre nedreptățile, persecuțiile şi violența cutremurătoare la care sunt supuşi românii din țara vecină.

Într-o cuvântare liberă, aşa cum şi-a propus, simplă şi fără trimiteri la bibliografie, Ion Caramitru remarcă cu tristețe faptul că tot mai puțini sunt cei interesați de subiectele legate de Revoluție, pe măsura trecerii anilor: „Suntem victimele propriilor noastre inconştiențe, propriilor noastre aventuri, idealuri şi speranțe, pentru că până şi prezența la aceste simpozioane a scăzut dramatic (...). Nu văd o ieşire, în acest moment, din haosul în care am intrat.”

A doua sesiune a simpozionului, moderată de Romulus Rusan, a început cu vernisarea expoziției de fotografii *Solidari cu România,* prezentată de Jaroslaw Godun (directorul Institutului Cultural Polonez de la Bucureşti), într-o română impecabilă. Expoziția *Solidari cu România* a fost realizată de Institutul Memoriei Naționale din Varşovia în colaborare cu Institutul Polonez din Bucureşti.

Scopul expoziției nu a fost prezentarea exhaustivă a ajutorului acordat de Polonia (medicamente, materiale medicale şi alimente), ci o încercare de a privi zilele acelea dramatice prin ochii participanților la

expediția care a pornit din Poznań vineri, 29 decembrie 1989. Cei cinci protagoniști ai ei – Robert Kamiński, Józef Kowalewski, Przemysław Walewski, Maurycy Kłopocki şi Jan Kołodziejski – şi-au propus nu numai transportarea ajutorului la fața locului, ci şi imortalizarea pe peliculă video şi în fotografii a chipului României la răscrucea anilor 1989-1990.

Expoziția, compusă din 38 de planşe şi 7 bannere, a grupat fotografii pe criterii tematice, descrierea lor fiind realizată în trei limbi: română, polonă şi engleză.

László Tőkés a remarcat senzația de unitate şi de înfrățire pe care a resimțit-o în Decembrie 1989 cu privire la Revoluția Maghiară din 1956 şi la cea din România din 1989 – „rareori s-a întâmplat în istoria noastră comună să fim pe aceeaşi baricadă a luptelor noastre drepte" – şi a arătat că şi în continuare „trebuie să căutăm în Europa calea noastră comună, pentru o Europă dreaptă." Cu un sentiment de revoltă, László Tőkés a semnalat că în Liubliana o stradă se numeşte Josip Broz Tito, la Sofia s-a ridicat un monument închinat memoriei lui Teodor Jivcov şi tot în Liubliana a primit un premiu fostul şef al Poliției Secrete Slovene, aşa cum şi în țara noastră s-a ajuns la ideea de a înălța la Scorniceşti un monument al dictatorului sau, mai recent, în Târgu Mureş unul pentru generalul Ştefan Guşe.

Un alt motiv de revoltă al lui László Tőkés l-a constituit acela că se încearcă discreditarea sa pentru că ar fi pledat pentru separarea Transilvaniei de România, iar astfel valorile Revoluției sunt întinate prin diferite speculații. Europarlamentarul este de părere că toți reprezentanții de la Bruxelles trebuie să depună eforturi pentru a lupta împotriva regimului comunist, care încă mai persistă în Tibet, China, Cuba şi Coreea de Nord, un sistem întunecat care a făcut peste 100 de milioane de victime: „Până când comunismul nu este parte a trecutului încheiat definitiv, suntem aliați în această cauză dreaptă, în spiritul Proclamației de la Timişoara."

Zidul tăcerii, al minciunii, al rău-voinței, zidul fricii şi violența persistă în diferite feluri şi forme, urmaşi demni ai moştenirii comuniste, care au fost subiect de dezbatere pentru următorii vorbitori: Wojciech Zajączkowski (*Căderea comunismului în Polonia*) şi Petre Mihai Băcanu (*Şi noi am dărâmat un zid*).

Încă de la început, gazetarul român a recunoscut că în locul în care se afla acum 20 de ani, la Jilava, la mulți metri sub pământ, era rupt definitiv de lumea exterioară, condamnat pentru faptul că a vrut să demoleze zidul tiraniei din România, demascând înfometarea, cenzura şi alți demoni care au desfigurat România. Presa independentă a fost anihilată încă din 1945, când a început îndoctrinarea, scrisul a devenit un fals, orice cuvânt era cenzurat,

adoptându-se un limbaj de lemn, până şi o maşină de scris era imposibil de obținut fără aprobare. În acele vremuri, Doina Cornea şi Ana Blandiana au reprezentat onoarea şi demnitatea şi au servit drept model: „dacă două femei au fost în stare să spargă zidul lagărului comunist", atunci venise vremea ca şi bărbații să facă mai mult.

O teză complexă a susținut Thierry Wolton, referindu-se, în analiza sa comparată, la *Postcomunism în China şi Rusia*. Revoluția franceză „a fost făcută în numele Adevărului, Rațiunii, Justiției. Cu toată frumusețea acestor certitudini, din nefericire, istoria va demonstra mai târziu că ele au dus la totalitarism. Franța a fost printre primele țări, dacă nu chiar prima, care au recunoscut regimul sovietic şi prima țară occidentală care a stabilit relații diplomatice cu China comunistă, ceea ce e bine, pentru că ține de realismul politic. Dar în spatele acestor relații şi al acestor recunoaşteri politice, a fost întotdeauna, în rândul elitei politice franceze, o fascinație pentru regimul comunist, care ține de o moştenire a iacobinismului şi cesarismului napoleonian".

Prima zi a întrunirii s-a încheiat cu prezentarea unui film realizat de Lucia Hossu-Longin, *Un martor incomod al evenimentelor din decembrie 1989*, despre jurnalistul timişorean Iosif Costinaş.

Doru Măries a spus că după 22 decembrie 1989 până în 2005 nu s-a făcut niciun fel de cercetare pentru aflarea adevărului şi a răspuns la întrebările incomode ale participanților. Pentru meritele sale a primit o medalie din partea Asociației Memorialul Revoluției, înmânată de Traian Orban, care a subliniat că nu e de acord cu această formă de protest, respectiv cu „greva foamei dusă până la extrem, cu care Doru Măries a reuşit să coaguleze, pentru această idee, o mare parte a societății civile".

Florian Mihalcea şi-a motivat absența din prima zi a simpozionului, întrucât a fost decorat cu distincția „Crucea Casei Regale", dând apoi citire decretului dat de Majestatea Sa Regele Mihai I de România.

A treia sesiune a simpozionului l-a avut ca moderator chiar pe Florian Mihalcea, preşedintele Societății Timişoara, care a dat cuvântul unuia dintre cei mai avizați specialişti în istoria comunismului, fără îndoială, francezul Stéphane Courtois, apreciat şi în România, mai cu seamă în urma vizitelor sale la cunoscuta şcoală de vară de la Sighet. El s-a remarcat, încă din 1980, prin publicarea lucrării *Le PCF dans la guerre*, realizată sub conducerea lui Annie Kriegel, cu care a fondat, în 1982, revista *Communisme*, publicație ce reunea specialişti în comunismul francez. Ca urmare a prăbuşirii regimurilor comuniste din țările din Est, accesul la arhivele Komintern-ului a fost imediat interpretat de Stéphane Courtois ca o

nouă configurație ce anunța nașterea unei adevărate istorii a comunismului. După numeroase contribuții și lucrări despre diferite fațete ale comunismului francez și internațional, Stéphane Courtois a participat la proiectul *Cărții negre a comunismului*, publicată în 1997, al cărei coordonator și prefațator este, o carte de 850 de pagini, care a schimbat în parte percepția lumii occidentale despre ce s-a întâmplat în țările din lagărul comunist, fiindcă așa cum nici cei din Est nu știau ce se întâmplă în Vest, occidentalii știau mult mai puțin despre estici.

Cartea a stârnit și stârnește, în continuare, numeroase controverse, îndeosebi prin comparațiile între nazism și communism, precum și prin stabilirea numărului victimelor celor două regimuri totalitare. În replică, Stéphane Courtois insistă, în lucrări și în luări de cuvânt, pe ceea ce el numește „onoarea pierdută a stângii franceze". Una dintre aceste lucrări este *Pata oarbă a memoriei europene /23 august 1939: alianța sovieto-nazistă*, publicată recent de Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului, din cadrul Fundației Academia Civică, în traducerea Denisei Oprea.

La conferință, autorul a explicat limpede de la ce eveniment istoric a pornit în dezbaterea sa: „La 23 august 1939, Germania nazistă și U.R.S.S.-ul anunță semnarea unui pact de neagresiune. Chiar dacă Rusia bolșevică întreținuse multă vreme relații privilegiate cu Germania anilor 1920, acest lucru i-a surprins pe majoritatea observatorilor, căci opoziția ideologică dintre nazism și comunismul sovietic părea ireductibilă. Alianța dintre cei doi mari dictatori totalitari, Hitler și Stalin, urma să aibă consecințe nefaste, vizibile și astăzi în sânul Europei reunite". Apoi, Courtois s-a referit la capitolul *Originile alianței sovieto-naziste*, atrăgând atenția că pericolul asupra Europei se profila cu destul timp înainte de „pactul Ribbentrop-Molotov": „Relațiile dintre liderii bolșevici și Germania au debutat într-un mod aparte: în aprilie 1917, pentru a grăbi destrămarea armatei ruse, serviciile secrete germane au decis să faciliteze întoarcerea în Rusia a câtorva zeci de revoluționari, printre care un anumit Vladimir Ilici Ulianov, alias Lenin. Urmarea se cunoaște: venirea la putere a bolșevicilor, la 7 noiembrie 1917, apoi tratatul leonin de la Brest-Litovsk, din martie 1918, prin care Lenin ceda Germaniei 800.000 kmp și un sfert din populația imperiului țarist, războiul civil și în sfârșit stabilizarea la putere a bolșevicilor". Se poate spune astfel că nici nu se încheiase primul război mondial și se puseseră deja la cale condițiile izbucnirii celui de-al doilea!

Ca un adevărat istoric ce este, în același timp cu o cinste exemplară, Stéphane Courtois urmărește, pas cu pas, cochetăria dintre Germania nazistă și Uniunea Sovietică, ale cărei urmări lovesc în plin România, Polonia,

Finlanda şi Ţările Baltice. Duplicitatea celor doi călăi, Stalin şi Hitler, este înfăţişată pe larg, în lumina documentelor istorice, dintre care unele au fost cunoscute de specialişti şi de publicul larg abia după destrămarea U.R.S.S.-ului.

Spre deosebire de mulţi compatrioţi de-ai săi, intelectuali, Courtois nu-i uită nici pe comuniştii francezi şi dezvăluie fapte uluitoare, între care şi colaborarea dintre conducerea Partidului Comunist Francez şi naziştii intraţi în Paris la 14 iunie 1940: „La 19 iunie, «L'Humanite» publică chiar, în clandestinitate, comunicatul oficial german şi îndeamnă muncitorii francezi să fraternizeze cu soldaţii germani."

La 26 iunie responsabilii comunişti sunt primiţi la Ambasada Germaniei de către Otto Abetz, reprezentantul personal al Führerului la Paris. Se profilează încheierea unui acord politic, evocat de Jacques Duclos într-un raport către Moscova, datat din 30 iunie, în care se menţionează „încheierea unui pact de prietenie (de către Franţa) cu U.R.S.S.-ul, care ar completa pactul germano-sovietic şi ar constitui un important factor de pacificare europeană".

Concluzia acestui volum, lansat şi la Timişoara, este una plină de bun simţ: „Prin urmare, atâta timp cât dimensiunea criminală a alianţei dintre Stalin şi Hitler nu va fi clar stabilită şi recunoscută - mai cu seamă de către Rusia –, cicatricile pe care aceasta le-a semănat pe corpul Europei nu se vor vindeca, iar reunificarea europeană va fi lipsită de un fundament solid: adevărul cu privire la crimele comise împotriva păcii şi a umanităţii, singurul care poate asigura reunirea spiritelor şi a inimilor".

„Cum se pot descrie evenimentele din 1989, pe principiul pieselor de domino sau puzzle?" se întreabă istoricul francez, în încheierea documentatei sale intervenţii.

Anneli Ute Gabanyi s-a axat pe *Aspecte ale revoluţiilor şi evoluţiilor post-ex-neocomuniste*.

Încă după 1985, Marcus Wolf, şeful serviciului de informaţii externe a RDG-ului, a făcut voiaje prin ţară, spunând că vor fi schimbări şi întrebând oamenii dacă ei sunt pregătiţi pentru aceste schimbări.

Apoi, cercetătoarea a vorbit despre mişcări paralele cu Stasi, similitudini între R.F.G. şi R.D.G., de problema violenţei, precum şi de programul Sinatra al lui Gorbaciov din 1988. Abia în august 1989, în R.D.G., comandantul trupelor sovietice (erau peste jumătate de milion de soldaţi sovietici) a spus că: „dacă vor fi probleme, noi nu vom interveni".

S-a trecut în revistă problema picnicului pan-european de la Sopron, tăierea simbolică a gardului; violenţele de la Dresda, privite nu neapărat ca

violențe sovietice; marşurile coordonate de forțele Stasi, bine organizate, unde se ştia că nu se va interveni. S-a constatat că atunci când erau probleme cheie, toți oamenii importanți erau de negăsit la telefon, aşa că deciziile majore au fost luate, în multe momente cruciale, de către oamenii simpli. Referindu-se la disidență, Anneli Ute Gabanyi spune că nici în R.D.G. nu a existat o formă clară de opunere antiregim, doar că în anul 1989 a luat amploare fenomenul fugii din R.D.G; au avut loc, totodată, numeroase demonstrații, care fără un război civil nu puteau fi înăbuşite, datorită numărului mare de participanți.

În R.D.G., o țară foarte laică, lupta împotriva bisericii a fost mai puternică decât în alte țări comuniste, deoarece s-a practicat o educație în ură.

După căderea zidului, dinamica s-a schimbat; dacă până atunci oamenii au strigat „Noi suntem poporul!", s-a trecut la recuperarea documentelor, care în mare parte au fost distruse, furate şi arse, iar cetățenii au devenit tot mai interesați să afle cine au fost spionii, descoperind astfel agenți nesiliți de nimeni să devină turnători.

Totuşi, cei din R.D.G. au avut „fratele mai mare", R.F.G.-ul, aşa că înlesnirile economice din Germania de Est au fost mai mari, valuta a fost mai puternică, schimbul valutar între cele 2 monede fiind egal, singura diferență de datora faptului că în partea comunistă oamenii aveau mai mulți bani, pentru că pur şi simplu nu aveau pe ce să-i cheltuiască.

Situația în fosta R.D.G. este catastrofală, după părerea analistei, deoarece emigrează doctori, profesori, se depopulează satele şi oraşele mici.

De remarcat este faptul că germanii din vest plătesc o taxă suplimentară pentru reconstrucția economică din R.D.G., rezultând o sumă anuală care este de 10 ori mai mare decât datoria totală pentru care au „flămânzit şi dârdâit românii", în vederea restituirii ei (11,8 miliarde de dolari); cu toate că alte țări aveau datorii mult mai mari, „România nu a fost păsuită".

Referindu-se la țara noastră, Anneli Ute Gabanyi consideră că dictatorul nu putea pleca, pentru că numai în România Ceauşescu era şi şeful apărării încă din 1972. Referitor la teroriști, ea susține o teorie controversată: „Teroriştii trebuiau inventați" pentru a susține o chemare anonimă din 23 decembrie, de ajutor, pentru a sprijini un demers la Consiliul de Securitate de la Națiunile Unite, ce se putea îndeplini numai în cazul unui atac din afara granițelor.

Daniel Vighi a vorbit mai mult despre cum a dat Proclamația de la Timişoara coerență politică evenimentelor din 1989, o proclamație care s-a

dorit o sintetizare a ideilor oamenilor care au ieşit în stradă la revoluție. Nici nu şi-au închipuit autorii ei cât de deranjant este celebrul Punct 8, cel referitor la lustrație. Cu spontaneitate, Daniel Vighi a trecut în revistă toate punctele din Proclamație, încercând să explice ce au dorit atunci cei care au elaborat-o; chiar dacă nu se pricepeau la economie, au încercat să propună reforme în: sănătate (punctul 9), privatizare (punctul 10) şi descentralizare (punctul 11).

Béla Borsi Kálmán, istoric, profesor universitar, fost diplomat în țara noastră şi la Paris, a vorbit în limba română despre epoca de tranziție, 1990-1995, în care a fost prezent la Bucureşti, făcând şi o analiză socio-politică a *Naturii schimbării sistemului* din Ungaria.

Béla Borsi Kálmán a reamintit auditorilor o celebră frază rostită de József Antal, premierul Ungariei după 1989: „De ce nu ați catadicsit să faceți o revoluție?", pentru că în Ungaria trecerea s-a făcut atât de lent, încât ungurii consideră că nu ştiu nimic despre această schimbare de sistem, că au fost păcăliți. Ungaria e complexată, pentru că toate listele legate de acest subiect au rămas neelucidate şi nu a trecut mai uşor obstacolele din calea integrării, nici în noul sistem național, nici în cel european.

Istoricul maghiar a realizat o monografie amplă a oraşului nostru şi a Banatului: *5 generații şi ceea ce urmează înainte*.

În viziunea sa, „istoria maghiarilor e o serie întreagă de iluzii. Prima iluzie a fost că elita maghiară nobiliară poate să facă în Europa Centrală, în fostul regat al Ungariei, un stat națiune după modelul francez, cu ajutorul structurilor vechi, feudale. Această iluzie nu a luat în considerare faptul că aspirația firească a maghiarilor nu are nicio şansă în plus, un merit față de celelalte minorități naționale care au trăit în imperiul habsburgic, a cărui parte orientală a fost Regatul Maghiar". Apoi, timp de 150 de ani, Ungaria a fost ocupată de turci, drept urmare Pusta Maghiară s-a transformat cu adevărat într-o pustietate, unii unguri au fost exterminați, alții au luat calea exilului, şi componența etnică a Regatului Maghiar s-a schimbat.

„A doua mare gafă a avut loc între 1848-1849, când elita maghiară nu a găsit o soluție federativă. Transilvania, Banatul, Crişana, Ungaria de Sus (Slovacia) ar fi trebuit să constituie un stat de tip elvețian." Kálmán a subliniat faptul că la un recensământ din 1851, 8% din cetățenii Timişoarei s-au declarat maghiari, iar deja la cel din 1910, 54% s-au declarat unguri. Numărul mare al maghiarilor nu se datorează, de fapt, unei creşteri a acestei populații, ci faptului că acest model social al elitei nobiliare maghiare, acest stil de viață a avut ceva atrăgător, astfel că mulți cetățeni ai oraşului s-au declarat maghiari. Kálmán mărturiseşte, totodată, că această tipologie

nobiliară mai exprimă încă în societatea civilă a Timişoarei, care „e aparte în România", fiind convins că Revoluția nu ar fi putut exploda nici la Craiova, nici la Iaşi, Bucureşti sau în alt oraş din România. În sprijinul veridicității tezei sale, Kálmán aduce argumentul că în recensămintele recente ale Timişoarei, numărul maghiarilor este cam acelaşi ca şi cel din 1851, adică 7-8%.

Libuše Valentova, şefa catedrei de limba română din Praga, se simte excelent la Timişoara, pentru că aici se află în Europa Centrală, *Mitteleuropa*. Pornind de la amintiri mărunte, de la Universitatea Carolină din Praga, a nuanțat evenimentele din noiembrie 1989.

Încă de la începutul anului, societatea cehă era împărțită între acei activişti politici care încă îşi exercitau puterea, în timp ce mişcarea începută din anii '70 devenea tot mai puternică. De fapt, după înăbuşirea „Primăverii de la Praga" din 1968 se crease o elită tot mai curajoasă, dar nu numeroasă, care îi includea pe cei de la Carta '77, Comitetul pentru Apărarea celor urmăriți pe nedrept şi câțiva membri care frecventau cercurile literare. Erau şi oameni care făceau concesii regimului comunist, ca să poată trăi liniştiți, cei aflați în aşa-zisa zonă gri. Studenții au început să se organizeze, alcătuind Uniunea Socialistă a Tinerilor, într-o încercare de promovare a ideilor inovatoare din Perestroika; alții au dus la radicalizarea mişcărilor din '89, alcătuind o platformă program; 800 de studenți, printre care cei de la Facultatea de Matematică şi Pedagogie, au organizat o manifestație legală cu ocazia aniversării a 50 de ani de la marşul antinazist din 17 noiembrie 1939. Deşi nu era în program, tinerii au ajuns în Piața Wenceslas, schimbând astfel caracterul manifestării, strigând: „Avem mâinile goale!". Securitatea a împânzit oraşul cu o ştire falsă despre moartea unui student, iar studenții de la Teatru, Litere, precum şi de la alte facultăți au declarat grevă.

La 19 noiembrie, la un teatru mic, a fost înființat, la inițiativa lui Václav Havel, Forumul Civic şi s-a pus în circulație termenul de „Revoluție de catifea", inventat de acelaşi Václav Havel. Au început manifestările în masă, premierul s-a văzut obligat să spună că nu va recurge la forță. Concluziile Libušei Valentova sunt valabile şi pentru societatea noastră: „nu se mai ajunge la capăt cu epoca tranziției", se trăieşte într-o sărăcie enormă, mai ales profesorii, şi s-a observat scăderea prestigiului profesiei de dascăl. Un sondaj de opinie arată că, dacă în 1991 pe primul loc în ierarhie pentru cehi era noțiunea de libertate, 86% dintre cehi declarându-se fericiți, în 1998 numai 26% dintre ei urmăreau regulat evenimentele din țară şi

aveau deja alte aspirații: siguranță, şanse egale şi îngrijire socială, adică oamenii doreau să trăiască o viață normală.

Petre Cârdu consideră că ar putea scrie 3 cărți despre ce s-a întâmplat în Iugoslavia, încercând să asocieze evenimentele cu un poem al cărui vers final era: „toți martorii sunt culpabili pentru ce se vede".

Pentru *Iugoslavia - 1989: începutul sfârşitului*, a fost o trecere la ceva diferit. Petre Cârdu, abia acum, după atâția ani, a putut să primească un paşaport de liberă trecere prin toate statele membre ale Uniunii Europene, odată cu desființarea vizelor pentru țara sa, în 30 noiembrie 2009. Acest paşaport a venit în termenul record de 2 zile, moment în care a simțit cu adevărat ce înseamnă libertatea, fiindcă până şi „libertatea de a fi nebun sau libertatea de a fi bolnav" face parte din drepturile omului. A avea libertatea de a scrie poeme e o altă formă de libertate, diferită de cea de a sta la cozi interminabile pe la diferite ambasade pentru a obține o viză.

La încheierea simpozionului s-au purtat discuții libere şi s-a vizionat filmul documentar *Noi nu murim!*, realizat de Gabriel Burza (Memorialul Revoluției).

Simona **MOCIOALCĂ**

BIBLIOTECA REVOLUȚIEI

Costel Balint, ***Ziua de mâine a început ieri***, Editura Eurostampa, Timişoara, 2007, Ediția a 2-a revizuită, 220 p.

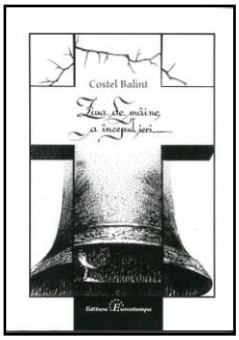

Cât de edificator poate fi profesorul de sport Costel Balint, în mai recenta sa carte: *Ziua de mâine a început ieri!* În cele 220 de pagini reuşeşte să surprindă, cum puțini au făcut-o, ca într-un lanț trofic, evenimentele est-europene ale anului 1989 şi, mai cu seamă, să elucideze cauzele acestora prin doar parcurgerea lor cronologică. Este fidel cronologiei până în momentul în care firul datelor istorice şi de culise ale sistemului Ceauşescu este întrerupt de propriile amintiri, autorul fiind, el însuşi, ridicat de pe stradă, încarcerat şi bătut timp de patru zile, aşa după cum v-am relatat într-unul din numerele trecute ale buletinului nostru, *Memorial 1989*. Altfel spus, evenimentele europene, din perspectiva lui Balint, au un singur punct de pornire: o întâlnire între cei doi şefi de stat. Mulți ar crede că e vorba de George Bush (preşedintele S.U.A.) şi de Mihail Gorbaciov (preşedintele U.R.S.S.). Aşa cum de la Al II-lea Război Mondial, deciziile lor se răsfrâng asupra destinului țărilor est-europene. Dar nu atât înțelegerea celor doi şefi de stat mi se pare relevantă şi direct influentă, ci mai degrabă cea a lui Kohl cu Mitterrand. (*Helmuth Kohl – n. 1930, om politic german, cancelar federal între 1982-1998, preşedinte al Uniunii Creştin Democrate 1973-1998, artizanul reunificării Germaniei, al extinderii Uniunii Europene şi al creării monedei unice Euro); *François Mitterrand (1916-1996), socialist, preşedinte al Republicii Franceze între anii 1981-1995, de mai multe ori ministru, a scris memorii şi eseuri politice).

Până aici, însă, aşa după cum bine a subliniat autorul, anul 1989 a debutat furtunos. Tunetul s-a înregistrat chiar din prima lună a anului ’89, când Parlamentul Ungariei acceptă ideea de pluralism politic, iar la 7 martie Ungaria semnează Convenția O.N.U. cu privire la statutul refugiaților. Şi, cred că nu întâmplător, liderii Kohl şi Mitterrand au stabilit sprijinirea constituirii unui front comun al forțelor de opoziție din țările socialiste... cu scopul de a încuraja constituirea unei mase de manevră.

Printre hotărârile reuniunii de la Paris cu privire la țara noastră, în contextul pozițiilor concertate ale S.U.A. şi U.R.S.S., se avea în vedere intensificarea acțiunilor vizând crearea unei tensiuni interne, destabilizatoare, prin folosirea unei stări de nemulțumire şi incitări în mediul minorității maghiare. Ceea ce s-a întâmplat la Timişoara, în Piața Maria, cu preotul László Tökés de la Biserica Reformată este, fără doar şi poate, rezultatul direct al acestei decizii. Acesta este scenariul tipic al desfăşurării evenimentelor, cu riscul de a supăra revoluționarii, contrarevoluționarii sau non-revoluționarii care au protestat acolo activ sau paşnic sau care au scandat dezinteresat şi sincer, din dorința de a avea un trai decent. O recunoaşte chiar autorul, Costel Balint, el însuşi arestat.

Este remarcabilă această detaşare de evenimente, în ciuda faptului că a fost în focul evenimentelor şi a suferit. Cronologia evenimentelor istorice ale anului 1989 a fost abordată şi tratată în zeci de cărți. Însă Costel Balint reuşeşte, sintetic, să pună în lumină nişte informații, repet, mai puțin tratate până acum (desprinse, parcă, din lucrările lui Mihai Pacepa), să le raporteze şi să le relaționeze, ca de la cauză la efect, cu ochiul unui jurnalist, cu penelul unui pictor de frescă socială şi cu exactitatea unui istoric. Evenimentele sunt relatate apoi, pe zile şi ore, pe plan local şi național, în funcție de ore şi importanța celor întâmplate, atât în rândul populației, cât şi la nivel de conducere şi în rândul forțelor de represiune. Aşa cum sunt puse datele în pagină, lectorul care citeşte printre rânduri ar putea fi tentat să tragă o concluzie doar parcurgând primul capitol: *1989 în Europa comunistă.* Este greu însă să renunți la lectură cu capitole precum celelalte 54 care urmează: *Securitatea: instrumentul terorii; Obsesiile fostului dictator; Tökés László – Nicolae Ceauşescu şi Securitatea; Timişoara, 16 decembrie 1989; 18 decembrie 1989; Bucureşti, ora 24.00; Bucureşti, 16 decembrie 1989; 17 decembrie 1989, Timişoara; Ora 16.00, Bucureşti; Timişoara, ora 16.00 – Aeroport; Buziaş, ora 15.00; Ora 16.42 – 17 decembrie 1989, Timişoara; Sibiu, ora 20.15; Ora 18.30, Miliția T.F.; Luni, 18 decembrie 1989, Timişoara; 19.XII.1989, Timişoara; Arestații din Timişoara – decembrie 1989; Lugoj – Istorie – Religie – Cultură; Nădrag; Deva – Premise ale revoluției în județul Hunedoara; Bucureşti, 21.XII. 1989; Rechizitoriu – 24 decembrie 1989; Procesul iadului, 25 decembrie 1989, Târgovişte, Sala de festivități a U.M. 01378; General colonel Ioan Coman; General de armată (post-mortem) Vasile Milea; General locotenent Ştefan Guşă; Tabel cronologic al vieții şi activității lui Nicolae Ceauşescu; Zilele dinaintea lui 16 decembrie 1989; Sâmbătă, 16 dec. 1989 (20h), până duminică, 17 dec. (19h); Complexul Studențesc (19.30-20.00);*

Vechiul sediu al Comitetului de Partid al Județului (20.30-21.30); Fabrica de Încălțăminte „Banatul" şi cele de pe Calea Buziaşului şi Girocului (22-23.30); Catedrala Ortodoxă Română din centrul oraşului (23.30-24.00); Cartierul Circumvalațiunii şi Piața Dacia (24.00-3.00); Piața „700" şi parcarea Hotelului „Timişoara"; Duminică, 17 decembrie 1989 (ora 7.00), luni, 18 decembrie (ora 7.00); Piața Maria (9.00-17.00); Lupta de la Comitetul de Partid al Județului (12.30-13.30); Bătălia din Piața Traian (14.00-15.00); Bătălia din Piața Vasile Roaită (14.30-16.30); Bătălia din Piața Libertății (16.00-17.30); Lupta din centrul oraşului (17.00-21.00); Bătălia de la Băile Neptun (19.00-20.00); Lupta din zona Girocului (16.30-3.00); Bătălia din zona Buziaşului (2.00-4.00); Luni, 18 decembrie 1989 (ora 7.00), marți, 19 decembrie 1989 (ora 17.00); Lupta de la Catedrala Ortodoxă Română (16.00-23.00); Bătălia din zona Buziaşului, în noaptea de luni spre marți; Lupta din zona Girocului (18.00-24.00); Marți, 19 decembrie 1989 (ora 17.00), miercuri, 20 decembrie 1989 (ora 8.00); Lupta de la Elba; Lupta de la Electrotimiş; Miercuri, 20 decembrie (ora 8.00), joi, 21 decembrie (ora 8.00); Balconul Operei.

Mă încearcă întrebarea: de unde aceste informații? O abundență de date, fapte şi dialoguri care, pe alocuri, intrigă cititorul interesat de sursă (dacă a citit şi alte lucrări în domeniu, pe aceeaşi tematică). Parcurgând, încă, relatările minuțioase, ajungi să recunoşti adevărata informație jurnalistic-istorică, bagheta lui Baltazar (*Baltazar Abgar – 1880-1909, n. Bucureşti, pictor şi critic de artă român, compoziții istorice), spuneți-i cum vreți, dar şi-a făcut efectul.

„Mai bine să mori în picioare, decât să trăieşti în genunchi" – aşa îşi continuă autorul aprecierile cu privire la despotismul lui Ceauşescu, care i-a surclasat – după cum personal mărturiseşte – pe fanaticii rasişti din Al II-lea Război Mondial: Adolf Hitler (liderul nazist german) şi pe Iosif Vissarionovici Stalin (liderul comunist rus), în materie de securitate ca instrument al terorii. Ceauşescu avea metodologii desprinse parcă din lagărele japoneze şi perfecționate de Vietnam şi China. Acestea s-au acutizat odată cu instinctul de conservare de-a dreptul bolnăvicios al Ceauşeştilor, dar şi al acoliților acestora, pentru a nu-şi pierde fotoliile comode, într-o perioadă în care fiecare individ suspect îşi avea propriile „umbre", fiind supravegheat permanent şi cu minuțiozitate absolut peste tot. Chiar şi respirația suspectului era monitorizată şi raportată, iar un strănut dădea de furcă „ascultătorilor" din cauza „gongilor" (microfoanelor) bruiate. Vecini, colegi, rude, prieteni, cunoştințe, toți erau folosiți de Securitate pentru a-l prinde pe picior greşit pe „duşmanul poporului", aşa

cum şi Balint precizează în carte: erau şase direcţii de supraveghere – la domiciliu, la locul de muncă, filaj (urmărire pe stradă), interceptarea corespondenţei, medic, duhovnic etc.

Pare de necrezut, dar nici Elena Ceauşescu, în primii ani de cârmuire a dinastiei, nu a scăpat de acest *tratament preferenţial,* când dictatorul avea accese de gelozie, uneori bine întemeiate... Incredibil amănuntul că „prima doamnă", mare consumatoare de benzi magnetice, care savura cu o plăcere sadică, în ultimii ani, picanterii din vieţile colaboratorilor apropiaţi şi ale prietenelor cu care vânduse seminţe, prin gară, în tinereţe.

Acest instrument al terorii – Securitatea, deşi consimţit de Ceauşescu, nu a fost rodul inteligenţei dictatorului, ci al unor eminenţe cenuşii: generalul Mihai Pacepa, care i-a fost devotat până când s-a trezit la realitate şi a trădat prin dezertare, punându-se în slujba S.U.A. Ofiţerii superiori din serviciile strict secrete de importanţă deosebită au circulat mult prin străinătate, cu însărcinări nu prea curate, chiar şi la N.A.T.O., astfel încât au avut acces la diverse publicaţii de specialitate, lucrări de spionaj, contraspionaj, la memorialistica unor foşti şefi de la C.I.A şi F.B.I., această literatură fiind la mare căutare la Palat.

Domnii generali şi colonei cunoscători de limbi străine aduceau, la revenirea în ţară, valize burduşite cu asemenea cărţi, care deveneau obiect de studiu. Acestea erau stocate în calculator şi trimise direct la **cabinetul 1.** Aceste lucrări conţineau şi informaţia privind starea de spirit din jurul unui eveniment (Congres, 1 Mai, 23 August) sau nemulţumirea dintr-un domeniu. Apoi, din vârful piramidei, erau transmise ordine lapidare, dictatoriale, iar dacă rezultatul nu era cel dorit de dictator, cădea un cap de general sau tovarăş, respectivul fiind trimis la munca de jos.

În acest context au fost create celebrele: U.M. 0666 – Direcţia de Gardă a preşedintelui României, care a fost mai scumpă decât garda preşedintelui american; UM. 0544 de contraspionaj diplomatic (supravegherea ambasadelor şi a personalului) şi UM 0129 – compartimentul de spionaj în afara ţării (care înghiţea sume enorme de valută). Apoi direcţiile centrale din Ministerul de Interne, cu corespondenţi în judeţ: Direcţia I de Informaţii Interne; Direcţia II de Contrainformaţii Economice; Direcţia III de Contraspionaj; Direcţia IV de Contrainformaţii Militare; Direcţia V de Gardă a preşedintelui; Direcţia VI de Cercetări Penale... temutul Compartiment D – serviciul independent de dezinformare.

Autorul nu omite şcolile de ofiţeri, ultrasecretele centre de pregătire a cadrelor de la Băneasa, Câmpina şi Bran, unde erau formaţi „samuraii-

supermani" ai lui Ceauşescu, ca rezultat al vigilenței transformate în paranoia dictatorială.

Costel Balint pune la îndemâna cititorului informații mai degrabă din sfera senzaționalului decât a top-secretului ascuns aproape jumătate de veac, presărate de obsesii de-ale dictatorului, mai puțin cunoscute. De exemplu, plantațiile secrete de mac din țară, care erau transferate în opiu, ce ajungea pe piața neagră a drogurilor pentru „otrăvirea capitaliştilor", plata făcându-se în valută forte, la fel ca şi în cazul armelor fabricate la Cugir sau Reşița. De asemenea: cumpărarea de arme ieftine de la U.R.S.S. şi de apă grea pentru reactoarele nucleare şi revinderea acesteia unor țări interesate în realizarea bombei atomice (cu 20-25% beneficiu); comercializarea uraniului extras în Banat şi Bihor, unde mulți mineri nici nu ştiau ce scot la suprafață şi ce pericol reprezintă pentru ei contactul cu penblenda; fabricarea de arme şi muniție în Cugir şi Reşița şi comercializarea acestora în Occident.

Aflăm detalii despre cauza obsesiei lui Ceauşescu pentru arabi, antipatia față de evrei, dar şi față de celelalte minorități, antisemitism temperat doar prin tranzacții definite în valută sau servicii contraservicii, evident, nu tocmai ortodoxe. László Tökés, de exemplu, a fost „pictat" de Securitate, cu toate viciile posibile, pentru a i se crea o falsă imagine şi a-l izola, încă din 1987, când a devenit inamicul Securității. I-au atribuit SIDA şi tot felul de boli venerice, l-au făcut homosexual, l-au terorizat zi şi noapte. Mă uimeşte naivitatea autorului, care omite că, şi astăzi, tehnicile de denigrare a persoanelor incomode şi de manipulare a opiniei publice sunt aceleaşi. Din acest punct de vedere, revoluția a fost non-revoluție.

Revenind, citesc cu interes că parohul era filmat din blocul de vizavi, din apartamentul unui fost secretar de partid, deşi se ştia că are rude în R.F.G. Se ocupă de el colonelul Traian Sima, de la Securitatea Oradea, trimis la Timişoara să scape dintr-un scandal în care a fost implicat împotriva bisericii romano-catolice. E ajutat de adjunctul Radu Tinu: microfoane în casă, informatori şi observatori de la rude, prieteni până la vecini şi... omul cu butelia sau poştaş sau vânzător. Nimic nu a scăpat. Nici numărul țigărilor fumate. Gorile camuflate regizează o tâlhărie. Pentru a-l epuiza pe mult preacalmul Tökés, fac zgomote nocturne. Chiar şi episcopul László Papp de la Oradea e omul de bază al Securității. Tökés a solicitat ajutor la Radio Budapesta A fost dat în judecată, spre a fi obligat să-şi părăsească comunitatea şi locuința. Prin actul de acuzare, semnat şi parafat de episcopul László Papp, Tökés este acuzat de: trădare de patrie şi culegere de informații în favoarea unor agenți din spațiul „Helga" (sub acest nume fiind codificată Ungaria) sau din S.U.A. (unde avea un frate). „Se

zorea dosarul lui penal spre Procuratura Militară Timişoara.” Într-o noapte, s-a decis suprimarea pastorului şi a soției sale Edith, atunci gravidă. Frica de reacțiile opiniei publice mondiale şi ale credincioşilor au oprit acest plan. A urmat însă altul mai crunt, accentuat de diversiune – evacuarea pastorului, care i s-a părut fără o problemă de fond chiar şi generalului Iulian Vlad, de la Ministerul de Interne, şeful Securității statului, care l-a făcut pe colonelul Sima să se bâlbâie şi să nu se implice cu Securitatea în evacuarea preotului şi în acțiunea de stradă, ci să afle „fondul problemei”. Pentru a-i ține pe oameni în casă, în noaptea de 16 spre 17 decembrie, şefii de partid de la Primărie şi Județ au dispus să se dea apă caldă nonstop şi să fie fierbinți caloriferele. Ceea ce a urmat se ştie.

Interesant prin amănunte e şi episodul cu tratativele de la Județeana de Partid, unde erau Dăscălescu, Postelnicu şi inferiorii pe linie administrativă, de partid. Totuşi, în puzderia de date şi evenimente derulate de autor apare o inadvertență. Petre Petrişor întocmeşte un document (o listă cu participanții la tratativele cu autoritățile şi cu punctele revendicative) pentru a-l trimite, prin doi soli, Consulatului Sârbesc – spune autorul: Vali Vartan şi Adela Săbăilă, voluntari. Este acelaşi cu cel întocmit de Lorin Fortuna în Balconul Operei? Din informațiile personale, au mai fost două persoane trimise cu un document spre Consulatul fostei Iugoslavii, înainte de momentul când „armata a fraternizat”. Eu am discutat cu unul dintre ei. Este actor (în pensie de boală), dar nu unul dintre cei precizați de autor. Poate este o coincidență, fiind întocmite două liste cu revendicări – una la Județeană, alta în balconul Operei, când s-a constituit prima formațiune politică democrată din România.

Interesant şi episodul când avocatul Petre Petrişor, lider revoluționar, îi dă, cu neîncredere, lui George Boieru (ziarist la „Drapelul roşu”) o listă cu numele şi adresele celor din grupul revoluționarilor care au venit să trateze cu acoliții lui Ceauşescu, iar activistul Cornel Pacoste îi oferă revoluționarului Sorin Oprea un paşaport (*dacă tot a încercat să fugă peste graniță*). Se citeşte, apoi, mulțimii lista cu revendicările.

Sunt relatate, apoi, evenimentele pe zile, ore, minute, locații, întâmplări şi discuții cu prezentarea persoanelor participante. Unele au fost în viața politică post-decembristă, altele s-au remarcat pe parcursul celor 20 de ani ai democrației, iar restul se regăsesc în viața politică de azi, dar nu numai. Îi reîntâlnim pe cei curajoşi, atunci. La Consiliul Județean, Primărie, universitate, şcoală, pe stradă...

Trec ca un cititor superficial peste capitolul cu viața şi activitatea lui Ceauşescu, încerc să memorez, în amănunt, locațiile unde au fost date

bătăliile în Timişoara. Mi-e clar. E un volum real de documentaristică la graniţa cu memorialistica, pe alocuri ca un scenariu. Privesc clopotul înghimpat de pe copertă, citesc şi postfaţa autorului şi, din nou, trebuie să recunosc că are dreptate când spune că: *la Catedrală, sus, pe treptele lăcaşului de cult, sufletele obosite de nedreptăţile vieţii îşi găsesc alinarea.* Într-o noapte de Înviere, ceva m-a atras pe trepte, spre clopotniţă. Şi totuşi, „ziua de mâine a început ieri...”.

De acelaşi autor:
1989 Timişoara în Decembrie, Ed. Helicon, 1992;
Lumină şi speranţă, Timişoara 1989, Ed. Mirton, 1994;
Revoluţia Română, Ed. Mirton, 1995;
Începutul sfârşitului, Ed. Brumar, 2000;
1989 – Legiunea revoluţiei, Ed. Brumar, 2005.

Liza **KRATOCHWILL**

Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluţia de la Timişoara în presa locală,* Timişoara, 2009, 173 p.

Mentalul colectiv şi libertatea presei în vremea revoluţiei timişorene

Cartea lui Lucian-Vasile Szabo, *Jurnalişti, eroi, terorişti,* apărută sub îngrijirea Asociaţiei Memorialul Revoluţiei 16-22 Decembrie 1989 Timişoara, este un volum util pentru o bună cunoaştere a unor momente decisive legate de victoria revoluţiei din Timişoara. Adăugaţi la asta lupta pentru libertatea de exprimare, căreia am avut onoarea să-i fiu alături încă de la începuturile ei. Dacă astăzi nu am avea aşa ceva, zadarnică ar fi jertfa tinerilor al căror curaj mi-a marcat viaţa şi m-a împins definitiv spre nevoia de atitudine morală într-o lume, precum aceasta a noastră, care duce lipsă acută de aşa ceva. Ce folos că suntem liberi, dacă ne folosim libertatea pentru corupţie, imoralitate publică, jaf naţional! La ce folos şcoala şi efortul de a învăţa, dacă nimic din trecutul imediat al celor care au luptat pentru libertate nu ne mai atinge şi ni se pare nesemnificativ şi fără speranţă!

În studiul lui Lucian-Vasile Szabo, cum este şi normal, de altfel, unul dintre primele capitole se referă la libertatea presei, cerută imperativ în zilele revoluţiei. Această libertate se alătură firesc altor câtorva, fără de care viaţa omului în civilizaţia contemporană pare imposibil de gândit şi imaginat. Aşadar libertatea presei, libertatea de opinie, care se alătură celei dintâi şi, nu în cele din urmă, libertatea de a călători. Poate că timişorenii au simţit aceste lucruri ca fiindu-le răpite mai mult ca alţi conaţionali. Explicaţia de sorginte socială este la îndemână pentru cei care au trăit sub dictatură. Aici, în câmpia de vest a României, în această eroică şi adesea istoric nefericită capitală a lumii bănăţene, contactele cu lumea liberă erau mult mai frecvente. Ce putea însemna lumea liberă altceva decât libertatea de a călători pe care o aveau cei din Iugoslavia şi noi nu o aveam. Începeau să o aibă şi ungurii. Libertatea de a spune ce gândeşti era o altă nevoie şi una dintre grijile cele mai mari ale fostei securităţi era aceea de a o reprima. Nevoia imprescriptibilă a vorbirii libere era exersată de locuitorii oraşului cu miile de nemţi care plecau în Occident şi reveneau adesea la rudele rămase în ţară. Discuţiile cu aceştia au fost mai întotdeauna un exerciţiu de libertate a opiniei. Autorul studiului spune aceste lucruri cu limpezime: „În timpul Revoluţiei de la Timişoara una dintre revendicările formulate de

demonstranți a fost cea privitoare la libertatea presei. «Vrem presă liberă!» şi «Libertatea presei!» au fost unele dintre scandări, cristalizate anterior şi afirmate cu putere în spații publice, mai ales în Piața Operei, în 20 decembrie1989. Expresia a fost preluată ca atare şi în manifestul Frontului Democratic Român, document elaborat şi tipărit în condiții grele chiar în 20 decembrie1989. De fapt, într-o variantă din programul Frontului... existau două prevederi referitoare la libertatea de comunicare, căci a mai fost cuprinsă o revendicare privind ieşirea televiziunii publice din îngrădirile ideologice şi propagandistice impuse de statul comunist. Acest aspect relevă faptul că persoanele care au redactat documentul făceau diferența între presa scrisă şi audiovizual, receptau impactul deosebit al fiecărui domeniu mass-media şi faptul că aveau o reprezentare corectă asupra rolului deosebit deținut în societate de mijloacele de comunicare în masă." (Lucian-Vasile Szabo, op. cit.)

Disocierea reprezentanților Frontului Democratic Român între presa scrisă şi audiovizual este socotită, pe bună dreptate, de autorul studiului, ca fiind „o intuiție remarcabilă". Resursele acestei intuiții proveneau din şansele oferite de viața la marginea țării. Canalele de televiziune penetrau mai uşor blocada informațională pe care o avea în vedere securitatea. Deşi maşinile de scris erau strict urmărite de Miliție sub directa îndrumare a poliției politice, acestora le-a scăpat într-un mod aproape inexplicabil antenele satelit care se vindeau în piața liberă din Mehala. Desigur că autoritățile au încercat să le țină sub control, numai că explozia acestora pe balcoanele din cartierele oraşului se dovedea a fi premisa viitoarei înfrângeri a regimului. Cu ajutorul acestor antene parabolice afişate ostentativ pe blocuri lumea intra în contact informațional tot mai calificat şi performant cu ceea ce se petrecea în Europa anului fatal comunismului. Mulți timişoreni aveau acces la televiziunile iugoslave, la cele din Ungaria şi, odată cu amplificarea performanțelor de receptare satelitară, ajungeau inevitabil la canalele de televiziune italiene. Impactul asupra populației oraşului a fost uriaş. Eram cu toții aproape de lumea la care visam.

Autorul cărții realizează o panoramare a situației din mass-media anului revoluției: „Înainte de 1989, programul de emisie fusese redus la trei ore pe zi, în zilele săptămânii. Atunci era prezentat telejurnalul, care îi avea în centru pe Nicolae si Elena Ceauşescu, pe alți lideri de partid, precum şi ceva ştiri externe despre „succesele" realizate de țările comuniste sau despre protestele din statele democratice. Urma o emisiune patriotică, cu versuri si cântece despre cuplul prezidențial, țară şi partid. Uneori, era programat câte un film artistic sau o piesă de teatru, majoritatea de producție românească,

cuminți şi pe linie. În zilele de sâmbătă şi de duminică, televiziunea avea program mai lung. Existau atunci şi emisiuni pentru copii, dimineața, unele simple şi patriotice, în spiritul **Daciadei** şi **Cântării României**, celebre programe naționale de mobilizare si control al maselor. Radioul evolua în acelaşi cadru, cu două programe, după ce, în 1983, posturile locale fuseseră desființate. Presa scrisă era formată din câteva cotidiane centrale (***Scânteia, România liberă, Scânteia tineretului***), legate direct de ideologia partidului şi statului. Funcționa şi un cotidian de profil, ***Sportul***, dar, în ultimii ani ai dictaturii, şi acesta publica în prima pagină articole de fond cu partidul şi Ceauşescu. Săptămânalele generaliste aveau o mai mare varietate (***Munca, Magazin, Ştiință şi tehnică*** etc.), însă şi acestea se aflau în slujba propagandei comuniste." Nu intenționez să prezint factologia şi istoria apariției presei libere timişorene, altfel, extrem de spectaculoasă, deoarece ea poate fi găsită în studiul de față, realizat printr-o atentă documentare arhivistică. Ceea ce mă interesează este să subliniez importanța decisivă pe care a avut-o mentalul public timişorean în tot ceea ce s-a întâmplat la revoluție şi în primul an după. Am mai scris despre lucrul acesta, dar am impresia că nu este perceput în toate dimensiunile şi urmările sale, din această cauză îl reiau şi pe marginea acestui binevenit volum despre apariția presei libere în oraşul revoluției. Aşadar mentalul colectiv timişorean era cel mai dispus să se elibereze din chingile psiho-sociale ale izolării pe care o urmărea puterea comunistă prin interdicția de a intra în contact cu străinii. Se ştie, spre exemplu, că orice legătură cu cei veniți din afara țării era pedepsită de Securitate. Nici în acest caz în Timişoara lucrurile nu puteau fi ținute atât de bine sub control ca în oraşele din centrul sau estul țării. Numărul mare al rudelor în străinătate ale timişorenilor îi plasa pe mulți dintre aceştia la marginea regimului, ca potențiali duşmani. Această marginalizare a „celor cu rude" îi elimina din sistemul avansărilor prin fabrici, pe la partid, prin universități. Dacă „aveai rude", aparțineai altei lumi. Una care nu mai avea ce pierde, deoarece nici nu se mai afla în grațiile regimului. Adăugați aici numărul mare de studenți străini, mulți erau arabi, ei înşişi adeseori cu misiuni secrete şi în legătură cu securitatea românească. Deşi contactele cu aceştia erau atent monitorizate, totuşi timişorenii, mai ales cei tineri, aveau contacte frecvente, datorită faptului că „străinii din complexul studențesc" aveau acces la celebrele shopuri din care puteau cumpăra alimente prohibite, precum cafeaua sau celebrele țigări Kent. Exersarea contactului cu străinii a fost ea însăşi un exercițiu al nevoii de libertate. După cum se ştie, în studiile de sociologie culturală alteritatea şi exercițiul contactelor cu lumea diferită de cea autarhică este o premiză a

apariției nevoii de libertate. Aşa se explică faptul că revoluția a izbucnit aici şi nu la Iaşi, cum s-a încercat cu doar câteva zile înainte, prin 14 decembrie 1989. Explicația este, cum spuneam, socială, dar şi simplu omenească: pătura mijlocie, middle class-ul, cum se spune, nicidecum o subțire pătură de intelectuali, fie ei de anvergură occidentală, era pregătită să-şi ceară libertatea.

Studiul lui Lucian-Vasile Szabo prezintă exact felul în care această aspirație, alta decât aceea economică, şi-a găsit expresia norocoasă în lupta câtorva, pe atunci încă tineri, scriitori şi jurnalişti care se ştiau dinainte de revoluție, erau legați de oraş, ştiau presă din experiența comună de la revista „Forum studențesc" şi de la alte publicații de profil. Toate aceste realități istorice se regăsesc, cum spuneam, în studiul *Jurnalişti, eroi, terorişti,* a cărui importanță este indubitabilă, mai ales pentru cercetătorii şi publicul interesat de istoria presei locale şi naționale de după revoluția din decembrie 1989.

Daniel **VIGHI**

Lucian-Vasile Szabo*, Jurnalişti, eroi, terorişti... Revoluția de la Timişoara în presa locală,* Timişoara, 2009, 173 p.

Apărută în decembrie, la finele anului trecut, în vâltoarea evenimentelor care comemorau cei 20 de ani trecuți în galop (şi cred că aşa i-am resimțit mai toți!) de la Revoluția Română din Decembrie 1989, sub oblăduirea Memorialului Revoluției, cartea lui Lucian-Vasile Szabo, ***Jurnalişti, eroi, terorişti…*** ne oferă un joc al oglinzilor. Revoluția şi reverberațiile ei au fost o hrană mai mult decât îndestulătoare pentru jurnaliştii foşti şi în devenire din 1990. Fiecare publicație consecutivă Revoluției s-a vrut a fi oglinda cea mai fidelă a acesteia, iar jocul oglinzilor de care pomeneam devenea, din când în când (chiar mai des!), o luptă pentru supremație.

Titlul volumului în discuție a fost fericit ales de către autor. Cele 3 cuvinte care îl compun sunt cele 3 piese importante ale unui puzzle care nu a fost încă reconstituit. Acesta a fost, de altfel, motorul care l-a animat pe autor să înceapă o întreprindere destul de anevoioasă. „Frustrarea se accentua pe măsura trecerii timpului, atunci când vedeam tot mai puțină lume preocupată de ceea ce s-a întâmplat în Revoluție şi după, căci multe fapte au rămas învăluite în mister. Justiție nu s-a făcut decât cu jumătăți de măsură, existând deja şi un sentiment de resemnare, de: «Ce să mai răscolim lucrurile, că mortul de la groapă nu se mai întoarce…». Frustrarea aceasta rămâne, undeva ascunsă într-un colțişor al sufletului fiecăruia dintre noi, chiar dacă timpul a vindecat şi multe răni adânci şi trece faptele, încet-încet, în uitare.“

De altfel, demarcația dintre *jurnalişti, eroi* şi *terorişti* nu a fost nicicând strictă, dacă ne raportăm la succesiunea faptelor din Decembrie 1989. Au fost *jurnalişti-eroi* (Jean Louis Calderon, jurnalistul francez strivit de şenilele unui tanc în Bucureşti, Danny Huwé, reporter la o televiziune belgiană, împuşcat mortal tot în Bucureşti, Ian Parry, fotograf de 24 de ani la *Sunday Times*, mort într-un accident aviatic cel puțin bizar), dar şi *terorişti-eroi* (vezi masacrul de la Otopeni din dimineața de 23 decembrie 1989). *Jurnalişti-terorişti* nu se cunosc, cel puțin nu în sensul strict al cuvântului!

Angrenat, încă de la începutul începutului, în caruselul schimbărilor, Lucian-Vasile Szabo a fost, astfel, martor, dar şi participant direct la naşterea ziarului ***Timişoara***, devenit emblematic pentru un oraş el însuşi

emblematic, şi la constituirea Societății „Timişoara”. Dar, până acolo, a mai curs încă destulă apă pe Bega! Peisajul jurnalistic timişorean dinainte de Revoluție era dominat, după cum remarca pe bună dreptate autorul, de un ***Drapel*** (foarte) ***roşu***, de săptămânalul literar ***Orizont***, de revista – cam meteorică – ***Forum studențesc*** şi de ***Szabad Szó***, ***Neue Banater Zeitung*** şi ***Banatske Novine*** – pentru naționalitățile cu care con-locuiam şi con-sufeream.

Aservită puterii comuniste, publicația ***Drapelul roşu*** îşi păstrează, până la sfârşit, aceeaşi linie, fără a se lăsa impresionată de baia la fel de roşie de sânge în care a fost scăldată Timişoara. Doar ultimul număr, din 21 decembrie 1989, consacră câte ceva evenimentelor, după cum constată Lucian-Vasile-Szabo: „Sunt trei materiale, toate preluate de la Bucureşti, toate condamnând starea de lucruri din Timişoara. Deci nici vorbă ca lucrătorii de la ziar să scrie ce au văzut cu ochii lor sau să pună, cumva, sub semnul îndoielii, cât de cât, cele venite pe linie oficială din capitală… În acest mod lipsit de glorie şi-a încheiat existența ***Drapelul roşu***, organ al Comitetului Județean Timiş şi al Consiliului Popular Județean.”

O încercare de „resuscitare” a ***Drapelului*** (foarte) ***roşu*** a fost ***Luptătorul bănățean***, care ajunge până la nr. 10 (duminică, 31 decembrie 1989) şi pe care l-au caracterizat, încă de la primul număr, mistificările şi promisiunile neonorate.

De la ***Drapelul*** (foarte) ***roşu*** la ***Renaşterea (bănățeană)*** via ***Luptătorul bănățean*** este itinerarul a cărui culoare predominantă păleşte prea puțin. Autorul surprinde, până la cele mai mici detalii, jocul de nuanțe pe care îl face ***Renaşterea bănățeană***, prin „publicarea de comunicate şi luări de poziție ale autorităților. Se continuă însă cu materialele generaliste, de «opinie», când înflăcărate şi lozincarde, când sentimentaliste şi liricoide”.

Încep să apară, mai timid, şi materiale „adevărate” pe tema Revoluției, cum ar fi articolul *Ni s-au furat morții*, scris de Ioan Bânciu - actualmente vicepreşedinte al Memorialului Revoluției – , interviul luat de Eleonora Popa fetiței de 12 ani, Ioana Bărbat, care şi-a pierdut mama în Revoluție sau articolul lui Harald Zimmerman despre evenimentele tragice din Calea Girocului, care, pe lângă concretețea limbajului, „mai are şi meritul de a face o primă tentativă de abordare psihologică a momentului, de a renunța la formulările bombastice fără de substanță şi de a releva unul din mecanismele interioare de motivare în acțiunile de confruntare cu regimul şi detaşamentele morții”.

Un loc special în capitolul consacrat ***Renaşterii bănățene*** îl acordă Lucian-Vasile Szabo nr. 10 al publicației, apărut vineri, 14 ianuarie 1990,

subliniind importanța articolului *Transport către moarte*, „relatarea unui martor ocular, care, în urma strângerii de informații de la cei implicați direct, face precizări privind transportul cadavrelor victimelor Revoluției la Bucureşti”. Lui i se adaugă controversele pe care le-a iscat reportajul *Un nou „cimitir secret” în Cimitirul Eroilor* din nr. 11 şi, implicit, compromisurile pe care încă le făcea ***Renaşterea bănățeană*** în defavoarea adevărului şi a imparțialității care ar trebui să caracterizeze o publicație care se dorea a fi, încă din start, „cotidian social-politic independent”. Astfel, după ce cititorii află care a fost oribila odisee a îngropării trupurilor eroilor uciși la Revoluție, „pe care se aflau benzi de leucoplast având scrise cu pixul diferite numere”, apare o notă care are darul de a bulversa total: „(...) informațiile care au stat la baza redactării lui [articolului menționat, n.n.] au fost pripite, întrucât acei morți exhumați în Cimitirul Eroilor au fost depuşi în data de 28 decembrie 1989, de către Comenduirea Garnizoanei, cu toate onorurile cuvenite, inclusiv cu slujbă religioasă şi pe baza unor documente oficiale ale Procuraturii, Medicinei Legale şi Oficiului de Stare Civilă, care pot fi verificate.”

Seria articolelor publicate în ***Renaşterea bănățeană*** pe tematica Revoluției continuă, apoi, cu interviurile luate inculpaților acuzați de represiunea de la Timişoara, cât şi cu alte două fapte deosebit de grave, care au făcut înconjurul mapamondului: furtul şi arderea cadavrelor eroilor la Crematoriul „Cenuşa” din Bucureşti, toate radiografiate de Lucian-Vasile Szabo atât din perspectiva jurnalistului, cât şi din cea a semenului revoltat, care reacționează cu empatie la durere şi suferință.

Şi aşa au trecut orele, zilele şi lunile... „La aproape un an de la Revoluție, ***Renaşterea bănățeană*** funcționa ca un ziar aşezat, avea o imagine grafică şi stătea ceva mai bine cu punerea în pagină, deşi condițiile tipografice nu se schimbaseră mai deloc.”

Nu peste mult timp, în 23 ianuarie 1990, îşi va face apariția ziarul ***Timişoara***, ale cărui prime două numere „aveau să fie editate în locul ***Renaşterii bănățene***, după ce redactorii şi ceilalți lucrători ai acestei publicații fuseseră evacuați din sediu”. Deşi apare doar de trei ori pe săptămână, ziarul ***Timişoara*** devine stindardul deziderateloe Revoluției, iar „noul colectiv redacțional îşi asumă independența reală față de toate structurile social-administrative şi politice: Frontul Salvării Naționale, Procuratură, Poliție, armată, partide politice”, într-un cuvânt, tot ceea ce îi lipsise ***Renaşterii bănățene***!

În paginile ziarului ***Timişoara*** aveau să semneze articole nume care au devenit sinonime cu adevărul şi democrația, precum **Ion Monoran** şi

George Şerban, care avea să îşi aducă, apoi, aportul la „naşterea" Proclamației de la Timişoara, de la a cărei adoptare s-au împlinit în 12 martie 20 de ani.

Ziarul ***Timişoara*** are meritul de a puncta asupra dezinformării din presă şi televiziune, precum şi asupra neo-comunismului care se instaurase în țară. În nr. 3 apare articolul lui George Şerban, *Aceeaşi Mărie cu altă pălărie*, în care acesta exclamă: „Nu trebuie să uităm: POPORUL A FĂCUT REVOLUȚIA ŞI NU F.S.N.! Deceauşizarea țării nu este un merit propriu al F.S.N. Este voința mare şi unică a întregii națiuni, pe care oricare alți oameni, treziți ca şi ei, din pură întâmplare, la putere, ar fi fost siliți să o îndeplinească fără întârziere."

Din articolele care apar referitor la evenimentele din Revoluție, respectiv la trierea cadavrelor în noaptea de 17/18 decembrie din morga Spitalului Județean şi la înhumarea eroilor din data de 27 decembrie 1989, transpare rigoarea jurnalistică, fără a se mai trage „spuza" pe „turta" autorităților.

La finele lunii ianuarie va avea loc un eveniment deosebit de important, de care se leagă tot publicația ***Timişoara***. Astfel, la Casa Universitarilor va avea loc întrunirea prin care se fondează Societatea „Timişoara", în al cărei statut „punctul principal era editarea unei publicații care să o reprezinte, una care să promoveze drepturile omului, democrația şi pluripartidismul". Rememorând acest moment, Lucian-Vasile Szabo remarcă: „Repede aveam însă să ne dăm seama că nu doar editarea ziarului este importantă, ci şi de nebănuita deschidere şi oportunitate oferite de asociație, de posibilitatea de a ne manifesta în sfera societății civile. Repede, noua societate avea să devină activă în acest domeniu, prin susținerea unor grupuri reformatoare, sindicate, partide publice, mişcări de diferite orientări. Două dintre primele acțiuni de sprijin au fost pentru studenți, precum şi pentru Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (CADA)."

Timişoara i-a deschis porți nebănuite cititorului sătul de minciună şi de mistificare, într-o perioadă încă tulbure, în care apele abia începeau să se mai limpezească. Dar, aşa cum constata Lucian-Vasile Szabo, ca jurnalist direct implicat în această temerară acțiune, „…publicația ***Timişoara*** nu avea să se ocupe doar de evenimentele realității cotidiene, de punerea în practică a unor idei privind democratizarea vieții social-politice ori de informarea opiniei publice despre misterele Revoluției. A fost nevoie de declanşarea unui proces amplu de recuperare, un proces care astăzi se poate subsuma fără rezerve unui proces al crimelor comunismului. Multe articole au fost îndreptate către relevarea modului de funcționare a odioasei securități. Au

fost deconspirate casele… conspirative, a fost investigată activitatea din centrele de ascultare a telefoanelor, precum şi a discuţiilor purtate pe unde radio şi din centrele de filaj".

Paralel cu publicaţiile ***Renaşterea bănăţeană*** şi ***Timişoara*** au apărut, desigur, şi altele, care au venit să întregească şi, de ce nu, să potenţeze peisajul.

Primul număr al revistei ***Orizont***, fost săptămânal social-politic şi literar artistic editat de Uniunea Scriitorilor Români din R.S.R. şi de Comitetul Judeţean de Cultură şi Educaţie Socialistă Timiş, vede lumina tiparului în 27 decembrie 1989, cu un articol de fond cu titlu sugestiv - *Timişoara – primul oraş liber al României* – şi cu un număr dublu de pagini, majoritatea având ca tematică Revoluţia. Aici începe drumul sinuos şi plin de obstacole şi pericole al jurnalistului **Iosif Costinaş**, care publică primele articole despre Revoluţie. Referitor la aportul revistei ***Orizont***, autorul remarcă „orientarea revistei către public, sub imperiul presiunii momentului, prin reliefarea în paginile publicaţiei atât a subiectelor literar artistice, cât şi a celor privind aspectele legate de Revoluţia de la Timişoara; ***Orizontul*** a atras în paginile sale scriitori, dar şi jurnalişti de primă mână; revista a devenit un model publicistic, prin modul sobru, implicat, temeinic şi direct de a prezenta lucrurile…".

Apariţia primului nr. al ***Timişoarei*** a fost succedată de ieşirea de sub tipar, în 23 ianuarie 1990, a publicaţiei ***Gazeta de Vest***, care „se dovedeşte profund ancorată în realităţile Timişoarei, fiind cea care avea să surprindă poate cel mai bine diversitatea opiniilor şi confuzia de idei ce dominau vremurile". Aici avea să apară articolul *Dreptatea Revoluţiei* al căpitanului Nicolae Durac, „o primă luare de atitudine publică a uneia dintre cele mai curate, hotărâte şi limpezi minţi din armata română", ulterior membru al Comitetului de Acţiune pentru Democratizarea Armatei (CADA).

Tot în ***Gazeta de vest*** va apare serialul lui Dan Mândrilă, *Armata şi uscăturile ei*, prin care se urmăreşte elucidarea semnelor de întrebare privitor la cei care au dat şi au pus în aplicare ordinul de tragere. „Investigaţia este făcută tacticos, cu aplecare spre fiecare persoană, spre fiecare faptă."

Amicul public nr. 1 şi ***Ecou 17*** încheie şirul publicaţiilor „fierbinţi" din 1990. ***Amicul public nr. 1*** merge pe linia mărturiilor din Revoluţie, care sunt, şi de această dată, obstrucţionate de autorităţi, cum se întâmplă în numărul 3, prin persoana generalului Gheorghe Popescu, „reactivat din pensie şi pus la cârma garnizoanei militare, la cârma judeţului, de fapt, căci autorităţile civile erau aproape în întregime lipsite de... autoritate".

Primul număr al publicației ***Ecou 17,*** a cărui nume şi deziderate se leagă de Asociația „17 Decembrie 1989" – ce reuneşte răniții şi membrii familiilor îndoliate – îl localizăm în 11 martie 1990. Tematica ***Ecoului 17*** o constituie „ecourile" Revoluției, mai concret, mărturii ale rudelor eroilor-martiri şi relatări referitoare la Procesul de la Timişoara.

Viața oricărei publicații, fie ea durabilă sau efemeră, e în strânsă dependență de viețile şi acțiunile celor care semnează în paginile ei. De aceea, autorul îşi încheie volumul cu portretele celor 3 personalități care şi-au adus din plin contribuția la jurnalismul post-revoluționar, precum şi la constituirea unei societăți civile mai implicate şi mai responsabile: **Ion Monoran**, **George Şerban** şi **Iosif Costinaş**.

Apariția unui volum consacrat aportului presei locale timişorene la oglindirea Revoluției din Decembrie 1989 era imperios necesară şi este meritoriu că unul dintre jurnaliştii care a (re)trăit evenimentele şi-a asumat „povara" de a pătrunde în arhiva presei vremii şi răspunderea de a prezenta şi interpreta faptele care gravitează în jurul unui eveniment atât de important şi controversat al istoriei noastre recente.

Adina **HORNEA ABRUDA**

Alexandru Oşca (coordonator), ***Revoluția română în Banat***, Editura Sitech, Craiova, 2009, 498 p.

Lucrarea *Revoluția română în Banat* se înscrie în rândul celor care doresc să aducă, alături de alte cărți scrise pe acest subiect, încă o fărâmă de lumină asupra evenimentelor din România anului 1989.

Revoluția română în Banat este o monografie şi a fost concepută ca un proiect de cercetare ştiințifică ce a angrenat în muncă o echipă de istorici dornici să dezvăluie generațiilor viitoare câte ceva despre Revoluția din anul 1989. Alături de echipa de istorici, la această lucrare au mai contribuit consultanți şi participanți la Revoluția din Banat, mărturiile lor dând posibilitatea generațiilor viitoare să intre în contact cu atmosfera zilelor fierbinți de atunci.

Realizarea acestei lucrări a fost decisă în consiliul ştiințific al Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989.

Coordonatorul cărții este istoricul Alexandru Oşca, secretar al Consiliului Ştiințific al Institutului Revoluției Române din Decembrie 1989. Din echipă mai fac parte profesorul universitar doctor Ioan Munteanu, consultant ştiințific la serialul realizat de TVR1, *Memorialul Durerii*, şi colaborator al Memorialului Revoluției, profesor doctor Dumitru Tomoni, membru în consiliul ştiințific al I.R.R.D., de asemenea, colaborator al Memorialului Revoluției, Emil Şimăndan, jurnalist participant la Revoluția română din Arad în 1989, fiind atunci redactor principal cu probleme de cultură şi învățământ la ziarul județean „Flacăra Roşie", şi autor a numeroase cărți între anii 1980 şi 2009. Din echipa acestui volum mai fac parte istoricul Gino Rado, vicepreşedinte al Memorialului Revoluției din Timişoara, şi Adrian Kali, profesor de istorie la Liceul Teoretic „Grigore Moisil" din Timişoara.

Monografia este structurată pe 9 capitole, şi anume: *Repere istoriografice*; *Tradiția luptei pentru libertate în Banat*; *Criza economico-socială şi starea de spirit a populației din județul Timiş, în anii premergători Revoluției din decembrie 1989*; *Declanşarea, desfăşurarea şi victoria Revoluției de la Timişoara; Extinderea revoltei şi a Revoluției în localități din județul Timiş*, capitol ce are în componența sa 2 subcapitole: *Manifestările revoluționare de la Lugoj* şi *Evenimentele din timpul Revoluției din alte localități timişene*; *Extinderea revoltei şi Revoluției în*

localităţile bănăţene din afara judeţului Timiş, capitol compus din 3 subcapitole, după cum urmează: *Declanşarea, desfăşurarea şi victoria Revoluţiei la Arad*, *Constituirea noilor structuri de putere în oraşele judeţului Arad* şi *Evenimentele revoluţionare de la Reşiţa şi Caransebeş,* iar ultimele 3 capitole includ *Anexele, Bibliografia* şi *Indicele de nume*.

Cartea se deschide cu un *Cuvânt înainte* ce aparţine directorului I.R.R.D., Claudiu Iordache, participant la Revoluţia română de la Timişoara în 1989, fiind în acele zile fierbinţi ale lui Decembrie membru în comitetul de conducere al Frontului Democrat Român.

Directorul I.R.R.D. subliniază în al său *Cuvânt înainte* caracterul antitotalitar al Revoluţiei române începută la Timişoara: „o Românie căzută sub vremuri s-a ridicat deasupra lor, devenind o baricadă în calea totalitarismului". Importanţa istorică a anului 1989 este evidenţiată foarte bine în acest debut de carte: „va veni o vreme în care anul 1989 va fi alăturat, pe iconostasul demnităţii româneşti, anului 1918! Date fără egal! În 1918 am meritat să devenim o Românie întregită. În anul 1989 am meritat să devenim o Românie liberă."

În *Notă asupra ediţiei*, autorii mărturisesc că cele ce nu au fost cuprinse în această ediţie „se vor regăsi în întregime în ediţia a doua, care va cuprinde pe larg evenimentele din judeţul Timiş, după 22 Decembrie 1989, şi din judeţele Caraş-Severin (localităţile necuprinse în monografia de faţă) şi Hunedoara."

Primul capitol al cărţii, *Repere istoriografice*, aduce în atenţia cititorului numeroasele lucrări scrise despre Revoluţia română din 1989. Scrierile publicate despre Revoluţia de la Timişoara, Lugoj şi Arad sunt lucrări memorialistice, descrieri extinse care redau impresii extrem de utile pentru studiile elaborate mai târziu. În urma parcurgerii publicisticii, a memorialisticii, a lucrărilor de interpretare, precum şi a documentelor emise de conducerea revoluţionarilor sau de structurile de forţă ale vechiului regim, rezultă că mişcarea începută în vestul României, care a declanşat Revoluţia, a fost îndreptată împotriva orânduirii socialisto-comuniste, instaurată prin forţă în patrie de armatele sovietice cotropitoare.

Mărturii numeroase despre ce a însemnat 1989 oferă Memorialul Revoluţiei din Timişoara, aici există un impresionant tezaur de documente, fotografii, colecţii de publicaţii din Banat şi din afara României, în care se găsesc însemnări despre tragicele zile de 16-22 Decembrie 1989.

Foarte multe mărturii despre ce s-a întâmplat în 1989 în Banat se găsesc şi la ALTAR, membrii acestei asociaţii păstrând încă în memorie ce au îndurat în locurile de detenţie.

Printre autorii de lucrări memorialistice dedicate exclusiv Revoluției de la Timişoara, se regăseşte şi Marius Mioc ca participant direct, arestat atunci de aparatul represiv al statului republican socialisto-comunist, alături de alți participanți care s-au ridicat pentru a apăra legea firii. Într-una din lucrările sale intitulate *Revoluția de la Timişoara aşa cum a fost. Mărturii ale răniților şi prietenilor celor decedați în Revoluție*, grupează mărturii ale participanților la Revoluție. Cartea aduce 40 de mărturii despre cele ce s-au întâmplat la Timişoara între 15 şi 25 Decembrie 1989.

O bună legătură între evenimentele din Decembrie 1989 de la Timişoara reuşeşte să facă în lucrările sale de memorialistică profesorul Costel Balint, participant direct, şi el, la Revoluția română din Timişoara. Lucrarea *1989. Timişoara în Decembrie* aduce informații foarte bine documentate despre acțiunea celor două grupuri de revoluționari, din Piața Operei şi de la Județeana de Partid.

Cel mai mult se apropie de genul memorialisticii volumul *17 după 16* a conf. dr. Gheorghe Secheşan.

Pentru acest capitol mai amintim lucrarea *Media Culpa*, scrisă de Brânduşa Armanca, jurnalist de investigație, care dedică un întreg capitol Revoluției de la Timişoara şi din alte localități bănățene, intitulat *Dacă Timişoara nu era*.

Anneli Ute Gabanyi a efectuat studii în problema revoluțiilor din țările est-europene şi din România, în special, care au fost ulterior grupate într-o culegere.

Memorialistica evenimentelor din localitățile bănățene din Decembrie 1989 include şi mărturii din tabăra aparatului represiv. Sunt amintite, în acest prim capitol al monografiei, *Revoluția din stradă*, *Omul se duce, faptele rămân*, *Interviuri despre Revoluție* etc. În toate aceste lucrări opresorii încearcă să se deculpabilizeze, oferind cititorului doar o parte din faptele lor din cadrul aparatului represiv.

Capitolul al doilea, *Tradiția luptei pentru libertate în Banat*, aduce în atenția cititorului evenimente ce au avut loc în Banatul istoric de-a lungul timpului. Din relatarea faptelor se constată că locuitorii din această provincie românească au avut totdeauna dorința de a trăi liberi pe aceste meleaguri, organizați într-un stat național în care să țină seama de tradițiile creştine propovăduite de Dumnezeu în Sfintele Scripturi.

Capitolul scoate în evidență faptul că, deşi supuşi tendințelor cuceritoare ale imperiilor vremelnice, locuitorii Banatului au ştiut să conviețuiască paşnic între ei, credința creştină şi dorința de a-şi apăra glia

strămoşească călăuzindu-i împotriva celor ce doreau să le răpească libertatea.

Cucerirea Banatului de către Imperiul Otoman în 1552 nu a reuşit să le suprime locuitorilor de aici idealul libertății. Astfel că în cei 164 de ani de paşalâc turcesc stăpânii acestui teritoriu nu au încetat să lupte împotriva semilunei, pentru a dobândi libertatea cu care au fost înzestrați de la divinitate.

Nici schimbarea imperiului în 1716 nu i-a mulțumit pe locuitorii Banatului. Statutul de „provincie experimentală pentru modelul mercantilist al reformismului habsburgic" nu a putut să fie mulțumitor pentru românii bănățeni. Ei doreau să trăiască liberi şi în timpul Imperiului Habsburgic.

Astfel că elitele de aici, unite de ideile creştineşti drept credincioase, vor lupta pentru crearea instituțiilor naționale proprii şi afirmarea principiului de naționalitate. Se remarcă în această luptă Dimitrie Țichindeal, Constantin D. Loga, protopopul Vasile Georgevici, Eftimie Murgu, familia Mocioni, din rândurile căreia se va ridica Alexandru Mocioni, care la 1869 în Timişoara, la lucrările Conferinței Naționale, se va afla în fruntea celor 500 de delegați care au pus bazele Partidului Național al Românilor din Banat şi Ungaria. Acest partid politic avea ca principal obiectiv combaterea dualismului austro-ungar.

Dacă în timpul ocupației imperiilor cotropitoare, românii bănățeni luptau pentru autonomia provinciei lor, după constituirea statului național român modern în 1859, bănățenii au dorit unirea provinciei lor cu noul stat creat. În timpul Războiului de Independență din 1877 se remarcă în bătălia pentru cucerirea Griviței căpitanul Moise Groza, bănățean de origine. Apelurile de susținere pentru soldații români aflați în acest război de independență, lansate de Iulia Rotaru, Ersilia Sturza, Eufrosina Secoşan etc., şi-au găsit ecourile în zeci de localități bănățene, locuitorii de aici colectând importante sume de bani, produse agricole, obiecte de îmbrăcăminte pentru cei aflați în luptă.

După proclamarea Regatului României în 1881 şi consolidarea sa în anii următori, se stimulează dorința de integrare a românilor din Banat şi Transilvania în structurile statului monarhic consolidat.

La începutul secolului XX mişcarea națională pentru libertate din Banat se radicalizează, dar are la bază idei democratice.

Toată această luptă va aduce, în sfârşit, Banatul în Regatul Unit al României, aşa cum au votat delegații românilor bănățeni la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918.

În perioada interbelică locuitorii din Banat oferă Europei „un model de toleranță, de conviețuire bazat pe respectul muncii şi valorilor umane”. Prezența bănățenilor de naționalitate germană, sârbă, maghiară, cehă şi slovacă în organismele administrative ale provinciei vor aduce pe plan extern o bună imagine Regatului Unit al României.

Această perioadă de armonie şi prosperitate socială va fi întreruptă şi în Banat, la fel ca în toate provinciile istorice româneşti, odată cu luna septembrie a anului 1944. Pentru aproape 14 ani, trupele sovietice impun un nemilos regim militar de ocupație, încalcă suveranitatea națională a României, susțin un regim politic dictatorial care atentează la integritatea fizică şi psihică a populației, o umileşte şi îi anulează drepturile şi libertățile cetățeneşti.

Teroarea comunistă nu va reuşi să învingă dorința de libertate a locuitorilor din Banat. În paginile din acest capitol sunt prezentate chiar file din dosarele întocmite de aparatul represiv împotriva celor care au refuzat să abdice de la principiile moştenite de la strămoşii lor. Astfel, la pagina 87 este prezentat un înscris pe fila dintr-un dosar, în care se confirmă executarea sentinței de condamnare la moarte a trei luptători anticomuniști în anul 1953. În paginile 88 şi 89 apare un proces-verbal de execuție prin împuşcare a luptătorului anticomunist Cioca Ioan în anul 1959, respectiv un mandat de executare a pedepsei cu moartea în acelaşi an. În pagina 90 a lucrării găsim poza Monumentului Rezistenței anticomuniste din Banat şi manifestul răspândit de luptătorii din rezistența armată.

Finalul capitolului evidențiază redeşteptarea speranței românilor din Banat pentru dobândirea libertății, ca urmare a înființării sindicatului „Solidaritatea” (septembrie 1980) în Polonia, o altă patrie supusă terorii comuniste. Voința de libertate a fost liantul care a determinat pilduitoarea solidaritate umană a timişorenilor şi voința lor de a se ridica împotriva unui regim opresiv. Din această realitate „s-au declanşat evenimentele revoluționare de la Timişoara şi din întregul Banat”.

Sunt inserate reacțiile bănățenilor față de evenimentele din Polonia, în urma unui studiu al dosarelor ce conțin notele consemnate de securitate despre starea de spirit existentă atunci în România: „acțiunile din Polonia sunt juste şi corecte, deoarece şi acolo o situație similară cu cea din țara noastră a provocat evenimentele”; într-o altă notă consemnată de cei care supravegheau populația se spune: „situația nu se îndreaptă nici în România până nu se va întâmpla ca în Polonia”.

Următorul capitol prezintă criza economico-socială a sistemului comunist, care le provoacă locuitorilor din județul Timiş puternice

nemulțumiri. Este reliefată situația conflictuală între majoritatea populației şi autoritățile comuniste, care va culmina cu momentul Decembrie 1989.

Deportările locuitorilor din Banat, povara sistemului de cote obligatorii impuse gospodăriilor țărăneşti, înființarea C.A.P.-urilor prin forță şi prin distrugerea proprietății private, centralizarea şi dirijarea totală a economiei, permanenta supraveghere a populației de către miliție şi securitate au reaprins în inimile românilor bănățeni dorința de a lupta pentru a trăi în libertate şi demnitate, aşa cum au făcut-o strămoşii lor.

Deşi autoritățile de la Bucureşti au fost informate despre toate aceste nemulțumiri ale populației din Banat, au ignorat realitatea, menținând o propagandă mincinoasă pentru a oferi lumii democratice imaginea unui stat în care regimul comunist este bine aşezat.

Privarea de libertate, încălcarea drepturilor omului şi abuzurile de tot felul din partea autorităților statului comunist au determinat în ultimii ani ai regimului ca tot mai mulți locuitori din Banat să treacă ilegal frontiera spre Iugoslavia, pentru a ajunge în țările cu democrație consolidată.

Toate nemulțumirile acumulate în timp de locuitorii acestei provincii româneşti față de privațiunile la care au fost supuşi de autoritățile statului comunist au dus la declanşarea Revoluției române aici, la Timişoara, timişorenii arătând întregii lumi că solidaritatea împotriva unui sistem nedrept nu poate fi sfărâmată de armele mincinoase folosite de acesta. Convingerea anticomunistă certă, se argumentează în lucrare, cristalizată în cursul multor ani, „a constituit cauza fundamentală a Revoluției din Decembrie 1989, a fost factorul din care a izvorât puterea oamenilor să-şi învingă teama, să înfrunte forțele represive, să înlăture un regim dictatorial".

Capitolul al patrulea prezintă declanşarea, desfăşurarea şi izbânda Revoluției de la Timişoara. Aici se evidențiază caracterul anticomunist al Revoluției de la Timişoara, prin accentuarea faptului că la 20 Decembrie Timişoara s-a declarat, prin cetățenii săi, primul oraş liber de comunism din România. În 20 Decembrie se constituie o nouă formațiune politică, Frontul Democrat Român, condus de Lorin Fortuna, unul din liderii Revoluției române din capitala Banatului. Apariția acestui organism politic asigura liderilor credibilitate şi suport public pentru negocierea cu reprezentanții regimului, veniți de la Bucureşti.

De la această dată puterea tiranică de la Bucureşti nu mai controla situația. Capitolul precizează însă, prin nota 434 de la pagina 154, că „aceasta nu însemna că liderii revoluționarilor dispuneau deja de capacitate organizatorică şi mai ales de instrumentele necesare pentru a prelua ei conducerea completă a treburilor în oraş". După aprecierea autorilor,

elementele care definesc valoarea afirmației mai sus citate ar fi „cel puțin trei”: „intrarea în ecuația conflictului a comunităților profesionale de pe marile platforme industriale ale orașului”, „compromiterea definitivă a oricărei posibilități de dialog și reglementare pașnică a situației”, precum și trecerea, de către Nicolae Ceaușescu, în urma plecării în Iran, a „prerogativelor puterii în mâinile soției sale, Elena Ceaușescu” (p. 154-156).

Se mai amintește aici faptul că militarii nu s-au exprimat public că sunt de partea Revoluției până în dimineața zilei de 22 Decembrie, spre deosebire de maiorul Viorel Oancea, care și-a exprimat susținerea Revoluției înainte de fuga dictatorilor.

Capitolul cinci prezintă extinderea Revoluției și în alte localități din județul Timiș. Orașul Lugoj urmează exemplul Timișoarei. Sunt amintiți Nicolae Andrei și Adrian Lungu, care au împrăștiat manifeste cu conținut mobilizator în stația de autobuze de la I.U.R.T.

Locuitorii din Becicherecul Mic pleacă la Timișoara pentru a se solidariza cu locuitorii de aici în data de 22 Decembrie. Preotul Ilie Dumitru anunță de la balconul Operei că Becicherecul Mic susține Timișoara.

Orașul Buziaș se eliberează de sub dictatura comunistă în ziua de 21 Decembrie. Sunt amintiți în acest subcapitol și curajoșii revoluționari ai Buziașului. Trezirea solidarității a fost făcută de Liliana Badea prin interpretarea cântecelor „Deșteaptă-te, române!”, „Așa-i românul”, „Hora unirii”, dar și de cei care, prin discursurile lor, au transmis mesaje de condamnare a totalitarismului comunist, încurajându-i astfel pe cei care protestau. Se formează un comitet de conducere al orașului Buziaș, din a cărui componență fac parte: Viorel Tudosie (președinte), Ioan Cin (vicepreședinte), Liliana Badea (secretar) și Mirela Baboc, Georgeta Cândea, Viorel Drăgan și Aurel Marin (membri).

Diversiunea „teroriștilor” a fost aplicată și în orașul Buziaș după fuga cuplului dictatorial de la București.

După modelul Timișoarei și al Lugojului, locuitorii comunei Nădrag își încep protestul anticomunist în 21 Decembrie. În seara zilei de 22 Decembrie se constituie prima structură revoluționară de conducere a localității, din care făceau parte următorii: Nicolae Doandeș (președinte), Gheorghe Buta (vicepreședinte) și Dan Drăgulin (secretar).

Orașul Jimbolia se solidarizează cu Timișoara în 21 Decembrie. În 22 Decembrie liderii protestatarilor merg la Primărie și, cu ajutorul lt. col. Ioan Popară, se organizează prima structură de conducere a orașului.

Lovrinul este prima comună din România unde, încă din 20 Decembrie, puterea comunistă este înlăturată. Mitingul din 22 Decembrie

începe la Lovrin în faţa Bisericii Ortodoxe Române şi este deschis de preotul Ioan Brânzei.

În Sânnicolau Mare vestea celor întâmplate la Timişoara ajunge prin intermediul studenţilor. Şi aici, în 22 Decembrie, autorităţile comuniste sunt alungate şi se constituie „o nouă structură democratică, care va prelua destinul celui mai vestic oraş din România".

Capitolul şase îi aduce în prim plan cititorului extinderea revoltei şi revoluţiei în afara judeţului Timiş. Aradul va răspunde chemării timişorenilor: „Azi în Timişoara, mâine-n toată ţara!", dovedind solidaritate naţională, anticeauşistă şi anticomunistă.

Referitor la oraşul de pe Mureş se disting 3 etape de desfăşurare a evenimentelor: 17-20 Decembrie – pregătirea psihologică a populaţiei; 21-22 Decembrie – perioada de demonstraţii paşnice, terminate cu preluarea puterii locale de forţele revoluţionare şi 22-25 Decembrie – perioada violentă, în care sunt înregistrate victime, morţi şi răniţi.

În Arad cei care declanşează public şi deschis protestul în 21 Decembrie sunt tinerii muncitori de la Întreprinderea de Orologie Industrială. Şi la Arad se constituie un Comitet al Frontului Democrat Român, care îl are ca preşedinte pe Valentin Voicilă, iar ca vicepreşedinţi pe Onofrei Dănilă şi Mircea Crişan. După fuga Ceauşeştilor, Frontul Democrat Român preia puterea la Arad.

Subcapitolul următor prezintă propagarea flacării Revoluţiei şi în alte localităţi din judeţul Arad. În toate aceste localităţi: Curtici, Lipova, Ineu, Sebiş, puterea este preluată în mod paşnic, fără a se înregistra victime.

Ultimul subcapitol tratează evenimentele revoluţionare din judeţul Caraş-Severin, respectiv din Reşiţa şi Caransebeş. Potrivit celor relatate în carte, revolta reşiţenilor începe din rândul muncitorilor de pe platforma Câlnicel, de la U.C.M.R., Fabrica de confecţii, I.J.T.C., I.J.C.M. La Reşiţa sunt victime după data de 22 Decembrie doar din rândul armatei.

La Caransebeş revolta se declanşează şi atinge punctul maxim în 21 Decembrie. Sunt foarte mulţi arestaţi din rândul revoluţionarilor, la care se adaugă „1 mort şi peste 20 de răniţi". În 22 Decembrie autorităţile comuniste din Caransebeş predau oraşul şi astfel acesta devine al treilea oraş liber de comunism.

Capitolul şapte curpinde 26 de anexe care conţin informaţii preluate chiar din timpul evenimentelor.

Monografia *Revoluţia română în Banat* redeşteaptă interesul cititorilor dornici de a-şi cunoaşte trecutul şi conştiinţa de neam, transmiţând informaţii istorice importante privind evoluţia luptei pentru libertate a

locuitorilor din Banat şi evidenţiind, totodată, faptul că imperiile vremelnice nu au reuşit, prin cucerirea acestui spaţiu românesc, să ştirbească dorinţa de libertate a celor cuceriţi.

Echipa de autori ce a lucrat la această primă ediţie scoate din cartea de istorie a patriei paragrafe ce aduc în prim plan valori umane ridicate odată la rang de virtuţi, precum libertatea, credinţa, curajul, solidaritatea. Toate aceste valori umane au fost lăsate oamenilor de chiar Dumnezeu Creatorul şi nu pot să apună odată cu o anumită lume.

Regimul socialisto-comunist impus de armatele sovietice cotropitoare a găsit terenul propice pentru a se instaura tocmai la cei care nu au cunoscut, vreodată, cu adevărat valoarea acestor virtuţi. Pentru ei aceste valori nu au fost altceva decât, vorba poetului, „cuvinte goale ce din coadă au să sune", reuşind astfel să ţină în amorţire generaţii întregi de români.

Schimbările majore ce au avut loc în statele fostului lagăr sovietic au reuşit să le redeştepte bănăţenilor aceste virtuţi, arătând astfel întregii lumi că, oricât ar fi de nedrept un sistem, individul nu-şi poate pierde memoria strămoşilor făuritori de istorie. Dincolo de criticile care s-au făcut sau se vor face asupra acestei ediţii a lucrării, critici mai mult sau mai puţin cu iz de diatribă, volumul le oferă celor interesaţi să afle ce a însemnat 1989 pentru România multe mărturii ale participanţilor direcţi la Revoluţie şi explicitează modalităţile de manifestare a unui regim totalitar (a se vedea, în acest sens, numeroasele note secrete ale aparatului represiv aduse în carte chiar din dosare bine păstrate).

Departe de a lămuri tot ce s-a întâmplat în Revoluţia română izbucnită pe meleagurile bănăţene, cartea ridică unele întrebări asupra unor fapte relatate în paginile ei. La pagina 160 se aminteşte denumirea noii formaţiuni politice create de Lorin Fortuna, Frontul Democrat Român. Denumirea iniţială a fost schimbată în Frontul Democratic Român, fiind astăzi cunoscută mai mult sub acest nume. Care au fost raţiunile ce au stat la baza schimbării denumirii iniţiale? Din iniţiativa cui a pornit această schimbare?

Un alt episod care nu a fost complet explicat nici astăzi s-a petrecut la Buziaş, în data de 24 Decembrie 1989, când liderii Revoluţiei din oraşul balnear au fost arestaţi într-o unitate militară. Aici au fost făcuţi bandiţi şi huligani, cadrele militare de aici arătând că nici la acea dată nu s-au desolidarizat de clanul Ceauşeştilor. Sperau cadrele militare din acea unitate la reîntoarcerea comuniştilor? În ce scop au întreprins această acţiune?

În lucrare nu se aminteşte de actul de curaj comis chiar în timpul tragicelor zile ale lui Decembrie 1989 de către unele cadre militare din

unitățile Armatei Române de la Timişoara. Buni cunoscători ai regulamentelor militare în vigoare, cadrele militare au refuzat să scoată soldații în stradă pentru a trage în populația care-şi cerea drepturile.

Prin prezentarea unei cronologii riguroase a evenimentelor, dar şi prin claritatea şi coerența ideilor expuse, autorii acestei ediții fac din *Revoluția română în Banat* o carte accesibilă tuturor celor ce doresc să înțeleagă o filă de glorie din istoria patriei noastre.

Cartea spulberă şi unele mituri legate de regimul comunist de tip ceauşist. Citind la pagina 94 despre venirea la putere a lui Nicolae Ceauşescu în 1965, aflăm şi despre „conceptul comunismului național şi principiul suveranității naționale şi teritoriale". După acest an regimul s-a dorit a fi mai blând, iar „în mentalul multor oameni a reapărut speranța". Toate acestea nu au fost decât o propagandă demagogică pentru a impune iluzia încetării persecuțiilor politice şi instaurarea „democrației socialiste". Chiar şi după acest an, 1965, populația a continuat să fie supravegheată, disidenții politici au fost reprimați, iar cei ce erau bănuiți de atitudini ostile regimului comunist au fost marginalizați social şi pedepsiți administrativ.

Mitul legat de izbucnirea Revoluției române din Banat datorită agenturilor străine este spulberat şi el în această lucrare, unde se precizează că la Procesul de la Timişoara inculpații au declarat că nu au avut cunoştință de influența vreunui agent străin în declanşarea Revoluției române.

Lucrarea poate fi considerată şi un omagiu adus celor care în Decembrie 1989 au avut curajul să înfrunte regimul totalitar, renunțând la viața lor pentru o schimbare în România. Una din anexele acestei cărți conține numele şi fotografia celor ce şi-au dat viața în Decembrie 1989 în această parte de țară, devenind pentru istoria patriei Eroi.

Revoluția română în Banat oferă posibilitatea aflării unor episoade mai puțin abordate în alte lucrări despre Revoluția din 1989, fiind o piesă de bază în reconstituirea adevărului global despre ultimul an al deceniului IX din secolul XX. Prin modul de prezentare, autorii volumului au adus în istoriografia Revoluției anului 1989 o lucrare modernă, pentru mileniul trei.

Cornel **SERACIN**

***Ce ai făcut în Decembrie 1989? Adolescenții întreabă – martorii oculari răspund,* Ed. Artpress, Timişoara, 2009, 160 p.**

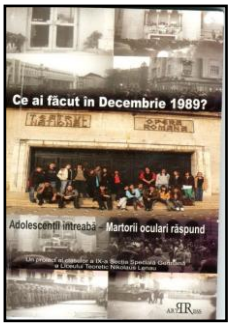

O întrebare care poate fi adresată tuturor, *ce am făcut în Decembrie 1989*, de care parte a baricadei am fost, ce s-a întâmplat apoi cu frageda noastră democrație, atât de scump câştigată? O carte semnată de elevii de clasa a IX-a a liceului timişorean „Nikolaus Lenau" aduce în atenție mărturiile-document ale adulților, probabil unii chiar propriii părinți; tinerii întreabă, doresc să cunoască cea mai recentă istorie a țării noastre, adulții – martori oculari – răspund.

Concepută ca o lucrare bilingvă – interviurile fiind realizate deopotrivă în română şi germană – , cartea este diferită de tot ceea ce s-a scris despre Revoluție în cei 20 de ani care s-au scurs de la evenimentele spontane din Decembrie 1989, pe care micuții nu le-au cunoscut. Ei nu au ştiut ce i-a determinat pe părinții lor să iasă în stradă şi nu îşi imaginează viața fără Coca-Cola, computer, sute de canale de televiziune, radiouri particulare ce emit pe toate frecvențele, supermarket-uri tixite de mărfuri, şosele aglomerate, maşini îndreptându-se în toate direcțiile, fast-food-uri; de fapt, ei cred că mereu traiul a fost aşa.

Referindu-se la moştenirea trecutului, tinerii descriu viața de pe vremea dictatorului evocând lipsa locurilor de joacă, a căldurii, a apei calde, a alimentelor; părinții stăteau la cozi pentru lapte proaspăt începând cu ora 2 dimineața, sugarii creşteau cu lapte praf, ce trebuia procurat cu rețetă de la farmacie, rația de zahăr era de 1 kg pe lună, pentru o persoană, făina cam tot aşa, untul, uleiul, carnea erau cu porția; nimeni nu îndrăznea să vorbească de salam sau de pâine; oamenii care trăiau la sat nu aveau voie să cumpere pâine de la oraş, produs pentru care trebuia să prezinți buletinul; cu maşina aveai voie să circuli duminica doar din două în două săptămâni, în funcție de ce număr de înmatriculare aveai, par sau impar.

În introducerea semnată de Traian Orban, Horia Răuț Băbuță şi Norbert-Daniel Chirilenco ni se oferă un succint tablou al vieții noastre de după Revoluție: „În noul sistem există voturi libere, există un parlament, care este ales, există un guvern (…). Ne-am câştigat libertatea. Putem să călătorim oriunde, chiar şi în străinătate. România a devenit în aceşti ani membru NATO şi UE." Dar „există mulți oameni care nu s-au putut acomoda după Revoluție. Mulți nu rezistă presiunii. Sistemul capitalist

încurajează concurența și mulți nu pot să îndeplinească cerințele și cedează. De aceea creşte numărul şomerilor şi rata de emigrare şi de sinucidere urcă."

Autorii fac şi o prezentare a Asociației Memorialul Revoluției, deoarece „tinerii şi elevii trebuie să cunoască istoria contemporană. Trebuie să-şi cunoască oraşul. Căci cine este familiarizat cu propria istorie şi cu oraşul în care creşte şi trăieşte va simți ceva pentru acel oraş. Dacă nu cunoşti istoria propriei țări, a propriului oraş, atunci nu te leagă nimic de acele locuri şi mergi fără scop prin lume şi prin viață. Trebuie să-ți iubeşti oraşul, şi Timişoara este un oraş deosebit".

Cartea cuprinde un număr de 28 de dialoguri: Emilia Claudia Müller – Ioan Oarsa, Christian Michael Ivan – Dorina Ivan, Ana Maria Ciura - Alexandru Ciura, Anca Rusu – Florin Adrian Bălan, Lucian Pană – Adrian Pană, Andreea Costa – Rodica Zehan, Alexandra Moț – Doru Eugen Moț, Corina Bogdan – Gheorghe Panescu, Cristian Dragomir – Petru Lucuța, Isolde Zahn – Isolde-Eveline Zahn, Corina Pavelescu – Marian Ştefan Pavelescu, Cristian Munteanu – Silvia Andor, Flavia Biianu – Ioan şi Elena Biianu, Iulia Gorovei – Gabriel Gorovei, Andrei Manz – Felicia Manz, Marina Gîrda – Ludwig Holczinger, Melinda Tărîță – Viorica Tărîță, Linda Weinhöpl – Daniela Weinhöpl, Victor Jivănescu – Elena Jivănescu, Jasmina Iovanovici – Dorina Iovanovici, Alexandra Sârbu – Alexandru Sârbu, Aura Bulz – Onuț Danciu, Diana Panța – Caius Jebelean, Victor Chirileanu – Octavian Chirileanu, Cristian Gerbacs – Eugenia Popescu, Răzvan Stoicescu – Mihai Stoicescu şi Harald Weisz – Dietmar Holger Weisz.

Pentru sinceritatea cu care s-au purtat aceste discuții, am considerat că merită să fac această lungă înşiruire de nume şi, chiar dacă interlocutorii mai omit câte ceva, chiar dacă evenimentele nu s-au desfăşurat la datele spuse de cei intervievați, în sensul că, după 20 de ani, oamenii au mai uitat detalii, toate discuțiile au un numitor comun: cum au fost percepute acele zile de haos, stres, panică generală; curajul şi speranța, ce puseseră stăpânire pe timişoreni. Totuşi, am să încep prin a sublinia câteva inexactități, date eronate sau evenimente confundate.

Ioan Oarsa îşi aminteşte că militarii mâncau pâine cu roşii şi ardei, fapt ce pe vremea comunismului, când alimentele erau pe rație, este destul de puțin probabil. Tot el spune că în Piața Operei s-a cântat „Deşteaptă-te, române!" împreună cu Ilie Stepan şi că „trupele care erau în Timişoara nu mai erau organizate în unități militare", probabil dorind să sublinieze faptul că în 20 armata trecuse de partea poporului.

Dorina Ivan confundă datele şi spune că în 14 Decembrie oamenii din Piața Maria scandau lozinci anticeauşiste, pentru că „voiau să-l răzbune

pe László Tőkés", contrazicându-se apoi: „pe 14 decembrie a fost liniște", iar într-o altă frază afirmă că armata a tras de la ora 15 la 16 după-masa, dar că „împuşcăturile au ținut până seara" şi că „toată lunea nu a fost niciun protest sau o adunare". Referitor la executarea cuplului prezidențial, ca şi Alexandru Ciura, Dorina Ivan crede că s-a petrecut în 24 decembrie, nu în 25, când soții Ceauşescu au fost condamnați la moarte.

Adrian Pană e de părere că cei care au condus coloanele de demonstranți „erau nişte bărbați foarte ciudați, după felul în care erau îmbrăcați, după culoarea pielii, după cum mergeau". Ajuns într-o delegație la Bucureşti şi întrebat de evenimentele stradale din Timişoara, le-a răspuns că „nişte vandali făceau gălăgie pe străzi", iar următoarea zi, când a ajuns la lucru, probabil în 19 – după relatarea sa – , „porțile erau închise, pentru că cei de la partid hotărâseră acest lucru".

Rodica Zehan confundă anul separării Cehoslovaciei în două state: în loc de 1993, raportează evenimentul tot la anul 1989; deşi liniile telefonice, în mare parte, au fost suspendate, ea spune că oamenii vorbeau mult la telefon şi că, probabil, după 20 decembrie nu s-a mai tras, deoarece armata a trecut de partea demonstranților.

Doru Eugen Moț îşi aminteşte cum gen.-maior ing. Ştefan Guşă, fost şef al Marelui Stat Major al Armatei Române în perioada 1986-1989, în curtea Fabricii Elba le-ar fi spus oamenilor că pot pleca la miting în Piața Operei şi „că tot ce s-a întâmplat mai devreme a fost doar o greşeală, că de fapt nu trebuia să se tragă."

Gheorghe Panescu spune că pe data de 18, el şi colegii „s-au hotărât să meargă în Piața Operei, unde s-a strâns oraşul. În jurul orei unsprezece au ieşit toți angajații fabricii pe stradă (Spumotim), de unde au plecat împreună cu angajații de la I.A.E.M. (...) Când au ajuns, piața era plină de demonstranți (...), a început să se tragă şi de aceea a trebuit să se întoarcă (...). Dacă în Reşița au murit numai 19 oameni, în Timişoara au murit cu miile."

Marian Ştefan Pavelescu are convingerea despre evenimentele din Decembrie 1989 că „au fost o lovitură de stat cu sprijin din exteriorul țării, iar F.S.N-ul (Frontul Salvării Naționale) „s-a folosit de naivitatea noastră şi lipsa de experiență politică".

Viorica Tărâță auzise de la soțul ei că în 16 decembrie o adunare protesta împotriva regimului în Piața Operei, Dorina Iovanovici susține că totul a început în 19 decembrie, iar Alexandru Sârbu afirmă că parada militară a avut loc în 16 decembrie; Onuț Danciu a aflat că la Lugoj

manifestațiile au început în 19 decembrie şi că „Gărzile patriotice au venit de la Craiova să disperseze mulțimea” în 22 decembrie.

Caius Jebelean a făcut sandwich-uri pentru revoluționari în 21 decembrie şi a fost avertizat de un ofițer să plece, că în caz contrar va fi împuşcat, iar „câteva secunde mai târziu, după ce a urcat în maşină, a auzit împuşcături”.

Octavian Chirileanu are o teorie despre faptul că „după 50 de ani țările din est trebuiau să intre din nou sub influența occidentului” şi că „martorii din fața locuinței lui (László Tőkés) erau, de fapt, agenți ruşi şi unguri care încercau să stârnească lumea la pornirea unei răscoale. Mai târziu li s-au alăturat şi români pentru protest. Armata, neştiind ce se întâmpla, a împuşcat oameni, din cauza agenților care aveau meseria de a face cât mai mult scandal posibil.”

Eugenia Popescu spune că o colegă de a ei a auzit în noaptea de 16 spre 17 decembrie focuri de armă, că doi dintre colegii ei au fost împuşcați pe treptele catedralei tot atunci şi că prefectul era Constantin Dăscălescu (de fapt, prim-ministru).

Mihai Stoicescu, fiind într-o delegație la Cluj, a văzut în data de 18 decembrie „un grup de 100 de cetățeni de pe platforma UGSR că au pornit revoluția de la Cluj (...). A doua zi am plecat la întreprinderea unde am fost delegat. Acolo nu mai erau muncitori în fabrică, toți au plecat la demonstrații. Când am plecat de la Cluj, în apropiere de Turda, un cetățean a aruncat linia de tren în aer, ca să oprească trenurile încărcate cu transportoare blindate să ajungă la Cluj.”

Dietmar Holger Weisz crede că 16 decembrie a fost duminică şi că în acea seară se puteau auzi rafalele mitralierelor. Şocantă este mărturia sa: „(...) deşi aveam livretul militar la mine, nu am primit nicio armă şi trebuie să alerg efectiv ca hrană pentru gloanțe” şi „Da, da, acolo se vinde carne de porc, dar cineva spune că în altă parte poți găsi carne de om”, pentru că se ştia că au fost omorâți oameni, iar cadavrele lor au fost făcute uitate.

Fiecare cetățean se afla în oraş cu o anume treabă şi, la un moment dat, oamenii iau cunoştință de evenimentele legate de disidența pastorului reformat, încercând să-l ajute: urmează coloana manifestanților din diverse zone, se despart şi îşi dau întâlnire în Piața Operei, scandează lozinci, spun primele rugăciuni, cântă actualul imn al patriei.

Ioan Oarsa consideră că „nu am scăpat în perioada post-decembristă complet de comunişti, ei s-au ascuns sub alte fețe şi alte tonuri”, dar crede totuşi „că Revoluția a adus o schimbare în bine pentru toată populația României, fiindcă nu s-a mai tras la graniță, nu au mai fost arestați şi băgați

în spitale de nebuni, aveai dreptul să ai paşaport, s-a terminat cu statul la coadă pentru a cumpăra alimente, aveai voie să ai valută, shop-urile au dispărut, se putea cumpăra câtă benzină îţi poftea inima, iar cel mai important lucru, aveai libertatea de a vorbi şi a gândi".

Dorina Ivan se referă la un moment de groază, când, după 22 decembrie, s-au stins luminile stradale şi s-a tras în oameni, începând cu orele 21.00-22.00, până la 7.00-8.00 dimineaţa.

Florin Adrian Bălan avea 20 de ani la Revoluţie; tatăl lui, Radu Bălan, era prim-secretar al judeţului Timiş şi spune că nu era nici simpatizant, nici opozant al regimului. Pentru că nu se ştia ce se va întâmpla, tatăl lui l-a sfătuit să plece la Bucureşti, dar nu a rămas nici acolo, fiindcă se aşteptau ca violenţele să înceapă pe Bulevardul Primăverii, unde locuiau şi ei. Aşa că a plecat la Slobozia. „Nici nu am ieşit din casă şi tot ce aflam, aflam de la televizor." Când s-a întors, a aflat cum a fost împuşcată o vecină a soţiei sale când a ieşit în halat şi papuci de casă să vadă ce se întâmplă; un prieten de-al lui a fost împuşcat în propria casă, când stătea la masă cu familia: un glonţ a trecut prin fereastră şi l-a nimerit în gât. „Astfel de exemple se găsesc peste tot. Aceşti oameni sunt numiţi acum Eroi, dar nu au avut nicio şansă, poate că nu şi-ar fi dorit să devină Eroi."

Referindu-se la greşelile Revoluţiei, Florin Adrian Bălan consideră că „oamenii au fost prost organizaţi. A început totul atât de brusc, oamenii erau atât de bucuroşi că se puteau ridica, în sfârşit, împotriva regimului. Oamenii erau frustraţi de condiţiile proaste de trai. S-a declanşat o isterie şi, când armata a început să tragă, toţi au fost nedumeriţi. S-a exagerat, masele au fost puţin manipulate de anumiţi indivizi şi au acţionat deseori greşit. De exemplu, când au început să vâneze comunişti, pentru a se răzbuna." Este eronată însă părerea că „s-au format trupe de revoluţionari care urmăreau comunişti şi chiar îi ucideau, pentru a se răzbuna".

Sunt punctate, în schimb, cu obiectivitate dificultăţile cu care s-a confruntat ţara imediat după Revoluţie: „Cea mai mare problemă a apărut după sfârşitul Revoluţiei. Se îndepărtase cu adevărat o conducere proastă şi stricată, dar nu aveam cu ce s-o înlocuim. România nu era pregătită pentru capitalism şi democraţie. Au fost înlăturaţi toţi oamenii cu vechime de la conducere şi au fost înlocuiţi cu oameni tineri, care nu aveau însă experienţa necesară conducerii unui stat.

Şi aşa s-a putut fura foarte uşor din România în primul an după Revoluţie. Nu existau TVA, taxe vamale ş.a."

Întrebat cum apreciază Revoluţia, Bălan concluzionează: „A eliberat ţara de un regim îngrozitor, dar aceasta s-a adaptat greu după aceea.

Oamenii au fost cuprinşi de frustrare şi ură şi s-a declanşat haosul. Prea mulţi nevinovaţi au murit. Ar trebui să se facă lumină şi să iasă la iveală tot ce a rămas necunoscut. Trebuie să arătăm că Eroii nu au murit în zadar.”

.

Simona **MOCIOALCĂ**

Maria Ştoicuţa şi Flavia Biianu, ***Monumente memoriale ale Revoluţiei din Timişoara. Ghidul oraşului,*** Ed. Artpress, Timişoara, 2009, 20 p.

O lăudabilă inițiativă aparține unui colectiv de elevi, printre care Maria Ştoicuţa şi Flavia Biianu, şi anume aceea de a edita o broşură a monumentelor din Timişoara, dedicată Eroilor Martiri din Decembrie 1989.

Elevii Liceului „Nikolaus Lenau" s-au implicat în mai multe activități, cu intenția de a înțelege şi a comemora cei 20 de ani de la evenimentele pe care ei le cunosc doar de la părinți, rude şi din informațiile mass-media, nefiind nici măcar născuți la acea vreme.

Broşura are ca suport ştiințific materialele oferite de Asociația Memorialul Revoluției, cu precădere filmul *In Memoriam*, realizat de colegul nostru, Gabriel Burza, în care descrierea monumentelor porneşte de la sugestiile regretatului critic de artă Deliu Petroiu.

Aşadar, în memoria eternă a Eroilor timişoreni care şi-au jertfit viața pentru căderea dictaturii comuniste, s-au construit, la inițiativa Memorialului Revoluției, 12 monumente, număr sacru, special ales pentru semnificația lui de încheiere a unui ciclu, cu promisiunea începerii altuia nou. „La aceste 12 «altare» ridicate în Timişoara, se adaugă construirea Complexului Memorial de la Cimitirul Eroilor şi Capela Martirilor din incinta Memorialului Revoluției."

Modul de reprezentare ales de sculptori este de un expresionism dur, care mult timp nu a fost înțeles, monumentele fiind catalogate urâte. Acest lucru este normal, pentru că durerea, suferința şi moartea nu intră în categoria estetică a frumosului. Sculpturile sunt special realizate pentru a şoca, ca să nu uităm niciodată durerea şi suferința provocate de reprimarea comunistă.

Dacă pornim de la semnificația fiecărei sculpturi, putem înțelege mai bine evenimentele tragice care s-au derulat în zilele şi nopțile acelea de decembrie.

Aproape de Piața Maria, locul unde a început Revoluția, se află Piața Sinaia (Küttl), zonă în care au avut loc multe arestări şi bătăi violente în noaptea de 16/17 decembrie, iar în ziua de 17 s-a tras cu muniție de război, murind oameni nevinovați. În memoria victimelor, a fost amplasată o lucrare într-o nişă a turnului-clopotniță al Vechii Catedrale a Timişoarei. *Biserica plângătoare* a lui Marian Zidaru este realizată parțial din bronz şi

parțial din travertin, ca o biserică sau un altar, sub forma unei succesiuni de arcade, surmontate de trei cruci. Pe arcade se disting nişte ochi, iar printr-o mică deschizătură se prelinge un fir de apă – lacrimi ale unui izvor ce nu va seca niciodată. Monumentul este amplasat chiar deasupra unei fântâni, ca oamenii care trec pe acolo să nu uite durerea cauzată în acea zi. Pe piedestal este inscripționat un fragment din „Tatăl nostru": „Şi ne iartă nouă greşelile noastre/Precum şi noi iertăm greşiților noştri/Şi nu ne duce pe noi în ispită/Ci ne izbăveşte de cel rău..." Este o strigare, dar şi o rugăciune, ca răul din viața noastră să nu se mai repete...

Un alt loc important în desfăşurarea evenimentelor este zona Căminelor Studențeşti. În acest loc s-au oprit manifestanții, în seara de 16 decembrie, chemând studenții să li se alăture. Chiar în orele şi zilele următoare, mai mulți studenți au fost ucişi, răniți, bătuți sau arestați. Din acest motiv, Ştefan Kelemen a aşezat *Monumentul omagial al Studenților Martiri din Decembrie 1989* chiar la intrarea în Campusul universitar. Crucea masivă din travertin are brațele scurte, asemănătoare crucilor de piatră din vechile timpuri, iar în elementul vertical este sculptată o nişă în care sunt puse lumânări în memoria Eroilor.

În spatele cinematografului „Capitol", aproape de Podul Mihai Viteazul, unde în 17 decembrie s-a tras fără somație asupra coloanei de manifestanți, se află *Fântâna martirilor*. Locul în care regretatul Victor Gaga şi-a amplasat lucrarea din travertin este, de asemenea, aproape de Catedrală, pe treptele căreia au fost ucişi tineri şi copii în după-amiaza de 18 decembrie, în timp ce cântau colinde creştine. Privit de la distanță, monumentul are o structură masivă, dar analizând fiecare registru, se observă o deosebită complexitate: de la bază, ca o fântână, pe verticală, se ridică o zonă plină de frământări, deasupra căreia se află Crucea, care i-a călăuzit pe timişoreni. De asemenea, apar mai multe capete, într-o dezordine care simbolizează încleştarea din acel decembrie eliberator. La baza acestei încleştări este vatra strămoşească şi Crucea, care, în tradiția creştină de milenii, ocroteşte şi apără credincioşii. Crucea stă atât sub semnul soarelui şi al luminii, în confruntarea cu căştile de oțel ale militarilor, cât şi sub cel al trecerii spre o altă epocă, înnoitoare.

În Piața Sfântul Gheorghe se află statuia cu acelaşi nume, o creație a Silviei Radu, închinată copiilor care au murit nevinovați. Sfântul, realizat în bronz, are trăsături de mare finețe, ținându-şi picioarele pe o singură parte a calului, care este parcă un cal de jucărie. Deşi copil, eroul l-a doborât „pe balaur, simbol al totalitarismului, şi se pregăteşte să-i dea lovitura de grație,

înfigându-i sulița în cap, un cap care încă se mai ridică, încă mai încearcă să muşte."

Chiar în fața Hotelului „Continental" se află lucrarea în bronz a altui artist plastic plecat dintre noi, Gheorghe Iliescu-Călineşti. *Evoluție* este o lucrare simbolică, aşezată acolo unde, în seara de 16 decembrie, manifestanții strigau: „Azi în Timişoara, mâine-n toată țara!", iar în 17 decembrie, s-a deschis focul asupra demonstranților. „Dintr-un trunchi vertical se desprinde o sferă despicată, ca o sămânță ce s-a copt şi a plesnit, după care se înalță o nouă siluetă, înnoitoare, ce creşte din sămânța coaptă. Este vorba de istoria acestei țări, care trece prin timp, ca o plantă, crescând şi dezvoltându-se, apoi ajungând într-un moment exploziv, reprezentat de Revoluție, după care îşi continuă mersul prin istorie, spre epoci mai bune. Simbolul de salt calitativ este reliefat prin creşterea verticală, dreaptă, similară celebrei opere a lui Constantin Brâncuşi."

La Podul Decebal impresionează statuia din bronz a unui alt artist dispărut, de asemenea, prea devreme dintre noi, Petru Jecza. *Pieta* este diferită de monumentele similare, ridicate mai ales după cel de-al Doilea Război Mondial, în care soldatul ucis se sprijină de un alt ostaş sau de patria recunoscătoare, întruchipată de femeia-iubită sau de femeia-mamă. La *Pieta* situația se inversează, „femeia, pe chipul căreia observăm o puritate şi o blândețe nesfârşită, are capul căzut într-o parte, fiind protejată de trupul unui bărbat cu trăsături ferme, dar plin de tandrețe față de femeie. Monumentul a fost realizat ca un omagiu femeilor timişorene ucise în timpul Revoluției. Imaginea are la bază un fapt real şi cutremurător: moartea soției unui manifestant în brațele soțului, lângă Podul Decebal, în după-amiaza de 17 decembrie."

Nu departe de zona industrială a Timişoarei, unde s-au îndreptat manifestanții, mai exact în Piața Traian, *Clopotul libertății* al lui Ştefan Călărăşanu aminteşte de o posibilă chemare a poporului la luptă. În trecut, clopotul bisericii anunța un pericol iminent, însă clopotul acesta din travertin este unul mut, „reflectând perplexitatea, şocul, mutenia în fața reprimării dure şi sângeroase împotriva manifestanților civili." Clopotul „are un aspect masiv, monolitic, pe exterior aflându-se mai multe capete stilizate, ce înfățişează, prin amalgamul lor, agitația şi confruntarea din cursul evenimentelor. Monumentul este aşezat pe o linie imaginară, care uneşte Biserica Ortodoxă Sârbă cu un monument ridicat la începuturile Timişoarei moderne, ceea ce marchează, din partea sculptorului, o încercare de continuitate cu tradiția arhitecturală timişoreană. Întregul ansamblu al pieței este ca o biserică cu clopot şi spațiu sacru."

Lângă Casa Tineretului şi Spitalul Judeţean, la începutul Căii Martirilor (fostă Calea Girocului), unde locuitorii au ieşit pe străzi cu braţele goale, se află monumentul *Deschidere* al sculptorului german de origine română, Ingo Glass. Lucrarea, realizată dintr-un oţel rezistent din care se construiesc şi navele maritime, este alcătuită din două plăci, una verticală, şi cealaltă despicată în faţă, între cele două plăci rămânând un spaţiu ca un fel de mormânt; pe prima placă, între două cruci, se află numele celor arşi la Crematoriul din Bucureşti, în timp ce a doua placă, fiind întredeschisă, simbolizează Cortina de Fier prin care se întrezăreşte lumina.

Lucrarea *Martirii* din spatele Muzeului Banatului este inspirată din „spectacolul macabru dezvăluit de groapa comună din Cimitirul Eroilor, unde Martirii timişoreni au fost înhumaţi cu repeziciune, pentru a li se pierde urma." Rudele lor urmau să fie informate că dispăruţii au trecut peste graniţă. Chiar dacă şi acest monument din depărtare are un aspect monolitic, privindu-l de aproape, putem distinge capete omeneşti, membre, o mână aşezată pe piept, şi realizăm faptul că aceste trupuri, în loc să fie îngropate creştineşte, au fost aruncate ca nişte pachete fără valoare. Monumentul cuprinde şi un număr de şapte lespezi rectangulare, aflate în jurul elementului central, fiecare dintre ele simbolizând câte o zi în care Timişoara a fost singură înfruntând regimul totalitar, rezistând eroic *până la victoria finală.*

Omul ţintă din Piaţa 700 al lui Béla Szakács prezintă o fiinţă umană din care „toate elementele constitutive par să se dezlipească. Figura lui reflectă durerea, suferinţa, dar şi îndârjirea împotriva oprimării." Monumentul, situat în apropierea Spitalului Militar, la poarta căruia răniţii au implorat, fără succes, milă şi ajutor pentru a-şi salva viaţa, „este o acuză nevorbitoare, dar veşnică, la adresa celor care au uitat să fie oameni". Cu o ţintă în mijlocul pieptului, individul neînarmat este, de fapt, o ţintă vie, astfel încât el cade, deoarece genunchii nu-l mai susţin, încleştând pumnii spre cer, fie ca o ameninţare împotriva criminalilor, fie ca o cerere disperată de ajutor de la Dumnezeu.

Învingătorul de pe B-dul. Tache Ionescu (fost Leontin Sălăjan), frapează neplăcut privirea trecătorilor, dar reflectă faptul că mulţi oameni au rămas mutilaţi pe viaţă în urma participării lor la evenimentele revoluţionare. „Omul" regretatului artist plastic Constantin Popovici nu mai are decât piciorul şi mâna dreaptă, iar cu mâna cealaltă, cu ciotul rămas, ţine o cârjă. Ca un ultim efort, nu întâmplător cu mâna dreaptă ridică braţul în care ţine o spadă frântă, simbolizând o victorie scump plătită, incompletă şi dureroasă, dacă luăm în considerare starea jalnică în care a ajuns cetăţeanul.

Chiar în fața Unității Militare de pe Calea Lipovei, Paul Vasilescu a amplasat o lucrare din bronz, *Eroica*, ca şi cum personajul ar fi un paznic, dar şi un judecător al groaznicelor fapte comise atunci; el rămâne „un individ anonim, de aceea trăsăturile feței nu permit recunoaşterea unei individualități anume. Pe piept se distinge o cruce, crucea martiriului, crucea în care au sperat toți cei care au rezistat atunci împotriva gloanțelor. „Statuia nu are decât nişte începuturi de brațe, pieptul rămânând gol, în jurul mijlocului fluturând cămaşa în cădere, invitând forțele de represiune să tragă."

Complexul Memorial de la Cimitirul Eroilor este o lucrare colectivă a arhitecților timişoreni Liviu Brebe, Ionel Pop şi Pompiliu Alămorean şi se compune din trei elemente: o capelă a morților, cimitirul propriu-zis şi un monument la baza căruia arde o flacără veşnică.

Cimitirul, în miniatură, este format dintr-o suită de pietre funerare negre, pe care au fost inscripționate numele, anul naşterii şi data decesului; alternanța alb-negru nu este întâmplătoare, ea sugerează succesiunea zilelor şi a nopților, a vieții şi a morții. Loc de reculegere şi rugăciune, de amintire a sacrificiului celor căzuți, „mormintele sunt doar simbolice, refăcând practica cenotafurilor din vechime, când oştenilor căzuți în luptă, departe de casă, ale căror trupuri nu mai puteau fi îngropate în vatra satului, li se construiau morminte simbolice, ce marcau prezența lor în continuare în sânul comunității pentru care s-au jertfit. Într-un mod analog, Eroii Revoluției din Timişoara vor rămâne pururi în inima şi amintirea noastră.

Capela Martirilor se află chiar în incinta Memorialului, o clădire istorică din secolul al XVIII-lea. Pictată de artistul Manole Pătraşcu, capela a fost pusă sub patronajul Sfântului Iosif cel Nou de la Partoş (sfânt ortodox) şi al Sfântului Gerhard de Cenad (sfânt catolic), dorindu-se realizarea unui lăcaş ecumenic, ținând seama că, la Revoluție, au participat oameni de diferite confesiuni. „Pictura este de o deosebită expresivitate. Pe peretele opus altarului este prezentă Învierea cea de obşte a lui Hristos, care scoate din Iad sufletele drepților morți până la venirea Lui. Alăturat de această scenă, se află numele Eroilor, în aşteptarea Învierii. Pe peretele din dreapta este pictată o reproducere după celebra lucrare a lui Andrei Rubliov, Sfânta Treime apărută sub stejarul de la Mamvri. Pe latura altarului se află chipul Sfintei Fecioare, ocrotitoarea celor în suferință, şi Isus, Mântuitorul lumii, în două ipostaze: răstignit şi dreptul judecător, iar pe boltă Isus Pantocrator veghează asupra noastră."

Mai există în oraş, pentru a omagia momentul Decembrie 1989, trei troițe, pe spațiul verde din fața Catedralei (donate de oamenii din Săpânța),

şi lucrarea sculptorului Paul Neagu, plecat, de asemenea, la cele veşnice – *Crucificare* –, inaugurată în 1999, cu ocazia împlinirii a 10 ani de la Revoluție.

Simona **MOCIOALCĂ**

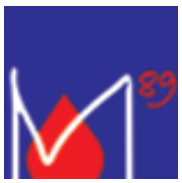

DOCUMENTAR

BUZIAŞ – Decembrie 1989

Aşezat pe locul fostului castru roman Ahihis, Buziaşul este consemnat documentar în anul 1321. În 1725 este amintită în Buziaş o biserică ortodoxă din lemn, iar în 1776 prima şcoală românească. Inaugurarea primului sezon balnear în vara anului 1811 şi declararea lui în 1819 drept staţiune balneară au influenţat decisiv evoluţia Buziaşului, care va ajunge în 1890 reşedinţă de district, iar în 1956, oraş.

Situat la 35 km de Timişoara, având o importantă platformă industrială şi o populaţie de aproximativ 9000 de locuitori, oraşul Buziaş se va racorda la revolta timişorenilor, atât prin participarea directă a unor localnici la evenimentele din municipiul de pe Bega, cât şi prin acţiunile de protest şi de solidaritate cu timişorenii revoltaţi.

Astfel, după ce mai mulţi locuitori ai oraşului celor „11 izvoare cu ape minerale carbogazoase”[50] aflaseră încă din seara zilei de 16 decembrie despre începutul revoltei timişorenilor prin intermediul postului de radio „Europa Liberă”, în dimineaţa zilei de 17 decembrie, Ioan Cin, ce avea să devină unul dintre liderii demonstranţilor, pleacă la Periam, la o activitate de evanghelizare. Pe tren află despre revolta timişorenilor din ziua precedentă. La ora 12,40 s-a reîntors în Gara de Nord din Timişoara, iar de acolo a plecat în Piaţa Maria. „Peste tot vitrinele erau sparte. Se făcea curăţenie. Erau cordoane de miliţieni şi forţe civile. La Sinaia [restaurantul – n.n.] era agitaţie. La 13,15 s-au auzit scandări dinspre catedrală”, îşi aminteşte Cin[51]. Până va pleca spre Buziaş – la 19,20 – Cin va vedea o mare parte din evenimentele celei mai sângeroase duminici din istoria modernă a municipiului de pe Bega: devastarea Judeţenei de Partid, intervenţia

[50] Octavian Sfetcu, *Buziaş – temelii istorice şi teatrale*, Timişoara, Edit. Orizonturi Universitare, 2001, p. 28

[51] Declaraţia lui Ioan Cin

tancurilor, deschiderea focului asupra demonstranților, apariția primelor victime.

Şi Viorel Tudosi află despre evenimentele de la Timişoara în dimineața zilei de 17 decembrie, de la fostul contabil şef al Întreprinderii Electromotor Timişoara, ce însoțea echipa de handbal feminin la Buziaş, pentru un meci programat la ora 11,00[52]. Vestea despre cele întâmplate la Timişoara se răspândeşte cu repeziciune, iar plecarea TAB-urilor de la Unitatea militară din Buziaş „a făcut ca atmosfera din oraş să fie şi mai tensionată”[53], răspândindu-se zvonul că ungurii au ocupat capitala Banatului[54]. În realitate, în 17 decembrie 1989, la ora 15,30, generalul Vasile Milea, ministrul Apărării Naționale, a ordonat U.M. 01233 Buziaş, U.M. 01140 Lugoj şi U.M 01380 Arad să afluiască cu tehnică de luptă spre Timişoara, pentru a participa la menținerea ordinii şi împrăştierea protestatarilor[55]. Militarii din Buziaş, conduşi de maiorul Octav Pleşca, vor participa la apărarea sediului Comitetului Municipal de Partid şi a podurilor din spatele Catedralei. Despre evenimentele zilei de 17 decembrie, „cea mai cumplită zi din istoria oraşului Timişoara”[56], Liliana Badea află în cursul serii, în urma convorbirii telefonice avute cu Ioan Savu, fratele ei: „Lili, se trage, aici, în Calea Girocului! Nu-ți vine să crezi, au tras în oameni, au tras în copii! Sunt nişte criminali! Pune mâna pe telefon şi sună-i pe toți prietenii din țară, spune-le ce se întâmplă la noi! Spune la Buziaş despre tot ce ți-am povestit eu!” era îndemnul făcut de cel ce va deveni unul dintre cei mai importanți lideri ai revoluționarilor timişoreni.

A doua zi, luni, 18 decembrie, în toate întreprinderile oraşului se comentau evenimentele de la Timişoara cu teamă, dar şi cu speranța că şi în România se va întâmpla ceea ce se întâmplase în toate țările comuniste aflate sub influența Moscovei. Astfel, la S.M.A Buziaş, şeful de atelier Ioan Cin le-a povestit oamenilor din subordine despre cele văzute pe străzile oraşului Timişoara, solicitându-le un moment de reculegere în memoria celor căzuți pentru libertate şi demnitate. La ora 10,00 a fost chemat la o şedință operativă, unde inginerul Emilian Ciotescu de la Trustul S.M.A Timişoara le-a vorbit, printre altele, şi despre cele întâmplate în Timişoara.

---

[52] Declarația lui Viorel Tudosi
[53] Declarația lui Viorel Drăgan
[54] Declarația Lilianei Badea
[55] *Armata română în Revoluția din Decembrie 1989*. Coordonator: Costache Codrescu, Ediția a II-a, Bucureşti, Edit. Militară, 1989, p. 63
[56] Miodrag Milin, *Timişoara 15-21 decembrie '89*, Timişoara, 1990, p. 39

Ciotescu, devenit peste ani revoluționar cu certificat, le-a spus celor prezenți că „huliganii şi bandiții" au dat foc oraşului şi le-a solicitat să manifeste maximă vigilență, pentru ca astfel de evenimente să nu se repete şi la Buziaş. Atunci când Cin l-a contrazis spunând că a văzut răniți şi morți la Timişoara, Ciotescu a trecut la amenințări. Şi la secția Electromotor Buziaş nu se vorbea decât despre evenimentele de la Timişoara, Cristian Palimaruc, care avea un umăr dislocat în urma unei altercații avute cu un militar din forțele de ordine, le relata colegilor despre sângeroasa represiune soldată cu morți şi răniți. „Atunci – mărturiseşte Viorel Tudosi – m-am hotărât că trebuie să fac ceva, să sprijinim mişcarea de la Timişoara."[57]

În ziua următoare, Tudosi, împreună cu Aurel Marian, a plecat la Timişoara, unde continua să se tragă, peste tot văzând cordoane de militari şi civili: „În dreptul Restaurantului Sinaia am auzit alte focuri de armă automată. Cetățenii înspăimântați fugeau în sens invers de cum mergeam noi. Un cetățean ne-a tras într-un magazin să ne adăpostim, reproşându-ne că suntem iresponsabili. Pe partea de vis-á-vis a apărut un T.A.B. de pe care se trăgea cu o mitralieră. După ce a trecut T.A.B.-ul, am ieşit să ne continuăm drumul, dar T.A.B.-ul s-a întors şi venea în direcția noastră, trăgând în continuare. Atunci eu, împreună cu alți cetățeni, am intrat în holul unei clădiri."[58] Seara, cei doi muncitori s-au întors în Buziaş şi au trecut pe la secția Electromotor, povestindu-le colegilor din schimbul doi despre cele întâmplate şi rugându-i să-i anunțe pe muncitorii din celelalte schimburi să vină a doua zi cât mai mulți, pentru a vedea ce-i de făcut.

Evenimentele de la Timişoara devin subiectul principal pentru toți locuitorii Buziaşului, indiferent de locul de muncă. Viorel Drăgan, şeful formației „Şah-Mat", care cânta la Restaurantul „Silagiu", unde se afla în cantonament echipa de volei feminin a Clubului Dinamo Bucureşti, consemnează: „Noi, cei din formație, nu mai aveam starea de a cânta, aşa că în restaurant fiecare comenta în grupul său evenimentele, cu o teamă ascunsă să nu audă ceilalți aceste lucruri, neavând încredere unii în alții, mai ales că echipa Dinamo, după cum ştiam noi, aparținea Ministerului de Interne."[59] De aceea, exista o dorință comună, împărtăşită de tot mai mulți localnici, de a declanşa o mişcare de protest şi solidaritate cu Timişoara, în ziua de 20 decembrie. Au încercat acest lucru atât muncitorii de la secția Electromotor, cât şi cei de la S.M.A, dar teama, prudența şi insuficienta

[57] Declarația lui Viorel Tudosi
[58] *Ibidem*
[59] Declarația lui Viorel Drăgan

organizare au făcut ca această intenție să fie amânată pentru a doua zi. La Electromotor numărul celor prezenți la serviciu era mai mare ca de obicei, venind şi muncitori din alte schimburi, dar nimeni nu s-a apucat de lucru. Declanşarea acțiunii de protest plutea în aer, dar în timp ce unii doreau să plece la Timişoara, alții voiau să se demonstreze în curtea întreprinderii. Nu s-a declanşat protestul în 20 decembrie, dar s-a hotărât ca a doua zi să vină de dimineață toate schimburile, pentru a ieşi la o demonstrație. După-amiază şi seara, reprezentanți ai muncitorilor de la Electromotor, ce vor deveni lideri ai demonstranților, au luat legătura cu alți muncitori de la celelalte întreprinderi din oraş, informându-i despre intenția lor de a ieşi în stradă şi solicitându-le să li se alăture. Nici muncitorii de la S.M.A nu au ieşit în stradă, deşi în ziua precedentă au trimis emisari la toate întreprinderile oraşului, pentru a-i informa despre intenția lor de a ieşi în stradă şi a le cere să li se alăture. În seara zilei de 20 decembrie, în Buziaş era o stare tensionată, numărul celor cărora nu le mai era teamă de posibile represalii şi doreau să urmeze exemplul Timişoarei fiind tot mai mare. O mărturiseşte şi Adrian Moise, unul dintre membrii formației „Şah-Mat": „La serviciu era o atmosferă apăsătoare, cu toți colegii mei de formație dezbăteam evenimentele din Timişoara şi ne gândeam ce am putea face ca şi locuitorii oraşului Buziaş să se ridice, deoarece nu era normal ca la câțiva km de oraşul nostru, la Timişoara, oamenii să moară împuşcați şi noi să stăm nepăsători. Tot din acelaşi motiv am protestat şi, în acea seară, nu am susținut programul artistic, nu am cântat."[60] Locuitorii Buziaşului, ca şi cei ai altor localități bănățene conectate la evenimentele de la Timişoara, aşteptau cu nerăbdare întoarcerea lui Ceauşescu din Iran şi anunțatul discurs televizat. Unii sperau într-o minune, neexcluzând nici chiar demisia dictatorului, alții credeau că se va repeta episodul Braşov. Din păcate, discursul lui Ceauşescu a fost fără echivoc: „Mă adresez tuturor cetățenilor patriei noastre cu chemarea de a da dovadă de înalt spirit patriotic şi revoluționar, de a înțelege că cele întâmplate la Timişoara constituie acțiuni organizate din timp de cercurile reacționare, de agenturile de spionaj străine, care au inițiat toate acestea împotriva patriei noastre. Să acționăm cu toată răspunderea în aşa fel încât, nicăieri în țara noastră, să nu se mai poată organiza şi să nu se mai producă asemenea situații."[61] De aceea, seara de 20 decembrie va fi edificatoare „pentru hotărârea noastră de a ne alătura celor

[60] Declarația lui Moise Adrian
[61] „Scânteia" din 21 decembrie 1989

de la Timişoara, fiind convinşi că Nicolae Ceauşescu devenise un conducător fanatic, care ajunsese până acolo încât să dea ordin forţelor armate să tragă în popor", îşi aminteşte Viorel Drăgan. Şi familia lui Adrian Moise era convinsă că trebuia să iasă a doua zi în stradă alături de muncitorii de pe platforma industrială a oraşului, în ciuda temerilor părinţilor săi: „Eu şi soţia mea i-am asigurat că o să fie un marş de protest paşnic contra lui Ceauşescu şi trebuie să ne alăturăm şi să îi sprijinim pe timişoreni, deoarece jertfa lor ar fi fost în zadar, iar acest gest îl facem pentru o viaţă mai bună, pentru copilul nostru care avea doar un an şi două luni şi care nu ar fi trebuit să cunoască frica şi teroarea de a te exprima liber, să aibă condiţii mai bune de trai şi să aibă o copilărie mai fericită decât a noastră, lipsită de paradele pompoase ale cultului personalităţii familiei Ceauşescu."[62]

Într-adevăr, la primele ore ale dimineţii de 21 decembrie muncitorii de la întreprinderile de pe platforma industrială se organizează pentru a ieşi în stradă. La ora 7,30 erau în Strada Principală, între Fabrica de Încălţăminte „Modern" şi S.M.A., muncitorii de la această întreprindere cântând „Deşteaptă-te, române!" şi scandând lozinci împotriva regimului dictatorial. Concomitent, muncitorii de la Electromotor se adună în curtea întreprinderii, scot steagurile de la magazie şi decupează stema şi, cântând acelaşi cântec mobilizator, se deplasează în acelaşi spaţiu din Strada Principală. Acolo se vor organiza, stabilind oameni de ordine care să împiedice acte de violenţă sau de vandalism, vor striga lozinci şi vor trimite emisari la celelalte întreprinderi din oraş, la spital şi la şcoală, pentru a face cunoscută începerea acţiunii de protest şi a îndemna la solidaritate. În jurul orei 9,00, coloana formată din muncitorii de pe platforma industrială a oraşului porneşte în frunte cu liderii impuşi ad-hoc – Viorel Tudosi, Ioan Cin şi Ioan Măruşter – spre primăria oraşului. Pe traseu au cântat şi au scandat lozinci: „Jos Ceauşescu!", „Jos dictatura!", „Români, veniţi cu noi!", „Vrem saloane de Crăciun, nu conducător nebun!", „Noi suntem poporul!", „Azi în Buziaş, mâine în alt oraş!" etc. Coloana, flancată de oameni de ordine pentru a nu se provoca distrugeri sau diversiuni, s-a oprit la Întreprinderea Apemin, unde s-au alăturat şi muncitorii de la această întreprindere şi apoi s-a abătut în zona blocurilor, pentru a atrage şi alţi protestatari, revenind pe Strada Principală. În dreptul Bisericii Ortodoxe demonstranţii au îngenuncheat şi, la îndemnul lui Ioan Cin, au rostit

[62] *Ibidem*

rugăciunea „Tatăl nostru”. De la biserică au plecat spre Primărie, pentru a organiza un miting de protest. Între timp, primărița Ana Maria Doran, fiind informată de ofițerul de Securitate care răspundea de Buziaş despre intenția muncitorilor de a organiza o demonstrație de protest, l-a sunat pe generalul Ion Coman la Timişoara şi i-a dat asigurări că a luat toate măsurile. În acelaşi timp, i-a cerut Georgetei Cîndea, preşedinte al Cooperației de Consum Buziaş şi secretar cu probleme organizatorice al Comitetului Orăşenesc de Partid, să închidă magazinele, să trimită angajații acasă şi să facă tabel nominal cu cei ce vor participa la demonstrație, dar aceasta va refuza să îndeplinească aceste dispoziții.

În momentul în care coloana de demonstranți s-a apropiat de Primărie, atât primărița, cât şi majoritatea funcționarilor au părăsit sediul. La fel au procedat şi milițienii care fuseseră chemați să apere Primăria. De aceea, solicitarea demonstranților ca primărița şi ceilalți angajați ai Primăriei să li se alăture, să-şi exprime adeziunea la forma lor de protest şi să transmită mesajul de solidaritate cu timişorenii la Bucureşti, a rămas fără ecou. Singurul reprezentant al conducerii locale care a avut un dialog binevoitor cu demonstranții, mărturisindu-le că le înțelege nemulțumirea şi rugându-i să se manifeste paşnic şi să nu vandalizeze oraşul, a fost viceprimarul Pavel Gurban. La solicitarea lui Viorel Tudosi, portretele lui Ceauşescu şi materialele de propagandă au fost adunate şi apoi li s-a dat foc. Adresându-se mulțimii, Ioan Cin a făcut apel la unitate, cerându-le demonstranților să-şi învingă frica şi să lupte până la căderea dictatorului[63]. Mesaje asemănătoare au transmis şi Viorel Tudosi, Ioan Măruşter şi Aurel Marian. Din mulțime, Viorel Drăgan a strigat că ar fi bine ca cei care au vorbit să îşi spună adresele, ca, în cazul în care se va acționa asupra lor, să se ştie acest lucru şi să se intervină. La propunerea lui Aurel Marian s-a făcut o chetă pentru strângerea de bani în vederea trimiterii de telegrame în diferite oraşe ale țării, prin care să se facă cunoscută revolta muncitorilor din Buziaş[64].

De aceea, când coloana de demonstranți a ajuns în dreptul poştei, mai mulți demonstranți – Ioan Cin, Aurel Marian, Viorel Tudosi, Adrian Moise, Ioan Măruşer, Voicu Giuca etc. – au intrat în oficiul poştal şi au cerut formulare pentru expedierea telegramelor adresate unor mari întreprinderi din țară: U.T.A. Arad, Electroputere Craiova, U.M.T

---

[63] Ioan Cin, *Remember. Decembrie 1989* în „Cronica Buzieşeană”, an. I, nr. 4, decembrie 2004

[64] Titus Suciu, *Reportaj cu sufletul la gură*, Timişoara, Edit. Seicon, 1990, p. 197

Timişoara, „Tractorul" Braşov, Combinatul Siderurgic Hunedoara, Uzinele „23 August" Bucureşti, „Sămănătoarea" Bucureşti, „Colentina" Iaşi etc. Prin aceste telegrame se făcea un apel către muncitorii acestor întreprinderi de a se alătura timişorenilor, urmând exemplul muncitorilor din Buziaş, şi de a continua lupta până la înlăturarea lui Ceauşescu. O telegramă a fost adresată conducerii Frontului Democratic Român aflată în balconul Operei din Timişoara, pentru a fi citită în faţa timişorenilor aflaţi în Piaţa Operei, asigurându-i că nu mai sunt singuri, pentru că şi locuitorii oraşului Buziaş sunt alături de ei[65]. Sesizând frica şi deruta oficiantelor, revoluționarii le-au asigurat că îşi asumă întreaga răspundere, completând pe formulare adresa completă conform actului de identitate, dar le-au cerut ca telegramele să fie confirmate în faţa lor de către oficiile care le-au recepționat, pentru a fi siguri că ele au fost transmise.

De la poştă coloana de demonstranţi s-a îndreptat spre Biserica Catolică, unde au fost întâmpinaţi de preotul Peter Szabo, care a dat dispoziţie să se tragă clopotele, a rostit rugăciunea „Tatăl Nostru" şi i-a binecuvântat pe protestatari. Aceştia, după ce au îngenuncheat şi au păstrat un moment de reculegere, şi-au continuat marşul pe lângă hotelurile „Timiş" şi „Parc", pe Strada Avram Iancu, apoi au trecut podul spre Piaţa oraşului, oprindu-se la Biserica Ortodoxă, unde au îngenuncheat din nou şi au spus „Tatăl Nostru". Aici s-a oprit marşul de protest, urmând să se întâlnească în acelaşi loc a doua zi şi să continue protestul până la căderea dictatorului. Tot aici s-a hotărât ca Adrian Moise să aducă staţia de amplificare folosită de formaţia „Şah-Mat" şi să o monteze în faţa primăriei[66].

În seara zilei de 21 decembrie, Buziaşul devine un oraş liber, puterea comunistă locală fiind inexistentă. Primărița a fugit la Timişoara, iar milițienii s-au retras în sediul Miliției. De aceea, revoluționarii au constituit patrule pentru a supraveghea vitrinele magazinelor, temându-se că s-ar putea înscena spargerea lor, pentru a compromite acțiunea de protest desfăşurată în ziua de 21 decembrie. Cu toate acestea, majoritatea revoluționarilor nu au dormit acasă, de teama unei posibile mobilizări a forțelor represive.

Aşa cum se stabilise, a doua zi demonstranții urmau să se întâlnească în faţa Bisericii Ortodoxe în vederea reînceperii demonstrației de protest. În aşteptarea acestui moment, membrii formației „Şah-Mat" s-au întâlnit la

[65] Declarația lui Adrian Moise
[66] *Ibidem*

Restaurantul „Silagiu” şi au pregătit staţia de amplificare pentru mitingul din faţa Primăriei.

Într-adevăr, la ora 9,00, în jur de 3000 de demonstranţi s-au adunat în faţa Bisericii Ortodoxe, fiind întâmpinaţi de preotul Ioan Carebia. Acolo au îngenuncheat, au păstrat un moment de reculegere în memoria morţilor de la Timişoara, au rostit rugăciunea „Tatăl Nostru”, iar preotul i-a binecuvântat. De acolo coloana de demonstranţi s-a deplasat pe Strada Avram Iancu, Strada Principală, a trecut prin faţa Miliţiei şi s-a oprit la Primărie, unde era deja montată staţia de amplificare. Muncitoarele de la secţia tricotaje-covoare a Cooperativei „Silagiu” au venit cu lumânări aprinse, alăturându-se celorlalţi manifestanţi în faţa Primăriei.

De la microfonul instalat pe treptele din faţa Primăriei, Viorel Drăgan, care şi-a asumat rolul de moderator, a solicitat ca „toţi conducătorii de întreprinderi, cei în funcţii deosebite, şi intelectualii să vină la microfon şi să spună ca un jurământ sacru, cu mâna pe drapel, „Jos Ceauşescu!”[67]. Prin acest apel el dorea ca cei prezenţi să-şi precizeze poziţia, dacă sprijină sau nu acţiunea de răsturnare a regimului dictatorial. „Această idee – mărturisea mai târziu Viorel Drăgan – a picat ca trăsnetul peste majoritatea celor aflaţi ce deţineau funcţii şi, cu tristeţe o spun, peste intelectualii oraşului Buziaş”. Într-adevăr, doar Georgeta Cîndea, Rodica Drăgan şi Liliana Badea s-au delimitat fără rezerve de regimul ceauşist.

Nu aceeaşi atitudine a avut-o primăriţa Ana Maria Doran, care la solicitarea demonstranţilor, a acceptat să se reîntoarcă în Buziaş, după ce în ziua precedentă plecase la Timişoara. La primele ore ale dimineţii, Ioan Cin şi secretarul Primăriei, Sever Carabet, au plecat cu Ionică Hudrea, şoferul directorului S.M.A. Buziaş, la Timişoara pentru a o convinge pe primăriţă să vină la Primărie, dându-i asigurări că nu i se va întâmpla nimic. Primăriţa acceptă, astfel că în momentul începerii mitingului ea se afla în Primărie. Cel care o invită să le vorbească demonstranţilor este Viorel Drăgan: „Cu drapelul în mână am intrat în biroul doamnei primar, aducându-i la cunoştinţă că mulţimea doreşte să le vorbească – de altfel, strigătele celor de afară răzbăteau până în birou”. La rugămintea ei, Drăgan a asigurat-o că nu i se va întâmpla nimic, că nu va fi agresată, pentru că mulţimea doreşte „să se ştie de partea cui este dânsa ca şi conducător al oraşului. Are loc şi un fapt inedit: ei îi spun că, dacă va spune cu mâna pe drapel două cuvinte, va rămâne respectată şi poate chiar primar în continuare. Interesată, mă

[67] Declaraţia lui Viorel Drăgan

întreabă care sunt cele două cuvinte. Răspunzându-i «Jos Ceauşescu!», are un moment de leşin, spunând că acest lucru nu îl poate face."[68] Primărița vine în fața mulțimii, vorbeşte de la microfon, dar, ocolind „esența evenimentului", este huiduită şi obligată să se retragă şi să părăsească Primăria.

După acest moment, sub protecția unui cordon format din Ioan Măruşter, Ioan Dumitru şi Voicu Giuca, s-au perindat la microfon, transmițând mesaje de condamnare a regimului ceauşist şi de încurajare a protestatarilor, cei care au vorbit şi în ziua precedentă – Viorel Drăgan, Ioan Cin, Viorel Tudosi, Aurel Marian şi Ioan Măruşter – dar şi alții. O puternică emoție au transmis atât cântecele interpretate de Liliana Badea - „Deşteaptă-te, române!", „Aşa-i românul", „Hora Unirii" – cât şi discursurile rostite de cei care s-au alăturat demonstranților în acele momente, sărutând drapelul cu stema decupată şi strigând „Jos Ceauşescu!". „În ciuda riscului de a fi linşată de populație, ca urmare a politicii cooperației de achiziții şi naționalizare a alimentelor, dar mai ales a repercusiunilor ce le-aş fi avut de suportat pe linie politică, în câteva minute de la anunț, în aclamația mulțimii prezente, m-am prezentat la microfon, unde mi-am exprimat adeziunea la mişcarea împotriva regimului comunist –
declară Georgeta Cîndea. În momentul în care, cu mâna pe steag, îmi exprimam dezicerea de comunism, din mulțime s-a anunțat că Ceauşescu a fugit."[69]

Printre cei care s-au perindat la microfon pentru a se adresa mulțimii până la fuga lui Ceauşescu, s-a aflat şi căpitanul Achim Marinescu, şeful miliției din Buziaş. Acesta şi-a retras oamenii din subordine la postul de miliție şi i-a asigurat pe protestatari că miliția locală nu va interveni pentru a împiedica mitingul de protest. Un mesaj de salut şi de mulțumire pentru telegrama trimisă în ziua precedentă Frontului Democratic Român din Timişoara a fost transmis de la acel microfon de către un reprezentant al noii structuri de putere create în oraşul de pe Bega, încă din 20 decembrie.

Între timp, liderii demonstranților s-au retras în sediul Primăriei şi au constituit un Comitet de conducere a oraşului Buziaş, prin extinderea nucleului constituit în 21 decembrie şi împărțirea atribuțiilor. Noul comitet era format din: Viorel Tudosi (preşedinte), Ioan Cin (vicepreşedinte), Liliana Badea (secretar) şi Mirela Baboc, Georgeta Cîndea, Viorel Drăgan şi

---

[68] *Ibidem*
[69] Declarația Georgetei Cîndea

Aurel Marian (membri). Comitetul a fost supus votului mulțimii şi acceptat în unanimitate[70].

Vestea despre fuga lui Ceauşescu a fost dată atât de inginerul agronom Petru Roşu din balconul apartamentului situat în vecinătatea Primăriei, cât şi de unul dintre demonstranți, Molnar, aflat în mulțime cu un aparat de radio portabil. Pentru că informația a fost repetată de mai multe ori la Radio Bucureşti, mesajul a putut fi transmis şi prin microfonul din fața Primăriei, spre bucuria celor prezenți, care, după ce au îngenuncheat, au dansat Hora Unirii, au cântat şi au pornit în marş pe străzile oraşului.

Comitetul, instalat în sediul Primăriei, a trecut la gestionarea problemelor curente: apă, căldură, aprovizionarea cu pâine şi cu produse alimentare de primă necesitate şi asigurarea pazei la obiectivele importante din oraş: sediul Consiliului Frontului Salvării Naționale Buziaş, I.R.E.T, Apemin, Uzina de apă, centralele termice şi intrările în oraş. În acest sens, s-a luat legătura cu căpitanul Voicu Ioniță de la U.M. 01380, solicitându-i constituirea de patrule de militari şi ofițeri, şi cu şeful miliției din Buziaş.

Din păcate, nici locuitorii oraşului balnear nu vor scăpa de diversiunea „teroriştilor", care, chipurile, veneau spre Buziaş din toate direcțiile. Subofițerul de miliție Alexandru Comănescu informează conducerea oraşului că în Bacova au descins mai mulți terorişti cu un elicopter şi solicită un pistol-mitralieră şi o grupă de soldați. Este trimisă de urgență o patrulă militară pentru a verifica zvonul care, bineînțeles, nu s-a confirmat. Alte zvonuri erau legate de atacarea Uzinei de apă şi a depozitului de muniție[71]. În noaptea de 22/23 decembrie, din neatenție, un soldat a tras un foc de armă în Cimitirul Ortodox, creând panică, pentru că s-a răspuns imediat din partea altor soldați aflați în patrulare. Pentru a ține sub control situația, s-au solicitat maşinile de la toate instituțiile oraşului, iar o parte dintre demonstranți s-au integrat în patrule: Adrian Moise, Ioan Măruşter, Voicu Giuca, Petru Prisecaru, Marius Şoit, Octavian Filievici, Valentin Nagy, Oswald Schwartz, Bela Vincze, Valer Tarzan etc.[72]

În 24 decembrie, conducerea oraşului a trecut printr-un moment nedorit, inexplicabil pe deplin nici până astăzi, fiind la un pas de a fi înlăturată. Sub pretextul că sunt nereguli la U.M. 01380, trei ofițeri D.I.A. au venit la Primărie şi i-au luat cu un ARO al unității militare pe Viorel Tudosi, Georgeta Cîndea şi Liliana Badea, iar pe Ioan Cin de la Biserica

---

[70] Ioan Cin, *op. cit.*, p. 2
[71] *Ibidem*
[72] Declarația lui Adrian Moise

Penticostală. Toți au fost duşi la punctul de control al unității, unde au avut loc discuții contradictorii între cei trei ofițeri, comandantul unității şi maiorul Ioniță Voicu. La un moment dat, li s-a comunicat reprezentanților puterii locale că sunt arestați, deoarece au încălcat regulamentele militare[73]. „După discuții aprinse şi amenințări – consemnează Liliana Badea – fiind făcuți bandiți şi huligani, ni s-a comunicat că suntem sub arest. În acel moment am spus că vreau şi am dreptul să vorbesc cu generalul Vlad Popescu de la Divizia Mecanizată, care aşteaptă telefonul meu pentru a raporta ce se întâmplă. După acest telefon am fost lăsați şi conduşi la Primărie."[74]

După alegerea conducerilor F.S.N. din întreprinderile şi instituțiile oraşului Buziaş, la 13 ianuarie 1990 s-a convocat o adunare la care vor participa 120 de delegați ce reprezentau toate întreprinderile şi instituțiile oraşului. Sub preşedința lui Ioan Cin, această adunare va alege Consiliul Frontului Salvării Naționale din Buziaş, format din 21 de membri. În aceeaşi zi s-a ales şi Biroul Executiv al F.S.N. Buziaş: preşedinte – Viorel Tudosi; vicepreşedinte – Ioan Cin şi Horst Lovasz; secretar – Liliana Badea şi membri – Achim Marinescu, Carol Moldovan, Adalbert Weigang, Aurel Marian şi Peter Szabo[75].

Dumitru **TOMONI**

[73] Declarațiile lui Viorel Tudosi şi ale Georgetei Cîndea
[74] Declarația Lilianei Badea
[75] Arhiva Primăriei Buziaş, doc. 43/31.01.1990, p. 4-5

Teroriştii au ucis, dar n-au fost găsiți
Presa scrisă a alergat degeaba după criminalii din Decembrie 1989

O zi grea, zile grele...

Tema teroriştilor a fost intens dezbătută în anii de după căderea lui Ceauşescu. Au existat speculații că ar fi provenit din angajați ai fostei Securități, că ar fi fost componenți ai celebrei unități USLA, pregătiți tocmai în lupta antiteroristă, că ar fi fost tineri luați din orfelinate şi crescuți cu scopul de a lupta şi de a provoca diversiuni. O teorie intens vehiculată a fost aceea a luptătorilor străini, în special arabi, pregătiți în tabere speciale din Libia sau alte țări africane. Au existat şi unele mărturii sau documente care să susțină ipotezele de mai sus. Cu toate acestea, problema teroriştilor a rămas una controversată. Există persoane ucise sau reținute pentru acte de terorism, însă nu există niciun terorist dovedit. Presa vremii s-a ocupat intens de aceste figuri sinistre, fără însă a reuşi să găsească mai multe dovezi despre existența lor, aşa cum nici justiția nu a găsit.

Important din punct de vedere istoric este textul „Informare din partea Consiliului Frontului Salvării Naționale", din 23 decembrie 1989. Ion Iliescu se plânge că au avut o zi plină şi grea, făcută şi mai grea de acțiunile „criminale ale unor bande de terorişti instruiți special pentru lupta împotriva maselor populare şi apărarea dictatorului". Fostul preşedinte al României din anii de după Revoluție nu se îndoia deloc de existența acestor luptători împotriva poporului: „Existența acestor grupe de terorişti, a unor indivizi fanatizați, care acționează cu o cruzime fără precedent, trăgând în locuințe, în cetățeni, provocând victime în rândul militarilor"... Aceşti terorişti sunt extrem de periculoşi, căci folosesc arsenalul deghizării şi disimulării. Nu poartă uniforme, ci sunt în civil, susținea Ion Iliescu. Mai mult, „şi-au pus banderole, ca să fie confundați cu oamenii din formațiunile de apărare". Se cerea vigilență maximă, mai ales că aceşti terorişti: „Împuşcă din orice poziție."

Situația este dezbătută şi de presa locală. Abordările sunt diferite.

Ideea teroriştilor avea să fie reluată în plan local în articolul „Fără milă!", din ***Luptătorul bănățean***, moştenitorul ***Drapelului roşu*** şi continuat de ***Renaşterea bănățeană***. Ziaristul anonim, căci nu are curajul să-şi dezvăluie identitatea, spune vehement şi plastic: „Dacă în derularea acțiunilor lor disperate nu au avut vreme să asculte comunicatul cu privire la arestarea «naşilor» (care au cheltuit banii grei (sic) ai poporului pentru «creşterea şi educarea» lor în unități specializate în agresivitate şi teroare), măcar să privească"... Ziaristul anonim îşi dezlănțuie şi pornirile mesianice.

Nu doar că îi sileşte pe terorişti să citească ziarul, ci îi şi loveşte cu slova-săgeată. Căci ziaristul, el, ziaristul, este eroul acestor zile, un făcător şi desfăcător de destine: „Chiar acum, când, sub răpăit de gloanţe şi teamă de măcel, din respect pentru sublimul şi eroicul efort al minunaţilor noştri cititori-concetăţeni compatrioţi, elaborăm o nouă ediţie a ziarului, aceste elemente născute din circumvoluţiunile a două creiere alterate atentează (sic) pacea caselor, a familiilor, a avuţiei noastre, a României unice. Să-i lovim fără milă!"

„12 cuiburi de fanatici"

În numărul 7 al ***Luptătorului***..., din 28 decembrie 1989, regăsim un reportaj realizat în clădirea Operei şi bazat pe declaraţiile celor aflaţi acolo. Reţinem textul foto redat sub imaginea cu un tânăr cu pistolul-mitralieră la piept, însoţit de un câine lup: „Herbert Preisach, electrician la Depoul C.F.R. din Timişoara, ca atâtea zeci de mii de tineri, de zile şi nopţi, se află în toiul luptei. Împreună cu câinele său a sprijinit un pluton de militari în acţiunea de depistare a teroriştilor. Aşa, alte 12 cuiburi de fanatici au fost reduse la tăcere!" Cu toată vehemenţa jurnalistului şi cu tonul de epopee al descrierii, urmele teroriştilor nu au mai fost găsite ulterior. Deşi din „12 cuiburi de fanatici" trebuia să rămână un semn cât de cât concludent!

Ucigaşii aveau spioni în spitale

Din numărul 5, de marţi, 9 ianuarie, al ***Renaşterii bănăţene*** reţinem articolul *Gorilele îşi caută... „puii"*. În ciuda acestui titlu metaforic destul de neinspirat, textul, semnat A. Gheorghiu, O. Stoian, relatează întâmplări din incinta Spitalului de Copii, în perioada de după căderea lui Ceauşescu, când unitatea sanitară a fost supusă tirurilor de teroriști. Aceştia din urmă, reprezentaţi de un fantomatic „nea Gică", aveau spioni în incinta spitalului, nimeni alţii decât nişte copii de 12 ani: „În ciuda măsurilor luate, la ora 22, la unul din geamurile de la etajul I, dr. Petre Lesovici surprinde dovada indubitabilei trădări: repetate semnale luminoase. Era misiunea pe care şi-o asumase şi pe care încerca să o ducă la îndeplinire... unul dintre pacienţii internaţi, la propria lui cerere (acuzând dureri de dinţi), doar cu câteva ore mai devreme: Cristi Apetrei, născut în 1977, la Suceava, provenind dintr-o familie dezorganizată, urmează cursurile unor şcoli speciale de reeducare din localitate. Fiind în vacanţă, a venit «să-şi vadă mama, stabilită prin recăsătorie la Bogda?!». Ne oprim aici cu declaraţiile consemnate de către personalul medical, cât şi de formaţiile apărării naţionale, nu înainte de a preciza partea finală a misiunii lui Cristi: să se întâlnească cu nenea care i-a

dat de băut înaintea internării, pentru a-i raporta numărul medicilor şi al militarilor aflaţi în spital, precum şi saloanele în care se afla grosul pacienţilor." Celălalt copil se numea Adrian Văleanu şi era tot de prin Moldova. Nu ni se spune care era „misiunea" acestuia. Din articol aflăm însă un alt aspect cutremurător: „Ajun de Crăciun. Timişoara trecea prin cele mai critice momente ale «revanşei». Cruţarea Spitalului de Copii era condiţionată de un preţ greu de acceptat: eliberarea teroriştilor din cimitirul din Calea Lipovei." Tonul este unul apocaliptic, având darul să incite opinia publică mai mult decât era necesar, mai ales că în cimitirul din Calea Lipovei nu era niciun terorist reţinut!

„Auzeam gloanţele cum se lovesc de blindaj"

Din ***Orizont*** nr. 5, apărut în 2 februarie 1990, reţinem interviul luat de Iosif Costinaş locotenent-colonelului Petre Ghinea, unul din ofiţerii ce comandau lupta de apărare a oraşului împotriva celor numiţi generic terorişti. Abordarea este diferită. Se merge la surse credibile, în cazul acesta militarii, adică vânătorii de terorişti. După cum ştim, de existenţa acestor persoane înarmate decise să înăbuşe Revoluţia nu se îndoia nimeni. Iosif Costinaş nu-şi lasă interlocutorul să bată câmpii, deşi amândoi cred în existenţa teroriştilor. Petre Ghinea se dovedeşte un om cu capul pe umeri, sobru şi deschis, şi nu avansează către public date necontrolabile şi nici nu se împăunează cu merite, chiar dacă ele există.

Redăm, în continuare, un pasaj din interviu, unul semnificativ în privinţa celor întâmplate, dar şi a ceea ce se ştia, la acea dată, concret despre terorişti: „Către miezul nopţii, am auzit ţipete din Piaţa Operei. Am pornit imediat cu transportorul în care mă aflam. După ce am străbătut strada Alba Iulia, pe care oamenii fugeau îngroziţi, am ajuns aproape de pasajul subteran. În jurul scărilor pasajului subteran se aflau, întinşi cu faţa la pământ, câteva sute de tineri. Le-am făcut semn să fugă, i-am protejat. A început să tragă în noi dinspre Muzeul Banatului. Auzeam gloanţele cum se lovesc de blindaj. În acelaşi timp, se trăgea şi din câteva poduri ale clădirilor. Ne-am îndreptat spre muzeu, am aprins reflectoarele transportorului, luminând micul parc din apropiere. Căpitanul Ilie Hîrţa a reuşit să prindă în lunetă pe unul dintre terorişti. A tras în el. Teroristul a căzut ca retezat şi, imediat după aceea, «colegii» lui ne-au spart reflectoarele. Ne-am retras, am ocolit clădirea muzeului şi am cercetat locul unde a căzut teroristul. Dispăruse de acolo. Am văzut doar urme de sânge... Din hotelul «Central» s-a tras asupra noastră şi ne-au găurit câteva pneuri de la transportor..."

În numărul 12, din 23 martie 1990, revista ***Orizont*** găzduieşte un amplu interviu realizat de Brîndușa Armanca la unitatea militară de aviație de pe lângă Aeroportul Timişoara. În cazul acesta, sunt relevante două aspecte. Unul este dat de misiunile încredințate acestor militari în timpul Revoluției, misiuni din care face parte şi lupta acestora cu teroriştii. Dar, înainte de a vorbi despre această obsedantă problemă a misterioşilor teroriști, se cuvine să aruncăm o privire asupra preambulului acestui interviu. Acesta este mai mult decât un şapou (chapeau), în termeni jurnalistici, o punere în temă, ci are şi semnificația unei definiri a traseului omului de presă, o scurtă, foarte scurtă, dar extrem de relevantă misiune de credință. Pentru perioada la care ne referim, prezentarea făcută de Brîndușa Armanca are o dublă semnificație simbolică, dezvăluite fiind nu doar condițiile realizării unui bun interviu, ci sunt date şi unele principii după care ziaristul se ghidează în munca sa: „Acest material documentar apare cu întârziere. În configurația priorităților gazetăreşti, urgențele s-au permutat de la o zi la alta, de la o oră la alta. Reporterul e convins de necesitatea elucidării în timp, până la detaliu, a tuturor acțiunilor şi întâmplărilor, din desfăşurarea cu totul specială a revoluției în oraşul providențial Timişoara. Principiile sale sunt: fără afirmații vagi, fără speculații, fără vânătoare de senzațional. Şi încă unul, pe care îi va fi greu să nu-l încalce: fără patetism. O serie de interdicții pe care şi le impune, crezând în probitatea şi decența mesajului jurnalistic. Banda magnetică şi monitoarele discernământului îi vor sta în ajutor”.

În ceea ce priveşte mult discutata şi halucinanta problemă a teroriştilor, este important să facem o distincție între teroriştii care au acționat mânuind armele de foc şi cei ce au declanşat războiul electronic. Chiar dacă lt.-col. Nicolae Drăghicescu se referă, în interviul luat de Brîndușa Armanca, doar la cei ce se lansau în rețelele de transmisiuni ori aruncau ținte false, declarația lui surprinde esența întregului fenomen, mult mai amplu: „Să-i numim, totuşi, «terorişti» (deşi nu am prins niciunul)”. Acelaşi interlocutor ne relatează despre capacitatea acestor indivizi de a semăna o confuzie groaznică: „La un moment dat, am fost informați că aerodromul este atacat. Atunci am folosit antiaeriana. Acum este cert că s-a simulat un atac prin lansarea unor baloane captive, un fel de fuzee care imitau zborul unui elicopter. (...) Intrând în raza de acțiune a artileriei antiaeriene, s-a deschis focul asupra acestui aparat de zbor, căruia îi lipsea totuşi ceva: nu făcea zgomot. În partea de est a aerodromului a explodat un astfel de obiect”. Mai târziu, militarii au putut recupera resturi din acesta şi au putut să-şi dea seama de ceea ce se întâmplă.

Au tras cu rachete

Dacă în Timişoara aviatorii erau puşi pe urmele unor ţinte false, inexistente ori aparate care simulau prezenţa unui inamic, la Reşiţa, piloţii chiar au deschis focul asupra unor cuiburi de terorişti, efectul fiind unul pozitiv. Avioanele militare au fost chemate la Reşiţa în primul rând pentru a sprijini unitatea de rachete amplasată acolo, unitate aflată, lucru confirmat cu certitudine, sub focul unor trăgători care au primit numele generic de terorişti. Să spunem că aceste lupte încinse s-au dat în zilele de după căderea regimului ceauşist. Iată ce a reţinut lt.-col. Nicolae Drăghicescu: „În 24 decembrie s-a primit ordin să se acţioneze în misiuni de cercetare aeriană şi de sprijin în zona Reşiţa. Acolo erau semnalate grupe de terorişti care trăgeau într-un dispozitiv al Armatei. Dovada concretă: victimele din zona respectivă. În afară de misiunea de cercetare am avut de executat şi două misiuni de lovire cu foc în zona respectivă. Au mers două avioane la interval de timp şi s-a executat câte o tragere. Efectul a fost că imediat a încetat focul dinspre grupul de terorişti către unitatea militară respectivă".

Arestaţi şi dispăruţi

Deşi evenimentele cotidiene şi transformările profunde din societatea românească ori, mai degrabă, aprigele confruntări de idei aflate la ordinea zilei captau atenţia ziariştilor de la ***Timişoara***, enigmele Revoluţiei nu erau uitate. Problema misterioşilor terorişti era una care nu le dădea oamenilor pace, căci aceştia făcuseră numeroase victime după 22 decembrie 1989. În numărul 57, din 2 iunie 1990, Florian Mihalcea semnează un articol cu un titlu fulminant: *Cum arată un terorist mort?* Pentru prima dată avem o descriere a unor astfel de persoane, făcută de un martor de încredere. Este vorba de Alexandru Koos, rănit în Revoluţie, aflat, la data acestei declaraţii, încă în Spitalul Judeţean. Iată ce aflăm din articol: „Deci cum arată un terorist mort? Cel care a fost împuşcat în noaptea de 22 spre 23 decembrie între restaurantul lacto-vegetarian şi Operă de către gărzile ce apărau Opera şi intrarea spre Piaţa Libertăţii, din care făcea parte, până a fi împuşcat, şi Koos Alexandru, avea între 23 şi 25 de ani. A fost împuşcat în coapsă; cei care au examinat cadavrul nu au găsit altă urmă de glonţ şi, totuşi, a decedat în câteva secunde. Să fie vorba oare de acele mici fiole ascunse în reverul hainei, la care putea apela pentru a nu cădea prizonier? Echipamentul: haine civile, peste care era trasă o salopetă gri, pentru camuflaj. În buzunarul de la piept au descoperit două jetoane de plastic. Unul era pe o parte alb, iar pe cealaltă roşu, purtând înscrisul Nicolae Ceauşescu, iar celălalt pe o parte alb

şi pe alta verde, cu înscrisul Elena Ceauşescu. Pe cap purta o cască. Pe braţul drept avea tatuat un număr de ordine”.

Martorul avea să declare aceste lucruri şi când a fost audiat în procesul de la Timişoara. Şi el are o poveste interesantă, căci a fost rănit în aceeaşi noapte, pe la ora 0,40, dar a rămas pe loc peste 20 de minute, până s-a liniştit tirul şi a putut fi evacuat, iar apoi dus la spital. „Armele cu care trăgeau aveau o cadenţă de tragere mai mare decât a noastră, erau de calibru mare şi foloseau, unele, cartuşe explozive. Glontele care mi-a trecut prin femur a făcut un con mare la ieşire. S-a tras de la ultimele etaje de deasupra restaurantului lacto-vegetarian şi din clădirea Modex”, avea să declare Alexandru Koos.

Reporterul aminteşte şi de câţiva suspecţi reţinuţi şi predaţi pe bază de proces-verbal la Garnizoana militară, dar care, ulterior, nu au mai fost de găsit: „Cum arată un terorist viu? Nu toţi au avut şansa să cadă morţi în mâinile gărzii civile. În seara zilei de 22 decembrie au fost arestate nouă persoane suspecte. A fost reţinut lt.-col. Radu (ofiţer de Securitate) şi aghiotantul său, căpitan de Securitate, pentru că, îmbrăcaţi în civil, au încercat să intre cu forţa în Operă. Căpitanul era înarmat şi a ameninţat că, dacă nu li se va da voie să intre, vor trage”.

Lucian-Vasile **SZABO**

Acțiunile forțelor de represiune din Ministerul de Interne – 16-20 Decembrie 1989

Structura organizatorică a Inspectoratului Județean Timiş:
Colonel Popescu Ion – şeful Inspectoratului
Securitate
Colonel Sima Traian – şeful Securității Timiş
Lt.-colonel Atudoroaie Gheorghe – locțiitor
Maior Radu Tinu – locțiitor
Lt.-colonel Pele Ioan Petru – şeful Serviciului 1A Informații Interne
Colonel Cîntărețu Constantin – şeful Serviciului 1B Informații Interne
Maior Zarcula Nicolae – şeful Serviciului II Contrainformații în sectoare economice
Lt.-colonel Uram Tuculescu – şeful Serviciului III Contraspionaj
Maior Fierașcu Gheorghe – şeful Grupei de informații externe
Maior Mavru Nicolae – şeful Serviciului Filaj
Lt.-colonel Popescu Nicolae – şeful Serviciului de luptă antitero
Căpitan Petenchi Toader – şeful U.S.L.A.
Miliție
Colonel Deheleanu – şeful Miliției Județene
Lt.-colonel Corpodeanu Ion – adjunct
Lt.-colonel Tufariu Dumitru – şeful Serviciului Cercetări Penale
Colonel Fărcaşu – comandantul Miliției Municipale
Lt.-colonel Toma Ionel – şeful Serviciului Pază şi Ordine

16 Decembrie 1989

Activitatea pastorului László Tőkés era atent supravegheată de o echipă a Securității Timiş, condusă de maiorul Radu Tinu. Lucrătorii Securității urmăreau cu atenție evenimentele care se derulau în fața Bisericii Reformate. După ce tramvaiele din Piața Maria au fost oprite de către manifestanți, protestul celor aflați acolo s-a transformat radical. Dacă inițial timişorenii s-au adunat la Biserica Reformată pentru a se împotrivi evacuării pastorului László Tőkés, din acest moment protestul s-a radicalizat, cerându-se, pentru prima dată, schimbarea lui Ceauşescu, exprimată prin scandarea primei lozinci: „Jos Ceauşescu!”. În acel moment a avut loc şi prima altercație între manifestanți şi efectivele Ministerului de Interne şi s-au făcut primele arestări.

Colonelul Popescu Ion, inspectorul-şef al Inspectoratului de Interne Timiş, în baza Ordinului 02600 din 1 iulie 1988, pune în aplicare planul

unic de acțiune, desfăşurând în Timişoara trupele de intervenție avute la dispoziție. Astfel, au intrat în dispozitiv: 2 plutoane de intervenție dotate cu căşti, scuturi şi bastoane, trei subunități de la Brigada de Securitate şi două subunități de la Trupele de Grăniceri. La Consiliul Județean au intervenit în forță, bătând şi arestând o mare parte din manifestanții aflați în zonă.

Echipe mobile ale Securității şi Miliției au urmărit mişcările manifestanților prin oraş, din Calea Buziaşului, de la IAEM, Strada Arieş, Complexul Studențesc, Catedrală, Bulevardul Republicii, Circumvalațiunii, Piața Dacia, Calea Aradului. Cu ajutorul trupelor de la M.Ap.N., de la orele 22,00 şi până în dimineața de 17 decembrie, orele 04,00, s-au făcut arestări masive în rândul manifestanților. Lucrătorii din cadrul Miliției şi Securității au arestat orice persoană întâlnită pe stradă, bătând cu bestialitate bărbați, femei, copii şi bătrâni laolaltă. Persoanele arestate au fost duse în curtea Inspectoratului, unde din nou au fost bătute şi maltratate într-un mod inuman. Iată câteva fragmente din declarațiile date de câteva persoane aflate, în calitate de martori, la procesul lotului de la Timişoara:

Martorul Trofin Traian: *„Dar faptul când, de după clădire, au apărut acele trupe îmbrăcate în salopete cu căşti albe pe cap şi cu bastoane şi cu scuturi, care ne-au bătut acolo şi noi n-aveam nimic în mână. Acolo am luat-o şi eu pe cocoaşă, bine de tot, pe spate, că de aceea vorbesc aşa şi acum. M-am retras către Spitalul ASCAR – de inimă, este aproape, acolo. M-am ascuns în hol. Lumea era luată şi bătută… Care era prins şi bătut era luat şi tras către părculețul acela unde este poarta nr. 2, unde se țineau audiențele la Partid înainte, acolo erau traşi la o maşină. Pur şi simplu, erau bătuți şi traşi aşa, pe jos, ca şi cum ai trage un sac de ciment, în care mai este puțin ciment în el şi-l tragi pe jos. Aşa erau duşi oamenii ăia acolo. Şi femei, şi fete tinere, şi copii tineri”.*[76]

Martorul Borchescu Ioan: *„Ne scoate pe toți afară în stradă, unde era un camion RABA, cu coviltir. Şi ne-o încărcat pe toți acolo, într-o RABA militară, cu coviltir. Ne-or încărcat pe toți în maşina aia, dar într-un hal fără de hal. Cu lovituri, înjurături, cu minuni de lume… Un ofițer de Miliție, tânăr, era fără caschetă, deschis la haină, că era şi cald, ăla o fost un ofițer foarte rău, foarte rău. O lovit o femeie bătrână care n-a putut să se urce sus. Era cu bărbatul, veneau de la o nuntă şi i-o prins. O lovit-o pe aia peste gură rău, un om rău de tot… Bărbat frumos, numa' rău… S-ar putea şti cine-i, pentru că ofițerul de servici ştie cui ne-o predat pe noi. Ne-o încărcat*

---

[76] *Procesul de la Timişoara*, volumul IV, pg. 2267

în RABA aia, o plecat de la Garnizoană înspre Restaurantul Militar, o făcut la dreapta, pe urmă tot la dreaptă, pe linia de tramvai, şi o mers prin faţa Magazinului «Bega», până la pod, la Decebal. La pod o făcut la stânga şi o luat-o spre Miliţia Municipiului. O trecut de Miliţia Municipiului şi o intrat în curte la Miliţia Judeţ. Acolo o fost tragedia lumii, ce nu s-o văzut nici în filmele de groază… Ne-o pus pe toţi pe burtă în curte, şi militarii, nu militarii, subofiţerii de Miliţie aveau nişte pari albi şi ne-o bătut cu alea pe burtă, cu mâinile întinse, ne-o bătut până la ora 5,30. La 5,30, un ofiţer mare, aşa, brunet, îi zice la şoferul de la dubă să aducă duba acolo, aia care venea cu deţinuţii. O adus duba şi întreabă: «Câţi încap în ea, mă?». Şi zice: «60 şi, dacă îi împachetezi bine, 90.» «Împachetează-i foarte bine!» Ne-o înjurat, cum nu lăsa Dumnezeu, ne-o înjurat, o spus că ne duce să ne puşte… «Avem ziduri destule, mă! V-o trebuit ***putere****?De ce n-aţi venit să vă dăm noi? N-aţi ştiut că-i la Miliţie* ***puterea****?» Ofiţerul ăla înalt o zis aşa. Şi ne-o dus la Penitenciar (...)La Miliţie, în curte, pe nimeni n-au întrebat cum îl cheamă. Numa' bătaie şi bătaie… Pe burtă ne-or ţinut o oră şi ne-or bătut…*

P.C.: - Şi bărbaţi? Şi femei?

Bo.I.: - Lângă mine era o femeie. Tremura inima în ea. Am simţit cum tremura inima în ea. Femeie şi fricoasă şi vai şi-amar de ea. În stânga mea era un tractorist; când i-o dat un picior în gură, pentru că o vrut să ridice capul, când i-o dat cu piciorul în gură, o şi scuipat dinţii şi i-o dat şi un picior în cap: «Mâncă pământ românesc, mă, că ăsta-i pământ românesc!».''[77]

Martorul Ioana Ecaterina: *„Când am ajuns la Miliţie, unde ne-a lăsat jos într-o curte mare, ne-a lăsat şi apreciam că este Miliţie sau Inspectorat, nu ştiam ce e, pe sub mâini m-am uitat doar, că-mi era frică şi m-am uitat şi am văzut că sunt nişte cazane mari de motorină, de benzină, de ulei… Lângă mine era un om care întotdeauna îmi spunea să nu-mi fie frică. Dincolo de mine a ridicat un om capul, presupuneam că este un om, tot muncitor, era tractorist şi zice către mine: „Doamnă, nu vă fie frică! Nu vă fie frică!". Tremuram toată, nu ştiam ce să fac de frică…*

P.C.: - Dar ce s-a întâmplat acolo? Ce vi s-a întâmplat?

Ioana Ecaterina.: - Ne-a bătut. Acolo ne-a bătut cel puţin 20-25 de minute.

P.C.: - Cine?

---

[77] *Procesul de la Timişoara*, volumul V, pg. 2546

Io.E.: - Un om înalt, foarte nervos, un om mai voinic, în civil, ne-a bătut de ne-a zăpăcit în bătaie… Asta a fost pe 16…
P.C.: - Câţi eraţi acolo?
Io.E.: - Era un singur om care ne-a bătut…
P.C.: - Nu, nu, nu! Dar câţi eraţi dv. acolo?
Io.E.: - Noi eram mulţi, foarte mulţi, cel puţin 80-90 de persoane.
P.C.: - Şi eraţi întinşi jos? Acolo în curte?
Io.E.: - Eram întinşi pe burtă. Ca pe animale ne-a întins pe burtă."[78]
Martorul Perici Viorel Grigorie: *Au luat-o şi pe prietena mea şi încă doi copii, la vreo 13-14 ani, un băiat la vreo 17 ani şi un om mai în vârstă şi o femeie. Şi pe ea au băgat-o în maşină. Ne-au dus la Miliţie. Acolo, cum am ajuns la Miliţie, ne-au coborât şi iară au început să ne bată şi ne-au spus să ne culcăm pe jos, pe burtă. Aici, bineînţeles că au început să ne bată mai mulţi, deci nu numai doi-trei, patru-cinci, să ne lovească cu picioarele… N-aveam voie să ne uităm nici în stânga, nici în dreapta, numai să stăm culcaţi cu capul în jos…*
P.C.: - Unde? Afară?
*Perici Viorel.: - Da. Deci ne-au băgat pe poarta mare, cum intri pe dreapta au nişte celule acolo, la beci, dar înainte de a ne băga jos, la celulele alea, ne-au bătut. Eu, totuşi, am reuşit să-l văd pe unul cu păr castaniu, avea un Alain Delon pe el, pantaloni maro, ochi albaştri, cu mustaţă. După ce ne-au bătut, ne-au dus jos în beci şi ne-au luat datele. Şi după aia ne-au băgat într-o cameră şi pe prietena mea separat. În acea cameră au fost în jur de 70-80 de inşi. Dimineaţa ne-au scos de-acolo şi ne-au pus, nu ştiu acum precis, 70-80, pe platou, ca să ne ia cu duba, să ne ducă la Penitenciar. Aveau dubă care ducea la Penitenciar, maşina aia a Penitenciarului. Înainte de a ne încărca în dubă, iară ne-au bătut şi era unul civil, îmbrăcat într-o scurtă albastră de fâş, vătuită, cu ochelari, era mai subţire, avea pantaloni gri şi încălţările erau negre. Acesta ne-a spus: «Ce v-a trebuit vouă să faceţi scandal şi să strigaţi: **Libertate**? Nu v-a fost bine în libertate? Ei lasă, că de-acuma, uitaţi-vă la soare (deci era dimineaţa, pe la ora 7,30-8,00), uitaţi cum răsare soarele! Am să vă ascund cel puţin 20 de ani de-acum încolo!». După care a dat dispoziţie să fim îmbarcaţi în camion şi duşi la Penitenciar."*[79]

---

[78] *Procesul de la Timişoara*, volumul V, pg. 2646-2647
[79] Ibidem, pg. 2803

17 decembrie

În 17 decembrie continuă anchetarea manifestanţilor la sediul Inspectoratului, iar lucrătorii de la Securitate duc o intensă activitate în intreprinderi, pentru a identifica şi aresta persoanele care au mai participat la manifestaţiile din seara şi noaptea de 16 decembrie. În cursul zilei, cea mai mare parte din manifestanţii arestaţi sunt duşi de la Inspectorat la Penitenciar. În dimineaţa de 17 decembrie sosesc de la Bucureşti cele două grupe operative ale Ministerului de Interne, la Securitate echipa condusă de generalul Macri Emil, iar la Miliţie echipa condusă de general-maior Mihalea Velicu. Aceştia, practic, preiau coordonarea acţiunilor pentru reprimarea manifestanţilor din Timişoara.

În jurul orei 15,30 general-locotenent Nuţă Constantin, adjunct al ministrului de Interne şi şef al Inspectoratului General al Miliţiei, ajunge la sediul Inspectoratului şi preia comanda tuturor efectivelor subordonate Ministerului de Interne.

Între orele 12,30 şi 17,30 s-a ordonat distribuirea armamentului şi muniţiei aferente, fiind înarmate aproximativ 375 de cadre ale Ministerului de Interne cu pistoale-mitralieră de 7,62 mm. Imediat după ordinul de înarmare, pe străzile oraşului au apărut autoturisme Dacia şi ARO, din care s-au tras rafale de armă care s-au soldat cu morţi şi răniţi. Declaraţiile date de mai mulţi martori în cadrul audierilor în Procesul de la Timişoara susţin aceste fapte. Iată câteva fragmente din proces, care confirmă aceste activităţi ale celor de la Miliţie şi Securitate:

Martorul Portroghir Lucica: - *„...din Calea Lipovei, Dispensarul 20. Când am ajuns la capăt, am întrebat militarii care erau acolo dacă pot să merg mai departe sau nu. Şi atunci mi-au zis: «Doamnă, puteţi să mergeţi numai până la dispensar, dar mai departe de dispensar nu puteţi merge!» Şi, deoarece copiii aveau febră, erau bolnavi amândoi, am mers până la dispensar. Când am ajuns la dispensar, nu mai era nimeni acolo. Am aşteptat puţin, ne-am întors înapoi de la dispensar. Când am ajuns în piaţă, am văzut o maşină roşie care a trecut şi din care a început să se tragă. Atunci, în momentul când s-a tras, eu cu fetiţa şi cu copilul şi lumea care era acolo ne-am adăpostit sub mesele din piaţă.*

P.C.: - Ce piaţă e acolo?

Po.L.: - Piaţa din Calea Lipovei. E o piaţă mică acolo. Şi la un moment dat am văzut fetiţa plină de sânge. A început să plângă şi mi-a zis: «Mămica, curge sânge!». Când am văzut, şi eu m-am intimidat, m-am speriat şi atunci a venit cineva, nu mai reţin cine, şi a vrut să ducă fetiţa la spital. Eu nu am vrut să duc fetiţa, că am zis că mai bine o duc acasă, că s-au întâmplat

atâtea şi mi-e frică să o duc la spital. Am dus-o acasă, i-am acordat îngrijirile pe care ştiam eu să le dau, m-a ajutat şi o vecină din bloc. După aia, în data de 25, am mers cu ea la dispensar.
P.C.: - De unde-i curgea sânge? Unde fusese lovită?
Po.L.: - Aici, în cap.
P.C.: - La cap, da?
Po.L.: - Da.
P.C.: - Din maşina aceea roşie s-a tras?
Po.L.: - Da. Aşa spunea şi lumea. Eu am văzut maşina, a trecut aşa repede, şi lumea de-acolo a zis că din maşină s-a tras. Şi, atunci, am stat acolo, în staţie, mai mult de o jumătate de oră, că s-a tot tras încontinuu. Că erau militarii care ne apărau…
P.C.: - Deci în momentul în care a fost rănită fetiţa dv. înţeleg că nu militarii trăseseră.
PotroghirLucica: - Nu, nu, nu! Atunci, după ce a trecut maşina, imediat…"[80]
Martorul Hauer Erik: - *„În Piaţa Operei. Acolo, când am văzut că se trage, am venit înapoi. Am venit înapoi în Piaţa Traian. Pe la ora şapte am fost deja în Traian. Un ARO, o maşină albă, s-a ţinut după noi şi a început să se tragă. Eu nu am putut să fug, prietenii au fugit. Şi am fost nimerit în picior. De acolo, am vrut să merg acasă; se oprise o DACIA albă şi ne-au băgat în portbagaj cu încă două fete, şi pe un băiat l-au băgat în faţă, în maşină, şi ne-au dus la Miliţia Municipiului. Acolo am fost bătuţi de cei de-acolo. Ne-au luat tot ce am avut la noi. Eu am avut numai o brichetă şi, de acolo, am fost dus la spital la ora două noaptea. La Spitalul Judeţean."*[81]
Martora Rusu Maria: - *„În momentul respectiv n-am observat, vă spun, am stat din decembrie şi mă gândeam, de unde a putut să apară o Dacia 1300, de culoare roşie, sută la sută nu pot să vă spun, galbenă, pentru că începuse să se amurgească… Asta era în jurul orei 17,00-17,30, cam în jurul acestei ore era, a izbucnit o Dacie, dar, de unde a venit, nu pot să vă relatez. A ieşit din incintă, după părerea mea, să nu fi ieşit din incinta U.T.T., pe poarta 2, acuma nu pot să fiu nedreaptă, să spun 100%, că nu ştiu de unde a ieşit. Dacă ieşea dintre cetăţenii respectivi, părerea mea este că ar fi oprit-o manifestanţii şi nu i-ar fi dat voie să treacă, nu ştiu, destul că a apărut această maşină. I s-a dat voie să treacă în spatele cordonului de militari,*

---

[80] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV, pg. 2285-2286
[81] *Procesul de la Timişoara*, vol. IV, pg. 2363

din maşina respectivă au coborât trei cetăţeni, îmbrăcaţi, vă spun, nu cunosc gradele, nu cunosc, erau tot în uniformă kaki, ca şi militarii. Unul dintre, deci domnul acela de o statură nici prea înaltă, nici mijlocie, a mers prin spatele cordonului şi a luat-o spre grădinile respective, spre un bloc care se face acuma nou, s-a pus în capătul cordonului şi, nu atât din discuţiile, poate de gălăgie, nu am auzit altceva decât că a ordonat: «Foc!». Gloanţele respective au ricoşat în complex şi în clădirile respective ale complexului comercial, unde este librăria, frizeria şi celelalte şi, după aceea, când a ordonat dânsul: «Foc!», s-a tras în toate direcţiile. Deci nu mai ştiam din care direcţie se trage."[82]

18 decembrie

În data de 18 decembrie, generalul Nuţă ordonă organizarea a opt dispozitive de luptă, amplasate în următoarele puncte:
„D1" – Piaţa Operei, „D2" – Catedrală, „D3" – Piaţa Dacia, „D4" – Calea Aradului, „D5" – Calea Lipovei, „D6" – Calea Buziaşului, „D7" – Spitalul Judeţean, „D8" – Piaţa Ştefan Furtună. Fiecare „D" era condus de un ofiţer de la Miliţie şi avea în componenţă 10 cadre de Miliţie şi 15 militari în termen. Toţi erau dotaţi cu arme şi muniţie de luptă, iar comandantul dispozitivului avea şi o staţie de emisie-recepţie, prin care se comunica cu generalul Nuţă. La ordinul generalului Mihalea, coloneii Corpodeanu şi Obăgilă au trecut la alcătuirea celor 16 echipe de ofiţeri şi subofiţeri pentru cele opt dispozitive. Până la orele 15,00, toate cele opt „D"-uri au fost amplasate în dispozitiv.

Au fost alcătuite şi cinci patrule mobile împărţite pe cinci zone cu indicativele „Z1"-„Z5", iar coordonatorul lor avea indicativul „Z6".

În 18 decembrie au primit arme şi muniţie încă 120 de cadre ale Ministerului de Interne. La Penitenciar ofiţerii Miliţiei şi Securităţii au început interogarea arestaţilor, iar generalul Macri a trimis la Spitalul Judeţean o echipă condusă de Sălăjan Gheorghe pentru anchetarea răniţilor.

La ordinul dat de Elena Ceauşescu şi Emil Bobu, în seara zilei de 18 decembrie, generalul Nuţă, împreună cu generalul Macri Emil şi Coman Ion, a trecut la organizarea sustragerii cadavrelor aflate la morga Spitalului Judeţean. Astfel, Sima Traian, împreună cu Deheleanu, Ghircoiaş şi Tudor Stănică, s-a deplasat la Spitalul Judeţean, pentru a discuta cu directorul spitalului, doctorul Golea Ovidiu. Generalul Macri a telefonat la

---

[82] *Procesul de la Timişoara*, vol IV, pg. 2378-2379

Crematoriul „Cenuşa”, pentru a rezolva incinerarea cadavrelor, iar Corpodeanu a primit ordin să alcătuiască o echipă din ofițerii de la judiciar, care să încarce cadavrele. Radu Bălan l-a apelat telefonic pe inginerul Rotaru de la COMTIM, pentru a obține o autoizotermă necesară transportului cadavrelor la Bucureşti. Căpitanul Ciucă Valentin a primit ordinul să conducă autoizoterma de la Inspectoratul Județean la spital. Operațiunea de încărcare a celor 44 de cadavre s-a desfăşurat în noaptea de 18 pe 19 decembrie, între orele 0,30 şi 4,00. La această acțiune au participat: colonelul Corpodeanu, colonelul Ghircoiaş, care a triat şi a indicat care cadavre trebuie încărcate, căpitanul Ciucă şi maiorul Veverca Iosif, maiorul Avram Gheorghe, maiorul Mişea Eugen, căpitanul Preda Laurențiu, căpitanul Grui Tiberiu, lt.-major Peptan Eugen, care au încărcat cadavrele.

19 Decembrie

Pe parcursul zilei de 19 decembrie acțiunile organelor M.I. au o intensitate maximă. Se încearcă identificarea „capilor” care au condus demonstranții, anchetele de la Penitenciar şi sediul Inspectoratului de Interne fiind în plină desfăşurare. Pe teren dispozitivele „D1-D8” îşi mențin pozițiile iar patrulele mobile „Z1-Z5” îşi continuă activitatea. În a doua parte a zilei ofițerii de Securitate din intreprinderi sunt retraşi.

20 Decembrie

La ora 13,00. la Comitetul Județean de Partid soseşte primul-ministru Dăscălescu împreună cu Emil Bobu. Sub presiunea demonstranților arestații din penitenciar sunt eliberați. Dispozitivele „D1-D8” sunt retrase. Majoritatea lucrătorilor M.I. se retrag la sediul Inspectoratului.
Revoluționarii proclamă Timişoara primul oraş liber de comunism.

Gino **RADO**

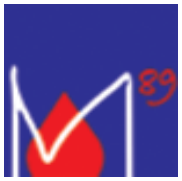

INSTANTANEE – MEMORIAL

Evenimente comemorative
20 de ani de la Revoluția Română din Decembrie 1989

Aşa cum a fost de aşteptat, la sfârşitul anului 2009, membrii Memorialului Revoluției au participat la numeroase activități comemorative, cu prilejul sărbătoririi a 20 de ani de la Revoluția Română din Decembrie 1989.

Pe 9 noiembrie 2009, Arion Bânciu, membru al asociației noastre, a fost ales, din grupul tinerilor urmaşi ai Eroilor Martiri, de preşedintele României pentru a participa la evenimentele aniversare de la Berlin.

Nu după mult timp, în 17 noiembrie 2009, Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluției, a dat curs invitației lui László Tőkés de a fi prezent la Bruxelles la Parlamentul European, pentru a ține o cuvântare la o conferință-dezbatere despre aniversarea a 20 de ani de la Revoluția Română.

Tot în 17 noiembrie, dar de această dată la Hamburg, a avut loc vernisarea expoziției itinerante a Memorialului, *Revoluția Română din 1989 în imagini*, unde a participat colega noastră, Adina Hornea Abruda.

Şi europarlamentarul Monica Macovei a avut inițiativa de a invita timişoreni, alegând un grup de 9 urmaşi ai Revoluționarilor Martiri, astfel încât între 7-9 decembrie ei s-au aflat la Bruxelles, unde au avut ocazia să viziteze Parlamentul European.

Simpozionul aniversar, organizat împreună cu Fundația Academia Civică, Societatea Timişoara şi Centrul Cultural Francez din Timişoara între 10-11 decembrie a reunit personalități distincte din viața noastră culturală.

Lunga serie a prezentării expoziției noastre itinerante prin Europa s-a încheiat la Praga, unde a fost vernisată în 1 Decembrie în foaierul Teatrului Național, iar în 16 decembrie, în acelaşi oraş, Gino Rado, vicepreşedintele Asociației Memorialul Revoluției, a participat la simpozionul *20 de ani de la căderea Cortinei*.

Tot în 16 decembrie, dar în Timişoara, s-a vernisat în foaierul Operei

Române expoziția *Decembrie 1989, Momentul Timişoara*, şi s-a lansat o expoziție mobilă pe tramvaiele care circulă prin Piața Maria, pentru a rememora memorabilul moment al opririi tramvaielor din 16 Decembrie 1989.

În fiecare an, în ziua de 17 decembrie, porțile Memorialului se deschid, pentru a primi delegații speciale, iar în acest an, printre invitații de marcă îl amintim pe ambasadorul Germaniei la Bucureşti, domnul Andreas von Mettenheim.

Traian Orban, preşedintele Memorialului Revoluției, şi Andreas von Mettenheim, ambasadorul Germaniei la Bucureşti
în sala monumentelor de la Memorial

O delegație din Bucureşti, de la Asociația „21 Decembrie 1989", a vizitat, de asemenea, Memorialul Revoluției, şi a participat la evenimentele comemorative din Timişoara.

Tot în ziua de 17 Decembrie s-a organizat în Timişoara un marş comemorativ prin locurile devenite istorie şi au avut loc la Cimitirul Eroilor ample acțiuni de pomenire a Eroilor Martiri ai Revoluției, la care au luat parte urmaşi ai Eroilor, alături de revoluționari, iar în 18 Decembrie s-a mers în pelerinaj la cele 12 monumente ridicate în primul oraş liber de comunism, în memoria Eroilor Revoluției.

Evenimentele comemorative s-au încheiat după zilele de 20 şi 21 Decembrie, când o delegație de 50 de revoluționari s-a deplasat, *pe urmele martirilor şi ale cenuşii Eroilor timişoreni dispăruți în Revoluție,* la Bucureşti, Popeşti-Leordeni şi la Slatina.

Simona **MOCIOALCĂ**

Decembrie 1989, momentul Timişoara

Într-o ambianță familiară, a fost vernisată, în foaierul Operei Române din Timişoara, expoziția *Decembrie 1989, Momentul Timişoara*.

Curatorii expoziției, istoricii Adrian Deheleanu de la Muzeul Banatului, şi Cornel Florin Seracin, de la Memorialul Revoluției, au pregătit 16 panouri imprimate cu poze din Timişoara, Lugoj, Deta, Caransebeş, Bucureşti, Cluj, Târgu Mureş, Sibiu şi Braşov, unde sunt imortalizate primele imagini, încă de la începutul Revoluției, urmărindu-se apoi desfăşurarea cronologică a evenimentelor.

În acelaşi timp, realizatorii au dorit să fixeze Anul 1989 în context central şi sud-est european; primul panou conține chiar fotografiile personalităților care au contribuit la schimbările din 1989: Suveranul Pontif, Papa Ioan Paul al II-lea, preşedintele american Ronald Reagan şi preşedintele U.R.S.S.-ului, Mihail Gorbaciov.

Mişcările revoluționare din Polonia, Cehia, Ungaria şi Germania, ilustrate în al doilea panou, precum şi intervenția armată din Piața Tien An Men din China, fac legătura cu evenimentele din România.

Două dintre panouri tratează cultul personalității şi felul în care a fost văzută şi percepută Revoluția Română în presa internațională.

„Am convenit ca această expoziție să fie gestionată împreună cu Muzeul Banatului, în vederea informării publice în localitățile din alte părți ale țării, unde se ştie prea puțin despre Timişoara”, a spus Traian Orban în cuvântul de deschidere.

Dan Leopold Ciobotaru – actualmente directorul Muzeului Banatului – s-a aflat, şi el, pe străzile oraşului, fiind unul dintre cei mulți anonimi care au luat parte la Revoluție. Din dubla sa calitate, a subliniat că, dacă exponatele obişnuite ale unui muzeu tratează sute şi mii de ani de istorie, Memorialul Revoluției s-a constituit pentru a evoca o săptămână de istorie, cea mai recentă a patriei noastre.

În cuvântul de încheiere, conf. dr. Viorica Bălteanu a creionat câteva amintiri care au marcat-o în epoca de tristă amintire: „când nu mai puteam îndura frigul, eram îndemnați: *mai pune un pulover pe tine!*”, dar atunci „când frigul te pătrunde, se încrâncenează şi sufletul, te simți umilit şi încorsetat”. Pe lângă frig, nu se pot uita „cele două porții de întuneric zilnice, la propriu, când se lua curentul şi trebuia să stăm la lumina lămpilor de petrol sau a unei lumânări.”

Simona **MOCIOALCĂ**

Zidul Berlinului după 20 de ani...

De 20 de ani putem vorbi liber, trăim într-o lume democratică, ducem o alt fel de viață, ne bucurăm sau blamăm noua societate, cu toate câştigurile şi neajunsurile ei. Tot de 20 de ani, din păcate, mulți s-au despărțit de cineva drag şi nu se mai bucură de căldura unei familii reunite. Pentru ei Revoluția a însemnat mult mai mult… Acesta este şi cazul lui Arion Emil Bânciu, membru al asociației noastre, care avea 2 ani şi câteva luni când şi-a pierdut mama.

Din păcate, în România schimbarea regimului s-a făcut cu multă vărsare de sânge… România a fost singurul stat în care „foştii conducători, dar şi conducătorii de după executarea lui Ceauşescu au găsit cu cale să utilizeze formule propagandistice" pentru a scoate armata în stradă şi a ucide peste 1.600 de oameni, a remarcat preşedintele țării noastre, Traian Băsescu. Şeful statului a mai spus că acesta este motivul pentru care a decis ca din delegația cu care se va deplasa la Berlin să invite un tânăr din Timişoara. „În mica mea delegație l-am invitat şi pe Arion Emil Bânciu. E student, mama lui, Leontina Bânciu, a fost împuşcată la Timişoara, pe 17 decembrie, trupul i-a fost adus la Bucureşti, la Crematoriul «Cenuşa», şi transformat în cenuşă. Îi mulțumesc că a acceptat şi, chiar dacă nu va participa la manifestări, datorită protocolului, trebuie să ştie că Berlinul a fost locul de unde a început eliberarea de comunism şi, mai ales, poate că a fost izvorul tragediei pe care, până la urmă, el a trăit-o", a afirmat şeful statului, care l-a invitat pe tânăr să spună câteva cuvinte. Vizibil emoționat, Arion Bânciu s-a prezentat ca fiind student la Universitatea de Vest din Timişoara, subliniind că este onorat să facă parte din staff-ul prezidențial şi să îl însoțească pe Traian Băsescu la un asemenea eveniment istoric. La întoarcere, Arion Bânciu ne-a povestit că a vizitat multe locuri importante din Berlin, ghidat de Lazăr Comănescu, ambasadorul României la Berlin, şi că a fost impresionat de atmosfera creată de oameni, care, în ciuda ploii, erau cu sutele de mii afară.

Referindu-se la căderea Zidului Berlinului, şeful statului a adăugat că „pentru Germania, dar şi pentru noi, evenimentul are două semnificații: în primul rând, dărâmarea Zidului Berlinului arată momentul începerii reunificării Germaniei, şi pe noi nu poate decât să ne bucure un asemenea proces care a pus capăt unei realități de după cel de-al Doilea Război

Mondial. Cea de-a doua semnificație este legată de momentul prăbuşirii sistemului comunist. Astăzi, pentru toate țările foste comuniste se împlinesc 20 de ani de la declanşarea procesului de revenire a acestora în lumea occidentală, acolo de unde plecaseră înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial". De altfel, „9 noiembrie 1989 este cea mai frumoasă zi din istoria recentă a Germaniei", a comentat, cu prilejul aniversărilor din Germania, cancelarul Angela Merkel, în mesajul ei săptămânal. „Această zi a schimbat viața multor oameni şi, de asemenea, pe a mea", a adăugat Angela Merkel.

Evenimentul derulat la 9 noiembrie 2009 a stârnit interes pe plan mondial şi a atras o mulțime de oameni la Berlin, unde numeroşi vizitatori au început să se strângă într-o atmosferă festivă, pentru a admira piesele de domino gigantice din polistiren, instalate în centrul oraşului, pe fostul traseu al Zidului Berlinului, care a divizat oraşul şi Germania, totodată, din 1961 până în 1989.

Simona **MOCIOALCĂ**

De la Timişoara la Bruxelles

La invitația europarlamentarei Monica Macovei, un grup de 9 persoane din Timişoara, urmaşi ai Eroilor-Martiri din Decembrie 1989, şi Gavra Dănuț (rănit în Revoluție) au vizitat Parlamentul European, între 7-9 decembrie 2009.

Fiecare europarlamentar are dreptul să invite un număr de 100 de persoane pentru a familiariza cetățenii cu acest for european, ca oamenii să înțeleagă ce se întâmplă la Bruxelles, cu ce se ocupă europarlamentarii, care sunt drepturile şi obligațiile cetățenilor.

Din Timişoara au făcut deplasarea câțiva membri din Grupul de Inițiativă al Urmaşilor şi Răniților din Revoluție din cadrul Asociației Memorialul Revoluțieu (GIUR): Bânciu Ioan, Andrei Camelia, Carpîn Georgeta, Mariş Daniel, Gavra Dănuț, Jugănaru Gianina, Pinzhoffer Harald, Apro Cristian, Boțoc Elena şi Piroska Bogdan, din partea Societății Timişoara, cărora li s-a alăturat un grup de 28 de persoane din Bucureşti, de la Asociația „21 Decembrie 1989".

Pentru cine nu ştie, Parlamentul European este singurul organ al Uniunii Europene ales în mod direct. Cei 736 de deputați în Parlamentul European îi reprezintă pe cetățenii întregii Europe. Aceştia sunt aleşi pe o perioadă de cinci ani de către alegătorii din cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, în numele a 492 de milioane de cetățeni. România este

reprezentată la Parlamentul European de 33 de eurodeputați, aleşi prin vot direct la scrutinul de la 7 iunie 2009.

Activitatea Parlamentului European este importantă, pentru că, în multe domenii de acțiune, deciziile privind noua legislație europeană sunt adoptate în comun de către Parlament şi Consiliul de miniştri, care reprezintă statele-membre.

Parlamentul joacă un rol activ în elaborarea legislației care are un impact asupra vieții cotidiene a cetățenilor, ca de exemplu, legislația privind protecția mediului, drepturile consumatorilor, egalitatea şanselor, transportul, libera circulație a lucrătorilor, capitalurilor, mărfurilor şi serviciilor. Parlamentul şi Consiliul au, de asemenea, competențe comune în ceea ce priveşte bugetul anual al Uniunii Europene.

Parlamentul European este o adevărată tribună internațională, unde iau cuvântul numeroşi lideri mondiali. De-a lungul anilor, Parlamentul a devenit interpretul acțiunilor interne şi externe ale Uniunii, ceea ce permite participarea deputaților şi, prin intermediul lor, a cetățenilor, la definirea viziunii politice europene.

La fiecare revizuire a tratatelor, competențele Parlamentului European în cadrul sistemului instituțional comunitar nu au încetat să crească, în pas cu nevoile cetățeanului. Astăzi, Parlamentul European se impune ferm în calitatea sa de colegislator, are competențe bugetare şi exercită un control democratic asupra tuturor instituțiilor europene.

Orice cetățean european are dreptul de a adresa o întrebare Parlamentului, de a-şi exprima opiniile şi de a primi un document public.

Petiţiile se adresează în scris pe adresa Parlamentului, care, de altfel, are şi un program TV, *Euroinfo* fiind un program TV săptămânal ce abordează diferite teme politice.

Parlamentul European îşi stabileşte calendarul anual de activităţi pe baza unei propuneri în acest sens din partea Conferinţei preşedinţilor.

Calendarul este împărţit în şedinţe plenare şi reuniuni. El cuprinde: 12 perioade de sesiune de câte patru zile, la Strasbourg, şi 6 perioade suplimentare de sesiune de câte două zile, la Bruxelles; 2 săptămâni pe lună pentru reuniunile comisiilor parlamentare şi ale delegaţiilor interparlamentare; o săptămână pe lună pentru reuniunile grupurilor politice şi 4 săptămâni pe an, dedicate exclusiv activităţii şi prezenţei deputaţilor europeni în circumscripţiile lor electorale.

Sediile Parlamentului European se află la Strasbourg şi la Bruxelles.

Parlamentul are un preşedinte ajutat de 14 vicepreşedinţi, un secretar, comisii (permanente, temporare sau de anchetă), delegaţii şi corpuri politice (Conferinţa preşedinţilor, Biroul şi Chestorii), respectiv grupuri politice. Grupurile se alcătuiesc pe premise doctrinare, şi nu pe premise naţionale, similar cu Parlamentul României, în care grupurile sunt formate din reprezentanţii unui anumit partid (sau coaliţii), şi nu din reprezentanţii unui judeţ.

Mai trebuie menţionat că în Parlamentul European funcţionează şapte grupuri.

Simona **MOCIOALCĂ**

Pelerinaj la monumentele dedicate Eroilor Martiri din Timişoara

Ca în fiecare an, membrii Asociației Memorialul Revoluției din Timişoara au participat, şi în anul 2009, la un pelerinaj organizat de Primăria Timişoara la monumentele Eroilor Revoluției.

Acest pelerinaj se face de mulți ani, în semn de omagiu şi recunoştință pentru cei care au plătit cu viața libertatea şi democrația de care ne bucurăm cu toții astăzi. În pelerinaj pornesc membrii asociației, urmaşi şi aparținători ai Eroilor, precum şi toți cei care doresc să se alăture inițiativei noastre de a depune coroane şi a aprinde măcar o lumânare la fiecare dintre cele 12 monumente situate în locurile în care au avut loc ciocniri sângeroase între demonstranți şi autorități.

Participanții au pornit în data de 18 decembrie, la ora 10, de la Primăria Timişoara şi au fost transportați cu o cursă specială a RATT-ului şi escortați de un echipaj de Poliție.

La fiecare oprire, ei au depus coroane de flori, au aprins lumânări, au rostit rugăciuni şi au cântat colinzi, iar un sobor de preoți de la Catedrala Mitropolitană a ținut slujbe de pomenire.

S-a plecat de la *Fântâna Martirilor* (**Victor Gaga**) din spatele grădinii de vară „Capitol", apoi s-a ajuns la Podul Decebal, unde se află *Pieta*, şi la Muzeul Banatului, la *Martirii* (ambele sculpturi ale regretatului

Petru Jecza), în Piața Küttl la *Biserica plângătoare* (Marian Zidaru), în Piața 700 la *Omul țintă* (Béla Szakács), în Calea Lipovei la *Eroica* (Paul Vasilescu), în Piața Traian, unde Ştefan Călărăşanu şi-a amplasat *Clopotul Libertății*, la Spitalul Județean, la *Deschidere* (Ingo Glass), apoi în Piața pe care nu mulți timişoreni o cunosc după denumire, Sfântul Gheorghe, la statuia cu acelaşi nume (Silvia Radu).

Ultimele locații au fost: Hotelul „Continental", pentru a păstra un moment de reculegere la *Evoluție* (**Gheorghe Iliescu-Călineşti**), Bd. Take Ionescu – *Învingătorul* (**Constantin Popovici**), Complexul Studențesc – *Monumentul omagial* (Ştefan Kelemen).

Tot în semn de omagiu, participanții la pelerinaj s-au oprit şi la *Complexul Memorial* din Cimitirul Eroilor, la mormintele simbolice ale Eroilor fără mormânt, unde o flacără de veghe arde şi luminează în permanență, ca simbol al neuitării evenimentului din anul 1989, care a schimbat decisiv soarta României. Făcând un bilanț al victimelor Revoluției din 1989, la Timişoara au murit 113 persoane, 393 de oameni au fost răniți, iar 860 au fost arestați.

Din păcate, în afară de interesul manifestat de asociația noastră şi de presă, la 20 de ani de la evenimentele din Decembrie 1989, chiar şi revoluționarii au uitat să participe la manifestările dedicate martirilor. Pe unii îi împiedică durerea şi rănile încă deschise, dezamăgirea că noua democrație nu s-a materializat aşa cum au visat, dar mulți dintre cei care nu au pierdut pe cineva drag manifestă nepăsare şi indolență.

Un moment deosebit de impresionant mi s-a părut cel de la Podul Decebal, unde o tânără mămică aştepta, cu un copilaş cam de un an şi jumătate în brațe, grupul să ajungă la Pieta, statuia ridicată în memoria mamei sale, Leontina Bânciu. Nu ştiu cum i-a explicat fetiței motivul pentru care erau acolo, înfruntând ploia şi vântul, şi nici ce a putut micuța să înțeleagă, dar este cert că ea va învăța de mică să-i respecte şi să-i omagieze pe cei care au scris istoria în acele zile fierbinți, aşa cum cu toții ar trebui s-o facem, măcar o dată pe an.

Simona **MOCIOALCĂ**

Pelerinaj la Bucureşti, Popeşti-Leordeni şi Slatina-Olt pentru comemorarea victimelor Revoluției

Crematoriul „Cenuşa" din Bucureşti şi o gură de canal de la Popeşti-Leordeni sunt destinația unui pelerinaj parcurs an de an, încă din 1997, de rudele Eroilor timişoreni dispăruți în Decembrie 1989. Acolo se presupune că a fost aruncată cenuşa celor 42 de Martiri timişoreni, primii Eroi care au fost împuşcați în Revoluția Română din Decembrie 1989.

Începând din anul 1990 până în 1996, când a venit Emil Constantinescu la putere, timişorenii au organizat mai multe marşuri la Bucureşti, pentru aflarea adevărului despre morții dispăruți în Revoluția de la Timişoara.

La marşul organizat în aprilie 1991 în Bucureşti de Asociația „17 Decembrie" din Timişoara, condusă de vicepreşedintele de atunci, Ioan Bânciu, s-au alăturat mai multe oraşe-martir din țară. Marşul a avut loc pe traseul: Gara de Nord, Primăria capitalei, Ministerul Justiției.

Înainte de a ajunge la Ministerul Justiției, îşi aminteşte Ioan Bânciu, „am fost întâmpinați de procurorul militar Dan Voinea, care a adus în stradă toate probele, declarațiile şi fotografiile existente referitoare la investigațiile din 1990 de la Crematoriul «Cenuşa» şi Popeşti-Leordeni. Timişorenii, însoțiți de Dan Voinea, s-au deplasat cu două autocare la Popeşti-Leordeni, la gura de canal «Castaforum», locul secret unde a fost aruncată cenuşa morților din Revoluție. Dan Voinea a răspuns atunci la toate întrebările puse de revoluționari, existând, în acest sens, şi un film realizat de televiziunea particulară SOTI."

În perioada următoare, Asociația „17 Decembrie" din Timişoara, împreună cu Mitropolia Banatului, Alianța Civică şi cu alte asociații revoluționare, a organizat o nouă deplasare la Bucureşti, de data aceasta cu o urnă metalică specială, în care să fie recoltate resturi de cenuşă de la gura de canal «Castaforum», situată într-o groapă de gunoaie la marginea Bucureştiului, lângă Popeşti-Leordeni. Cenuşa adusă a fost depusă la Catedrală, iar ulterior la monumentul *Deschidere* din Calea Martirilor (fostă Calea Girocului).

Anii următori, timişorenii au aşteptat ridicarea unui monument chiar pe gura canalului şi amenajarea unui parc în locul respectiv, „ceea ce nu s-a realizat, datorită puterii care ascundea adevărul", îşi derulează firul amintirilor, în continuare, Ioan Bânciu.

În 1996, când Emil Constantinescu s-a lansat în campania prezidențială la Timişoara, a promis timişorenilor nu numai realizarea

acestui proiect, dar şi găsirea adevărului despre Revoluție şi, spre surprinderea urmaşilor Eroilor Martiri, în 1998, la Popeşti-Leordeni s-a ridicat un monument, chiar în stradă, cam la 100 de metri de gura de canal, care însă era separată de un gard mare, iar dincolo de gard nu avea nimeni acces.

Monumentul s-a sfințit fără ca urmaşii Eroilor să fi fost invitați, lucru care i-a revoltat pe aceştia, şi astfel, an de an, începând cu 1997, timişorenii au organizat un pelerinaj la Bucureşti în luna decembrie, luna în care comemorăm, anual, evenimentele din Decembrie 1989.

Urmaşii Eroilor nu pot uita că în noaptea de 18 spre 19 decembrie, cu complicitatea conducerii Spitalului Județean, autoritățile comuniste au sustras o parte din cadavrele Eroilor din morga spitalului, transportându-le la Bucureşti, unde au fost arse în 20 decembrie. Alte cadavre au fost îngropate pe ascuns, într-o groapă comună, pentru a se şterge toate urmele, documentația referitoare la trupurile neînsuflețite ale Eroilor timişoreni fiind distrusă. Spitalul Județean din Timişoara era plin de răniți şi morți. Medicii erau chemați de acasă, pentru a se putea acorda ajutor celor împuşcați. „Un medic mi-a spus să mă duc acasă la copii. A doua zi, când m-am dus la spital, Leontina nu a mai fost de găsit în spital. Cadavrele au fost încărcate într-un camion frigorific de la COMTIM şi transportate spre Crematoriul „Cenuşa" din Bucureşti, unde au fost incinerate. Cenuşa timişorenilor a fost aruncată într-un canal din Popeşti-Leordeni", a relatat Ioan Bânciu.

Dănuț Carpân era parchetar, iar duminică avea de făcut o lucrare la un apartament. Acolo s-a decis să meargă împreună cu prietenii la

demonstrație. A ajuns într-un grup care se deplasa spre Facultatea de Agronomie, aflată la intrarea în oraş. În fața Uzinei de Textile, din Calea Aradului, s-a aflat un cordon al armatei, care nu lăsa pe nimeni să iasă sau să intre în oraş. „În momentul în care soldații i-au somat pe manifestanți, dintr-un ARO s-a scos o mitralieră pe geam şi au început să tragă. Dănuț a fost lovit de un glonț în burtă, a făcut hemoragie şi a murit”, a declarat Georgeta Carpân.

Ericha Wittmann şi-a pierdut fratele pe treptele Catedralei Mitropolitane când militarii au tras dintr-un TAB asupra celor aflați la intrarea în biserică.

Radian Belici a fost nimerit de un glonț în Piața 700, chiar în ochi, şi a murit pe loc. Natalia Belici a anunțat urgent familia soțului, de la Jebel, care a sosit imediat în oraş. Radian a fost dus, între timp, la Spitalul Județean. „Pe 18 am vrut să mergem să vedem ce trebuie să facem să-l ridicăm. Nu se putea intra în spital. Erau cordoane de miliție. A doua zi, la fel. Le-am tot spus că vrem să ajungem la morgă, iar la un moment dat, cineva dintr-un Aro ne-a spus să urcăm, că ne duce el. Bineînțeles că nu am avut curaj”, a povestit Natalia Belici.

Camelia Andrei şi-a pierdut sora, în vârstă de 25 de ani, în ziua de 17 decembrie, în măcelul de la Podul Decebal. Maria Andrei era mama unui copil de şase ani. Cadavrul ei a fost unul dintre cele 43 care au ajuns la crematoriu, ca şi cel al Leontinei Bânciu, al lui Dănuț Carpân, Petre Wittmann şi Radian Belici. „Am umblat peste tot. De la spitale la miliție, penitenciar şi procuratură. Nu existau niciunde liste. Pur şi simplu au

dispărut! Eu speram că mai trăieşte, până în momentul în care a venit certificatul de deces", a relatat Camelia. Certificatul de deces a sosit pe 4 ianuarie 1990.

Familiile Martirilor mai sus amintiți, dar şi ale celorlalți Eroi, neavând un loc de veci unde să aprindă o lumânare şi să țină pomenile creştineşte, aşa cum este obiceiul în tradiția religioasă ortodoxă, fac acest efort financiar şi deopotrivă fizic ca, măcar o dată pe an, să fie cu sufletul alături de cei dragi, refăcând, astfel, drumul parcurs de maşina frigorifică de la COMTIM cu trupurile neînsuflețite ale celor uciși.

Se deplasează alături de urmaşii Eroilor Revoluției şi membri ai Memorialului Revoluției din Timişoara, care pleacă în fiecare an în seara zilei de 19 decembrie cu trenurile de noapte spre Bucureşti, unde sunt aşteptați de un autobuz pus la dispoziție de Asociația „21 Decembrie", cu care apoi se merge la locurile de pelerinaj.

Ziua de 20 decembrie 2009 a fost dedicată în întregime pelerinajului la Bucureşti, *pe urmele martirilor şi ale cenuşii Eroilor timişoreni dispăruți în Revoluție*. Timişorenii care au participat la pelerinaj au aprins lumânări şi au depus coroane în Piața Universității, Piața Revoluției, Cimitirul Eroilor şi gura de canal „Castaforum" de lângă Popeşti-Leordeni. La destinația finală a pelerinajului s-a organizat un parastas şi o slujbă de pomenire, la care oficiază atât preoți ortodocşi, cât şi cei catolici de la biserica catolică din Popeşti-Leordeni. La sfârşit, s-au împărțit punguțe cu dulciuri, fructe şi colivă.

Anul acesta au participat 50 de persoane din Timişoara, iar bărbații, 7 la număr, au continuat a doua zi pelerinajul la Slatina-Olt, unde se presupune că s-ar fi defectat o altă maşină frigorifică încărcată tot cu morți de la Timişoara. Pelerinajul de la Slatina este unul mai recent, din 2005, şi se merge la Unitatea Militară, Spitalul Județean şi Troița din centrul oraşului.

„Acest pelerinaj se va face an de an, până când în acel loc sfânt se va ridica o mănăstire sau o biserică, proiect care a fost aprobat de Mitropolia României, dar nefinalizat de Primăria Popeşti-Leordeni, care nu a rezolvat atribuirea terenului pentru lăcaşul de cult", a declarat Ioan Bânciu, vicepreşedinte al Asociației Memorialul Revoluției." La **e**venimentele comemorative au participat şi membri din asociațiile revoluționare din Bucureşti.

Simona **MOCIOALCĂ**

Cupa „Memorialul Revoluției” la minifotbal – Ediția a II-a, 2009

Evenimentul fotbalistic Cupa „Memorialul Revoluției” la minifotbal, ediția a II-a – 2009, organizat de Asociația Memorialul Revoluției, a reunit la start 12 echipe, cu scopul de a comemora Eroii Revoluției din Decembrie ’89 printr-o competiție sportivă.

După prima ediție, găzduită de Centrul de Reeducare Buziaş, la care au participat 6 echipe, popularitatea turneului a crescut, a doua ediție fiind organizată, de această dată, la Timişoara. Au fost 4 zile dedicate fotbalului: între 12-13 decembrie faza grupelor preliminare la baza Altmayer, iar semifinala şi finala s-au jucat la Sala Olimpia între 15-16 decembrie 2009. Înainte de fiecare partidă s-a ținut un moment de reculegere în memoria victimelor Revoluției.

Competiția fotbalistică antrenează în primul rând tineri din instituții de stat sau din O.N.G.-uri care se ocupă de copiii defavorizați din punct de vedere social (orfani din revoluție, tineri proveniți din orfelinate şi centre de reeducare a minorilor, copii ai străzii etc.)

Organizatorii evenimentului, Ioan Bânciu (vicepreşedintele Asociației Memorialul Revoluției, fost antrenor de fotbal în perioada 1980-1989 la echipa „Ambalajul Metalic”), Costel Balint (arestat în Revoluție) şi Harald Pinzhoffer (orfan din Revoluție) au elaborat un regulament şi s-au ocupat atât de organizarea turneului propriu-zis, cât şi de antrenarea

echipelor care au reprezentat Memorialul. Trebuie spus că, timp de un an, jucătorii s-au întâlnit cel puțin o dată pe săptămână pentru a se antrena, jucând minipartide de fotbal.

Deoarece doi dintre organizatori sunt profesori de educație fizică şi sport, i-au mobilizat şi pe elevii câtorva licee să participe la competiție, respectiv pe cei de la liceele „Nikolaus Lenau", „Jean Louis Calderon", „William Shakespeare" şi „Banatul", precum şi de la Grupul Şcolar Energetic. Au mai fost prezenți tinerii de la Fundația „Rudolf Walther" şi „Centrul Vieții" din Timişoara, de la Centrul Creştin „Metanoia" din Timişoara şi Arad, alături de echipele Memorialului Revoluției: „Libertatea '89" şi „Memorialul Revoluției". Echipa de la „Centrul vieții" este, de fapt, coordonată tot de „Memorialul Revoluției", prin Bogdan Marius, orfan şi rănit în Revoluție, care se ocupă de aceşti copii proveniți de la orfelinatele din Timişoara.

Cupa „Memorialul Revoluției" reprezintă un omagiu şi o cinstire pentru cei care în zilele Revoluției din Decembrie 1989 s-au jertfit pentru noi, pentru ca România să fie azi o țară liberă, prosperă şi integrată în Uniunea Europeană. Acțiunea competițională contribuie la ridicarea sportului de masă în România şi se doreşte a fi un exemplu şi pentru alte asociații, instituții şi cluburi sportive din România. „Principalul scop – ne spune Ioan Bânciu – este fixarea momentului revoluționar Decembrie 1989 în istorie, dar şi în inimile oamenilor, ca aducere aminte, cinstire şi recunoştință pentru cei care atunci şi-au dat jertfa de sânge şi viață pentru

România, pentru ca noi acum să fim liberi. În vremurile de acum, când tinerii stau mai mult în fața televizoarelor şi a calculatoarelor, se impun programe de acest gen, atât pentru agrement, cât şi pentru menținerea unei vieți echilibrate şi sănătoase."

Din păcate, constată tot Ioan Bânciu, „cei de vârsta a doua şi chiar de vârsta a treia, care nu sunt antrenați în sportul de performanță, nu mai au acces la nicio sală de sport din Timişoara (România) datorită costurilor mari, astfel încât ne propunem să le dăm şi lor o mână de ajutor, să-i antrenăm şi să le redăm posibilitatea de mişcare."

Spre bucuria noastră, dacă anul trecut jucătorii noştri au pierdut finala (cu naționala României de fotbal de stradă), anul acesta fiind două echipe, chiar dacă una dintre ele a fost eliminată în preliminarii, cea de-a doua, „Libertatea '89", a seniorilor, a câştigat locul I, respectiv cupa. Pe locul al doilea s-au situat tinerii de la Fundația Rudolf Walther, pe al treilea „Metanoia" Timişoara, iar pe locul IV „Metanoia" Arad. În echipa care a câştigat trofeul au jucat, printre alții: Ioan Bânciu (urmaş), frații Vâlceanu (orfani), Marian Mocioalcă, Alin Orban şi Hehn Robert, un junior de numai 16 ani.

Pe lângă cupe şi diplome, toți participanții au primit şi cadouri care le-au răsplătit strădania… fotbalistică, asigurate din fondurile Primăriei Municipiului Timişoara.

Simona **MOCIOALCĂ**

16 Decembrie 1989 – 16 Decembrie 2009, reconstituire – expoziție mobilă pe tramvaie

În urmă cu exact 20 de ani, la Timişoara izbucnea Revoluția ce avea să alunge comunismul din România. Pe 16 decembrie, pe străzile oraşului se striga pentru prima oară: „Libertate!”. În seara acelei zile, în jurul casei pastorului László Tökés se adunaseră câteva sute de oameni pentru a se opune deciziei administrative de evacuare a prelatului. Nimeni nu se aştepta ca aceştia să formeze o mişcare capabilă să dărâme un sistem care pusese stăpânire atâția zeci de ani, fără ca cineva să aibă puterea să-l dărâme. Atunci începea să se scrie istoria. Timişorenii au oprit tramvaiele în Piața Maria, s-au încolonat şi au pornit spre Catedrală scandând: „Jos Ceauşescu!”. Treptat, oamenii au înlăturat toate simbolurile comuniste ce le-au ieşit în cale şi, totodată, au avut loc primele ciocniri violente între forțele de ordine şi manifestanți, urmate de primele arestări**.**

Momentul opririi tramvaielor, în 16 decembrie 1989, a fost retrăit de timişorenii prezenți în Piața Maria. Pentru câteva minute, tramvaiele au fost oprite, iar sufletele revoluționarilor au tresărit la amintirea unei perioade de mult apuse. Cel care a făcut acest lucru, în urmă cu 20 de ani, şi-a amintit cu emoție de cuvintele pe care le-a rostit, de pe tamponul tramvaiului: „Mă numesc Daniel Zăgănescu şi nu îmi este frică de comunism, aşa că strigați după mine: «Jos Ceauşescu!». Aici a început şi aici s-a terminat povestea mea legată de această Revoluție”, îşi aminteşte bărbatul. Zeci de oameni, cu lumânări în mâini, au reconstituit momentele din urmă cu 20 de ani. Au îngenunchiat şi au spus *Tatăl Nostru***.** La fel ca în 16 decembrie 1989, oamenii aflați în Piața Maria au strigat lozinci anticomuniste: „Jos comunismul!”, „Români, veniți cu noi!”, „Păcat, păcat de sângele vărsat!”, „16-22/Cine-a tras în noi?”, „Iliescu vinovat pentru sângele vărsat!”, „Iliescu, nu uita, puşcăria e a ta!”, „Adevărul!”, „Unde-s teroriştii, i-ați făcut miniştri!”, „Azi în Timişoara/Mâine-n toată țara!”, „Libertate!”, „Ole, ole/Ceauşescu nu mai e!”, „Vrem bomboane de Crăciun/Nu conducător nebun!”.

Trei tramvaie au fost oprite, două dintre ele fiind chiar cele de la Revoluție. Vehiculele au fost tapetate cu imagini din acele zile. Unul dintre vatmanii care au fost pe acele tramvaie, Petru Neo, spunea că în acea zi, acum 20 de ani, s-a temut pentru viața sa, dar şi în zilele următoare. Atunci când s-au spart magazinele, a găsit pe stradă o plasă cu haine de blană. El a dus-o la miliție, însă milițienii l-au băgat în beci; omul îşi mai reaminteşte

că a văzut oameni în genunchi, bătuți cu bâtele. Apoi a reuşit să scape, susținând că nu el a furat hainele.

Un alt vatman, Ghiță Aionesei, îşi aminteşte că în 16 decembrie conducea tramvaiul de la gară spre A.E.M., când acesta a fost blocat de participanții la Revoluție. Unii s-au urcat pe tampoane şi nu i-au dat voie să circule.

La acest eveniment aniversar au fost prezenți revoluționari şi oficialități, printre care: fostul preşedinte al României, Emil Constantinescu, fostul prefect de Timiş, Ovidiu Drăgănescu, precum şi primarul Gheorghe Ciuhandu. De asemenea, printre participanți s-au numărat şi Teodor Mărieş, preşedintele Asociației „21 Decembrie 1989" din Bucureşti, cel care a atras atenția lumii întregi, după ce timp de 74 de zile s-a aflat în greva foamei, protestând pentru aflarea adevărului în dosarele Revoluției şi, desigur, László Tökés, pastorul reformat, disident anticomunist, episcop al Eparhiei Reformate de Piatra Craiului între 1990-2009, cu sediul în Oradea, actualmente politician, reprezentant al minorității maghiare din Transilvania. László Tökés este, de asemenea, eurodeputat independent din partea României, în 2007 obținând 176.533 de sufragii, reprezentând 3,44% din totalul voturilor exprimate pe țară; în 2008, el a fost reales pe „Lista Solidarității" a UDMR-ului.

Ulterior, convoiul de oameni s-a deplasat în Piața Victoriei (fostă Piața Operei), la fel ca în urmă cu 20 de ani, loc în care a fost aprinsă, de doi tineri îmbrăcați în costum național, o cruce din 150 de lumânări, în memoria celor care s-au jertfit pentru libertate. Candela cu care au fost aprinse lumânările a fost adusă special de la Bethleem pentru a marca acest moment aniversar.

Evenimentele au fost pregătite de Asociația Memorialul Revoluției, Societatea Timişoara, ALTAR ’89, Fundația „Integratio”, împreună cu Primăria Timişoara şi RATT.

Tot atunci, reprezentanții Regiei Autonome de Transport Timişoara au pus în circulație, timp de mai multe săptămâni, 11 tramvaie cu fotografii din zilele Revoluției, puse la dispoziție de Memorial, realizând astfel o expoziție mobilă, spre a apropia emoțional cetățenii de momentele aniversare, pentru ca cei care nu au ajuns să ne treacă până acum pragul să vadă exponatele, pe traseele acestor tramvaie, mai ales că mulți dintre cetățeni se pot regăsi în aceste fotografii, identificându-se, astfel, cu evenimentele cu care au fost contemporani.

Pe vagoane au fost lipite autocolante cu imagini din acele zile. Dintre aceste tramvaie, două au fost Timiş II, vagoane de tipul celor care au fost oprite în Piața Maria, într-un moment crucial pentru începutul Revoluției. Unul dintre acestea, recondiționat, a găzduit şi o expoziție în interior, cu imagini din timpul Revoluției, fiind admirat timp de mai multe săptămâni în Piața Libertății.

Simona **MOCIOALCĂ**

Proiectele noastre

Au trecut 20 de ani…

Aşa putem spune acum şi despre Memorialul Revoluţiei, care la data de 26 aprilie va împlini 20 de ani de la înfiinţare. Pregătim cu emoţie şi meticulozitate acest eveniment pe care ni-l dorim unul special, organizând întâlniri cu membrii fondatori, cu personalităţi din viaţa politică şi culturală, dorind să-i surprindem în mod plăcut pe toţi cei care ne-au fost alături, ne-au sprijinit şi au crezut în noi, în proiectele şi idealurile noastre.

Cu acest prilej vom decerna medalii de merit şi vom lansa cartea jurnalistului Lucian-Vasile Szabo despre Memorialul Revoluţiei, despre cei 20 de ani de existenţă; o carte cu amintiri depănate de membrii noştri, cât şi un bilanţ al realizărilor şi proiectelor noastre.

Cu 10 titluri noi se va îmbogăţi biblioteca noastră, prin cărţile pe care ne propunem să le editǎm în anul 2010: 2 buletine ştiinţifice şi de informare, *Procesul de la Timişoara*, volumul IX (editor Gino Rado), o carte despre Revoluţia de la Lugoj (ediţie îngrijită de Gino Rado), *Procesul de la Sibiu – Nicu Ceauşescu*, un volum despre CADA, *Scriitorii timişoreni şi Revoluţia*, precum şi un volum despre morţii şi răniţii din timpul Revoluţiei din judeţul Timiş, în colaborare cu fostul procuror militar Romeo Bălan.

Ziua de 12 martie rămâne un reper important în istoria noastră post-revoluţionară, ziua în care s-a lansat celebra *Proclamaţie de la Timişoara*, cu incomodul *Punct 8*. Pentru acest eveniment, am pregătit o carte pe care am lansat-o chiar în 12 martie, în sala de cenaclu a Filialei Timişoara a Uniunii Scriitorilor din România, iar seara, la Memorialul Revoluţiei, a avut loc o masă rotundă în memoria lui George Şerban, în sala care îi poartă numele. Volumul conţine cele mai reprezentative articole publicate în ziarele locale de regretatul George Şerban, care au fost selectate de un colectiv format din istorici şi studenţi colaboratori ai Memorialului, coordonat de Lucian-Vasile Szabo.

Atât expoziţia itinerantă *Revoluţia Română din 1989 în imagini*, cât şi cea realizată în colaborare cu Muzeul Banatului din Timişoara: *Decembrie 1989, Momentul Timişoara*, vor fi vernisate în ţară: la Jimbolia, Deta, Sânnicolau Mare, Buziaş, Caransebeş şi Reşiţa, apoi în toamnă la Leipzig şi desigur că lista rămâne deschisă, aşteptând alte invitaţii, acolo unde oamenii sunt dornici să cunoască mai multe despre Revoluţia Română.

Ne propunem ca activitatea de informare publică să rămână una permanentă, de-a lungul întregului an, fiind la dispoziția vizitatorilor cu personal specializat în prezentarea Muzeului Memorial în mai multe limbi europene. La cererea grupurilor de vizitatori, putem proiecta diverse filme, reportaje, documentare despre comunism, dictatorul Nicolae Ceauşescu şi anul 1989 în Europa de Est. Până la sfârşitul acestui an, dorim să mai realizăm împreună cu Gabriel Burza încă un film despre Revoluție şi comunism.

Vom menține şi anul acesta colaborarea cu Inspectoratul Şcolar, pentru ca elevii să vină în număr mai mare la Memorial, să cunoască această parte esențială a istoriei noastre recente şi să petreacă cel puțin o oră într-un cadru informațional şi educativ adecvat. În ideea creşterii numărului de vizitatori români, vom consolida relațiile cu Infocentrul Turistic al Timişoarei, precum şi cu societăți care se ocupă de promovarea Timişoarei în Banat şi România.

Pe baza unei fructuoase colaborări cu Institutul Polonez din Bucureşti, la 23 martie am vernisat la Memorial expoziția *Solidaritatea cu România, decembrie 1989*, o impresionantă colecție de fotografii de după Revoluție, ocazie cu care această expoziție a fost donată în mod oficial, de către o delegație în frunte cu domnul Janusz Kurtyka, preşedintele Institutului Memoriei Naționale din Varşovia, şi cu domnul Jaroslaw Godun, directorul Institutului Polonez din Bucureşti.

Planificăm şi pentru această vară primirea unui număr mare de studenți de la Universitatea de Vest, care în cadrul efectuării stagiului de practică vor selecta, digitaliza şi inscripționa articole din presă, pe care le vor clasa pe ediții, zile, luni şi ani. Studenții de la Facultatea de Litere vor traduce articole din presa străină, referitoare atât la Revoluția Română, cât şi la anul 1989.

Simona **MOCIOALCĂ**

COLABORATORI

Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, Bucureşti

Lucia Hossu-Longin, realizator emisiuni TVR, Bucureşti

Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică Bucureşti

Dumitru Tomoni, profesor de istorie, Timişoara

Lucian-Vasile Szabo, jurnalist, Timişoara

Cornel Seracin, istoric, Timişoara

Cristina Tudor, istoric, Timişoara